

Woordenboek van de Overijsselse Dialecten

Aflevering 4
De Wereld-A

Woordenboek van de Overijsselse Dialecten

Aflevering 4
De Wereld-A

dr. H. Scholtmeijer

Een uitgave van de Stichting IJsselacademie
Kampen 2006

Het onderzoek voor dit woordenboek werd mogelijk gemaakt door een subsidie van de Provincie Overijssel.

De uitgave van dit woordenboek werd mogelijk gemaakt door subsidies van:

het VSBfonds

het Prins Bernhard Cultuurfonds Overijssel

het Euregio Mozerfonds

het Plantenfonds

De kaarten zijn vervaardigd door Boudewijn van den Berg (Meertens Instituut, Amsterdam).

Het Woordenboek van de Overijsselse Dialecten is een uitgave van de IJsselacademie in opdracht van de Stichting Grensoverschrijdende Streektalen, waarin de IJsselacademie (Kampen), het Van Deinse Instituut (Enschede), het Staring Instituut (Doetinchem) en het Landeskundliches Institut Westmünsterland (Vreden, D.) samenwerken.

De Stichting GOS is bij voorbaat zeer erkentelijk voor alle aanvullingen en opmerkingen naar aanleiding van deze aflevering van het Woordenboek van de Overijsselse Dialecten. Ons correspondentie-adres luidt: Postbus 244, 8260 AE Kampen.

Publicaties van de IJsselacademie nr. 182

© IJsselacademie 2006

ISBN-10: 90-6697-169-X

ISBN-13: 978-90-6697-169-1

Vormgeving: Frank de Wit

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Ter Inleiding	6
HOOFDSTUK 1 - Wegen	12
HOOFDSTUK 2 - Omheiningen	26
HOOFDSTUK 3 - Het weiland	40
HOOFDSTUK 4 - De akker	52
HOOFDSTUK 5 - Onbewerkte gronden	56
HOOFDSTUK 6 - De structuur van de grond	62
HOOFDSTUK 7 - Grondsoorten en grondwinning	68
HOOFDSTUK 8 - Grondvormen en grondmaten	74
HOOFDSTUK 9 - Ligging van de grond, eigenaren	78
HOOFDSTUK 10 - Hemel en aarde	88
HOOFDSTUK 11 - Licht en donker	94
HOOFDSTUK 12 - Seizoenen	98
HOOFDSTUK 13 - Winterse weertypes	104
HOOFDSTUK 14 - Mist, regen, onweer en wolken	126
HOOFDSTUK 15 - De wind	150
HOOFDSTUK 16 - Mooi weer, slecht weer	160
Registers	
- Register op lemma's	179
- Register op dialectwoorden	181
- Register op dialectkaarten	208
Toevoegingen en verbeteringen	208

Ter inleiding

Deze vierde aflevering van het Woordenboek van de Overijsselse Dialecten volgt op de eerder verschenen afleveringen over het Huis: in de nummering, maar ook inhoudelijk. Evenals de voorgaande afleveringen is dit deel thematisch van aard. Woorden die in de beleving van de dialectspreker bij elkaar horen (omdat ze in de haar of hem omringende wereld zo geordend zijn), staan ook in het woordenboek bij elkaar.

In de volgorde waarin de onderwerpen aan bod komen, zit een bepaalde opbouw.

Zoals in de inleidingen van de delen over het Huis uiteen is gezet, wordt binnen de thematische aanpak zo veel mogelijk de volgorde 'van binnen naar buiten' of 'van de kern naar de rand' aangehouden. Deel 1 van het Huis begint met de grote woonkeuken, het epicentrum van het dagelijkse leven in het huis, en dan worden, als het ware in een middelpuntvliedende beweging, de overige delen van het huis beschreven. Aan het einde van de derde aflevering zijn we aan einde van die beweging gekomen. Bij het hoofdstuk 'Exterieur' (deel 3, hoofdstuk 4), staan we buiten, en kunnen we vanuit dat gezichtspunt beschrijven wat er om het huis heen te vinden is (hoofdstuk 5), en natuurlijk de aard van de woning zelf (hoofdstuk 6). Maar dan is er ook wel aan de excentrische beweging een einde gekomen – althans waar het het huis betreft.

In deze vierde aflevering wordt de ruimtelijke excursie voortgezet, maar dan nu buiten het tuinhokje: we trekken de

wijde wereld in. Het tweede van de aan de de wereld gewijde delen beschrijft de flora en fauna, in het eerste deel – het deel dat u nu in handen hebt – staat de niet-levende omgeving centraal. In deze presentatie volgt het Woordenboek van de Overijsselse Dialecten de verdeling van de onderwerpen zoals die ook bij de aan de wereld gewijde afleveringen van het Woordenboek van de Achterhoekse en Liemerse Dialecten (WALD) bestaat.

In de concentrische opzet vormt De Wereld dus geen breuk met Het Huis, maar er wordt wel een nieuw thema betreden. Om de verbinding met het Huis ook inhoudelijk aan te geven, wordt het eerste hoofdstuk gevormd door de benamingen voor de wegen. Via wegen komt men immers vanuit het huis in de omringende wereld, die buiten de andere panden in dorp of stad, vaak gevormd wordt door weilanden (hoofdstuk 3) en akkers (hoofdstuk 4). Door omheiningen (hoofdstuk 2) worden de percelen gescheiden van elkaar, en afgegrensd van de wegen. Nog verder van de bewoonde wereld liggen dan vaak de onbewerkte gronden (hoofdstuk 5). Aanduidingen voor de structuur (hoofdstuk 6), de soort (hoofdstuk 7), de vorm (hoofdstuk 8), de maat (hoofdstuk 8), de ligging (hoofdstuk 9), en de eigenaar (hoofdstuk 9), lopen vaak door de verdeling in weiland, akker en onbewerkte grond heen.

Ieder van ons heeft in haar of zijn jeugd wel eens de concentrische opbouw van het adres tot in het absurde doorge-

voerd door onder de straat- en plaatsnaam te schrijven:

Nederland
Europa
Wereld
Heelal

Welnu, het Woordenboek van de Overijsselse Dialecten kent in zekere zin deze ruimtelijke opbouw ook tot in zijn uiterste grenzen. Hoofdstuk 10, dat als het hart van deze aflevering en van dit thema kan worden beschouwd (hierin komt het woord wereld aan de orde), gaat over de laatste twee elementen van het hierboven geformuleerde adres. Hoofdstuk 10, 'hemel en aarde', is niet alleen het hart, maar ook het scharnier. Tot daartoe volgen we de ruimtelijke dimensie. Maar met het heelal hebben we de grenzen van die dimensie wel bereikt (we laten fysische noties over de oneindigheid van het heelal even voor wat ze zijn). Hier gaan we over op een andere dimensie: de tijd. Objecten in ons heelal als de aarde, de zon, de maan, de sterren zijn niet alleen ruimtelijke grootheden, maar ze bepalen ook door hun beweging, ten opzichte van elkaar, het ritme van onze tijd. Binnen de eenheid van een dag bepalen ze de afwisseling van licht en donker (hoofdstuk 11), binnen de eenheid van het jaar bepalen ze de afwisseling van de seizoenen (hoofdstuk 12). Elk seizoen kent zijn eigen weer, en aan het weer zijn de laatste hoofdstukken van het boek gewijd. Daarbij is de toestand van het water een indelingscriterium geweest. In hoofdstuk 13 gaat het over bevroren water: sneeuw, ijzel, hagel, ijs, in hoofdstuk 14 over water in vloeibare toestand (regen, onweer) of

als damp (mist, wolken). In alle seizoenen waait de wind (hoofdstuk 15) zacht, hard, of in het geheel niet, en ook de begrippen mooi weer en slecht weer (hoofdstuk 16) zijn aanduidingen die in alle jaargetijden gebruikt worden, ook al komt niet elk weer in elk seizoen voor.

Het bovenstaande maakt – waarschijnlijk ten overvloede – duidelijk dat de woorden ook in dit deel niet in alfabetische volgorde gepresenteerd worden (dat is de volgorde waarop bijvoorbeeld de Van Dale sorteert), maar in een thematische samenhang. Die thematische aanpak biedt ook de mogelijkheid tot een meer encyclopedische benadering. Een korte toelichting ter verduidelijking volgt hier.

In een alfabetisch woordenboek heeft een woord als het ware een aantal 'haakjes', waar de betekenis aan vastzit, maar ook de woordsoort, eventueel de vervoeging of verbuiging etc. In een thematisch woordenboek is het uitgangspunt de betekenis, en daar zitten de 'haakjes' aan vast. Een zo'n haakje is het woord, een ander haakje is volkskundig van aard, en weer een ander historisch etc. Zo hoort bij het begrip 'verharde weg' niet alleen een overzicht van de woorden die voor dit begrip in onze provincie in omloop zijn, maar ook een korte geschiedenis van de wegverharding in Nieuwleusen. Bij vorst hoort ook een heel scala aan volksspreuken en volksrijmpjes waarmee die vorst voorspeld kan worden. Het moet ook hier als een teken van de tijd gezien worden wanneer sommigen zeggen dat er minder naar buiten gekeken wordt om het weer te voorspellen, omdat men steeds meer vertrouwt op radio en tv. Het Woordenboek van de Overijsselse

Dialecten is behalve een beschrijving van de taal van Overijssel ook een beschrijving van het leven in Overijssel, zoals dat door de bewoners ervaren en vervolgens in hun eigen woorden uitgedrukt wordt. De verhoudingsgewijs ruime buitentalige informatie heeft tot gevolg dat de taalkundige toelichting wat minder uitgebreid is gebleven. Daarbij bedenke men dat de woordsoort van een bepaald woord niet afwijkt van zijn Nederlandstalige equivalent, dat in het lemmahoofd te vinden is. Zaken als vervoeging of verbuiging zijn af te leiden uit de algemene regels die te vinden zijn in de grammatica's die er in onze provincie verschenen of verschijnen.

Dat deze aflevering qua omvang aanmerkelijk groter is dan zijn voorgangers, heeft voor een deel te maken met het feit dat veel vragen in de vragenlijst een relatief abstract karakter hadden. Begrippen als 'slechte weg' of 'verschrikkelijk warm weer' laten zich op heel veel manieren parafraseren, waarbij niet elke manier een duidelijke geografische afbakening hoeft te hebben.

Ook is dit deel dikker, omdat er meer vragenlijsten voor gebruikt zijn: vijf, tegenover gemiddeld drie voor elke aflevering van Het huis. Het aantal groepen is nagenoeg gelijk gebleven, en ook de totale medewerkerspopulatie heeft geen grote veranderingen laten zien. Deze aflevering van het Woordenboek van de Overijsselse Dialecten is, net als zijn voorgangers, volledig gebaseerd op een schriftelijke enquête onder ruim driehonderd inwoners van de provincie. De antwoorden komen binnen in de

spelling die elke inzender het meest adequaat acht, en het is de taak van de redacteur om die veelheid van spellingen te harmoniseren, zodanig dat niet voor een geografisch verschil wordt aangezien dat wat in feite een spellingsverschil is.

Zo'n harmonisatie is geen sinecure. Er bestaat immers in Overijssel geen eenheidsspelling, waaraan iedereen zich con amore onderwerpt. In plaats daarvan is gekozen voor een combinatie van de spelling van de Kreenk voor de Twentse Sproak, die onder meer door het Van Deinese Instituut gebruikt wordt, en de IJsselacademiespelling. Beide spellingen zijn het verrassend vaak eens, bijvoorbeeld op het punt van het voluit schrijven van en-uitgangen in woorden als *lopen*, *komen* en *boven*. Maar ze zijn het fundamenteel oneens op het punt van de èè en de òò (dus de e van *hek* en de o van *hok*, maar dan gerekt), klanken die in het Nederlands nauwelijks voorkomen, maar in de Overijsselse streektaal des te vaker. De Kreenkspelling schrijft hier *ea* resp. *oa*, de IJsselacademiespelling *ae* resp. *ao*. Een compromis bleek niet mogelijk, en een keuze voor de ene spelling was voor de aanhangers van de andere spelling onacceptabel. Het bestuur van de Stichting Grensoverschrijdende Streektalen, onder wiens eindverantwoordelijkheid het Woordenboek van de Overijsselse Dialecten verschijnt, heeft daarom besloten beide spellingen te handhaven, en de keuze van welke spelling het eerst gegeven zou worden, te laten afhangen van wat de meerderheid der informanten kiest. Op kaart 1 van aflevering 1 (blz. 16) is te zien dat de meeste medewerkers aan het Woordenboek van de Overijsselse

Dialecten *oa* spellen, maar ook dat de keuze voor *oa* of *ao* totaal niet aan een regio gebonden is.

In dit woordenboek zijn ook enkele Duitse plaatsen vertegenwoordigd. Bij de opgaven uit deze plaatsen is het evident dat de schrijfwijze van het Duits ten grondslag ligt aan de spelling, net zoals de spelling van het Nederlands de basis vormt van de manier waarop de Overijsselse woorden geschreven zijn. Het is mogelijk om die Duitse woorden op z'n Nederlands te spellen, en bijvoorbeeld de opgave *Deich* om te spellen tot *dajg* of *daig*. Maar het is de vraag of de begrijpelijkheid hiermee gediend is, terwijl we mogen aannemen dat wel iedereen weet hoe *Deich* wordt uitgesproken. Daarom is de spelling uit de Duitse plaatsen gehandhaafd, tenzij het woord in zijn klanken volkomen overeenstemt met wat uit Nederlandse plaatsen opgegeven is. Dan is de spelling die voor de Nederlandse woorden is gehanteerd ook voor het Duitse woord gebruikt. Op die manier kon het principe gehandhaafd blijven, dat bij één bepaalde uitspraak van een woord ook telkens maar één bepaalde spelling hoort, afgezien van de hierboven genoemde dubbelvormen *ea/ae* en *oa/ao*.

Van elk woord wordt precies aangegeven waar het voorkomt. De grootste eenheid is daarbij de plaats¹. Er wordt dus bij een woord nooit geschreven: 'komt in gebied X voor' (tenzij het in (bijna) alle onderzochte plaatsen voorkomt, dan staat er: 'algemeen'), maar

¹ Een uitzondering is Ambt-Delden, dat meerdere buurtschappen omvat (Deldeneres, Deldenerbroek, Zeldam, Wiene, Bentelo en Hengevelde).

altijd wordt nauwkeurig vermeld in welke plaatsen de precieze vorm van het woord is aangetroffen. Hieronder volgt een overzicht van alle plaatsen die in deze aflevering van het Woordenboek van de Overijsselse Dialecten opgenomen zijn. In de eerste kolom staat de afkorting van de plaatsnaam. De afkorting wordt in het woordenboek telkens geplaatst achter het woord dat voor die plaats is opgegeven. In de tweede kolom staat de plaatsnaam voluit geschreven. De derde kolom bevat zogeheten (nieuwe) Kloeke-code, die dialectologen, ook van buiten de provincie, behulpzaam is bij het lokaliseren van de plaatsen.

Afkorting	Plaats	Kloeke-code
alb	Albergen	G174q
alm	Almelo	G173p
amt	Ambt-Delden	G199a ²
bab	Balkbrug	G090a
bat	Bathmen	F138p
blz	Blokzijl	F065p
bor	Borne	G201p
brl	Brandlecht	G185p
daf	Dalfsen	F098p
dev	Deventer	F133p
dhm	Den Ham	G139p
die	Diepenheim	G225p
dka	Denekamp	G182p
dlt	De Lutte	G209p

² Ook enkele inwoners van Stad-Delden participeerden in deze groep. Hun antwoorden zijn niet apart vermeld. Dat gebeurde wel met die van de (grote) groep Hengevelde.

eml	Emlichheim	G 099p ³	sch	Schüttorf	G215p
ens	Enschede	G234p	sib	Sibculo	G140b
ent	Enter	G198p	sjk	St. Jansklooster	F068p
gie	Giethoorn	F070p	ssv	Saasveld	G200q
glb	Glanerbrug	G234a	stp	Staphorst	F087p
gmd	Genemuiden	F084p	stw	Steenwijk	F060p
goo	Goor	G223p	tub	Tubbergen	G174p
grb	Gramsbergen	G094p	uls	Uelsen	G145p
has	Hasselt	F085p	vas	Vasse	G143q
hdb	Hardenberg	G113p	vol	Vollenhove	F066p
hei	Heino	F107p	vrh	Vroomshoop	G140p
hel	Hellendoorn	G168p	vrz	Vriezenveen	G171p
hev	Hengevelde	G226p	wan	Wanneperveen	F071p
hks	Haaksbergen	G257p	whr	Westerhaar	G141p
hol	Holten	G196b	wij	Wijhe	F119p
kam	Kampen	F090p	win	Windesheim	F106p
kui	Kuinre	F052p	wls	Welsum	F117p
los	Losser	G211p	wrd	Wierden	G172p
lut	Lutten	G093p ⁴	wtm	Wietmarschen	G132p
mar	Markelo	G222p	zen	Zenderen	G200p
nht	Nieuw-Heeten	G195b	zsl	Zwartsluis	F083p
nij	Nijverdal	G169p	zwo	Zwolle	F096p
nls	Nieuwleusen	F097p			
olm	Oldemarkt	F056p			
ols	Olst	F118p			
olz	Oldenzaal	G207p			
omm	Ommen	G112p			
oot	Ootmarsum	G177p			
raa	Raalte	F120p			
rij	Rijssen	G197p			
ros	Rossum	G180p			

³ De antwoorden waar de code 'eml' achter staat, zijn aangeleverd door enkele leden van de "Groafschupper Plattproater Kring". De contactpersoon, woonachtig in Emlichheim, schrijft: "De Antworten betrekkt sick up dat heele gebiet van de Groafschup Baintem in Groafschupper Platt. De Schriefwiese en Utsproake betrekkt sick up de Unnergroafschupper Utsproake." (brief van 9.8.2001, archief GOS).

⁴ De antwoorden uit Lutten zijn aangeleverd door de groep Hardenberg en Lutten. Alleen wanneer het Lutter woord afwijkt van de Hardenberger variant is datwoord expliciet aangegeven; in alle andere gevallen staan de Lutter woorden samen de identieke Hardenberger vormen vermeld, met als plaatscode 'hdb'.

Een woord van dank geldt alle medewerkers uit de bovengenoemde plaatsen, die de vragenlijst invulden, en in het bijzonder de contactpersonen, die namens hun groep de verbinding met de Stichting GOS onderhielden. Gewoontegetrouw zal in de laatste aflevering die aan het thema, in dit geval De Wereld, gewijd is, een volledig overzicht van de medewerkenden gegeven worden.

Voor het instandhouden van het netwerk van medewerkers was de inzet van de streektaalconsulenten onontbeerlijk: gedurende de afvraging van het materiaal voor De Wereld waren dat in West-Overijssel Hanneke van Vilsteren en in Twente Gerrit Kraa.

Het binnengekomen materiaal is ingevoerd door Yvonne van 't Hul, Hilde de

Stigter en Heleen Bos. Nagekomen lijsten werden op vrijwillige basis ingevoerd door Angelique Vissers, Karin Buiting en Amber Steutel. Joke Schraa en Ida van Mierlo hielpen eveneens op vrijwillige basis mee orde te houden in de almaar uitdijende verzameling dialectmateriaal. Ondersteuning werd verleend door collega's van de IJssel-academie, met name Hetty Reisinger, Hetty Feith, Joke Schraa, Lenie van Ommen, Nelie Hammer, Jook van Zeeland en Jan ten Klooster. Henrie ten Klooster automatiseerde het vervaardigen van de registers. Het manuscript is gelezen en commentarieerd door drs. Philomène Bloemhoff-de Bruijn (IJsselacademie, Kampen), drs. Harry Morshuis (Oldenzaal), dr. J. Swanenberg ('s-Hertogenbosch) en dr. Lex Schaars (Staring Instituut, Doetinchem).

De kaarten zijn vervaardigd door drs. Boudewijn van den Berg (Meertens Instituut, Amsterdam).

Het bestuur van de Stichting GOS wisselde gedurende de periode van afvragen, invoeren en redigeren enigen malen van samenstelling. In alfabetische volgorde zijn de namen van alle bestuursleden die in een of meer periodes bij de vervaardiging van De Wereld betrokken zijn: ir. P.R. Bos, mw. drs. O. Drijber-Bosscher, mw. D. H. Hiddink-Dijkman, M. Kamperman, M. Knol, J. Lonink, G. Odink, R.H.J. Staijen, A.H. F. van der Vegt, dr. H. Voort, mw. K.A.H. Westerdijk.

Al deze personen wil ik voor hun inzet zeer hartelijk danken. In mijn erkentelijkheid moet ik dan onmiddellijk ook betrekken het Bestuur van de Provincie Overijssel, en zeer in het bijzonder de Gedeputeerde J. G. Kristen. Zonder de

middelen die van deze zijde beschikbaar werden gesteld had het werk aan het Woordenboek van de Overijsselse Dialecten geen doorgang kunnen vinden.

Hoofdstuk 1

Aan het begin van de twintigste eeuw waren bijna alle wegen nog onverhard. Zeker bij nat weer dreigden ze wel eens onbegaanbaar te worden. Om zo min mogelijk water op de weg te krijgen, werden ze vaak verhoogd aangelegd, of ze volgden de natuurlijke hoogten in het landschap, wat nogal eens een kronkelig tracé tot gevolg had. De algemene naam voor zo'n hoge of verhoogde weg is diek. Veel wegaanduidingen geven een indicatie van de kwaliteit en de berijdbaarheid van de weg, al is die aanduiding soms indirect. Zo werd een weg met veel kuilen (knipgaten) in Wijhe wel eens abortusweg genoemd.

De komst van verharde wegen betekende ongetwijfeld een verbetering op het gebied van het comfort, maar of de volksgezondheid er ook op vooruitging, kunnen we betwijfelen: voor de verharding werd soms ook wel asbest gebruikt.

Ook verharde wegen hebben hun eigen naam, vaak ontleend aan het materiaal dat voor de verharding gebruikt wordt. In eerste instantie vormen de verharde wegen dus een uitbreiding van de dialectwoordenschat. Maar anderzijds zijn het juist de verharde wegen die, in combinatie met fiets en gemotoriseerd vervoer, de actieradius van de dialectspreker enorm hebben vergroot. Zo kwam hij gemakkelijker in aanraking met anderen die zijn dialect niet verstonden, of er negatief tegenaan keken, en dat heeft er uiteindelijk toe geleid dat hij zijn eigen taal minder ging gebruiken.

Wegen

onverharde weg

zaandweg: alb, alm, amt, bab, bor, dhm, dlt, ens, glb, grb, hdb, hei, hks, los, mar, nij; nls, omm, oot, raa, ros, sjk, ssv, stp, stw, vas, vol, vrh, whr, wrd;
zandweg: bat, dev, die, goo, has, kam, nht, ols, wij, win
zaandpad: hdb, nij, rij, stw, vol, vrh, wan; **zandpad:** goo
pad: blz, nls, vrz
zaanddiek: tub
zaandspeur: omm; **zandspeur:** nij
diek: amt, dhm, ens, gmd, hdb, hks, mar, nls, stp, tub, vas, vrz, wij
diekie: nht, nij
kleidiekske: glb
dieksloot: nij
laandweg: gmd; **landweg:** has
veldweg: amt
bosweg: raa
bospad: nij
grösweg: mar
greune weg: dhm, wij; **grune weg:** hdb
Soammerwech, Saommerwech: sch
Naturwech: sch
opweg: stp
stege: kui, mar, omm, stp, wan; **stiege:** vrz
breenk: vrz
wagenspoer: nht, rij; **wagenspeur:** tub
karrespoor: kam; **karrespoar, karrespaor:** nij
speur: nls, tub
menning: hdb, kui
peerdepad: gmd

Bie regen modderig, bie dreugte mul, bie opdooi onbegaonbaar (raa).

Verskillende namen duiden een specifieke weg aan:

Een laandweg is een verharde kleiweg (gmd); karrespoor: zaandweg begreuid met rillen grös (wrd); loane is een weg langs een akker (vrh); greune weg: met gras begroeid (wij); greune weg: langs akkers (dhm); grune weg: weg langs een groene berm, doo-diek: weg naar het kerkhof, menning: weg langs het land (hdb); een breenk is een pad tussen de huizen (vrz); wagenspoer: kon wagen en paard door (nht); de naam zegt al veel over de eigenschappen van een onverharde weg, bijv. uutesletten zaandpad (der is völle gebruik van emaaht), marsdieke (verhoogde weg door 'marsies'), koetree (daarover dreven ze koeien naar het Helderse Broek), koemaste (pad voor de koeien naar de weilanden bij de Regge), bargweg (zaandweg in 'n barg) (nij); nu heet een belangrijke verbindingsweg officieel zoals hij vroeger altijd al genoemd werd: Zandspeur (nls); zaandspuur is een weg waar men naast reed als het te nat werd (omm); wagenspoer: pad voor paard en wagen (rij); een zandweg heeft meestal een karrespoor bestaande uit drie sporen: de twee buitenste "veur de raaien (wielen)", middelste "veur het peerd" (dev); zandweg is alles wat onverhard is (hks); zaandweg: vake merakels modderig (wrd); een peerdepad: in het midden ver-

hard voor het paard, de kar trok wel door de klei (gmd); een *opweg* is een pad voor het achtergelegen stuk land (stp).

Met *diek(sloot)* kan worden bedoeld:

Als een weg wat hoger lag dan het omringende land, werd hij vaak *diek* genoemd. Dat kwam in de omgeving van Wijhe nogal eens voor, omdat de weg de natuurlijke hoogten in het landschap volgde en dan ook vaak kronkelig was. Zo is een oude naam van een weg tussen Wijhe en Raalte nog *Tongerendijk* (wij); 'n *Vendiek*, d.i. niet afgegraven veen waarover turf vervoerd kon worden (glb, vas); iets verhoogd (dhm, mar); langgerekte verharde hoofdweg over de streek (stp); verhoogde weg, om de kolken heen kronkelend, doorgaans verhard (!) d.m.v. grind (gmd); vrij algemene benaming voor (zand)weg (ssv); enigszins verhoogde weg in gem. Olst o.a. de *greune diek* (ols); in 't Lutterzand: 'n *diek* was verhoogd (met bochten) door laag gebied (dlt); 'n *diek* in Almelo: de kilometers lange laan voor het kasteel met aan weerszijden bomen (alm); ten opzichte van de omgeving enigszins verhoogde weg (die); *hösdiek*, *kleidiek*, *peppeldiek*, *iependiek*, *telgendiek* (vake met depe sporen en in het mullen [midden] n' peerdepad), *elzendiek*, *spiekersdiek* (men kon op het erve iedereen zien aankomen), *kollediek* (kouwediek, lag op de noorderwind dus koud), *hagediek* (in de hoogte), *knunderdiek* (zeer slechte onverharde weg) (amt); lange rechte, enigszins verhoogde weg door veengebied (vrh); tussen de weilanden door (nht); de *dieksloot*: het pad langs een afwateringssloot heet de *Kringsloot*. Het *Pad* of de *Diek* zijn zo'n tweehonderd jaar lang de namen geweest voor de

eerste weg vanuit het Oosterveen naar Zwolle (nu Oosteinde en Westeinde), de begaanbare weg langs het riviertje/kanaal (voor afwatering en scheepvaart), waarlangs de eerste bewoning plaatsvond. Een andere naam, de *Nieuwendijk*, was het enige begaanbare pad dat in het zuiden van de gemeente, als afslag van het *Pad*, door de moerassige weiden naar de Lichtmis liep. Het ging hier altijd om paden langs (afwaterings)sloten (nls); bie oos is umstreeks 1400 een *kärkdiekie* op-eheugd van of de *Bärgeres* noar 't *veerhuus* (daf).

De stegen zijn of waren vaak slechte wegen:

De *voele stege*, de *voetstege*, de *lege stege*, de *mäshoekerstede*, de *olde vechtstege* bint allemaal nog namen die doaran herinneren. Sommigen bint nog niet zo best (daf); *stege*: verhard (!), *menning*: onverhard (kui); *stege* is een enigszins holle weg tussen houtwallen door (omm); *lage weg*, loopt tussen wallen (mar).

Andere namen voor wegen die slecht berijdbaar zijn:

- **drekweg**: bor, dlt, ens, , goo, hks, hol, los, mar, vas
- **weg met völ knipgeater**: ens, glb, hei, ols, vrz
- **modderweg**: bab, hel, nij, wrd
- **maalzaand**: hks
- **onmeel**: rij
- **ne slechen weg**: alb, mar, ols, vrh
- **mulle weg**: hel, nht
- **motweg**: grb
- **rotweg**: nij
- **bliksweg**: alb
- **hobbelweg**: nij
- **bottenweggetie**: nij

Drekweg: slechte afwatering, maalzaand: los, droog zand (hks); een slimme of slechte weg, gat an gat en plas an plas, völle knipgaten (ols); weg mit kulen en goaten (blz); een weg met veel kuilen werd ook wel eens *abortusweg* genoemd! (wij); *bottenweggetie* (achter 'n Heldersen barg); a-j doar fietsen ko-j det vulen tot in de botten (nij).

Natte plaatsen konden als volgt begaanbaar worden gemaakt:

- met *slear* (hoalten stammetjes overdwars): dlt, ens, ent, hdb, nij
- met "knuppels": amt, hks, omm, tub
- met takkebossen: bab, ens, tub, wrd
- met "vlaekens" (matten van gevlochten wilgentenen): stp
- met ak-olt: has
- met plaanken: hev, stp
- met een plankier: kam, ssv
- met balken: hdb
- met een vlonder: hev
- met een "spikke" (een brug gedekt door plaggen): amt, die, glb, hev
- met plaggen: bab, hdb, nij, ssv, stw
- met een "oawerloot" (soort bruggetje): oot
- met seandels (sintels): rij
- met puun: hdb, rij, vrh
- met stapstenen: alm, amt

Knuppelweg: men legde er eken knuppelen in ter verharding. In Delden zijn resten gevonden van een oude Heerweg! (amt); *stammegies* holt over veenachtige grond met puin en heideplaggen en balken (hdb); in 't Venne met plaggen of (dunne) boomstammegies (nij); met knuppels en het heet 't *poaldiekie* (omm); door de trekgaeten werden soms wel plaanken neergelegd. Ook werden wel *vlaekens* gemaakt voor

overgang door trekgaeten (stp); he-w noew neet meer, mear in de 16e eeuw was de weg van Wierden noar Almelo bedekt met takkebos (wrđ).

knipgat

Diepe kuil in een karren- of wagenspoor.

knipgat: alm, amt, bat, bor, daf, dev, dhm, die, ens, glb, grb, has, hei, hel, hks, hol, kam, mar, nht, nij, ols, omm, raa, rij, ros, sib, vas, vrh, whr, wij, win, wrđ; **kniepgat**: ent, bab, grb, hel, nij, nls, tub; **knipsgat**: vrz
knipslag: gmd, sjk, stw
knipkoele: raa
koele: bab, ent, gmd, has, kam, nij, nls, olm, rij, stw, zwo; **koel**: bor, dlt, los, oot; **kule**: gie, kui, stp; **kuul**: blz

knikgat: rij

knik: nls

drekgat: amt, bat, vas

spoogat, spaogat: rij

asgat: nij

Schlachloch: sch

knieperd: nij

klink: vol

Knipgat: kleine kuil, koel: groot (bor); *kniepgat*: een oneffenheid in een fietspad (ent); *drekgat*: plas met water (amt)

wagenspoor

wagenspuur: alm, amt, dhm, ens, glb, hev, ssv, tub, vas, vrz, wrđ; **wagenspeur**: bab, daf, dlt, grb, has, omm, oot, sib, sjk, wan, win; **weagenspeur**, **waagenspeur**: stp; **wagenspoer**: amt, bat, die, hel, hol, rij, sch; **wägenspoer**: hei, ols, raa, wij; **wagenspoor**: ent, hks, kui, los, mar, nht, whr; **woagenspoor, waagenspoor**: blz; **wägenspoor**:

gmd; **wagenspoar, wagenspaor**: bor, dlt, nij
speur: nls, sjk, vol
karrespeur: sjk, vol, wan; **kärrespeur**: daf; **koarenspeur, kaorenspeur**: rij;
karrenspoor: whr; **karrespoor**: gie, kui, vrh; **kärrespoor**: dev; **karrenspoor, karrenspaar**: nij
karrepad: blz, kam, stw, zwo; **körepad**: kam
zaandspeur: omm
zaandpad: olm

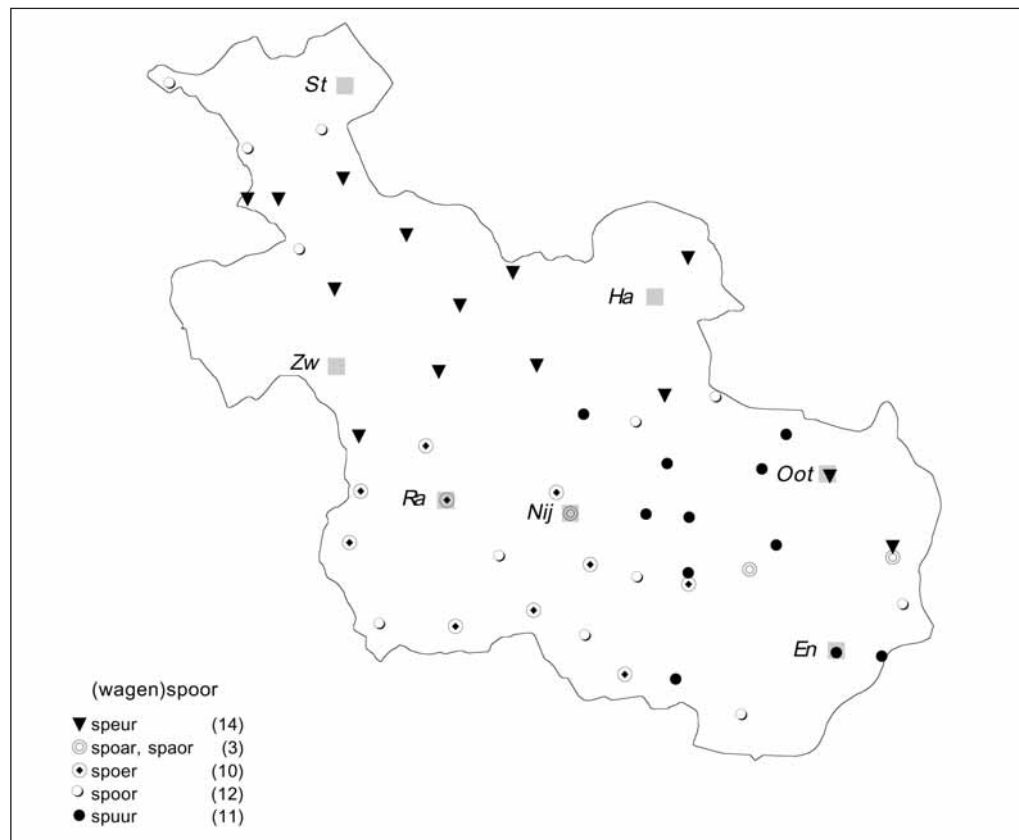
wagenweg: kam, oot
mesweg: glb
loane, laone: vrh, whr
menninge: olm

paardenpad

Strook waarop het paard liep.

peerdepad: bab, bat, bor, daf, gmd, has, hei, hol, kam, kui, nht, olm, ols, omm, stw, vol, vrz, win, zwo; **peardepad**,

Kaart 1: (wagen)spoor. Op dit kaartje is het deel –spoor in wagenspoor, karrenspoor en zandspoor weergegeven. Speur hoort bij de noordelijke helft, maar is ook een paar keer in Twente aanwezig. Uitsluitend Twents is spuur en, minder vaak, spoar. Spoor is karakteristiek voor zuidelijk Salland. Door de hele provincie heen komt spoor voor, waarbij de verspreiding in de noordelijke Kop van Overijssel minder toevallig lijkt.

paerdepad: mar, nij, rij; **perepad**: amt, nls, ols, raa, wij; **peerpad**: alm, tub
peerdespoor: hks, olm; **peerdespoer**: die, hei; **peardespuur, paerdespuur**: dhm; **peerdespeur**: grb; **perespuur**: glb, vrz; **perespeur**: sib; **pearespoar, paerespaor**: nij
spuur: alm
peerdevospel: hev
vospelpad: tub
millenpad: los, wrd
middenspoer: hel; **middenspuur**: vrz
klinkerpad: ols
mennepad: whr
voorpad: alm, hks
voorweg: amt, hev
wegbön: ssv
bunne: nij
Rittweg: sch
Sommerweg: sch
Knüppeldamm: sch

In Genemuiden was geen aparte strook (gmd); ook het vroegere jaagpad langs de rivier wordt nog wel "perepad" (peerdepad) genoemd (wij).

verharde weg

stroatweg, straatweg: bat, blz, daf, ent, goo, hdb, hei, hol, kam, kui, mar, rij, stp, stw, vol, wij, wls
stroat, straat: alb, dlt, ens, hks, oot, tub;
stroate, straote: amt, goo, hdb, nij, omm, vrh, vrz; **stroot**: vas
harde weg: bab, dhm, ent, hdb, hks, mar, nht, nij, ols, omm, raa, vrh; **harden weg**: goo, los; **arde weg**: sjk; **hatte weg**: rij; **härde weg**: daf, dev, wls; **erde weg**: stp
köönstweg: dlt
weg: hdb

In tegenstelling tot zandweg (hks);

straatweg: met klinkers (wij); de stroate: klinkers, de harde weg: asfalt (omm)

Kan gemaakt zijn van...

- klei:
Kleiweg: sch
- schelpen:
skölpnenpad: has; **schelpnenpad**: bab
schelpnenweg: hdb
- keien, kinderkopjes:
keistege: daf
stroatkeaien, straatkeaien: rij
keenderkuppenweg: amt; **keenderköp-peweg**: rij, wrd
kienderköppies: vol; **kinderkoppies**: hdb
- puin:
puunweg: alb, amt, ens, hks, los, ssv, vas; **puinweg**: nht, nij, ols, wij
puunslagweg: wrd
- Gebroken puin (hks, nij); met brokken steen (ens); opgehoogd met puin (alb); ongelijk met veel gaten (wij).
- gravel:
greffeweg: nij
- sintels:
sintelweg: alm, amt, bab, bor, daf, die, grb, hdb, hei, hel, hol, kui, ols, raa, rij, stw, whr, wij, wrd; **seentelweg**: ens, mar, ssv, vrz
sintelpad: goo, has, vrz, wan; **zendelpad**: rij
kollenweg: dlt
kollenpad: hol
Schlackeweg: sch
gruusweg: ens, glb, ssv; **gruisweg**: amt
weg van kollengruus: nij
zwarte weg: los

Sintels zijn verbrandingsresten van cokesgestookte ovens van de textielfabrieken (glb); met seentels van de fabriek (ens); cokes van de electriciteitscentrales vroeger (amt); nen gruusweg is een sintelweg (ssv); met kollengruus (ens); afval van kolen en cokes (rij); belegd met sintels uit de mijnen in Limburg, in de jaren '30 door de overheid en met behulp van werkverschaffing gerealiseerd (los); de melkfabriek leverde ook sintels (stp); vrogger stokkeren ze met eierkollen en cokes. De sintels streuen ze oaver het pad (nij); bij dooi zeer zacht (wij); volgens ons geen verharde weg (bor).

- grind:
grindweg: alm, daf, dev, dhm, die, has, hei, hel, hks, hol, kam, ols, omm, rij, stw, vol, whr, wij; **grendweg:** gmd; **greandweg, graendweg:** ent, vrz; **greendweg:** bor, mar; **griendweg:** amt
grindpad: hdb
grinte: dev
ne weg met greenten stene: goo

Nog na de oorlog was de weg Enter-Wierden 'ne greandweg' met diepe gaten en kuilen en scherpe stenen (ent); met grof puin verharde zandweg, afgedekt met grind (dev).

- basalt:
basaltweg: bor, hei, hel, sjk
- klinkers:
klinkerweg: alb, alm, amt, bab, blz, dhm, die, grb, has, hdb, hei, hel, hks, hol, kui, nht, nij, ols, raa, sjk, stp, stw, wan, whr, win; **kleenkerweg:** bor, ens, mar, oot, rij, vas, wrd
kleenkerstroat, kleenkerstraot: glb
kleenkerströötke: ssv

kleenkerpad: goo
natte kleenkers: rij
stroatweg, straotweg: wij
stroate, straote: omm

- macadam:
macadamweg: daf, die, hel, nij; **makedeweg:** gmd
- asbest
asbesweg: amt, mar, nij

Van afval van Eternit uit Goor (amt).

- beton
betonweg: alm, amt, blz, dhm, die, hdb, hel, nij, stp, vol, vrh, whr, wrd
betonstroat, betonstraot: bor
- teer, asfalt, asfaltbeton, bitumen
teerweg: daf, dev, hks, ssv, wij, win;
tearweg, taerweg: nij, rij
asfaltweg: alm, bab, blz, bor, dhm, die, ens, grb, has, hdb, hei, hel, hol, kui, nht, nij, stp, stw, vol, vrh, wan, whr, win; **asfaaltweg:** rij, wrd
betuumweg: amt; **betumeweg:** nij

Nen teerweg is een asfaltweg (ssv); teerweg: met asfalt (wij).

- anders

Weg met 'Gramsbergerverharding', d.i. een aangewalste onderlaag van scherp zand of leem, met daaroverheen een laag teer/grind (grb); in Wijhe ook nog 'oerweg' waar ijzeroer over lag (wij).

Een beknopt overzicht van de geschiedenis van de wegverharding in Nieuwleusen:

De *grindweg*: de eerste vorm van een verharde doorgaande straatweg is die van de Ligtmis tot Heems – met een *kalkgrindlaag* – langs de Dedemsvaart, aangelegd in **1860**. De provincie zal 20 jaar subsidie verlenen, de gemeente Avereest mag tol heffen. Op **11 juli 1876** geven de Staten van Overijssel subsidie 30% voor de aanleg van wegen met de voorwaarden dat de kunstbaan van de weg een *straat- of klinkerweg* moet zijn, van drie meter breed en dat er geen tol wordt geheven. Het gaat hier om de weg vanaf de Dedemsvaart door het dorp naar Nieuwleusen, tot kruispunt Kerkenhoek rechtsaf of het Westeinde tot de weg langs de Ligtmiskanaal bij de Vecht, naar Zwolle. Gereed in 1880 (dit is de hoofdstraat door het dorp naar Zwolle). In **1881** worden na een hoge stormvloed de dijken van de Dedemsvaart opnieuw aangelegd en verhoogd. Om verstuiwing tegen te gaan wordt over een breedte van 3 meter een 12 cm dikke *kalkgrindlaag* aangebracht.

1900: *Verharding* (dus ook *klinkerwegen*) van enkele wegen in het dorp: Meeleweg, Ommerdijk (deze laatste was ook al in 1880 verhard), een stukje van de Dommelerdijk (is vanaf centrum richting Oudleusen) en de Jagtclusterallee (waarschijnlijk van Dedemsvaart tot Meeleweg). (Dit zijn de drukst gebruikte wegen, waaraan de meeste huizen staan. De rest blijft *zandweg tot ongeveer 1950*). In **1920** verleent de gemeente Dalfsen Hfl. 101,-- subsidie voor de aanleg van een rijwielpad van sintels van Oudleusen naar Nieuwleusen, dat langs de zandweg werd aangelegd (zo'n fietspad lag ook langs de Dedemsweg en de Jagtclusterallee). In **1934** wordt Huize Rolocate wordt afgebroken ten behoeve van de aanleg van een verharde straatweg langs de Dedemsvaart (dit is al snel een provinciale weg geworden).

1949-1954: tweede ruilverkaveling Nieuwleusen, pas dan worden in de hele gemeente, ook de buitengebieden, verharde d.w.z. asfaltwegen aangelegd. Er zijn daarna nog maar heel weinig zandwegen (nls).

autoweg

autoweg: alm, amt, bat, blz, die, ens, goo, grb, has, hel, hol, kam, kui, mar, nht, nij, olm, omm, oot, raa, sjk, vas, vol, vrz, wan, whr, wij
grote weg: bab, dhm, gie, grb, nht, ols, omm, vrh, wrd, zwo; **grote wäg:** gmd
snelweg: bor, nij, sjk
stroat, straot: tub; **Stroate, Straote:** wtm, uls
grote stroate, grote straote: hks
autostroat, autostraot: ssv
autobaan: nij, tub

(vierbaans-)snelweg

snelweg: alm, blz, dhm, die, gie, grb, hel, hol, kam, kui, mar, nht, nij, olm, omm, oot, vrz, whr, wij, wrd, zwo; **snelwäg:** gmd
vierbaansweg: bab, bat, kui, raa, vrh, wan; **veerbaansweg:** dhm, goo, hel, ssv, tub, vrz
autobaan: amt, blz, bor, ens, grb, hks, nij, vas, wtm; **autobane:** die, has, omm, uls
autoweg: nij
grote weg: ols, raa, vol

berm

baarm: amt, ent, hdb, mar, rij, stp, stw, wrd; **barm:** alm, amt, bab, bat, die, dhm, goo, grb, has, hdb, hel, hks, hol, kam, nij, nls, omm, sjk, vol, vrh, vrz, wan, win, whr, wrd; **bärm:** daf, hei, ols, wij, wls; **bearm, baerm:** amt, dlt, ens, oot, ssv, tub; **bäärm:** gmd; **berm:** alb, amt, blz, dev, hdb, kui, los, nht, ros, vas; **beerm:** bor, glb

Groenstrippen: sch

groenstrook: rij

Zijn er wegen waar een ander dan de eigenaar van de weg recht heeft om bomen te poten in de berm?

- ja: amt, hks, hei, nls, ols, raa, sch, wij
- nee: bat, sjk
- onbekend: stp, wrd

Boerderijen die als landgoed worden aangemerkt, krijgen soms het recht om bomen te planten langs gemeentewegen en sloten van het waterschap. Daardoor komt men aan de benodigde ha. bos (hks); een aanwonende had het

'pootrecht' (hei); de eerste eigenaar behoudt ondanks de koopakte recht 'op het hooft'. Vroeger bij grondverkoop of verpachting soms behoud van pootrechten van jachthout (amt); planten en/of pootrecht kon worden uitbedongen (ols); veur leu die an die weg wonen (raa); dat was een recht van de aanliggende grondeigenaren. Tegenwoordig wordt dit pootrecht vaak opgekocht door de gemeente. De wortels mogen het wegdek niet aantasten (wij); bekend is dat langs het Westeinde eikenbomen stonden, die gepoot waren door en eigendom waren van aanwonenden. Tijdens de ruilverkaveling van 1950 is daar nog onenigheid over geweest, omdat de bomen toen grotendeels zijn gekapt om de weg te verbreden (een aantal maakte o.a. deel uit van de nalatenschap van Gulia Palthe, die een kapverbod aan het legaat had verbonden). De provincie en gemeente konden toch tot kappen overgaan - waarschijnlijk, omdat de bomen op grond stonden die meer dan 30 jaar hun eigendom was (nls); vroeger was dit wel zo, is veranderd na de ruilverkaveling (sjk); vroeger wel, noe nit meer (bat).

Wat voor bomen mochten er gepoot worden?

- peppels (populieren): hei, ols, raa
- ekenbeume: amt, nls, ols, wij
- beuken: ols
- iepen: wij

Langs een wetering meestal peppels (ols).

Worden er ook bermpercelen verpacht?

- ja: daf, die, ent, glb, gmd, los, nls, stp, wij

- nee: bab, los, sch, wrd
- gebeurde vroeger wel: amt, has, hdb, sjk, ssv, stw

Niet langs een weg, wel langs de Regge waar sommige stukken als schapenwei gebruikt worden (ent); op deze stukken grond werd door mensen die zelf geen grond bezaten de sik of de schapen te grazen gezet. Geen huur (los); dat kenne wiej bieje oons neet, dee baarmen wörden wal of egraasd of emeaid, mear veur zowiet wiej weet wörden ze neet verhuurd (wrd).

Wie is/was de eigenaar?

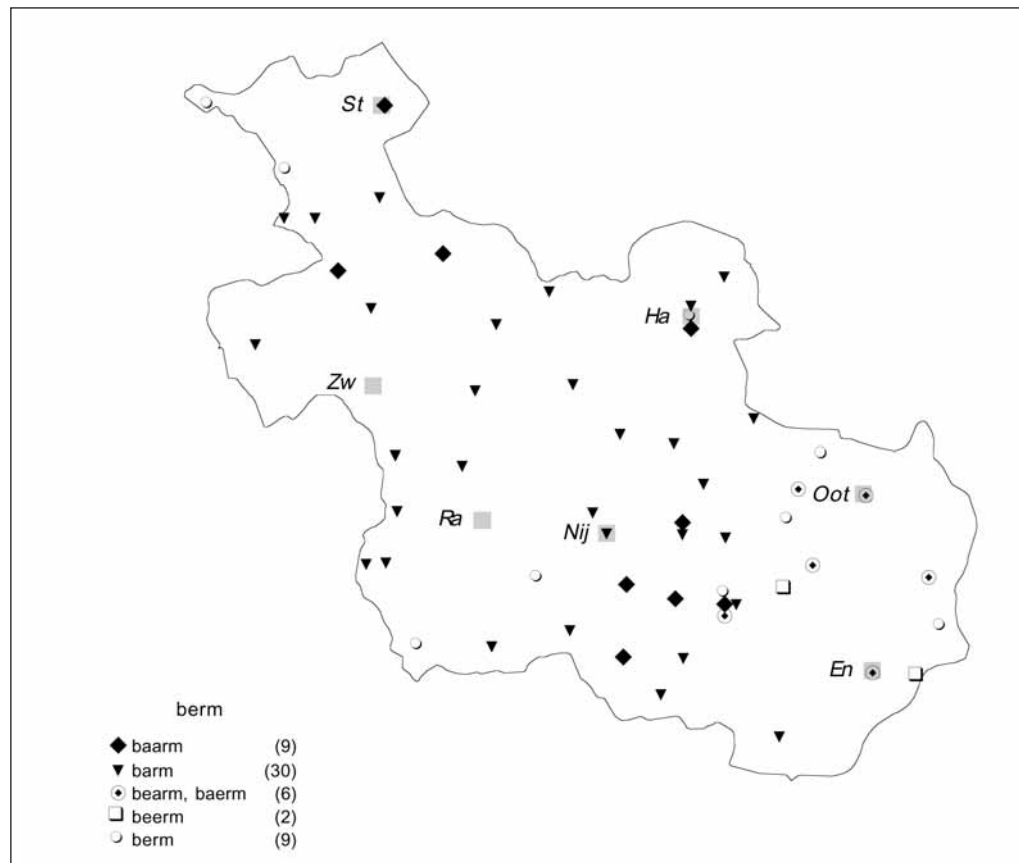
- gemeente: bab, daf, die, glb, gmd, has, hdb, raa, sjk, stp, wij, wrd
- provincie: bab, daf, die, has, hdb, sjk, wrd
- waterschap: ent, has, sjk, stp
- rijk: daf, glb, stp
- overheid: los
- riekswoaterstoat: amt
- Land Niedersachsen: sch
- diaconie: gmd

Hoe ging de verpachting in zijn werk?

- bij inschrijving: sjk
- ondershands: die, nls, raa, stp

Het ging allemaal heel ondershands, waarschijnlijk tegen een lage huur en zover verhuurd als de (meestal arme) gebruikers nodig hadden voor de sik of het schaap. De eigenaar was de gemeente. Het leek meer op een verkregen recht van enkele personen die jaar na jaar dezelfde stukken gebruikten en die hen door anderen niet misgund werden. Men maakte zich er niet druk om; er waren immers veel meer bermen (dun bewoond buitengebied) dan vraag

Kaart 2: berm. De vormen met -a- en -aa- zijn afwezig in de oostelijke helft van Twente en in Blokzijl en Kuinre.

voor gebruik (nls); waterstaat bepaalt de pachtprijs bij toewijzing (betr. Twente Kanaal). De direct-omwonende boeren hadden voorrang, verpachting gebeurde door de Ambtenaar R.W.S. in overleg met het Kadaster. Pacht was f. 240,- per jaar per kavel. Pachtcontracten liepen vrijwel automatisch door. Nu zijn ze voorlopig beëindigd wegens plannen tot verbreding van het kanaal. Tot zolang is er nog wel het vruchtgebruik voor de ex-pachter (amt); gemeente en diakonie hadden wel grond die werd verpacht, maar iemand die een stuk eenmaal had en aan z'n verplichtingen voldeed, hield zo'n stuk wel. De pacht werd in twee termijnen betaald (gmd); 1 november inpachten (stw); vroeger verpachtten de gemeenten de bermen; via advertenties werd de verpachting (bij inschrijving) aangekondigd; kerkgenootschappen hadden vaak vaste kopers, soms van vader op zoon (wij); op een vaste dag in het jaar, publiek bi'j opbod zonder rechten. De laagste pachtprijs was f.1,50, hoogste f.10,- (1930/1940) (has).

laan

Weg aan beide kanten omzoomd met opgaande bomen.

laan: alm, amt, bab, bat, bor, daf, dev, dlt, ens, glb, gmd, hel, hks, kam, kui, nht, nij, nls, oot, raa, ros, sib, stp, tub, vas, vrh, vrz, wij, win, wrd; **loan, laon:** blz; **lane:** amt, dev, die, hol, mar, ols, omm, vrz, whr; **leane, laene:** grb, olm **allee:** daf, dhm, die, has, hei, kam, los, olm, ols, omm, raa, sch, sjk, ssv, stw, vol, vrh, wij, win, wrd, zwo
diek: alm, nht
stege: dhm, omm; **steg:** vas
holle weg: hel

Tussen twee wallen met ak-olt, een wilgenlaantien (has); 'n holle weg lig tussen twee holtwallen (hel); komt niet voor in Genemuiden. Genemuiden is/was niet bomerijk (gmd); een deel van de Katenhorstweg werd "de Grote Allee" genoemd. Bij de Eversberg lag vroeger een laan die als "laan de Grote Allee" op de kaarten staat (nij); andere benamingen komen bij ons niet voor, wel wordt een afrit van een boerenerf de landerijen in een loane genoemd (whr); volgens één van onze groep kan een weg met aan één kant bomen ook laan genoemd worden. Een allee heeft altijd aan beide kanten van de weg bomen (wij); het vee werd door de stege naar het koeland gedreven (omm).

Veel lanen waren genoemd naar de bomen die er langs waren geplant. Enkele andere, bijzondere namen:

Kronkellaantje (deze laan omzoomd door beuken kronkelde erg) (nij); **Vrieërslaantje** (nij); **Dronkemanslaantien** (sluipweggetje voor de inwoners van de voormalige bedelaarskolonie de **Ommerschans** die vaak beneveld waren) (bab); **Absalomlaantje** (bij huize de Horte) (daf); **Poppenallee**, heet zo omdat daar vroeger een spieker (spijker) aan stond beheerd door een zekere meneer Poppe. Daar was ook een tol (daf); de **Papenallee** is genoemd naar de Rooms-Katholieken (Papen) die na de beeldenstorm vanuit Dalfsen naar de Hoonhorst gingen om daar naar hun schuilkerk te gaan (daf); 'n **Ketoendiek** (laan met kastanjeboom, i.v.m. vallend bloesem) (rij).

dijk

diek: algemeen; **dieke:** kui, wij

Verhalen over dijkdoorbraken zijn er nog altijd:

Vroeger hebt 'n pa Maarkelse boeren 'n diek van de Bolksbekke duur estokken zodat 'n heel stuk van Loarne onder water leep. Zie kwamen der met bi-j de rechbaanke trechte (mar); veur ofsluiting van de Zuderzee ligt bij de herst de butenpolder achter Kuunder onder water, dan moest al vee binnen haold worden (kui); het Demmersgoor, laag weiland, liep bij veel regen onder, zodat bij vorst een ijsvlakte ontstond. Voor 1940 werden er wedstrijden gehouden (alm); tussen Boekelo en Hengelo heb je z.g. vleuiwedden. Die overstromen elk jaar bij hoge waterstand: "De bekke geet d'r oet." (hks); tijdens de bevrijding 1945 liep door dijkdoorbraak en kapotte sluisen (door oorlogshandelingen) in Duits grensgebied half Ambt-Delden, o.a. Wiene en Zeldam, onder water: "as in Duutsland reggent da kam het water dees kaant heer en 's oavends met dreugen veuten na berre en 's morgs

vloten [dreven] de kloompen vor de berre. De bekke stroampt ôffer (amt)"; in 1946 was het Westerikbroek een grote watervlakte. Ook de stad Almelo, waardoor al het water moest worden afgevoerd, stond onder water (ssv); vroeger zat Harm Scholten op toafel in zien kamer. Zien huus was oaverstroomd deur smeltwater det van 'n barg of kwam. Hie woonen an de Niejstadweg bie Heldern. Churchill op 'n eiland, zea e, toen ze bie 'm kwamen. De Regge oaverstromen bienoa elk joar. Bie de Jipkesbelt bunnen ze de skaatsen onder en zie skaatsen van de Jipkesbelt tot bie Meiling bie 'n Skulenburg. Doar gung ze dan bie kunnigheid op bezuuk (nij); een 'jonge' man ging na cafébezoek met de roeiboet, vanwege het hoge water, naar huis. Hij roeide zich suf en kwam niet vooruit. Het bleek dat hij vast zat in het prikkeldraad (dit betreft een persoon uit ons eigen dialect-team) (omm); bij hoog water in de Dinkel zijn in de 19e eeuw drie joodse vrouwen verdronken tijdens een rituele wassing, zes weken na de bevalling. Deze plek wordt tot heden de Jöddenkolk genoemd (los).

Hardenburg is een stadtie an de Vechte en hef vake tegen het water mutten vechten. In het Sallands Volksblad (een regionaal weekblad) van 1903 stiet het volgende te lezen:

Eind april 1903: de dijken zijn doorgebroken. Rijkelijk gulpt het water naar binnen. Eind juni van dat zölfde joar: Doorbraak Vechtdijk tussen Hardenberg en Brucht. Ook zijn de hooilanden tussen Heemse en Rheeze onder gelopen. Schade 6000 gulden. Dat was in die tied een hele bult geld. Of ze de schadevergoeding ok hebt ekregen vermeld de kraante niet.

Januari 1926: hoogwater in Baalder (now een woonwieke van Hardenburg), de bewoners van Baalder en de Beek zijn door het water geïsoleerd.

En dan 1946: de olderen weet zich dat nog wal te herinneren. In de kraante van

22 februari 1946 stiet het volgende: En steeds maar bleef het water stijgen. Woensdag kwamen vrijwel alle mensen in benarde omstandigheden te verkeren. Allerlei tafereeltjes kon men opmerken. Hier poogde men kippen uit de tuin te halen met paard en wagen. Tot de buik moest het dier door het water, het struikelde, werd schichtig en moest keren.

Diverse brede en diepe geulen werden gegraven om het almaar aanhoudende water van het schoolplein en het Slat af te leiden naar de Vecht, waar het met geweld instroomde. De Kerkstraat was nu ook overstroomd en zo werd overal het water hoger. Ieder was nu druk in de weer met het opgooien van dammen om de woning, het bergen van aardappels uit de kuilen enz.....terwijl de was maar aanhield. In de Koppellaan was men aan het kanovaren, en laarzen waren niet meer weg te denken. Bewoners van het Oosteinde waren er nog het ergst aan toe. Ze hadden het water zo hoog in de huizen staan dat ze er uitmoesten. Meer dan één dier is door het water verrast en vond een graf in de golven. We hoorden van koeien en een paard die in de Vecht afdreven. Een oude baas vertelde ons dat hij zo'n hoge waterstand nooit had meegemaakt.

Albert Snieders uut Boalder schreef in 1948 over het hoge water in 1946 het volgende: 't Was van de wekke twie joar elene dat Boalder overstroomd was. Van de vieftig huusgezinnen waren er 27 die het huus uut mussen. Jan-Handuk din 75 joar in Boalder woond had wol niet vot. 't Krasse olde mannegie gunk op een baal pakstro zitten en stak de beide biene in de oven van 't fornuus. Het water wörn hoger en hoger maar hij bleef zitten, net zo lange tot e gien drugen törf meer kun kriegen en het fornuus uut gönk. Toen ze hem ophaalden had e eerst nog ezungen: O dierbaar plekje grond, waar eens mijn wieg opstond, je bent nu mijn waterland. Zien buurman Jaan din ze ok met de wage ophaalden tegelieke met een kalf vul steil achterover en gung köppie onder in het water. De véér vrouwluu die hij in huus achterloaten had hebt acht dage op de zolder huusd. De schippers die hun levensmiddelen kwamen brengen zeden: zie hadden van alles in veuroad want zie hadden er een beste flesse wien van ecregen.

Ok Albert was drok an het verhuizen. 't Water wassen nog steeds. Dientie had met heur kind van vief wekke de toevlucht op de toafel enömmen. 'n Sik had Dientie doar zien zitten en dacht: doar kan ik ok mooi bi-j, brak uut de stal en sprung noast Dientie op de neijmachine. Toen Albert binnen kwaamp hebt ze er samen smakelijk um elachen.

Geessien heur volk had een diek um het huus emmaakt, en die nacht mus Geessien er bi-j waken. Zie luchte bi-j met een stormlanteern en zag tot heur grote schrik dat de diek deurbrak. Ze bedacht zich gien moment en leut zich plat op de boek in het gat vallen en schreeuwde van help..... Heur volk vleug noar buten en maakten zo gauw as ze kunden het gat weer dichte. Zie hebt gien last van het water had want van stond of an zakte het water,

Roelf zee tegen de buurman: zul 't nog wassen? Nog minstens twie voet was het antwoord. Roelf dreide zich umme en dacht 'dan zal ik het wel weten' en hij klump met zien vrouw, drie kinder en een mooien sik noar de hilde en hef doar

twee dage deur ebracht. Toen wörden ze met een boot op ehaald. Harm mus ok met de hele familie het huus uut. Ze hadden het water wal roem 30 cm in de kökken stoan. Op een mörgen mus Harm een paar vergetten spullegies uut huus ophalen. Het was net noa de oorlog en Harm had gien leerzen meer, maar zien kameroad Jan wal. En zo gönggen die beide het huus binnen. En Jan maar kreunen en steunen onder de zwoare last, tot dat ze in de sloapkamer een toepasselijke tekst aan de mure zagen hangen. Er stund op "Niet klagen, maar dragen". En dat gezegde gaf Jan moed um wieder te goan.

Kleem Jans wol 't vee van Hutten Ep en Gait-Jaan van Meisters-Gais ophalen. De kalver stunden op de karren en wat jongvee was er achteran eknupt. Deur het hoge water kon Jans niet zien wat een weg of een sloot was en ja wel heur, hij kwam met peerd en karre in de sloot terechte. Dan weer zag hij de snuties boven het water uut stekken en dan weer de staatties. Joa meansen, de Boalderluu hebt heel wat met emmaakt. (hdb)

coupure

Doorgang van een weg door een rivierdijk.

coupure: dev
diekdeurgank: has
duurgaank: amt
duurstek: amt; **deurstek:** daf; **deursteek:** olm
diekgat: amt

talud

Bij een dijk is niet alleen sprake van een wegberm in eigenlijke zin, maar ook van een veel bredere zoom, die gevormd wordt door de hele schuinaflopande kant van de dijk.

talud: alm, amt, bor, daf, die, dlt, ens, gmd, grb, has, kam, mar, nht, nij, olm, ols, raa, sjk, vol, vrh, wan, whr, wij, win, nls, wrd
schune kaante: hei, hel; **skuunse kaante:** nij; **skuine kaante:** stw
schuine baarm: gie
schuine van de dieke: kui
scheue wal: stp
kaant: blz

glooiing: dev
helling: wij
klef: amt
Dammhang: sch
Meetken: sch

Het schuine van de dieke en teugen zee an steenglooiing (kui); kaant van de diek (blz); vaak zegt men ook alleen maar b.v.: 'de geite steet tegen de diek an' (wij).

afrit

De weg die van de dijk af gaat, naar bijvoorbeeld de boerderij of het weiland.

ofrit: alm, amt, blz, daf, dev, die, gmd, grb, olm, ols, raa, rij, stp, vrz, wrd;
oafrit, aofrit: kam; **afrit:** win
diekofrit: amt
ofweg: wij
oprit: amt, kam
opweg: has, sjk
stege: kui

Hoofdstuk 2

Zoals een weg een afscheiding heeft in de vorm van een berm, zo kan ook een weiland of een akker met een soort van berm van zijn omgeving afgescheiden worden. Bij akkers is dat een onbewerkte, soms alleen met gras begroeide strook. Zo'n met begroeiing afgeschut weiland heeft vaak een eigen naam

Andere manieren om een stuk land te begrenzen waren natuurlijk de verschillende afrasteringen (prikeldraad, schrikdraad). Voor de toegang tot het land werd dan gebruik gemaakt van klaphekken of draaihekken, die ieder naar hun vorm een eigen benamingen hadden.

In de meest laaggelegen streken bestaan de scheidingen uitsluitend uit sloten. Daar moet de toegang tot het weiland dus het water kruisen, door middel van een brug of een duiker.

Omheiningen

akkerberm

De smalle, onbewerkte, vaak met gras begroeide strook die om een stuk bouwland ligt.

vooregge: amt, hks, hol; **voaregge:** mar;

vaaregge: dlt; **vaareg:** vas

voorhegge: hev

vaarweg: ent

barm: goo, kam; **bearm, baerm:** gmd

kante: bat, kam

wal: hdb, vrz, wij; **walle:** raa

slootkante: hdb

slootwal: has

gröswal: hel

grösstrook: dev

gröshege: raa

hegge: die

strepel: alm, daf

striep: los

richel: hel

streukien: gmd

zeum: sjk

dam: dlt

wenning: nls

kwoad land, kwaod land: ols

opdrift: ssv

peerdepad: has

wagenweg: has

Anweide: sch

scheedvoort: glb

Twee à drie meter breed, voor het ummedreaien van peerd en ploog (hev); een scheidingstrook tussen twee eigenaren (glb); aan het eind: de vaaregge, opzij: 'n dam: 'wie goat efkes op 'n dam zitten' (dlt); vooregge: voor tussen de

akkers, 'doar kon je met peerd en de ploegen dreeën' (amt); de wenning, met een greppeldie an de kant (nls).

houtwal

De met struiken of bomen begroeide strook die om een stuk bouwland of weiland ligt.

hooltwal: amt, hel, hol; **hoaltwal, haolt-**

wal: bor, dlt, ens, glb, vrh, whr; **holt-**

wal: die, goo, hdb, nls, ols, wij; **oltwal:**

has, kam, sjk, stw; **houtwal:** nht, oot

akkerhooltwal: amt

akkerwalle: amt; **akkerwal:** alm, amt,

nij, rij, wrd; **äkkerwal:** vrz

akkermoalswal, akkermaalswal: rij

akkermaalsholt: raa

boswalle: hei; **boswal:** bab, daf, hdb, vrz

wal: alb, glb, hks, ros, vol

wallegie: vol

Wallhegge: sch

akkerhegge: rij

akkerheage, akkerhaege: nij

akkeregge: amt

bosheage, boshaege: dhm

brookheg: vas

hegge: bat; **heg:** vas

heggel: hol

singel: bab, bat, ent, has, hdb, hel, hol,

kam, los, mar, nls, omm, wij, daf

hakholtssingel: daf

hooltsingel: amt, ssv; **holtsingel:** dev

bossingel: hei

ekenhoolt: amt; **eekhoolt:** amt

schelhoolt: amt

agen: has

stikke: daf

kamp

Een weide omzoomd door houtgewas.

kaampe: nls; **kaamp:** dlt, hks, rij; **kamp:** wls

kaampie: nls; **kampie:** vol

moat, maot: ens, los; **moa, mao:** glb

bosweare, boswaere: amt

weare, waere: amt, ent

goarden, gaorden: mar; **goorden:** amt

bree: mar

hoar, haor: glb

binnenweie: wij

ne weide met nen holtwal drum hen: goo

Haar: hoog, moa: laag (glb)

Kwamen dergelijke weiden veel voor?

- ja; amt, bat, daf, dhm, dlt, glb, grb, hdb, hel, hks, hol, los, mar, ros, sch, tub, wls, wrd
- nee: has, kam, raa, rij, vol, wij

Bijna alle grasland was omzoomd met hout (glb); joarenlaank wörden singels allene mer eroid, rechtevoort wördt t'r zo hier en doar wier wat in epotet (ent); vroeger wel (grb, hks); ja, alleen kleinere weilanden (dlt); wel bij Zalk, met meidoornhagen (kam); vroger, tot 1963. Omdat de kolen duur waren, werd veel hooltsingel verbrand. Ook vanwege de ongewenste schaduw, de schadelijke wortels en ruilverkaveling zijn veel hooltsingels/akkerwallen met de greefmassien opgeruimd. Toch bin er nog wel (amt); nich in de stad, boetenof in de nöögte wah, dus in 'n boerskop (ens); veur de verkaveling (hdb); in de buurt wel (goo); van Daage aff un toa, froeger joa (sch); van oudsher overal (tub); het

kaampie omsingeld met de singel (de holtwal); bij de boerderijen had ieder een aan de achterkant wel zo'n kaampie of kaampe. Vaak door gebrek aan zonlicht met niet al te best gras. Er waren geen boswallen waarop de bomen groeiden, maar deze stonden langs de sloot, het slootje enz. Tijdens de ruilverkaveling in 1953 zijn ze bijna allemaal verdwenen (niet tussen Oosteinde/Oosterveen en Westeinde/Westerveen - twee keer twee parallel aan elkaar lopende wegen). Nu herbeplanten burgers de grond rondom het huis tegen de wind en de boeren als erfbeplanting, voor het wegwerken van lelijke stallen en silo's, maar niet rond de weiden. Wat er nog aan bomen staat, wordt vaak langzaam aanweggeploegd. Langs de wegen beplant de gemeente systematisch de bermten tijdens de jaarlijkse boomplantdagen (nls).

afrastering

rikken: alm, bab, daf, hdb, hei, hel, nht, nij, omm, raa, vrh, wij; **rikkens:** ols; **rikking:** ens, hdb, win; **rikkinge:** amt, dhm, ent, has, mar, omm, rij, stp, vrz, wrd; **rikkege:** hdb, kam, sjk, vol; **rikke-nege:** vrz; **räkkinge:** gmd

rikkepoale, rikkepaole: goo

rikwark: hol

afrikken: amt; **ofrikking:** whr

vroch: bat, wls; **vrocht:** hol, ols; **vrucht:** ols, raa; **vruchte:** amt

vruchting: amt

afvruchte: amt

vrea, vrae: daf, hel, hei, nls; **vree:** bab, hdb

vreangde, vraengde: stp

gleent: dlt, ens, glb, los; **glint:** alb, los

droad: vas; **droad, draod:** hev, oot, ssv; **draad:** hks

takdroad, takdraod: ssv

ekke: gie; **hekke:** dev

stek: kui, stw

ofgaring: nij

ofrastering: hdb, wan

rasterwark: nij

Weidetuun: sch

diggemaat: amt

sletten: tub

De weare good in droad (hev); good in de rikkinge (amt); good in de vruchte (amt); rikkinge in Rouveen (stp).

afrastering maken

rikken: alm, bab, dhm, ent, goo, hdb, hei, hel, hol, kui, mar, nij, ols, rij, sjk, stw, vol, vrz, wij, wrd

afrikken: dev; **oafrikken, aofrikken:** blz; **ofrikken:** bor, ens, nij, vrh, whr

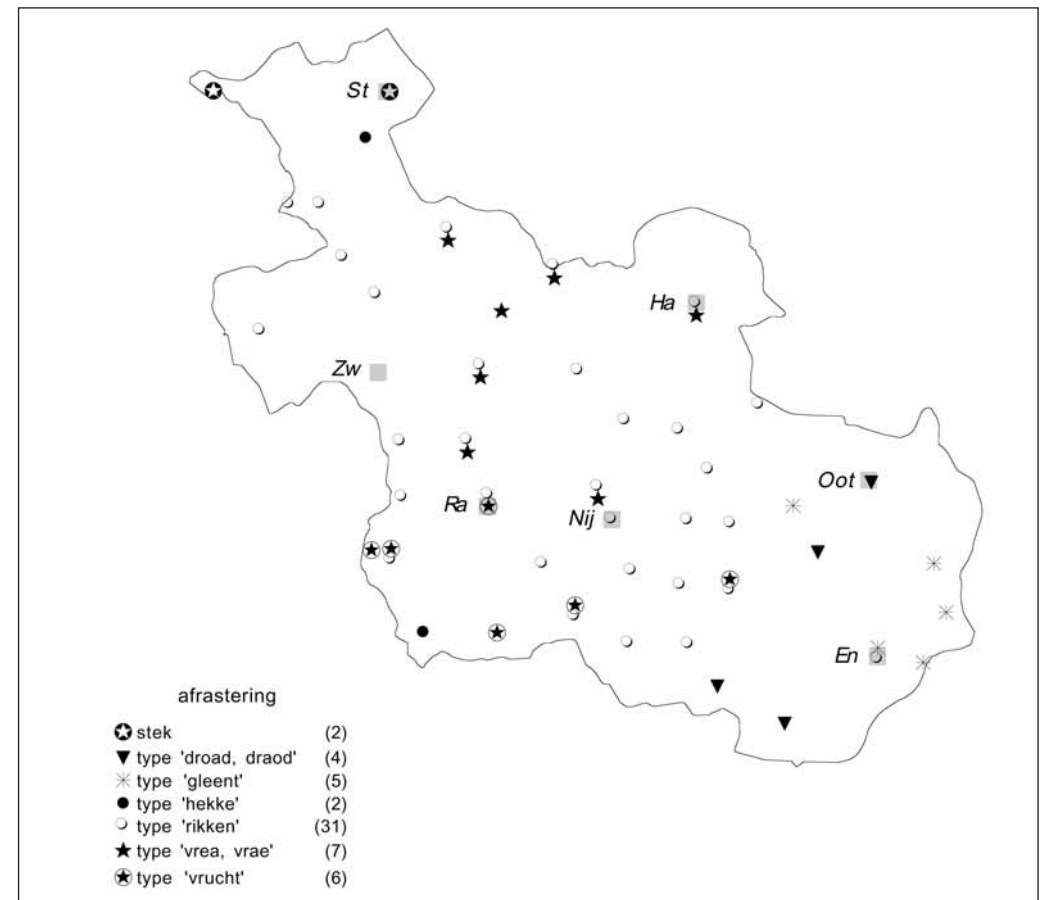
rikken maken: win; **rikkinge maken:** rij; **räkkinge maken:** gmd

rikken vruchten: amt

rikken zetten: nht, nij

vrochten: bat, hol, raa, wls; **vruchten:** amt, die, goo, hks, raa

Kaart 3: afrastering. In de hele provincie wordt rikken gebruikt, daarnaast in de Kop stek, in Salland de typen vrea en vrucht, in Twente de typen droad en gleent.

afvruchten: amt
vreaën, vraeën: hei, ols; vreeën: bab, grb, hdb, nls
vrea maken, vrae maken: daf, nls
vreangde meaken, vraengde maeken: stp
gleenten: dlt, ens, los, oot; **glinten:** alb, los; **gleinten:** ros; **gleenden:** glb
droad trekken: glb; **droad trekken, draod trekken:** wan
in droad zetten, in draod zetten: hks
droaden, draoden: wan; **droten:** vas
ekke zetten: gie
stekken: kui
afrastering maken: dev; **ofrastering maken:** goo
ofscheiding maken: nij
intunen: sch
sletten maken: tub

Hen gleenten goan (ens); wie goat hen rikken (hei); ik mut nog rikken (wij).

afrasteringspaal

rikpoal, rikpaol: alm, amt, dhm, ens, hel, nij, vrz, whr; **rikkepoal, rikkepaol:** amt, bab, blz, bor, daf, dhm, ent, goo, grb, hel, hei, hol, mar, nht, omm, rij, sjk, vrh, wrd; **rikkepool:** nij; **rikkepoale, rikkepaole:** dev, kam, vol, wij; **rikkenpoal, rikkenpaol:** raa; **rikkenpoale, rikkenpaole:** win; **rikkegepoale, rikkegepaole:** has; **räkkepoal:** gmd
rikkevraepoale, rikkevraepaole: daf
rikkepos: rij, wij
vruchtepoal, vruchtepaol: amt, die, hks
vreapoal, vraepaol: hei; **vreepoal, vreepaol:** bab; **vreapoale, vraepaole:** nls
vreangdepoal, vraengdepaol: stp
glintpoal, glintpaol: alb, los; **gleentpoal, gleentpaol:** glb; **gleantpoal, glaentpaol:** dlt, ens, los, oot; **gleintpoal, gleintpaol:** ros

gleant, glaent: dlt
droadpoal, draodpaol: ssv, wan
stekpoal, stekpaol: kui
steaken, staeken: raa
sletenpool: tub, vas
weidepoale, weidepaole: dev; **weidepoal, weidepaol:** hks
hoenpoal, hoenpaol: amt
Weidepohl: sch
Tuunpohl: sch

Een rikkepoal wördt met nen toenhammer de grond in ehouwen (wrđ); een hoenpoal is een hoekpoal (dikker en zwaarder) (amt).

steunpaal

Een schuin paaltje ter ondersteuning van een hoekpaal

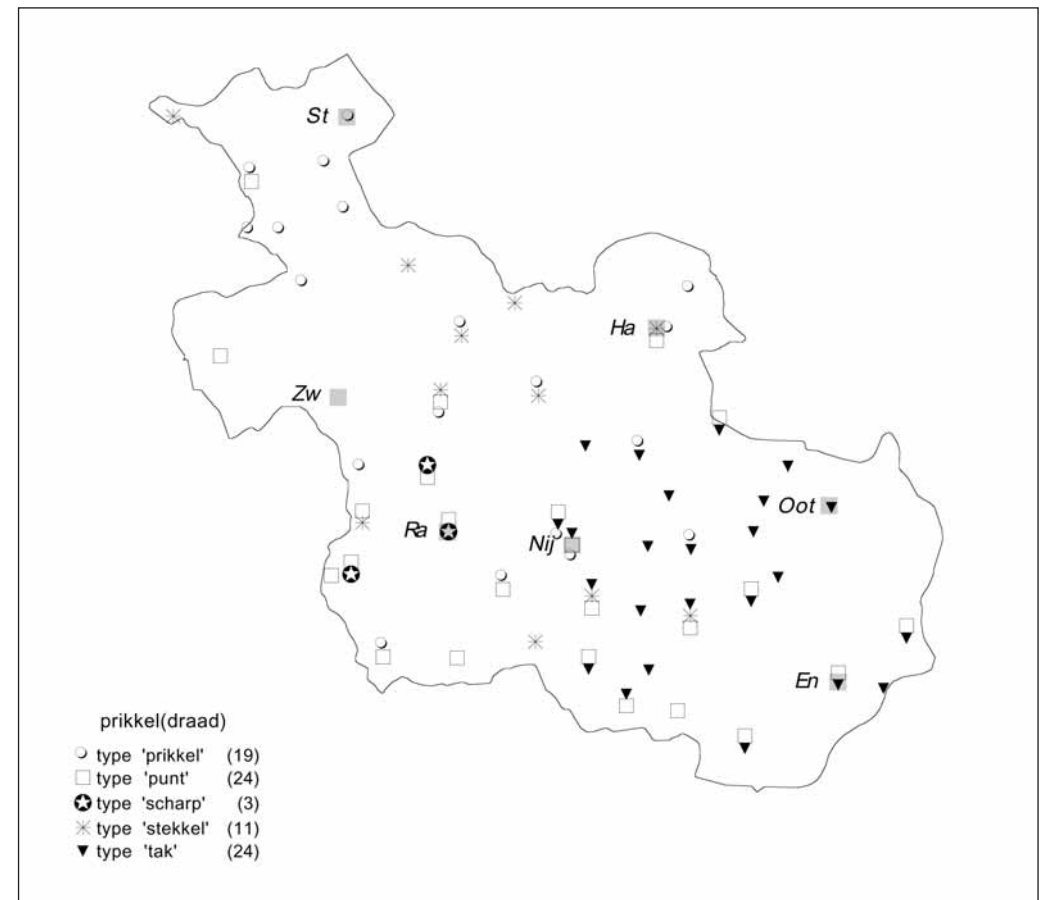
schoarpoal, schoarpaol: alb, amt, bab, bat, bor, dhm, die, dlt, ent, hdb, hev, hks, hol, mar, nls, raa, rij, stp, vrh, wrd; **schoarpoale, schoarpaole:** ens, nij; **schoarpoale, schoarpaole:** daf; **scheerpoal, scheerpaol:** goo; **schoorpoal, schoorpaol:** amt, grb, hdb, hei, hel, nht, tub, vrz, whr; **schoorpoal, schoorpaol:** blz, ens, glb; **schoorpoale, schoorpaole:** wij; **schoorpoale, schoorpaole:** gmd, kam, vol
schoare, schaore: rij; **schoor:** alm, omm; **schore:** hdb, sjk, wij; **skore:** kui
zieskoaren, zieskaoren: nij
schoorpos: ols, wls
schoarmik, schaormik: ros, ssv, vas; **schwaarmikke:** vrz
stutpoal, stutpaol: raa, win; **stutpoale, stutpaole:** dev
steunpoal, steunpaol: nij
dwarspoale, dwarspaole: stw
schraanke: hel
Strebe: sch

prikkeldraad

prikkeldroad, prikkeldraod: alm, blz, dev, gie, grb, has, hdb, hel, kam, nht, nij, nls, omm, sjk, stw, vol, vrh, wan, win; **prekkeldroad, prekkeldraod:** gmd; **prikkedroad, prikkedraod:** daf
puntdroad, puntdraod: amt, bat, blz, daf, dev, die, hdb, hei, hel, hks, kam, los, nht, nij, ols, raa, whr, wij, wls;
peuntdroad, peuntdraod: amt, bor, ens, hev, mar, rij; **puintdroad, puint-**

draod: ros
stekkeldroad, stekkeldraod: daf, hdb, hol, omm, rij, wij; **stekkedroad, stekkedraod:** amt, hdb; **stikkeldroad, stikkeldraod:** bab, nls; **stikkedroad, stikkedraod:** stp; **stiekeldroad, stiekeldraod:** kui
takkeldroad, takkeldraod: hel; **takkedroad, takkedraod:** alm, amt, bor, dhm, die, ens, ent, goo, hks, mar, nij, oot, rij, vrh, vrz, whr, wrđ; **takdroad, takdraod:** alb, glb, los, ssv, tub; **tak-**

Kaart 4: prikkel(draad). Door de hele provincie gebruikt is het type punt- in het eerste deel van de samenstelling. In West-Overijssel en Noordoost-Twente is dit type minder frequent. Een breed middengedeelte kent stekkel-, in Twente overheerst het type tak-. In Salland komt het type scharp- voor.

droad: vas
scharpdroad, scharpdraad: hei, ols, raa
haakdroad, haakdraad: dlt
krammedroad, krammedraad: daf
Stacheldroad, Stacheldraad: sch

glad ijzerdraad

glad droad, glad draad: alb, alm, amt, bab, bat, dhm, dlt, glb, gmd, grb, hdb, hei, hol, kui, los, mar, nht, nls, ols, omm, raa, rij, sjk, ssv, stp, stw, tub, vrh, wan, whr, wij; **glad drood:** vas; **gladde droad, gladde draad:** hev, vol; **gladden droad, gladden draad:** ent, hel, hks, nij, vrz
gladiezerdroad, gladiezerdraad: ens
iezerdroad, iezerdraad: blz, bor, dev, gie, goo, has, nij, rij, win, wrd
stoaldroad, staoldraad: wrd
beenddroad, beenddraad: amt; **bind-droad, binddraad:** amt, whr
gleentdroad, gleentdraad: amt, ens;
glintdroad, glintdraad: amt
liendedroad, liendedraad: daf; **liend-droad, liendraad:** nij
dreugliendroad, dreugliendraad: alm, nij, rij
wasliendroad, wasliendraad: goo
spandroad, spandraad: nij
ofrikdroad, ofrikdraad: ens
Tuundroad, Tuundraad: sch

Binddroad: dunne uitvoering (whr);
spandroad is gedraaid (nij).

schrikdraad

schrikdroad, schrikdraad: alb, amt, bab, bat, bor, daf, dev, dhm, die, goo, grb, hei, hel, hdb, hks, hol, kui, los, nht, nij, nls, ols, omm, raa, ros, sjk, ssv, stp, tub, vrh, vrz, wan, whr, wij, win;
schrikdrood: nij, vas; **skrikdroad,**

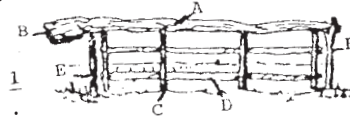
skrikdroad: blz, ens, ent, glb, has, kam, rij, stw, vol; **skrekdroad, skrek-draad:** gmd; **Schreikdroad,**
Schreikdraad: sch
schrikkeldroad, schrikkeldraad: dhm
stroomdroad, stroomdraad: alm, amt, daf, gie, goo, hdb, hel, mar, nht, nij, ols, omm, oot, raa, vas, vrh, wls, wrd
elektrisch droad, elektrisch draad: dlt
Elektrotuun: sch
schokdroad, schokdraad: stp

Schokdraad: in Rouveen (stp).

hek (tekening 1)

kalve-ekke: has
koehekke: hei
koedamhekke: hei
hek veur de damme: kui
damhekke: dhm, vrh; **dam-ekke:** wan
outen dam-ek: blz
holt Heck: sch; **hölten hekke:** dev; **hool-ten hek:** amt; **hoalten hek, haolten hek:** oot; **heulten hekke:** mar; **heulten hek:** amt
hölten dreihkek: tub
dreihkekke: die, sib; **draeihkekke, draeihkekke:** wrd; **dreihkek:** los
dreilasche: los
landhekke: nht; **landhek:** alm; **laandhekke:** amt; **laandekke:** gie; **laandhek:** alm
wearhek, waerhek: glb, ssv
weeienhekke: amt; **weidehek:** hks
gaffelhekke: daf
slaghekke: amt
wiphekke: wij
hekke: bab, grb, hel, nht, nij, nls, omm, raa, rij, win; **ekke:** bab, kam, zwo; **hek:** alm, dlt, ens, vas; **äkke:** gmd

Dit soort hek was in Genemuiden niet bekend. Men maakte zelf een hek van

wat planken. Het werd aan de posten bevestigd met een touw, van een scharnierpunt was geen sprake. In het najaar nam men de hekken mee, onder dak. Het hek stond voor de posten, ertegen aangeleund (gmd).

Onderdelen van het hek (zie de tekening)

a.
boom: amt, bab, die, nht, rij
bostboom: has
hekkenboom: amt, mar; **hekboom:** ssv
slagboom: rij
bovenbalk: dhm; **boawenbalk, boawen-balk:** wrd
legger: hei; **ligger:** gie, vrh
beumligger: amt
wippe: wij
Querbalken: sch
b.
hageinde: hks; **hageand, hagaend:** ssv
hag: amt
'n dikker eine: mar
gewechte: rij
Gewicht: sch
konte: hei
kode: bab
andgreep: has
bongel: vrh
bezweurte: daf

c.
staander: nht; **stoander, staonder:** amt, die, mar, rij, tub
stielen: amt, has, vrh
spielen: amt
hekbienen: bab
scheen: ssv
Obrechten: sch
tuskenpoal, tuskenpaol: amt
klaamp: amt

d.
ligger: nht, tub; **legger:** die
dwarsligger: rij
heksplaanken: amt; **heksenplaanken:** amt
plaanken: gie, mar, ssv
latten: hks
schobben: bab
schotten: wij
sleet: los, wrd
oonderbalken: rij
Querböme: sch
kalverbalk: has

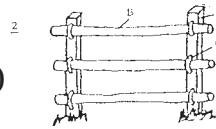
Det was een plank die uitgeskoven kon worden um de kalvers te weteren (voeren) (has).

e.
heksenpost: amt, dev, dhm, glb, hei, mar, nht; **hekkepost:** daf, die, nls; **äkkepost:** gmd; **ekkepost:** kam; **hekpost:** amt
rikpost: alm
ekkepoal, ekkepaol: gie, vol
Hookpöst: sch
ekenpost: los
proppoal, proppaol: bab
dreaipoal, draeipaol: nij, ssv, tub, wrd

Gemaakt van eikenhout (hei).

f.
äkkepost: gmd; **ekkepost:** kam; **heksenpost:** dev; **hekkepost:** nls
heksenpoal, heksenpaol: amt;
ekkepaol: gie, vol
hekstramp: amt
straamp: alm, amt, mar, nij, ssv;
stramp: die
straampelpoal met straampel, straampelpoal met straampel: bab
stroamppost, straamppost: amt
gaffelpost: amt
gaffel: daf, die, glb, hks, los, nij

sloetpaol, sloetpaol: wrd
sloffepaol, sloffepaol: amt
stielen: has

hek (tekening 2)

sletenhekke: mar, wrd; sleethek: ssv;
Schleetheck: sch
hekke met sleate, hekke met slaete: ent
slete: amt; slitte: rij
schoefhekke: amt, die, wij; skoefekke:
kam
hekke van schoefbalken: grb
kalverhekkie: raa
poalhekke, paolhekke: sib
scheusselhekke: bab

Onderdelen van het hek (zie de tekening)

a.
hekkenpost: amt, dhm, die, raa; hekpos:
amt
hekkenpoal, hekkenpaol: amt; hekpoal,
hekpaol: ssv
Hookpaol: sch
paol, paol: dlt, mar, wrd
hekkenpoat, hekkenpaot: hks
stoander, staonder: tub
sleat, slaet: ent

b.
sleet: die, dlt, hks, mar, ssv, tub, wrd;
Schleete: sch
hekkensleet: amt; heksleet: amt
steksleet: amt
schietholt: wij; scheetholt: ols
slagholt: dhm, omm
scheusselbalken: bab
balk: raa
bongel: nls

Boamste slagholt, milste slagholt,
onderste slagholt (dhm); bij een bongel
gaat het meestal om een afsluiting met

een bongel i.p.v. drie.

c.
hoefiezers: dhm, mar
peeriezers: amt, tub
hekkram: amt
klaben: hks
Schleetringe: sch
strop: raa
poaliezer, paoliezer: ssv
ogen: wrd

Iezeren reenk, det waren meesta peare-
iezers (mar); als ijzers waarin de balken
rustten werden wel hoefijzers gebruikt
(wij); hiervoor gebruikte men vaak ver-
sleten hoefijzers (ssv).

klaphek

*Een hekje dat vanzelf dichtslaet omdat de
draaias schuin geplaatst is.*

klaphekke: amt, bab, dhm, grb, hol, nht,
olm, ols, vrz, wij, wrd; klap-ekke: bab,
gie, vol, wan, whr; klaphek: alm, bor,
dlt, ens, hks, tub; klap-ek: blz
klaphekkie: daf, hei, hel, nij, nls, omm,
vrh; klapheksken: dev; klaphekse:
amt, glb; klaphekjen: kui; klap-
ekkien: has, kam, stw, vol; klap-
äkkien: gmd; klap-ekkie: sjk, stp, zwo
Klappoorte: sch
skoapenhekke, skaopenhekke: nij;
schopenhek: vas
valhek: bor, ssv; valhekke: win
wildhekke: raa
hekske: mar
peurtje: amt, glb, mar, rij
duurloop: rij
kelte: ols

Van oudsher niet bekend (hel).

ijzeren sierhek

sierhek: alm, hks, los, nls, oot, ssv, tub,
vas; sierhekke: amt, bab, bat, daf, nht,
raa, rij; sier-ekke: bab, has, kam, sjk,
wan, whr; sieräkke: gmd
sierpoort: nht
iezonderen hekke: hel; iezeren hekke: hel;
iezeren hek: hks; iezeren ekke: stp
iezeren poorte: mar, rij
smeediezeren ek: blz; smeediesderen
hekke: dev; smeediezerden hekke:
dev; smeediezeren ekke: gie
tweedelig smeediezeren draaihekke,
tweedelig smeediezeren draaihekke:
wrd
smeediezeren poarte, smeediezeren
poarte: nij
dubbel draaihek: olm
dubbelpoorte: amt
ieserne Dübbelpoorte: sch
inrij-äkke: gmd
inrijpoort: alm
riepoarte, riepaoarte: rij; riepooarte: rij
kerkhofhekke: raa
laandhek: ssv
hekke: kui, rij
poorthekke: ols, wij
poorte: amt, daf, dhm, die, grb, has,
omm, vrz, win; poort: dlt, ens, glb,
hks, ssv; poarte, paorte: mar, nij
toegangspoorte: stw

In Genemuiden heeft alleen de de oude
begraafplaats zo'n hek, en vroeger de
oude burgemeesterswoning (gmd).

draaihek

dreehekke: amt; dreejhekke: hel, hol,
mar, rij; driehekke: hei, nht, ols; drei-
ekke: whr; driehek: dlt, tub; draaihek-
ke, draaihekke: dev, nij, ssv, wrd;
draai-ek: blz

dreiheksken: ent; driehekkie: grb, vrh;
drei-ekkien: has, kam; draihekske,
draihekske: hks; draihekkie, drai-
hekkie: daf
Dreipoorte: sch
dreipeurtje: alm; dreepeurtje: amt
dreipeulke: amt
dreilasche: los
dreaimölleke, draeimölleke: oot
weaimölken, waeimölken: ssv
weidemöllegie: raa
mölenpoorte: rij
haspel: hev
Gaspell: sch
kruuspaol, kruuspaol: nij
kruuspeurtje: hev
roondgoandhekke, roondgaandhekke:
amt
tolhekke: die
deurloot, deurloot: hel

Haspel: op ne karkepad (hev); niet
bekend in onze groep, maar een
Wijhese boer afkomstig van de Veluwe
noemde het drillepiet of dreipiet (wij);
niet bekend hier (hel).

opstapbankje

*Een wat hoger dan de grond gelegen bankje,
met behulp waarvan men over een omhei-
ning kan klimmen.*

stappien: bab; stappie: bab, stp
opstapjen: blz, dev; opstappie: has, hel,
olm, ols, vrh; opstäppien: kam;
opstäppie: wij; opstäpperke: rij;
opstepke: amt
overstap: kam, whr, win; oaverstap,
aoverstap: nij; oawerstap, aowerstap:
ssv
overstapjen: blz; overstappie: sib; over-
stappien: stw; overstäppien: gmd;
oaverstepke, oaverstepke: hev; oaver-

stappie, aoverstappie: omm, ols
oaverstepbeankske, oaverstepbaenkske:
 amt; **overstapbankie:** raa
stapbänkie: daf
striebeenske: amt
beenke: alm; **bankie:** zwo
Melk und Schooltrepen: sch
Foottrepen: sch
stiepel: nij
stiggeltie(n): bab
stupke: amt
tuuntie: sjk
klimehke: olm

Geen bankjes, maar wel een blok hout of steen (nht); geen naam bekend, een lid herinnert zich dat de buurman zo'n opstapje bij de afscheiding van de tuin heeft. Vroeger op het karkepad (hev); een opstappie veur umme de pinken te tellen (has); soms had men ook zo'n 'opstappie' naast het grote hek, dan hoefde het hek niet altijd open (wij).

Kwamen dergelijke bankjes veel voor?

- nee: alm, glb, has, hel, nls, raa, stp, vrh, whr
- ja: amt, bab, dev, gmd, hei, stw, wij, zwo

Nu past Staatsbosbeheer het wel toe in het Reestdal (nls); bij natuurgebieden van S.B.B. zijn tegenwoordig vaak dergelijke opstappies ten behoeve van vissers (wij); kwamen veel voor, thans niet meer (hei); vroeger wel, thans in natuurgebieden (bab); ze komen alleen nog voor in wandelroutes (Pieterpad) (hks); ne oetsondering (glb); bijv. bij wandelpadroutes op de uiterwaarden bij Deventer (dev).

sloot

sloot: alm, amt, bab, bat, blz, bor, dhm, gie, glb, gmd, grb, has, hei, hel, hks, hol, kam, mar, nht, nij, olm, ols, omm, raa, sjk, uls, vol, vrh, vrz, wan, whr, wij, wrd, zwo; **sloot, slaot:** tub, uls
graven: die, ens, goo, hks, kui, mar, ros, ssv, vas; **grawen:** oot, ssv, uls, wtm
greppel: nij, ols
grup: tub

Greppel: stiet dreuge en is nie zo diepe (nij); greppel: kleine sloot (ols); grup: kleine sloot (tub).

beek

bek: alm, bor, ens, glb, oot, ssv, tub, vas; **bekke:** amt, dhm, die, goo, grb, hel, hks, hol, mar, nht, nij, omm, uls, wrd, wtm; **bjäkke:** vrz; **beake, baeke:** bat, ols, wij; **beke:** raa, zwo; **beek:** bab, blz, has, kam, kui, olm, vol, vrh, wan, whr, wij

stroompie: gie

leide: nht

Kennen we niet (gmd).

stierbankje

Twee schuine plankjes, aan de zijkant van een hek, boven de sloot, waarover men om het hek heen kan stappen.

stierbengske: hev; **stierbeankske, stierbaenkske:** amt; **stierbeenske:** amt
umstapbeenske: amt
Ümloopspere: sch
umloop: whr
ekkeveugel: has
schune hekske: mar
ekjen: blz

Mar vi-j kent det hier neet (mar); het is wel bekend, kwam wel voor, maar had geen aparte naam (dev, gie, gmd).

sloot schoonmaken

opschonen: amt, dlt, hdb, hol, ols, vrh, whr; **opskonen:** vol
schonen: goo
sloten opschonen: wan
sloten schonemaken: hdb, hel; **sloten schonemäken:** ols; **sloten schoanmaken, sloten schaonmaken:** omm; **sleute skonemaken:** rij
bäkke skone maken: rij
sleute kloarmaken, sleute klaarmaken: alb; **sleuten kloarmaken, sleuten klaarmaken:** amt, hks; **sloten kloarmaken, sloten klaarmaken:** bat; **sloot kloarmaken, slaot kloarmaken:** ssv
skouwklar maken, skouwklar maken: ens
schouw maken: daf, nls; **skouwe meaken, skouwe meaken:** gmd, hei, stp; **skouwe maken:** has, kam
schouwen: bor, stw, tub, wij, wrd; **skouwen:** nij
sloot schouwen: win
sloten schouwen: los
sloot snieden: stp
sloot sloten: win
sloten: bab, blz, daf, wij; **sloaten, slaoten:** gie; **sloden:** kui, sjk, vol
sloten meien: omm; **sloten meaien, sloten maeien:** wls
sloten uitbaggeren: rij
oetbaggeren: oot
baggeren: stp
sleuten oetdepen: amt; **sloot oetdepen, slaot oetdepen:** ssv
oetdepen: ens
sleut oetsmieten: glb
gravens oetsmieten: ros
skroanen, skraonen: die, ens; **schrao-**

nen, schroanen: mar, vrz
schreuren: ent
gruppen: alb, vas
bekrumen: tub
Graben ruemen: sch
opglatten: wrd
rumen: dlt
uuthemmelen: ols

De bek rumen (dlt); wi'j goat (h)en sloten (bab); ik moet nog sloten (wij); schouwen: én het waark én het controleren doarvan (wrd); slootsnieden is de waterplanten eruit snijden. De uit de sloot gehaalde waterplanten werden **slootstreinge** genoemd en werden na droging gebruikt als 'streusel ien de hokken'. Tussen de bouwekkers waren grupen (stp); sloten meien en dan schonen (omm); baggeren is een laagje bagger van de bodem halen/uitdiepen (stp); schouw maeken is snijschouw of baggerschouw (stp).

Wie maakten de sloten schoon?

Dat mossen de boeren, de aangelanden zölf. Eens per joar was t'r schouw en dan mossen de slöte klaarwezen (ent); werd door de boeren zelf gedaan (dhm, nij); het waren daggelders, die tegen een afgesproken prijs dit werk deden (gmd); de bekkenkerels (amt); met de riek en de basse (hev); later loonwerkers (amt); de leu van het waterschap (hks); waterschapskeals (mar); wegworkers (amt, los).

toegang tot een weide of een akker

dam: alm, bab, blz, daf, dev, dhm, die, gmd, grb, hdb, hel, hol, kam, nht, nij, nls, olm, ols, omm, raa, sjk, ssv, stp,

tub, vol, vrh, whr, wij, win ; **doam**,
daom: vrz; **damme**: kui
dammegie: nij, whr
oaver 'n dam, aover 'n dam: nij
hekkendam: hei, nht, raa;
hekkedamme: kui; **hekkedam**: bab,
daf, hei, nls, olm, stp, win, wij; **hek-**
dam: nij; **ekkedam**: bab, blz, has, sjk,
stw, wan; **ekkerdam**: stp
hekke: dev, nij; **hek**: ens, goo, hks; **ekke**:
gie; **ek**: blz
hekkengat: glb, hol, nht, ols, raa; **hek-**
kensgat: bat, ols
hekkegaank: amt; **hekgaank**: vas
ofgaank: nij
ingaank: hev, sib
inrit: amt, ent, hel, hks, los, nij, tub, wrd
oprit: amt, ssv, vas
rit: alb, alm, bor, die, gie, glb, hks, mar,
ssv, tub, vas, wrd
wearerit, waeririt: amt
smalrit: dlt
ritgat: dlt, los, oot, ros, ssv, vas
vaargat: nht; **voorgat**: glb
mennegat: hol, nht; **minnegat**: amt
mennegaank: amt
mennenloek: dhm
menning: hdb
opweg: hel
driefweg: bat
Weidewech: sch
Ackerwech: sch
stege: stp; **stiege**: vrz
pad: goo
diekie: hdb

De namen dam, dammegie, hekkedam
etc. worden gebruikt wanneer de toegang
naar een wei- of bouwland over een sloot of
greppel loopt.

Een dam kö-j met peerd en wagen oaver
(daf, nls); een brede toegang is dam en
een smalle een dammegie (whr); een

looppad werd een *dammegien* genoemd
(stp); *hekkegaank*: als je een hek hebt. *Rit*
of *wearerit*: zonder hek. *Mennegaank*:
moeilijk om door te mennen (amt);
minnegat: in de weare, moeilijke door-
gang (amt); eerst over de *stege* en daar-
na over *d'ekkerdam* (stp).

duiker

*Wanneer de toegang een sloot of greppel
overbrugt, kunnen er twee bouwwerken toe-
gepast worden: een duiker of een brug.*

duker: algemeen; **doeker**: gmd
bol: ros

brug

*Was de sloot zo breed, dat er een bouwwerk
moest worden aangelegd, dan heette dat
bouwwerk als volgt:*

brugge: amt, bab, bat, daf, die, ent, gmd,
grb, has, hei, kam, nht, raa, rij, stp,
vrz, wij; **Brügge**: sch; **brug**: alm, bor,
hks, ssv, tub, vas; **bruw**: ens, glb, los,
oot, ros; **brukken**: wrd
brugke: alm, wrd; **brugske**: mar; **brug-**
getje: alm, hks; **bruggetjen**: dev; **brug-**
jen: blz; **bruggie**: dhm, hel, nij, nls, ols,
omm, sib, whr, zwo
laandbrugske: amt
Voorwegbrügge: sch
Kampbrüggessen: sch
voonder: amt, ens, ent, mar; **vonder**:
amt, bat, dlt, gie, hei, hol, kam, omm,
sjk, vrh, wan, win; **vonner**: ssv;
Fuunder: sch; **vlonder**: dhm, hei, hel,
kam, los, ols, sjk, stw, vol, vrh
spikke: ens, hel, hev, hol, mar, omm, rij;
spik: glb, hel, tub, los, vas; **spekke**:
hdb
loopplaank: dlt

loopplanke: bat, nij
slootplaank: blz
plaanke: gie, nij, stw; **planke**: kam, kui
poete: kui
poorte: has
skaole, skaole: sjk, vol
post: vol
barte: kui

Een poete - hier moet een hek op de
dam anders blijft het vee niet in het
land (kui); *skaole*: balken met daarover
in de breedte planken. Soms werden,
als het vee in de weide was, enkele
planken weggehaald om te voorkomen
dat het vee ontsnappen zou over de
skaole. De planken over de skaole heten
skaoleklappen (vol).

*Voor de verschillende breedtes van de brug
bestaan verschillende namen:*

Een barte bestaat uit drie delen, de
middenste barte kun je opzetten met
een iezeren pen, dan kan het vee er niet
over (kui); een *vundertie* was smal (twee
plankjes) (has, hei, mar); *vonder* of *von-*
dertie is smal, voor de fiets of loopbrug-
getje. Het zijn als regel houten bruggen
zonder leuning (nls); een *bruggie* - iets
groter (hel); *brugge*: over bevaarbaar
water (bab); *post*: één plank breed (vol).

Soms was ook het materiaal een benoe-
mingsmotief:

Spikke: van *täkken* en *plaggen* (ens);
spik(ke): oaverbrugging over sloot, hout
met graszoden (hel).

Hoofdstuk 3

Vaak liggen weilanden op de lage gronden. Dit hoofdstuk begint met de laagstgelegen gronden, buiten de dijken, die vaak alleen maar als hooiland in gebruik waren. In de weilanden achter de dijken zijn de sporen van dijkdoorbraken vaak nog te zien in de vorm van kolken, die door het vee als drinkplaats worden gebruikt. Meer landinwaarts moeten de drinkplaatsen speciaal gegraven worden. Andere door de mens geconstrueerde objecten in of rond het weiland zijn de drinkbak, de schuurpaal en het melkhok. Ook het weiland zelf is ontstaan door menselijke activiteit: het is gewonnen op de natuur, of door het omvormen van een akker. In dat laatste geval spreekt men van ingezaaid land. Omgekeerd kan een weiland, zeker in de wat hogere streken, ook getransformeerd worden tot akkerland, en in dat geval spreekt men van gescheurd land.

Het weiland

buitendijks gelegen land

oeterwaard: amt, bor; **uterwaard:** bat, dev, hdb, hel, vrh; **uterweerd:** win; **uiterweerd:** hel, kam; **uiterwaard:** die, mar, rij, tub, wrd
weerd: grb, hei, ols, raa, wij; **weard, waerd:** mar
weerdgrond: bat
twiegweerd: kam
uterdieken: blz; **uterdijken:** kui; **utterdieken:** sjk, vol
butendieks la(a)nd: has, kam
butenla(a)nd: daf, gmd, has, kam
oeverlaand: stp
Deichvoerland: sch

N.B. de varianten (uiter-/uter-etc.)weerd/waard zijn doorgaans als meervoud opgegeven: uterweerden etc.

Butendijks: aan zee (kam); bie oos is nog de Twiegweerd in de buurtschap Welsum en 't Elzenbrock (daf); wij kenden de Zuiderzee. Het land tussen dijk en zee waren de uterdieken (blz); keumt hier nig vor, wel bie d'ießel (Ijssel) (amt); warvenolt - riesolt : werd gebruikt veur riezebessem (has); dat hebbe wiej hier neet, vrogger allenig in 't Ypelo (buurtschap) (wrd); **twiegbente** is op drassig land ingeplante wilgentenen (op verder onbruikbare grond) (vol).

hooiland

heula(a)nd: alb, alm, amt, bab, bor, daf, dev, dhm, ens, ent, glb, goo, grb, hdb, hei, hel, hol, mar, nht, nij, nls, ols,

omm, raa, rij, ssv, tub, whr, wij, win, wls, wrd; **heuloand, heuloand:** vrz; **euilaand:** bab, gie, gmd, has, kam, sjk, stp, stw, vol, vrh, wan; **hooilaand:** dlt; **hooila(a)nd:** kui, los; **ooilaand:** blz
heuiwaere, heuiweare: amt; **heuiwaer, heuiwear:** vas
heugroond: oot
heumoat, heumaot: amt
heuiweide: die, hks
heuibroek: daf
broeklaand: omm
Weide: sch
Wiesen: sch
meu: tub
ribben: blz

Komt zelden voor in Twente, want ze worden na het hooien door koeien begraasd (hks); tweede snit heet **etgarre** (rij); momenteel niet meer van toepassing (alb).

laag gelegen, vochtig weiland

moat, maot: alb, alm, amt, bat, grb, hei, omm, vas; **moaten, maoten:** hel; **moate, maote:** sch, wrd; **maat:** wij; **made:** grb; **mea, mae:** ssv
deepmoate, deepmaote: amt
mars: bat, daf, hdb, nht, nij, omm, raa
mös: alb, amt, ens, glb, hks, los, oot, tub, vas, wrd
lege mös: hev
brookgro(o)nd: bor, ent, hel, mar, nht, ols
brookla(a)nd: amt, dhm, hol; **broekla(a)nd:** kam, omm
brook: alm, ens, raa, rij, vas, wrd; **broek:** grb, hdb, hei, nij, nls, wij; **brouk:** vrz

lege brook: amt
leegla(a)nd: bab, blz, gmd, kui, nls, raa, sjk, stp, vol
lege weare, lege waere: hev
drassig la(a)nd: gie, los, vrh, wan
slag: mar; **slagen:** wij
sleige: mar
slat: hks
meenten: stw
mene: amt, die
morregroond: mar
fleergrond: dhm
fleuiweide: los
venne: hol
goor: mar
kragge: vol
riestenlaand: bab
riet: alm, hks
voelieriet: ent
weerde: grb
binnendijksland: kui
wetland: has
onland: kam
plas: hdb

Verschillende aanduidingen hebben betrekking op een specifiek soort land:

Broeklaand, moaten, marslaanden, de pinkenmars, de plaggenmars, de mossen, de slagen (meer gecultiveerde afgegraven veengrond), koelaand, 't lege stuk, 't veerlaand: doar was vrogger een veer (daf); brook is nat in het noajoar en weenter, bewassen met hoalt en twieg (ens); mös is nat het hele joar duur (lik meer op moor) (ens); voelieriet: waarschijnlijk alleen plaatselijk (ent); riestenlaand: omgeving riviertje De Reest (bab); lege meus: vochtig (amt); ne mös is lager en vochtiger dan ne moat (alb); brookland: lage weidegrond (hol); venne: vee-grond (hol); mene is lege grond, mös is zeer lege grond (amt); de riet kan ook bouw-

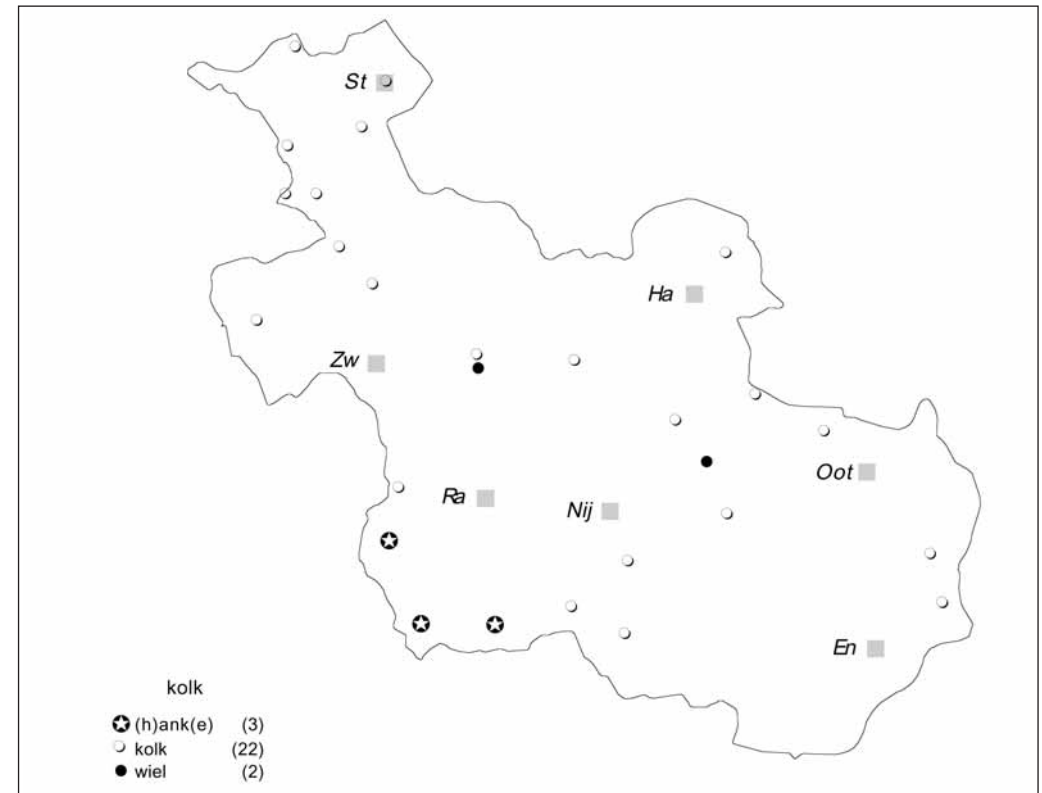
land zijn (alm); brook: drassiger/natter (whr); moat: vochtig, mös: erg nat (vas); mös: meender leege eleagen en dus meender drassig (wrđ); waren de weilanden langgerekt, dan werden ze ook slagen genoemd (wij); de gemeente Nieuwleusen is niet zo groot wat betreft oppervlakte en pas laat gesticht. De gronden waren daarom vooral bekend als eigendom van en daarom worden ze als zodanig genoemd. Iedereen weet dan de gesteldheid van die landen (noord-oost is drie meter hoger dan zuid-west): de Routen (zijn de weidegebieden in De Route/Ruitenveen e.o.), Spiekerbroek (is het lage land, ooit eigendom van de fam. Spijker) (nls); ieder had zien eagen marsie, de marsdiek liep doar deur (nij); mars: aan het water gelegen (omm).

kolk

Waterplas, ontstaan na een dijkdoorbraak.

kolk: blz, daf, dlt, gie, gmd, grb, has, kam, los, mar, omm, rij, sch, sjk, stw, vol, vrh, whr, wij
dreikolk: alm, grb, vas; **dreejkolk:** hol;
draaikolk, draeikolk: olm
anke: dev; **ank:** ols; **hanke:** dev; **hank:** bat
wiel: daf, vrz
gat: wan
Watergatt: sch
trekgat: raa
zoepgat: rij
hasselt: los
koel: dlt
plas: los

De grond kort achter 'n diek is weg espeuld (amt); dat kenne wiej hier neet, dus weet ook gen Twentse benaming (wrđ).

Kaart 5: kolk. De vorm (h)ank(e) hoort bij Zuidoost-Salland.

drinkkuil

Een gegraven of natuurlijke kuil in het weiland, waar de beesten komen drinken.

drinkenskolk: nls; **drinkkolk:** amt, nij, nls; **dreenkkolk:** hev, hks
drinkenskoele: bab, stw, vol; **drinkscoe-**
le: wan; **drinkkoele:** stw, vrh, whr;
dreenkkoel: dlt, ens, glb, los, ssv
drinkpoele: gmd; **drinkpoel:** blz
drinkensgat: alb; **dringkat:** amt
drinkploas, drinkplaos: blz
drenkplase: kam
zoepkolk: amt, die; **zoepkolk:** amt
zoepkoele: nij, wrđ; **zoepkoel:** alb, alm, tub, vas

zoepengat: vrh; **zoepgat:** ent, grb, has, hdb, omm, rij, vrz, whr, wrđ
wäterkolk: daf, hei, nht, ols, raa, wij, wls; **weaterkolk, waeterkolk:** hel;
waterkolk: hev
wetterkoele: hdb; **waterkoel:** ros
watergat: rij
wetterplaatse: dev
Waterlock: sch
wetter: win
biestekolk: nls
kolk: bat, daf, dhm, ent, goo, hdb, hel, hol, mar, nht, hks, nij
koele: sjk
poele: daf, gmd, vol; **poel:** bor
bokkesloot: hdb
koem: amt

Komt in ons lage gebied eigenlijk niet voor (gmd); niet meer in gebruik (kam); koem was oorspronkelijk een kuil waarin (runder) huiden werden geloooid (amt).

drinkbak

Verplaatsbare bak waaruit het vee drinkt in de weide.

drinkbak: alb, amt, bat, blz, dev, die, ent, hdb, hel, kui, nht, nij, nls, tub, vol, vrh, wij; **drenkbak:** kam; **dreenkbak:** alm, bor, glb, mar, rij, ssv; **dreankbak, draenkbak:** dlt, vas; **drinksbak:** goo, wan; **drinksbak:** amt; **drinkenbak:** hel, raa; **drinksbak:** hdb, hei, hol, ols, wls; **dreenkensbak:** ens, mar
drinkputte: nht; **dreankputte, draen-putte:** amt
drinkenstone: bab, hdb, sjk
tonne: dhm, hdb, kui, nls
watertonne: whr
waterbak: amt, raa, wrd; **wetterbak:** daf, dev, nij, win; **weaterbak, waeterbak:** gmd, stw
zompbak: vrh
zompe: gmd; **zomp:** hel, nij, omm, vrh; **zoomp:** hks, oot, rij
zoepensbak: daf, wrd
zoepbak: nij
keum: hks; **kumen:** glb, los
kuwen: rij
kupe: rij
balie: hel, nls; **bealie, baelie:** vrz
förbare Veetränke: sch
rikken: grb

Dreankputte: niet verplaatsbaar (amt); baelie: van hout (vrz); vaak werd een (eiken) houten (wijnvat)ton gebruikt, die halverwege doormidden was gezaagd, en bestand was tegen weer en wind (nls).

schuurpaal

Paal(tje) in het weiland, waartegen het vee zich kan schuren.

schöbpoal, schöbpaol: alb; **schobpoal, schobpaol:** alm, amt, grb, hdb, hel, hks, oot, raa, ssv, stp, tub, vas, vrh, vrz, wrd; **skobpoal, skobpaol:** glb, nij; **schobpoale, schobpaole:** daf, nls; **schobbepoal, schobbepaol:** amt, die, ent, goo, mar, vrz, wan; **skobbepoal, skobbepaol:** rij; **schobbenpoal, schobbenpaol:** hol, hel

skobbepos: ens

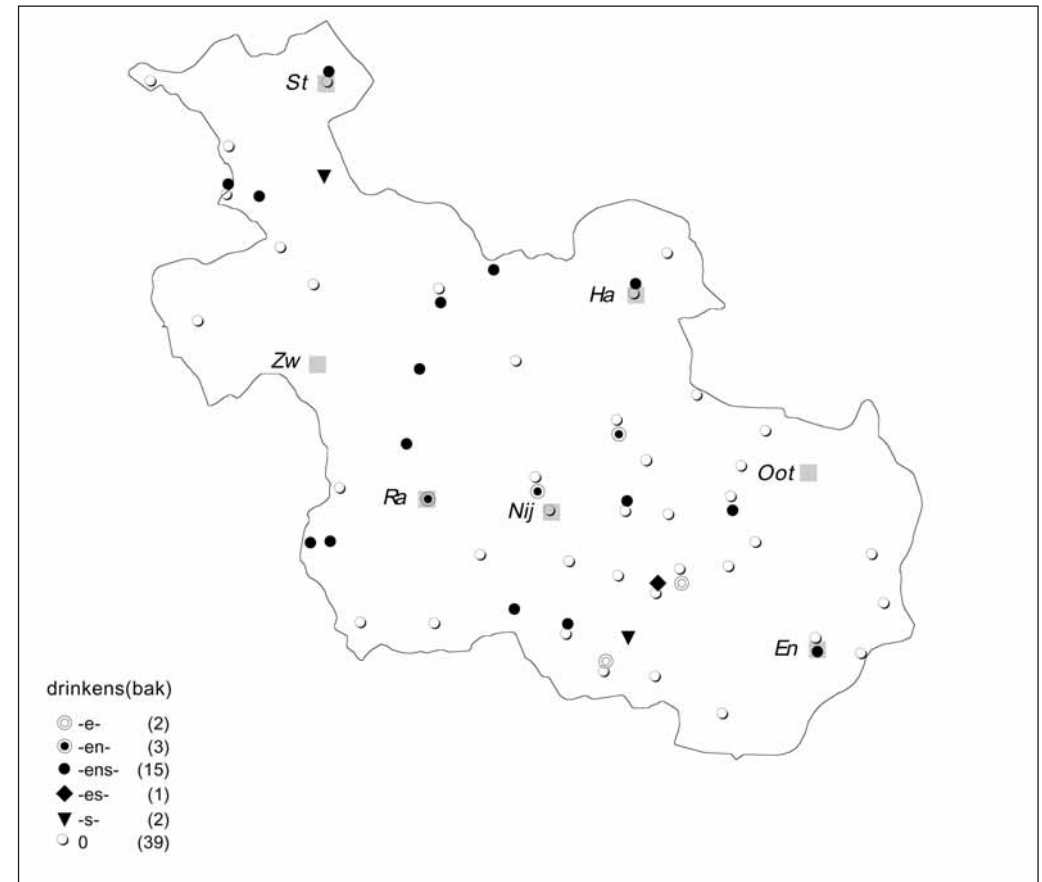
schommenpoal, schommenpaol: hol, los

schoorpool: nij; **schoorpoal, schoorpaol:** gie; **schourpoal, schourpaol:** vrz; **schoerpoal, schoerpaol:** amt, bab, goo, hei, omm, raa, sjk, vrh, vrz, whr; **skoerpoal, skoerpaol:** ens, nij; **schoerpoale, schoerpaole:** daf, dev, ols, wij; **skoerpoale, skoerpaole:** gmd, has, kam, stw; **Schüürpohl:** sch

schurkpoal, schurkpaol: bor; **skurkpoal, skurkpaol:** blz

scheukpoal, scheukpaol: blz; **skeukpoal, skeukpaol:** kui; **skeukpoale, skeukpoale:** vol; **scheukepoal, scheukepaol:** vrh

Komt hier niet veel voor (gmd); buiten niet bekend, in de stal: **schoerpoal** (hei); van het werkwoord **schobben** (vrz); da kan de beaste zich an **schobben** (amt); geen aparte naam voor, wel tegen boom e.d. (dhm); deze werd niet speciaal voor het vee in het land gezet (stp); geen naam voor, omdat de grond hier over het algemeen drassig is en de palen omvergeduwd worden als koeien dat gaan doen - wel langs een boom (nls).

Kaart 6: drinksbak. Deze kaart geeft weer hoe de beide delen van de samenstelling, drink- en -bak, aan elkaar zijn gekoppeld. Zowel drinkbak als drinksbak (de laatste wel met veel minder voorkomens) verschijnen in heel de provincie. Het weinig frequente drinkenbak beslaat een klein gebiedje in het midden. Ten zuidoosten daarvan de vorm drinkebak (zonder -n- en zonder -s-), naast vormen met -s- maar zonder -n-: drink(e)sbak.

melkhok

De vaste plaats in een weiland, waar men koeien of schapen bijeendrijft om ze te melken.

melkplaatse: amt, die, grb, hdb, hel, hol, mar, nij, nls, rij; **melkpleatse, melkplaatse:** ols; **melkpläatse:** wij; **melkplaats:** alb, tub; **Melkplatz:** sch; **melkplase:** dhm, kam; **melkploas:** blz;

melkplas: ens, hev, ssv, vas

melkplekke: nij

melkstie: vas; **melkstea, melkstae:** stp, wrd

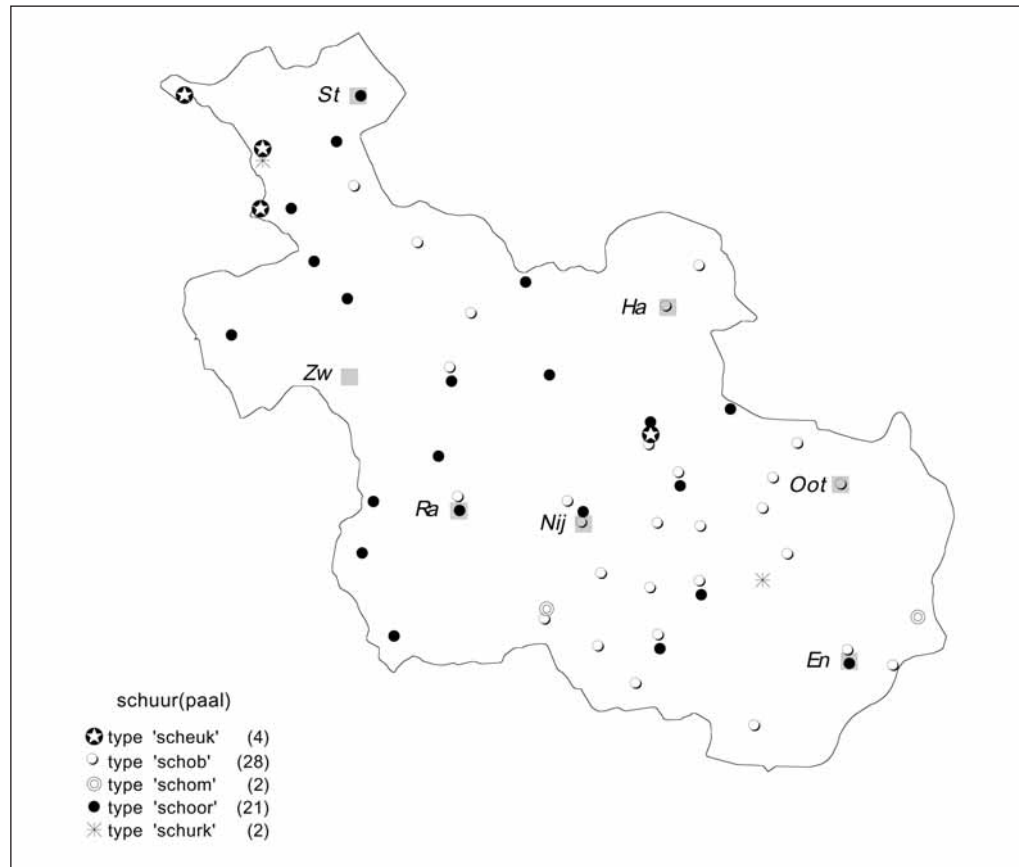
melkruimte: raa

melkhokke: kam, kui; **melkokke:** has, sjk, stw; **melkhok:** daf, hei, ols; **melkok:** blz

melkhoek: nij, whr

melkbocht: gmd

melkpark: kam

Kaart 7: schuur(paal). De typen schob- en schoor- zien we in de hele provincie, waarbij de eerste in het oosten overheerst, en de tweede in het westen. Meer specifiek in de verspreiding is het type scheuk- (voornamelijk de Zuiderzeekust).

De ruimte naast de boerderij waar de koeien gemolken werden. Tegen melkenstijd kwamen ze vaak uit zichzelf, naam niet bekend (alm); melkplaatse: waar de koeien worden gemolken, dus alle koeien van een boer; andere benamingen zijn niet bekend (nls); melkplaats vuur melkbeeste (hdb, mar); melkplas vuur beeste (keu) (ens); melkhok: voor koeien en niet overdekt (hei); vroeger geen bijzonder benaming, nu ook wel genoemd melkstea (voor koeien) (stp); in Genemuiden zelf nauwelijks bekend. Vlak erbuiten de melkbocht (gmd).

Soms wat dat ook de plaats waar (bij)gevoerd werd, maar voor de voederplaats kunnen ook specifiek de volgende woorden gebruikt worden:

voerplaatse: hel; **Voarplatz:** sch;
Futtenplatz: sch
voerstee: has; **voarstie:** tub
voerplekken: nij
wetterplaatse: hel

Futtenplatz zum melken von Kühe und Schafe (sch); voerplekken an de kaante van de rikken veur de skoopen (nij);

wetterplaatse: kalver (hel).

Een specifieke ruimte om (jong)vee te vangen is de:

vangplääste: wij
vanghok: hel, los, nht, omm; **vangokke:** sjk
vanghook: amt, mar, ssv
vanghekke: hdb
vangkouwe: amt

vanghok voor o.a. dokter en de handel, voornamelijk pinken (omm); vanghook vuur weidevee, peenken (mar, nht); vanghekke: veur pinken die geïnsemi-neerd moesten worden of geënt (hdb).

Mest werd opgevangen in:

Messplatz: sch
Messbült: sch
stronthoek: nij
grupe: wrd

Wanneer de verzamelplaats voor het vee niet aan een speciale functie gebonden is, spreken we van:

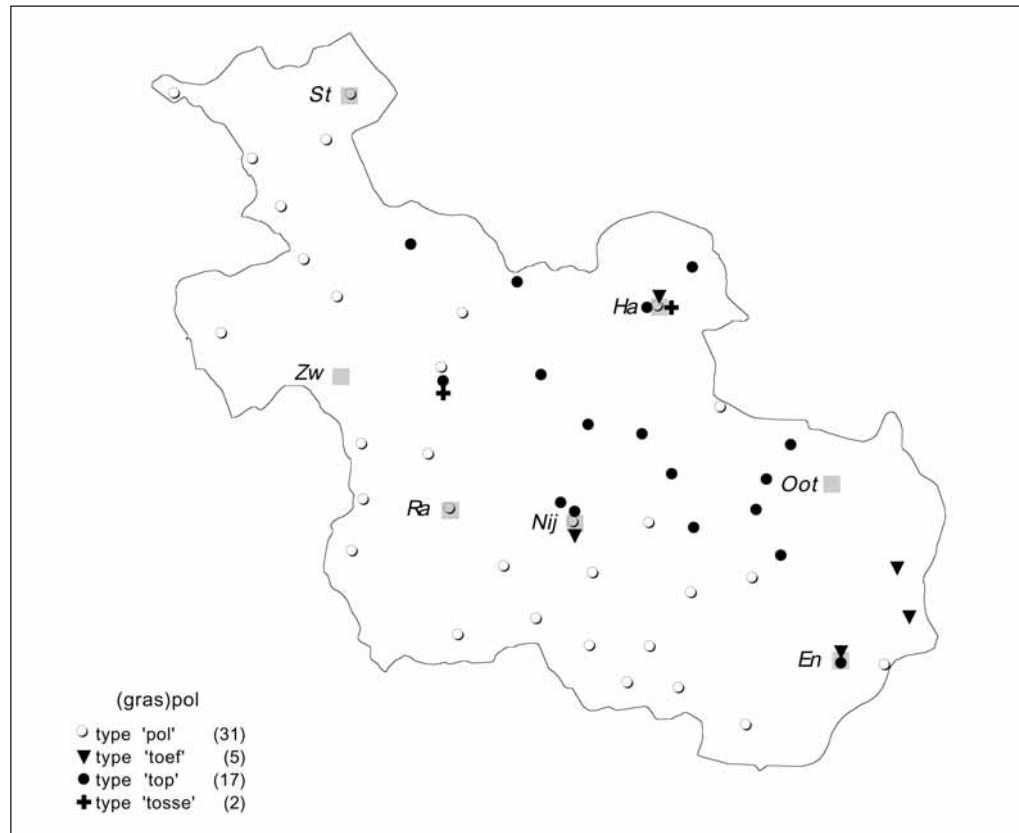
värkenbrink: hei; **värkensbrink:** wij
varkenkouwe: amt
verkenloop: vas; **vaarkenloop:** wrd; **värkensleupe:** daf
kippenleupe: daf
loop: dlt
schoapskooi: daf
veeskuur: glb
driefhook: amt
opvangruimte: bab
wachruimte: omm
skutstal: glb
oalstal: daf
tute vur de wagen: amt
jister: kui

Genemuiden kent ook et skeunsel, dat was een klein stukje grond (evt. op brugje) tussen twee hekken, waar het vee heengedreven werd om bv. te verweiden (gmd); **värkenbrink** voor varkens (hei); waar de varkens buiten waren heette het de **värkensbrink** (wij); **grupe:** mestopvang (wrd); **opvangruimte** is de algemene benaming voor alle veesoorten (bab); **wachruimte:** melkbieste (omm); **skutstal** is de schuilgelegenheid (glb); de **oalstal** veur koeien (daf); **jister:** veur de koeien (kui).

graspol

Een bosje welig opschietend gras in een weide, rond de plaats waar een koeienhoop ligt.

strontpolle: has, hei, nht, nls, ols, raa, sjk, stw, win; **strontpol:** blz, hol, wrd
strontpöllegie: nij
drietepol: goo; **drietepol:** die, mar;
drietpol: bat, glb, hev, hks, rij; **drietpoal, drietpaol:** amt
gröspolle: kui; **gröspol:** bor, hdb, hev
geile mestpolle: kam
geilpolle: whr, wij
beestepol: amt
polle rond de koeflarte: gie
polle grös: daf
polgrös: amt
polle: gmd, hdb
pol: amt, blz
kötteltop: alb, alm, dhm, ens, grb, hdb, hel, nij, omm, ssv, tub, vas; **kjötteltop:** vrz
stronttoppe: bab
geile toppe: stp
toppe grös: daf
toppe: vrh
kötteltoeve: nij; **kötteltoef:** dlt; **kötteltuwe:** ens

Kaart 8: (gras)pol. Parallel aan de noordelijke provinciegrens laat zich een lijn trekken, waarboven amper -pol wordt gezegd.

toef: hdb, los
 tosse grös: daf
 tosse: hdb
 fossen grös: daf
 geilhoek: sch
 köttelkoam, köttelkaom: nij
 flarte: kui

Ne peerd wil het afvreten, hef ne driet-hook (vaste hoek), de koo vrit nig de peerdepoal (amt); pollig laand (gmd); da vrit de beest nig (hev); een koam is een hoogte in het weiland (nij).

biezenpol

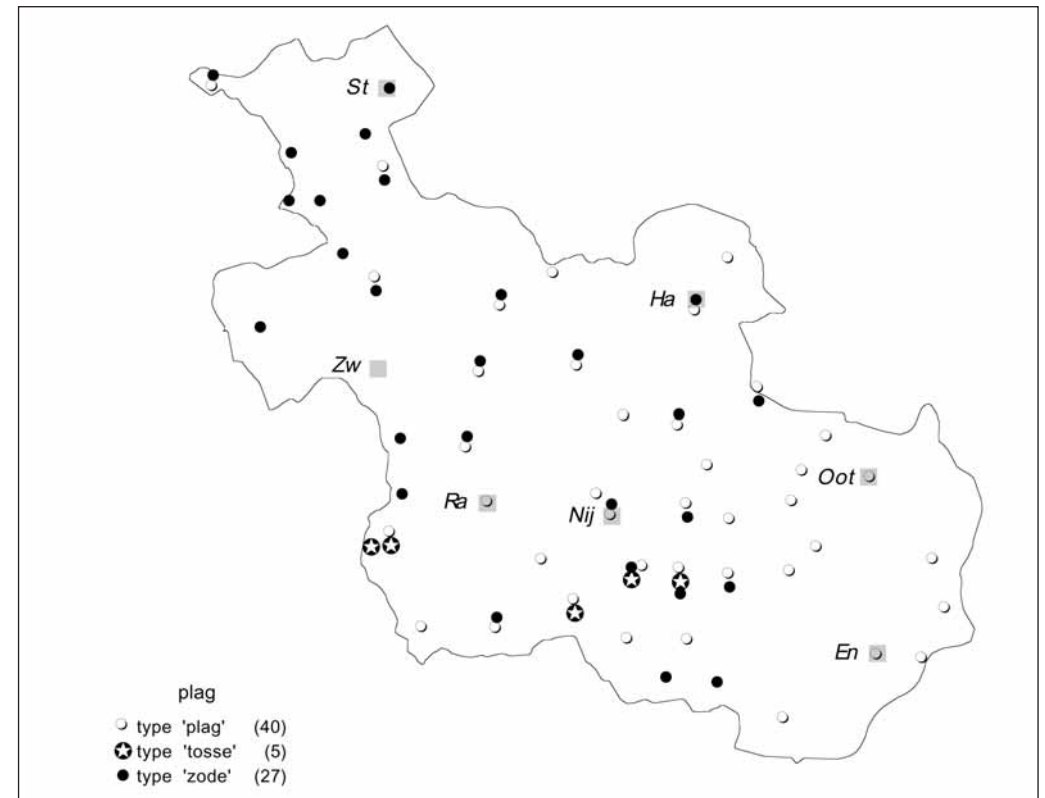
russen: bab, blz, grb, hel, kam, ols, vrh, wan; rössen: hel; rösschen: dhm;
 ruske: dlt; russchen: alm, dhm, hdb, ros; rusken: vol, wrd; röske: ens
 russenpolle: hei, nls; rössenpolle: hel, raa; russenpol: hol, omm; russepolle: has, stp, whr; russchenpol: vrz; ruskenpolle: kui; ruskepolle: gie, sjk; ruskepol: alb, ssv, tub, vas; ruspol: nij
 polle russen: stw
 pöllegien russen: gmd; pollegie russen: hdb
 pikkeröskepol: amt

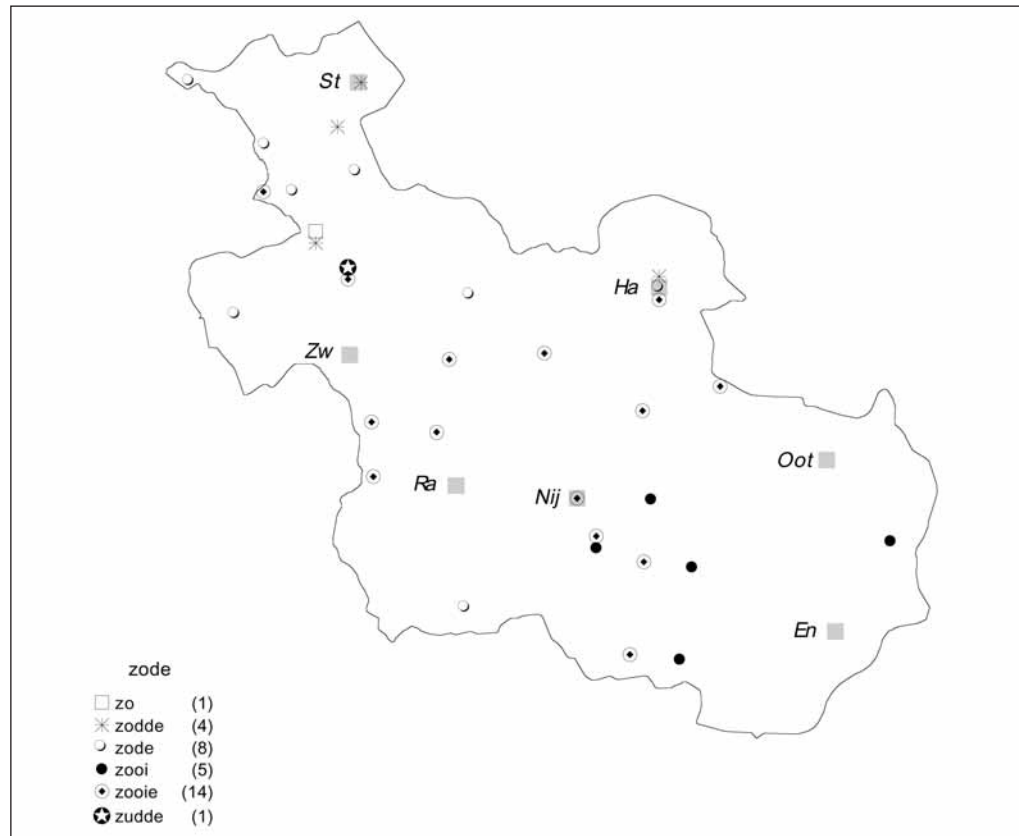
pikkeröske: amt, bor, mar; pikröske: ens, ent, glb, hks
 bossie russen: hdb
 biezepolle: daf, wij, win; biezenpol: hol; bezenpol: goo; buzenpolle: kui; buzepolle: daf
 pollegien buzen: kui
 bentepolle: ols, vol; baandpol: rij; bam-pol: amt; buntepolle: nij; buntepolle: nij
 bunte: hdb
 sekkepol: die
 sekken: ols
 rietpol: rij
 pol: hev

pölleke: oot
 pikgreuske: hev; pikgruske: amt
 Binsenplacken: sch
 stroheui: nij

De iene helfte zeg een biezepolle, de andere helfte buzepolle (daf); biezen groeien niet in het land, maar in water. Wat in het land groeit zijn russen: een pöllegien russen. Een rus is fijner van structuur dan een bies (gmd); russen gruuien op skroal land - buzen gruuien in het water (has); russen zijn klein (kam); bunte: stroheui, lussen de sikken geanne (nij).

Kaart 9: plag. In Oost-Twente wordt uitsluitend het type plag gebruikt, langs de zuidelijke grens van de provincie vinden we het type tosse

Kaart 10: zode. In dit kaartje is de vorm van de zode-typen gespecificeerd. Vormen met -d- horen voornamelijk bij het westen.

plag

Een vierkant afgestoken stuk van de met gras, heide o.i.d. begroeide bovengrond.

plagge: bab, bat, daf, dev, dhm, ens, ent, goo, grb, has, hdb, hei, hel, hks, hol, kui, mar, nht, nij, nls, ols, omm, raa, rij, vrh, vrz, wan, whr, wrd; **plag:** alb, alm, bor, glb, los, oot, ssv, tub;

Plaggen: sch

grösplagge: amt, hol; **greusplagge:** amt; **grösplag:** dlt, vas

zooie: daf, ent, has, hei, nij, omm, rij, vol, vrh, whr, win; **zoi:** hev, rij, wrd; **zode:** bat, kam; **zodge:** gie, gmd, hdb,

stw; **zudde:** has

greuszoi: amt; **gröszooie:** die, hdb, wij;

gröszoi: dlt; **gröszode:** blz, hdb, kui,

nls, sjk, wan; **gröszo:** gmd

tossen: ent, hol, rij; **tosse:** ols, wls

zoere: stp

Plagge, soms ook zooie, maar dat wordt meer gebruikt voor het geheel; "d'r zit een mooie zooie op det laand" (daf); krie-j duur plaggenmeaien (ens); het afsteken van plaggen heet *bleuten* of *ofplaggen* (hei); wie gaot zoiien stikken (de landbouwers zijn hier heel zeker in, de dames zeggen dat *plagge* ook gebruikelijk is, maar volgens de eerste twee is

dat alleen op heide van toepassing) (nls).

ingezaaid land

Weiland dat tot voor kort nog akkerland was.

ingezeeid laand: stp; **ingezeid laand:** sjk, wan; **ingezeid land:** hei; **inezeid laand:** vol; **inezeid land:** kam; **inezaaid laand:** blz

ingezeid stuk: dlt

ingezeaide grond, ingezaaide grond: ssv; **ingezeide grond:** amt; **ingezeide grond:** alm; **ingezeide grond:** omm

ingezeide weare, ingezeide waere: hks
pas ingezaaid laand, pas ingezaaid laand: win

nij ingezeeid laand: alb, dhm; **nij ingezeide laand:** hol; **nij ingezeide laand, nij ingezeide laand:** nij, raa, wrd; **nei ingezeide laand:** nls

nie ingezeide grond: die; **ni-j ingezeide grond:** glb, mar, vrz

ni-j ingezeid grösland: vrh

ingezeid grösland: hdb

neie Gressgrund: sch

nieuw gras: nht; **nijgrös:** nij

nije weare, nije waere: amt

nije weie: wij

nijen hook: tub

Soms werd akkerland maar voor een paar jaar omgezet in weide. Zo'n tijdelijk weiland heette dan:

kunstweare, kunstwaere: amt; **kunstweare, kunstwaer:** tub; **keunstwei:** glb; **kunstweide:** nht, raa, vrh

Eénjarig of tweejarige kunstweide (nht).

Bleef het voorgoed weiland, dan sprak men van:

olde weie: nls

blievend grösland: hdb, vrh

blievend grös: tub

Alleen erg natte grond bleef in de regel weiland (los).

scheurland

Akkerland dat tot voor kort nog weiland was.

gescheurd grösland: vrh; **gescheurd grösland:** kam; **skeurd grösland:** blz

gescheurd laand: omm, sjk, stp, whr;

gescheurd laand: stw; **eskeurd laand:** vol; **geschuurd laand:** dhm;

geschuurd laand, geschuurd laand: vrz

scheurlaand: daf, hdb, hei, nls, raa;

scheurlaand: wij; **skeurlaand:** nij;

schuurlaand: dhm, hol

scheurgrond: bor, los; **scheurgrond:** dlt; **scheurgrond:** alm, bat, hdb, nht,

win; **schuurgrond:** alm, amt, hks,

mar, ssv, wrd; **skuurgrond:** glb, wrd;

schuurgrond: die, vas, vrz

scheurhook: tub

nijlaand: wan; **nijland:** sch

umgeploegde weide: dev; **umgeploegde weide:** goo

angemaakt laand: nls

friske bouwgrond: rij

grasakker: rij

Geen specifieke benaming: het ploegen van zo'n weiland noemen ze **skuren** (ent); doar kō-j merakels bes earappel op verbouwen (nij); **angemaakt laand** is omgeploegde heide (nls).

Hoofdstuk 4

Voor de naam van een akker is het belangrijk te weten of die akker uit vruchtbare of onvruchtbare grond bestaat, en of die grond moeilijk of gemakkelijk te bewerken is. Een wendakker ontleent zijn naam niet aan die eigenschappen, maar aan zijn plaats binnen de akker: het is het deel van de akker waar de ploeg wendt of keert.

De akker

akker

akker: bab, bor, daf, dev, hdb, hel, kam, nht, stw, vol, win; **äkker:** vrz

akkerlaand: los

akkertien bouwlaand: gmd

bouwakker: hdb; **bouwekker:** stp

bouwgrond: oot, wrd; **bouwgrond:** kam

bouwkaamp: alb, hel; **bouwkamp:** ols

bouwlaand: dhm, dlt, ens, grb, hdb, hel,

los, mar, rij, stp, wan; **bouwloand,**

bouwlaond: vrz; **bouwland:** dev, ent,

wls

Anbauland: sch

bouwoekie: gie

bouw: kui

kaampe bouwlaand: whr

kaamp: amt, hdb, hei, hol, mar, nij,

omm, raa; **kamp:** bat, hei

laand: alm, rij; **land:** goo

es: hel, mar, nij, omm

enk: nij

goarden, gaorden: tub, vrz; **goorde:** amt

hof: die, nls, tub; **of:** gmd, has

boonof: sjk

tuun: daf, sjk

Ieder stuk nen eagen naam: **vealdstuk**, *achter de schop* (dlt); een akkertien bouwlaand is 2,5 roe groot (gmd); een bouwkaamp en een es liggen wat hoger (hel); **goorde:** altijd veur het hoes, appelhof, roggenlaand, eerpelland, bietenlaand (amt); een **goarden** is een meer een van het huis aflaggende tuin (vrz); een es is groot, een **kaamp** is wat kleiner dan een es (omm).

wendakker

Het einde van de akker, daar waar de ploeg gekeerd wordt.

weanetuiten, waenetuiten: die

weanebol, waenebol: amt

weanepeng, waenepeng: amt

weanepinne, waenepinne: hev

weandakker, waendakker: dhm; **wend-**

äkker: wij; **wendakker:** hdb; **wean-**

akker, waenakker: amt, bat

weanderstuk, waenderstuk: ens

weaneane, waenaene: vrz

weanhook, waenhook: tub

weandige, waendige: mar; **weaning,**

waening: bat, hol, nht; **wenning:** nls,

ols, omm, raa

weanden, waenden: alb, amt, glb

kopakker: has

kopeane, kopaene: rij; **kopsen eane,**

kopsen aene: rij

voorende: wij

grösegge: nij

De weaning d'r of bouwen (ploegen) (hol).

vruchtbare grond

goeie gro(o)nd: alb, alm, amt, bat, blz, daf, dev, die, ens, hdb, hel, kam, kui,

nht, nij, omm, raa, rij, stw, vol, vrh,

win; **goo groond:** ent, hol, rij; **goude**

groond: vrz; **gute Grund:** eml

hele goeie grond: nls

beste gro(o)nd: alm, bab, bor, dhm, ens,

gie, gmd, hdb, hel, hol, kam, mar, nht,

nij, nls, omm, rij, sjk, stp, vrh, wan, whr
bester Boden: sch
merakels beste grond: hdb
vruchtbare gro(o)nd: gmd, hdb, hel, hol, nij, rij, vrh, whr; **vruchtboare gro(o)nd,** vruchtbaore gro(o)nd: blz, ens, gie
geile gro(o)nd: goo, hdb, hei, nij, rij, stp, vrz; **geale gro(o)nd, gaele gro(o)nd:** los, wrd
vette gro(o)nd: alb, ens, hdb, hks, nls, tub, vas, vol, wrd
wellige gro(o)nd: dlt, die, ent, glb, hks, ssv
best wellige grond: hev
zwoare gro(o)nd, zwaore gro(o)nd: alb, amt, dhm, hdb, mar; **swoare Grund, swaore Grund:** eml
gold grond: olm
geunstige grond: daf
opgevende grond: ols
puike grond: olm
ertragsreiche Grund: sch
zoadkaant, zaodkaant: hev
bottervat: amt
broodspin: amt, hev

N.B. in plaats van gro(o)nd kan men ook lezen laand (gie, nij, sjk), kaamp (amt).

Dat breg bes wat op (amt); schmitt full aff (sch); doar zit geunst in de grond (daf); bester Boden: Klasse A (sch); det laand, doar wil het op gruuien (nij).

onvruchtbare grond

schroale gro(o)nd, schraole gro(o)nd: alb, amt, bat, bor, dev, hdb, hei, hel, hol, nht, nls, omm, raa, stp, tub, vrh, wrd; **skroale gro(o)nd, skroale gro(o)nd:** glb, gmd, has, kam, nij, vol, wan, whr
schroa gro(o)nd, schrao gro(o)nd: dlt,

hei, hks, ssv, wrd; **skroa gro(o)nd, skroa gro(o)nd:** ent, rij; **schroo grond:** vas; **schroae Grund, schraoe Grund:** eml
schrohen Bodden: sch
slechte gro(o)nd: alm, amt, bab, daf, die, ens, hdb, hol, kui, los, mar, nht, rij, stp, stw, vrh; **schlechte Grund:** eml
slecht laand: sjk; **slicht laand:** gie
arme gro(o)nd: alm, blz, goo, hdb, nij, whr, win; **aarme grond:** mar; **ärme grond:** gmd
armetierige grond: vol
slimme gro(o)nd: dhm, die, hel, nls, omm, vas
minne gro(o)nd: daf, hdb
lichte grond: alm, mar, tub
dooie grond: ols
dorre grond: ols
onvruchtbare grond; onvruchtboare grond, onvruchtbaore grond: ens
ertragsarme Grund: sch
magere Boden: sch
veeldgrond: amt
ongrond: olm

Magerer Boden: Klasse B (sch); ertrags-arm: schmitt wenig aff (sch); dat breg nit wat op (amt); die grond is 't bewarken nie weard (nij).

gemakkelijk te bewerken grond

lösse grond: bat, blz, dev, dhm, gmd, hei, hel, nht, nij, nls, sib, stp, wan, whr; **lösse grond:** alm, amt, bor, ent, rij, vrz, wrd; **losse grond:** blz, gie, olm, vas, zwo; **losse grond:** glb, hks, oot
lichte grond: alm, bab, blz, daf, die, gmd, grb, hel, nht, sjk, stw, tub, vol, vrh, wij; **lichte grond:** amt, los, mar, rij, ssv; **lichte grond:** dlt; **lichte Grund:** sch
bekwoame ground, bekwaome ground: dlt; **bekwäme grond:** hol; **bekwaome**

grond, bekwaome grond: kam, ols
gewillige grond: raa; **willige grond:** has
rulle grond: raa; **rulle grond:** wrd
goeie grond: kui, win
mackliege Grund: sch
meure grond: stp

moeilijk te bewerken grond

zwoare grond, zwaore grond: bab, blz, daf, die, has, hei, nht, nij, omm, raa, sjk, stw, vol, vrh, wij, win; **zwoare grond, zwaore grond:** amt, bor, glb, hks, hol, los, mar, oot, rij; **zwoare grond, zwaore grond:** dlt; **schwore Grund:** sch; **zwore grond:** gmd, grb; **zwore grond:** vrz; **zware grond:** alm
stieve grond: daf, gie, kui, nls, sib, stp, wan, whr; **stieve grond:** amt
harde grond: dhm, zwo; **harde grond:** rij; **härde grond:** dev
vaste grond: dev; **vaste grond:** oot
toaie grond, taoie grond: olm; **toaie grond, taoie grond:** wrd
stugge grond: gmd, ols
wierbarstige grond: ent
zoere grond: ssv

Zwaore grond werd soms *bollenstront* genoemd (wij); toaie grond, dee grond is toa (wrd); die grond is zo had as ne delle (amt).

Hoofdstuk 5

Naast weilanden en akkers komen gronden ook in onbewerkte vorm voor. Daarbij kunnen we een onderscheid maken tussen gronden die sinds jaar en dag niet bebouwd zijn (woeste gronden), en gronden die tijdelijk niet bebouwd worden (braakliggende gronden). Woeste gronden zijn er nu veel minder dan vroeger. In de loop van de twintigste eeuw zijn ze veelal in cultuur gebracht, vooral in de crisisjaren.

Onbewerkte gronden

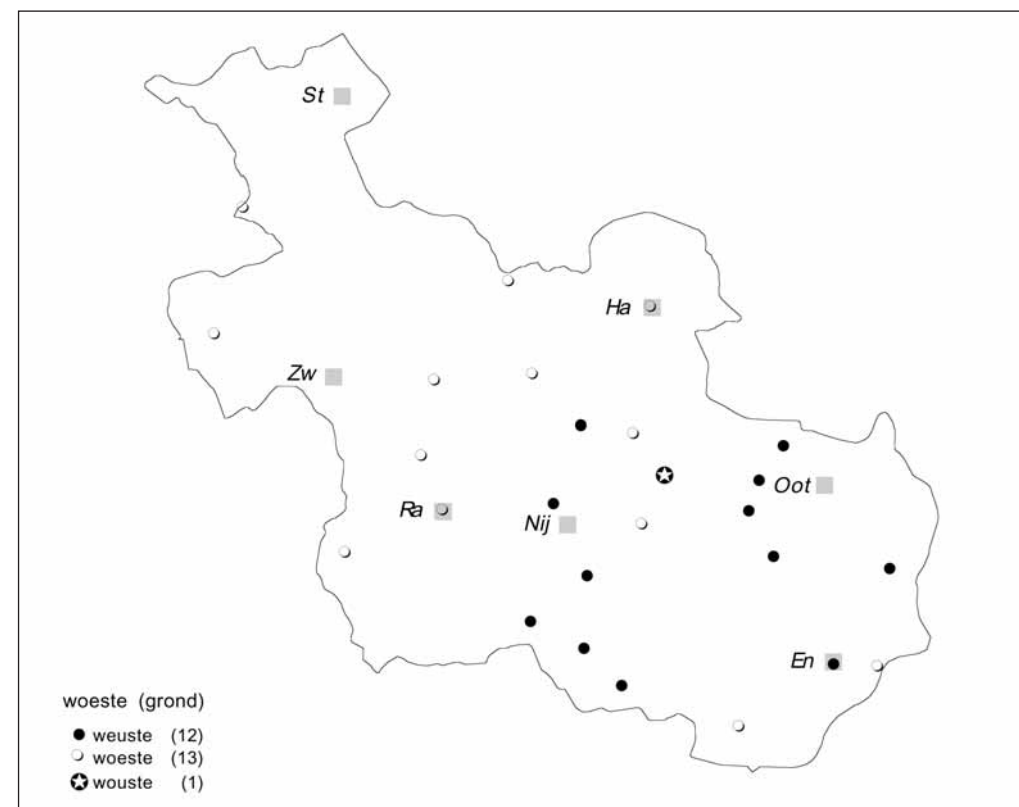
woeste grond

Grond die sinds jaar en dag niet bewerkt wordt.

woeste grond: bab, daf, glb, hdb, hei, hks, kam, ols, omm, raa, vol, vrh, wrd;
weuste grond: dhm, die, hel, vas;
weuste grond: alb, ens, ent, hol, mar, rij, ssv, tub; **weuste grond:** dlt;
wouste grond: vrz
ruug laand: gie

roege grond: vrh
ruugte: blz, los
row laand: daf; **roew land:** goo
roewe grond: rij
roebollige oek: kam
weelde grond: vrz; **wele grond:** wrd;
wilde grond: hei; **wilde Grund:** eml
weeld stuk: alm
braakliggende grond: bor, dev, hdb, sjk;
braakliggende grond: wrd
braakgrond: nls; **brääkgrond:** win
braak: wan

Kaart 11: woeste (grond): weuste komt in Twente voor.

teumig laand: stp; **tumig laand:** daf
veldbosgrond: bat
veldgrond: bat, nht; **vealdgrond, vaeld-
 grond:** ens, wrd
onlaand: hdb, olm; **onkloor laand:** gmd
onland: has, kam

Tumig wördt ok ezegd van een meanse det met de ärms oaver mekare zit, ontumig is ok ontoombaar (daf).

Hoe (en wanneer) werd de woeste grond in cultuur gebracht?

Ümploegen, heel deep umbraecken met dee Dampplöög, noch bis in dee 60ger Jahre (sch); witten Sand mett Mess ut 'n Swieneschott up 't Land brengen (in de 30er Jaren) (eml); grond werd totaal afgegraven; bomen en stronken weg. Nadat alles geëgaliseerd was, werd het eerst gebruikt als bouwland en werden er lupinen ingezaaid tegen onkruid (hei); om de biesvelden werd een dijk gelegd en er werden sloten gegraven om het water te onttrekken (bemaling), doordat de grond droger werd, groeiden de biezen niet meer en werd het gebied geschikt voor weide- of landbouwgrond, ten westen van Genemuiden (Poldertje) aan het Zwarte Meer, ca. 1930 (gmd); de laatste vliegdenen omver trekken, dan met grote en losse ploeg, voortgetrokken aan een ketting, de heide c.q. losse grond ploegen. Het eerste gewas is lupine (geel) om grond te verbeteren. Daar zat stikstof in (hol); Schuinesloot en De Krim waren eerst woeste grond. Door de verveners werd het hoogveen eraf gehaald en er werd bos ingeplant. Daarna werd het door boeren opgekocht. Bomen en struiken werden gekapt en verkocht aan de bakker voor het stoken van de oven. Stobben (kien-

holt) werden eruit gehaald en vlak gemaakt. Sloten gegraven en die grond erover gebracht en zo in cultuur gebracht, rond 1900. In de dertiger jaren weer herontgonnen door de werkverschaffing (hdb); ten noordwesten van Balkbrug ligt het Westhuizingerveld, dat in de crisisjaren (1932-1938) is ontgonnen en gebruikt werd als bouwland. Het heideveld werd ontgonnen door werklozen o.a. uit het westen als werkverschaffingsproject. Dit gebeurde met schop en kruiwagen (bab); het Gennigerbroek en het Staphorsterveld werd grösland tussen de joaren 30-50 (has); weusteground wödden trechte maakt. Stobben eruut, egaliseerd, lupinen erop (gelle lupinen). Kipkarren op rails (lorry's) op de ontginning (op de Piksen) ca. 1915-1950. Eerst bouwland, later weiland (hel); dit gebeurde met schop en kruiwagen; later met kipkarretjes en spoor ('gleis') (alb); een stuk ten zuiden van kanaal Almelo-Nordhorn in Albergen waar een neef een boerderij kocht; in ca. 1935 werd het stuk 'geschoond', geploegd en ingezaaid met lupinen; tot vandaag is het bouwland (alm); scheuren: het voor de eerste maal omploegen van m.n. weiland om het tot bouwland te maken. In de oorlogsjaren vanwege voedselvoorziening; nu zal scheuren van weiland ongetwijfeld samenhangen met het werkplan van de agrariër. Ca. 1930 werd in de buurt van Blokzijl de Gieterse polder door DUW-arbeiders in cultuur gebracht (blz); het begon met skoefkoar en skup, later met ossen en ploeg (glb); werklozen konden bij de Heidemij werken; met een grote groep mensen kwamen ze 's morgens om ca. 7 uur ; m.b.v. spoorlijntjes en kipkarren werd grond vervoerd van hogere gedeelten naar

lagere gedeelten in een oude Regge-arm (ca. 1935); de Weitemanslaanden bie Vrezenven en Vroomshoop - in de 30-er joaren gungen wearklozen doarhem um te wearken bie de ontginning (ens); de bovenlaag werd met kipkarren door paarden getrokken afgevoerd, vervolgens werd de onderlaag bovengeploegd - rond Diepenheim voor 1925, incidenteel stukken later (die); waar in Enter nu de Heidebloemweg loopt lag vroeger de spoorlijn voor Bello. In mijn jeugd was dat nog een groot stuk 'heet', ergens in de laat 50-er jaren is dat geploegd en in cultuur gebracht (ent); veur 'n oorlog hadde wie bie oos een wärkkamp, woar noe nog het knienbussie is, doar zaten de hele wekke DUW-arbeiders die de heidevelden ofbleuten, ofplaggen. De boavenste loage waren de schadden, dan een loage losse törf. Dan met de ploeg d'r deur (daf); het wordt eerst geploegd, daarna worden met een cultivator de zoden stuk gemaakt en tenslotte geëgd (vol); umme putten, sleuf graven, bovenste laag grond hier in, daarna nieuwe laag goede grond hier opbrengen (vrh); er wörden diepe zaandsloten egraven. Mit het zaand wörde het weiland op-eëugd. Het graven wörde edoan deur mannen van de warkverschaffing. Mit een tonnemeule wörde het water er uutegooid (ca. 1935). Het wörde weiland (wan); tot ca. eind jaren 50 met de schop, daarna machinaal (dragline) (whr); vrogger alles met de schuppe, vanof 60er joaren met schovels en bulldosers. Het Westervenne (thans Wierdense Veald) is deels bouw en deels weaidegrond (wrd); mien grootva kwam uut Markelo en hef op de Jipkesbelt een stuk grond ekoch veur een gulden. Hie had 'n husie van leem,

det is later ofebraand. Zie sliepen bie de sikken. Met 'n skuppe wödden de heide deronder espit. Ontginnen deuden ze met een peard en 'n strontkarre (den kon kiepen) en later met 'n lorrie met kiepkarregies. Ok wè met polderkruwaangenties. De boavenloage halen ze der of. Ze kreengen zovölle per putte (een putte was 'n bepalde moate) (nij); diep ploegen (ca. 1 m), daarna lupinen planten en die er weer onderploegen. Zo kreeg men structuur in de grond. Pioniersgewas: zwarte haver. Van ca. 1930-1955 (omm); het omslaen van de bovenste laag heet: afvlaggen of afhaggen. Buiten de woongemeenschap, doordat de grond onvruchtbaar was. Het was gemeenschappelijk bezit in de Marke en men liet er schapen grazen. Na de veldverdeling ca. 1850 in cultuur gebracht, het werd weiland (los).

heidegrond

Grond waarop heide groeit.

heidegrond: bab, daf, dev, hdb, hel, kui, nij, ols, omm, raa, vrh, whr, wij; **eidegrond:** blz, gmd, has, kam, sjk, stw, vol, wan; **heidegrond:** ens, hol, vrz; **headeground, haedeground:** rij; **heedgrond:** alm, ens, hol; **heedgrond:** oot; **heiground:** dlt
heideveld: daf, nij, whr; **eideveld:** stp; **heedveald, heedvaeld:** ens, glb; **heedveald, heedvaeld:** los
heidelaand: bab; **heedland:** rij
heide: nij; **heed:** alm
veldgrond: bat, dhm, nij, vas; **veeldgrond:** ent, mar, ssv; **veeldgrond:** hks; **veldgrond:** tub; **vealdgrond, vaeldground:** ros; **Fäildgrund:** eml
veld: alb, nij, dhm
schroale grond, schraole grond: hdb,

olm; **schroa grond, schrao grond:**
 die; **schrohe Grund:** sch
schroa zaandgrond, schrao zaand-
grond: amt
lichte zaandgrond: nht
zaandgrond: gie, hei
zaand: nls, vol
woeste grond: nij, nls; **weuste grond:**
 wrd
vennegrond: daf
ven: los
dalgrond: nls
grond: bor

Slechte grond (has); nich wa weerd
 (amt); bij dalgrond zit er nog turf door
 het zand (nls); woeste grond is de grond
 die nog niet an-emaakt is (aangemaakt;
 in cultuur is gebracht) (nls).

braakliggende grond

*Grond waarop gedurende kortere tijd (bijv.
 een jaar) niets verbouwd wordt.*

braakliggende grond: bat, daf, dhm, die,
 nht, nij, whr; **braakliggende grond:**
 ens, hol, tub, vrz; **broakliggende**
grond, braokliggende grond: blz
broakliggend land, braokliggend land:
 goo
broakligging, braokligging: gie
braakgrond: alb, mar, sjk; **braakgrond:**
 nls
bräke grond: gmd; **brakke grond:** wan
braakland: hel, kui, ols, raa, sch, wrd;
broaklaand, braoklaand: olm
braak: kam, nht, omm, vol, vrh; **brake:**
 sch; **brääk:** win
teumige grond: stp; **tumige grond:** nls
teumig liggende grond: hks
belmeundige grond: vrz
dooie grond: nij
kale grond: nij

roewe grond: bor
woeste grond: has

Grond ligt brääk (hei), het lig broake
 (hel); lig weus (rij); een jaor tumig lao-
 ten liggen (nls); koomp hier practisch
 neet vuur (wrđ); kwam haast niet voor
 (omm).

Hoofdstuk 6

Grond kan vele structuren hebben (vast, los, dicht, rul) en voor elke structuur bestaan vele namen, die soms letterlijk die structuur aanduiden, soms meer omschrijvend zijn. Een vaste term voor een bepaalde structuur lijkt vaak niet aanwezig. Dat zou te maken kunnen hebben met het feit dat een structuur meestal niet als zelfstandige eigenschap optreedt, maar onlosmakelijk aan een bepaalde grondsoort verbonden is. Niet de structuur, maar de grondsoort is dan het benoemingsmotief. Zo is bijvoorbeeld op de vraag 'hoe noemt u grond die het water goed doorlaat?' als antwoord gekomen: zaanderige grond, zandgrond of Sandbodden.

De structuur van de grond

steenachtige grond

steenderige gro(o)nd: amt, hol, mar;
stienderige gro(o)nd: hdb, vol, wan
stenerige grond: blz, kui; **stienerige grond:** bab
stenige grond: glb, tub; **stienige grond:** daf, hdb; **stenige Grund:** eml
stenigen Bodden: sch
steenachtige gro(o)nd: dlt, ens, hel, nij, wrd; **stienachtige gro(o)nd:** gmd, has, omm, vrh; **steinachtige grond:** vrz
steengrond: hel; **Steengrund:** eml
greenterige grond: amt; **greanterige grond, graenterige grond:** hol
greantegrond, graentegrond: hol
keiige grond: gmd
keilaand: nij
kiesachtige grond: amt

Steiniger Boden, Klasse C, schmitt noch weniger aff (sch); steinachtige grond - dei grond zit vol steinder (vrz); stene kroept noar boame. A-j 't ene joar gin stene hebt, kö-j het joar doarop wè wear stene hemmen. Stene trekt noar boaven, zegt ze ok wè (nij); stienige/stienderige grond: die boer is dus stienrieke (hdb).

kluitengrond

Grond met veel kluiten erin is.....

kloeterig: alm, amt, bab, bat, dhm, die, eml, ens, ent, glb, gmd, goo, hdb, hei, hel, hev, hol, mar, ols, omm, ssv, vol, vrh, wan, whr, win, wrd; **kluterig:** blz, gie, kui, sjk, stp, wan
kloetachtig: dlt
bonkerig: has, hks; **bonkig:** daf, hol, wij
klonterig: blz; **klontig:** olm
plakkerig: mar

Zulke grond heet.....

grond met veule kloeten d'r in: nls
grond vol kloetens: bor
kloetgrond: tub
vette grond: ens

Ontstaat door te vroeg bewerken van te natte grond (hdb).

kluiten

kloeten: alb, alm, bab, bor, daf, dev, die, dlt, eml, ens, ent, glb, gmd, goo, has, hdb, hei, hel, hol, kam, los, nht, nij, nls, omm, oot, raa, rij, ros, sch, ssv, stw, tub, vas, vol, vrh, vrz, wan, whr, wij, win, wrd; **kluten:** blz, gie, kui, sjk, stp, wan
zaandkloeten: amt, hks, mar
kloetenzaand: rij; **kloetezaand:** nls
grondkloeten: amt
kloetengrond: amt; **kloetegrond:** bat
kloeterige grond: amt, hev; **kloeterige grond:** daf

bonken: hdb, hei, kam, stp
Klumpen: sch

Bonke: grote hoeveelheid (hei).

fijne grond

Grond waar de kluiten uit verwijderd zijn, is.....

fien: alm, bab, dlt, gmd, hdb, hol, tub, vol, wij

fiengemoakt, fiengemaakt: blz; **fiengemaakt:** kui, vol

mooi fien: whr

mooi liek: bat

zaaiklaar: die; **zeeikloar, zeeiklaor:** amt; **zeikloar, zeiklaor:** nls, ols, omm; **zeiklöör:** kam; **zeaikloar, zaeiklaor:** daf, raa, ssv

zeairiepe, zaeiriepe: rij

zoadkloar, zaodklaor: nht

bouwkloar, bouwklaor: rij

bouwriep: bor

riepe: dhm

iegääl: gmd

schier: sch

geëgd: die, ens, nij, raa

gefreesd: dev

glad: goo

glad emaaht: wrd

kloargemaakt, klaorgemaakt: has

kloetvrij: wan
rul: gmd, hol, vrh
verig: mar, vas

Zulke grond heet.....

bouwgrond: alm

geriformeerde grond: hdb

kloare grond, klaore grond: hdb

losse grond: los

mooie zaeigrond, mooie zaeigrond: hel

poatgrond, paotgrond: sjk

bekwame Grund: eml

Die grond is rieke vuur zaaien of planten (dhm).

lichte (zand)grond

stoefzaand: alb, alm, amt, bab, bor, daf, dhm, dlt, ens, ent, gie, glb, gmd, goo, hdb, hei, hel, hks, hol, los, mar, nht, nij, nls, olm, omm, oot, raa, rij, sjk, ssv, stp, stw, vas, vol, vrh, whr, wrd; **stoefzoand, stoefzaand:** vrz; **stoefzand:** bat, dev, die, goo, has, kam, ols, tub, win; **stuufzaand:** blz; **stuufzand:** kui

stoefgrond: hdb

lös zaand: hdb, nht

losse grond: los

lichte zaandgrond: amt

lichte grond: alm

fiene lichte Grund: eml

dreug zaand: wan

dreuge grond: hel, vrh, wan

fien zaand: nht, stp, vol

schroalgrond, schraolgrond: amt

schroa grond, schrao grond: ssv;

schrohe Grund: sch

aarme grond: amt

slimme grond: dhm

bouwloage, bouwlaoge: omm

Dee grond stöf op (ens); dät zaond stof (vrz); dat zaand stof (nls).

rulle (zand)grond

Grond waarin de band van je fiets blijft steken.

mul za(a)nd of mulle gro(o)nd: algemeen

maalzaand: alb, die, dlt, eml, ens, ent, hks, rij, ros, sch, ssv, tub, vas; **moalzaand, maolzaand:** mar; **maelzaand, mealzaand:** stp; **maelzoand, mealzaand:** vrz

rulle gro(o)nd: blz, glb, rij, wij, win

Bakkers argenisse, mös vrogger met de bakkerfietse deur het mulle zand (has); dat is mulzaand; op den fietspad kö-j neet jagen van het mulle zaand (alm); dät zaond mäält (vrz).

oerlaag

Grond of een laag grond die geen water doorlaat.

oerloage, oerlaoge: bab, gmd, goo, has, hdb, hei, hel, nht, nls, vrh, vrz; **oerloag, oerlaog:** ros

oerbaanke: hol; **oerbaank:** stp;

oerbanke: daf, def, ols

oergroond: amt

oerkloet: amt

oerpleate, oerplaete: stw; **oerplate:** wan

oerbön: dlt; **oarbön, aorbön:** ssv

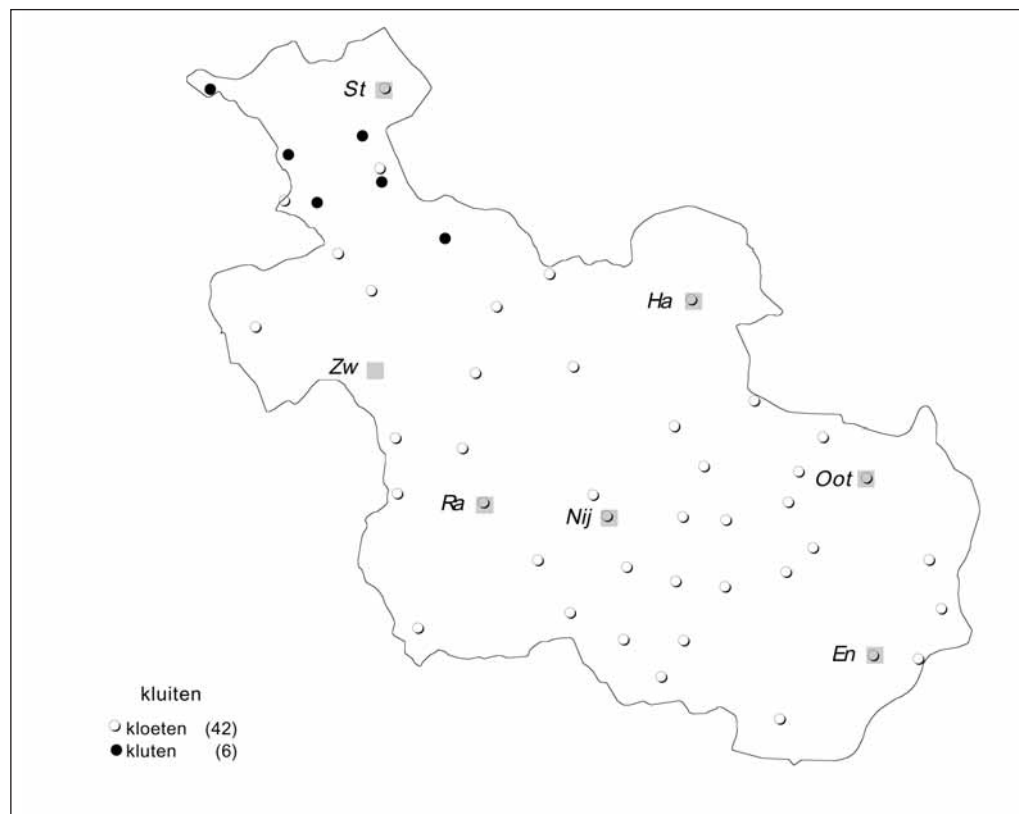
Ohrschicht: sch

leemloage, leemlaoge: ent, hdb, hel, nht, nls, rij, vrh; **leemloag, leemlaog:** alm, blz, bor, ens; **liemloage, liemlaoge:** vol; **leemloage met bönne, leemlaoge met bönne:** amt

leemrugge: hdb

leemgrond: amt

Kaart 12: kluiten. De vorm kluten komt in het noordwesten voor.

leembanke: dev
liem: alm, olm; **leem:** wrd
keileem: nij
kleiliem: gmd
kleiloag, kleilaog: ens, glb, oot; **kleiloe-ge, kleilaoge:** ols; **kleilaag:** die
kleigroond: hol
Kleibodden: sch
knipklei: sjk
Klippe: eml
harde loage, harde laoge: omm, raa;
erde loage, erde laoge: stp
slemploage, slemplaoge: gie
smeerloage, smeerlaoge: whr
vaste loage, vaste laoge: nls
vaste groond: rij
harde banke: bat
banke: wij
bön: alb, eml, tub, vas; **bönne:** daf, dhm,
 hdb, hei, hks, nij; **beune:** bab, vrh
bönnegroond: amt

Bönnegroond: steenhard, 5 à 6 cm dik (amt); zo hard as 'n delle (hel); een dichte, slecht water doorlatende laag is een vaste loage, een dichte, ijzerhoudende laag is een oerloage, een dichte leemlaag is een leemloage (nls).

dichtgeslagen grond

Grond die na een regenbui dichtgeslagen is, zodat er geen water meer in wil zakken, is....

dichtsleugen: kui; **dichteslagen:** amt,
 hdb, nls, sjk, vol, vrh, win; **dichtesloa-
 gen, dichteslaogen:** blz, ent, goo, mar,
 rij, vas, whr; **dichteslägen:** wij; **dicht
 esleagen, dichteslaegen:** stp; **decht
 eslägen:** gmd; **dichtesloagen, dichte-
 slaogen:** nij
dichteslemd: omm; **dichtesleempt:**
 dhm; **dichteslemp:** daf

slempig: hdb, hel, ols; **sleempig:** amt
dichteslibd: dhm, kam, tub
dicht: nls
tooslagen: los

Zulke grond heet....

geslempde grond: hol
slempgroond: hks; **slempgrond:** vrh
slibgrond: has
harde groond: alm
vaste groond: rij
Loesbodden: sch
Flöjsand: eml

doorlatende grond

Grond die het water goed doorlaat.

**deurlootende groond, deurlaotende
 groond:** alm, amt, glb, nij, ols, omm,
 raa, tub; **deurlootende grond, deurlao-
 tende grond:** bat, blz, die, gmd, has,
 hdb, hel, kam, nht, nls, vrh; **duurloa-
 tende groond, duurlaotende groond:**
 mar, vrz
**duurlootbare groond, duurlaotbare
 groond:** ent
goeie grond: kui, sjk
lösse groond: alm, amt, rij, wrd; **lösse
 grond:** bab, daf, hdb, hel, hol, vol, wan,
 whr, wij; **losse groond:** bor, ens; **losse
 grond:** olm, vas; **losse grond:** ros;
lichte groond: tub, **lichte Grund:** eml
schroa groond, schrao groond: hks
zaanderige grond: stp
zaandgroond: ssv; **zandgroond:** hol
Sandbodden: sch

*De woorden deurlootende gro(o)nd wor-
 den soms gecombineerd met goed: goed
 deurlootende gro(o)nd. De woorden lösse
 gro(o)nd worden soms gecombineerd met
 mooi(e): mooi(e) lösse gro(o)nd.*

drassige grond

Grond die na een regenbui zo vochtig is, dat men erin wegzakt als men erop loopt, is....

drassig: alb, amt, blz, daf, dev, dhm, die,
 dlt, ens, goo, gmd, has, hdb, hel, hol,
 kam, los, nht, nij, olm, ols, raa, rij, vrh,
 vrz, wan, whr, wij
dras: ent, hdb, win
draps: eml
zompig: bab, blz, daf, dev, die, gmd, hdb,
 kam, nij, ols, omm, vas
zoompig: bor, ens
soppig: bor, hei, kui, nls, omm, vol, vrz,
 whr, wij
dargachtig: hel
drekkig: rij
modderig: daf
moerassig: wrd
kladderig: ols
kleisterig: gmd
modderig: hdb, omm
papperig: amt, hei
slempig: hel
slikkerig: hei
sloffig: whr
nattig: hel
nat: los, vas
wiek: stp
week: omm
zudde: dhm
zweamp, zwaemp: rij

Die groond is zo drassig doar zak ie in vot (amt).

Drassige grond kan worden aangeduid door een van de hierboven genoemde bijvoeglijke naamwoorden voor het woord grond of groond te plaatsen. Maar er zijn ook andere combinaties mogelijk voor het aanduiden van drassige grond:

natte groond: alm, amt, ens, ent, glb,
 goo, hol, mar, ssv, wrd; **natte grond:**
 bab, blz, goo, hdb, kui, nij, nls, raa, vol,
 vrh, wij; **natte ground:** dlt; **natte
 Grund:** sch; **nattige grond:** dev
nat laand: hel
natten hook: vas; **natten Hoek:** sch
dolle groond: alm, amt, rij; **dolgroond:** ssv
darggrond: hel
drille groond: amt
moerasgrond: goo, has, nht, raa;
Morrastgrund: sch
moerassige grond: nij
morregroond: die, hol, mar, wrd;
Moodergrund: sch; **moddergrond:** olm
mösgroond: alb, los, tub
bagger: wan
modder: ens, stw
modderbende: omm
drek: ens
drekgroond: alb, hol, mar, tub
kolde grond: sjk
lege grond: bat
leeg laand: omm
putteland: has
siepgroond: alm
smee groond: mar
rokkegrond: bat
papgrond: hks
soeper de biet: olm
trilgrond: wan
veengroond: stw
verzadigde grond: sjk
voele goor: amt
voele groond: amt
welgrond: nls
zuddengroond: omm

Dollaand bij Weerselo (ssv); welgrond, doar zit klapzaand in (klapzaand is wit; als het regent is het erg nat, maar het houdt het water niet vast, er zit geen structuur in, als het droog is stuift het meteen als het waait) (nls).

Hoofdstuk 7

Ook al waren de woeste gronden onbebouwd, dat wil nog niet zeggen dat ze niets opbrachten. Veengrond leverde natuurlijk turf op, en in kleigrond werd soms steenbakkersklei gewonnen. Zandgrond werd soms afgegraven, en datzelfde geldt voor grind (voor de bouw) en fosforiet. Maar de poging in Losser om, in navolging van het naburige Bentheim en Gildehaus, de steenlaag te exploiteren, is op niets uitgedraaid. Vaak is er geen of nauwelijks verschil tussen de aanduiding voor de grondsoort, de gronden waar we deze grondsoort aantreffen, en het materiaal dat op deze gronden gewonnen wordt. Op zandgronden wordt zand gewonnen. Kleigrond kan zowel de aanduiding zijn voor grond waar klei in zit, als de plaats waar deze klei gewonnen wordt. In andere gevallen is er wel een verschil: de voortbrengselen van het veen worden gevormd door het turf. Om de verbanden tussen grondsoort, grondaanduiding en grondwinning duidelijk te maken, zijn die in dit hoofdstuk telkens bij elkaar gezet.

Grondsoorten en grondwinning

veen

ven: alb, alm, dlt, eml, ens, glb, los, oot, ros, ssv, tub, wrd; **veen:** blz, bor, dev, los, stw; **vene:** bab, gmd, has, kam, kui, olm, sjk, stp, vas, vol, vrh, wan, whr; **veane, vaene:** nls, wij, win; **venne:** amt, bat, daf, dhm, die, eml, ent, goo, hdb, hei, hel, hol, mar, nht, nij, omm, raa, rij, wrd; **vjenne:** vrz

moor: ens, sch

dalgrond: hel

Torf: sch

veengrond

Grond waar turf gewonnen wordt of werd.

vengroond: ens, tub; **vennegroond:** hel, nij; **vennegroond:** mar, wrd; **veengroond:** ols

venkoel: glb; **vennekoele:** nij

venneputte: nij

veenderi-je: whr

kluunven: los

ven: ens; **venne:** ent, hks, rij; **vene:** gmd

venke: rij

moorgrond: ens

dalgrond: bab

legakkers: sjk

ribbelaand: gie

trekgaten: sjk, nls

putgat: blz

turfgaten: vrh

zoere grachten: stp

zwette veenties: stp

ontginning: nij

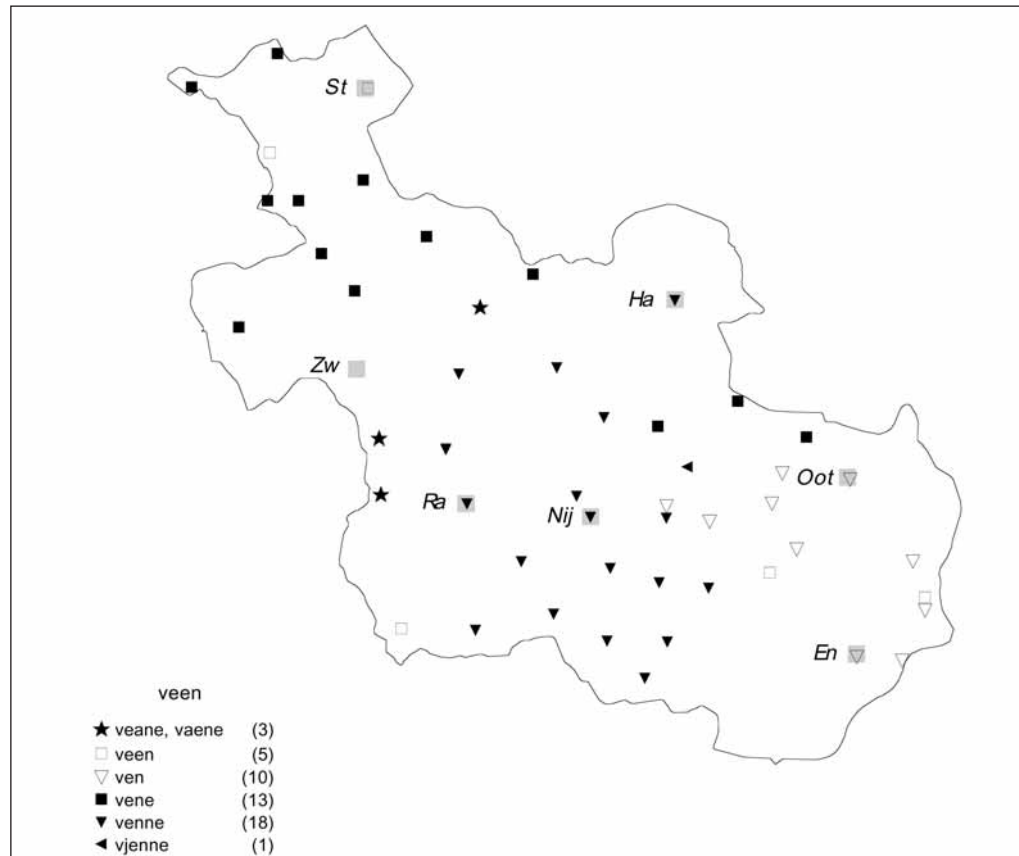
Eerste laag: bolster, werd later vermengd met de vrijgekomen zandgrond (bab); afgegraven materiaal: tōrf (ens); in 't Venne worden eers afgebonkt en dan wordt tōrf of egraven. Het bonksel wordt weer over de afgegraven stukken verdeeld, zodoende bleef er goede grond over (dhm); het materiaal wordt een halve meter deep ofeboonkt dat materiaal heet boonksel (wrd); het materiaal wordt bolster genoemd, maar werd hier niet meer aangetroffen (oost Nieuwleusen ligt 3.30 m hoger dan het zuid/westen, dat altijd moerassig weidegebied was). Turf was al na de middeleeuwen tot aan het begin van de ontginning rond 1630 afgevoerd naar Zwolle en Hasselt. De Dedemsvaart ging door Den Hulst naar de venen bij Balkbrug en verder (nls); Vennegroond: denk aan de veenweg in Nijverdal, ontginning: denk bijv. aan de Ontginningsweg in de gemeente Hellendoorn (nij); hier was laagveneur harde turfen (olm).

klei

klei: alb, alm, bab, bat, blz, bor, daf, dev, dhm, die, dlt, ent, glb, gmd, has, hdb, hei, hel, hks, hol, kam, los, mar, nht, nij, nls, olm, ols, oot, raa, ros, sch, sjk, ssv, stp, stw, tub, vas, vol, vrh, vrz, wan, whr, wij, win, wrd; **kleai, klaei:** ens, rij; **Kläi:** eml

Vechtenklei: omm

hanendriete: amt

Kaart 13: veen. De woorden met een korte klinker (venne, ven, vjenne) zijn te vinden in het oosten en midden, de lange klinker (vene) hoort thuis in het westen. Daartussen zit de gerekte vorm veane. Het woord veen is misschien ontleend aan het Nederlands.

leemgrond: amt

modder: kui

zwoare grond, zwaore grond: amt

Ton: sch

Lichte en zwoare klei (amt); dreuge klei (amt); hanendriete: hanenstront - de peerden zakken d'r in vot, lieten vospels (pootafdrukken) achter (amt).

leem

leem: alb, alm, amt, bat, blz, bor, daf, dev, dhm, die, dlt, ens, glb, goo, has,

hdb, hei, hel, hks, hol, kam, los, mar, nht, nij, nls, ols, raa, rij, ros, sch, stw, tub, vas, vrh, vrz, whr, wij, win, wrd;
liem: alm, bab, ent, gmd, olm, sjk, stp, vol, wan
leemdelle: wrd
delgrond: los
hanendriet: ssv
rodollemachtige grond: omm

tichelgrond

Grond waar steenbakkersklei wordt gewonnen.

tichelgrond: ols, win

oetgetichelde grond: amt

leemkoelen: amt, hks, nij, rij, hel, mar

leemgeaten, leemgaeten: rij

leemgrond: hol

hoekleemgrond: rij

kleigrond: amt; **kleigrund:** sch; **klei-ground, klaeigrond:** ens

kleikoel: ros; **klaikoel, klaeikoel:** ens;

Kläikule: eml

kleigat: amt, bor, los; **klaeigat, klaeigat:**

ens

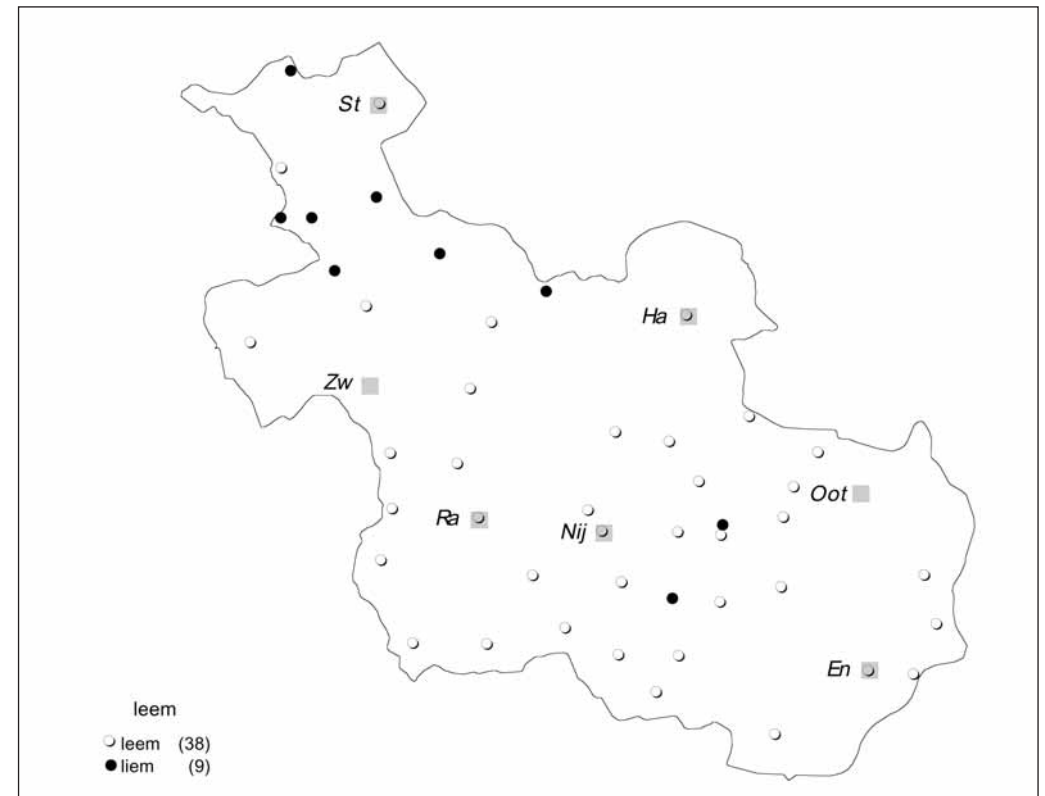
kleaistuk, klaeistuk: ens

kleikaamp: los

kleiput: amt

Klei foert Tiggelwerk (sch); op de grond van de familie Dreef, tegen natuurreservaat is 'n Haverkaamp en in Eanske [Enschede] 't tichelwerk Hulshof (glb); de leemkoele: daar werd leem gegraven voor de baksteenindustrie. De ontstane kuilen noemden we leemkoelen, die werden tot midden 60-er jaren gebruikt als vuilstortplaats (ent); bie Boorne (Borne) en Hengel (Hengelo) haj kleigete (amt).

Kaart 14: leem. De variant met ie komt vooral voor in het noorden, maar kent ook twee opgaven in Twente.

zand

zaand: alb, alm, amt, bab, bat, blz, bor, daf, dhm, dlt, ens, ent, glb, gmd, has, hdb, hei, hel, hks, hol, kam, los, mar, nht, nij, nls, olm, omm, oot, raa, rij, ros, sjk, ssv, stp, stw, tub, vas, vol, vrh, wan, whr, wrd; **zand:** dev, die, eml, goo, kui, ols, sch, wij, win; **zoand, zaond:** vrz

Loodzaand, rood zaand, blauw zaand (heidegrond), bargzaand, (zaand uut 'n barg), bosgrond, vulzaand, zwatte grond, wit zaand, zwat zaand, kiezelzaand, zaandgrond, stoefzaand (a-k 'n spit diepe goa, he-k amoa stoefzaand) (nij); klapzaand (voor zandbakken) (daf); klapzaand (onder bestrating) (alm).

zandgat

Grond die uitgegeven is om zand te winnen.

zaandgat: alm, amt, glb, hei, nls, rij, sjk, win; **zandgat:** daf, dev, kam, rij
zaandofgreavige, zaandofgraevige: gmd;
zandafgraving: hdb; **zaandofgraving:** omm, whr; **zaandofgreaving, zaandofgraeving:** stw
ofgravige: has
zaandkoele: amt, eml, nij, stw, vol, wrd;
zandkoele: die, hol; **zaandkoel:** alm, ens, hks, vas; **zandkoel:** tub; **zaandkoelen:** dlt, hel, sch
zaandputte: amt, hdb, olm, omm;
zaandput: hks; **zandputte:** vrh
zaandwinnige: sjk; **zaandwinning:** ens, mar; **zandwinning:** bab, daf, whr
zaandbilt: amt; **zaandbelt:** raa
zaandbong: ssv
zaandgrond: ens
zaandhook: los
zoeggat: gmd, stp

Het gat van Reef (gmd); aan de Zuiderveldsweg had je de zandkoelen van Breadersnaats; daar werd zand en zand en grind (ballast) afgegraven voor de bouw (ent); zandkoele van Spiekereppie in Nijverdalen (nij); bij Saasveld: Zandbong, hier bevindt zich bij 't Molenvan de Zandbongenweg (ssv); vanuit een zoeggat komt spuitzaand (stp).

Naast klei, zand en turf werd grond ook wel voor andere doeleinden afgegraven, bijvoorbeeld om aan ballast voor aanleg van de spoorwegen te komen.

ballastputten: die; **balsterputte:** hdb
fosforietenkoel: tub
greendkoel: bor
Steenkule: eml

Rond 1840 heeft men in Losser geprobeerd, in navolging van Bentheim en Gildehaus, de steenlaag te exploiteren. De stenen vielen uit elkaar (los); Sandsteene föör groote Bauten, Steenslag (Kummer) to'n Stroatenbau (eml).

ijzerhoudende grond

Vaak roestbruin gekleurd.

oer: alm, bor, daf, dlt, ent, hdb, hei, hel, hol, olm, ols, raa, sjk, stw, vol, vrz, wij, win; **oere:** bat, dhm, die, mar, nht, nls, rij, wrd; **oar, aor:** alb, tub; **Oart, Aort:** eml
oergrond: bab, dev, gie, hdb, los, nht, nij, wan; **oergrond:** vas; **oergrond:** ens, hks; **oergrond:** vrz; **oergrond, aorgrond:** alb
oerloage, oerlaoge: kam, nij, whr; **oerloag, oerlaog:** blz

oerbaanke: amt; **oerbank:** kam
oerbeune: amt
oerzoand, oerzaond: vrz
iezeroar, iezeroor: ssv; **iezeroer:** amt, hel, nht, omm, vrh; **iezeroer:** dhm
rooie grond: amt; **rooggrond:** rij
rodolm: gmd, omm
roedolm grond: has
runnegroond: hks
slemplaoge, slemplaoge: kam
boonte lappe: ent
potzol: daf
Raseneisenerz: sch

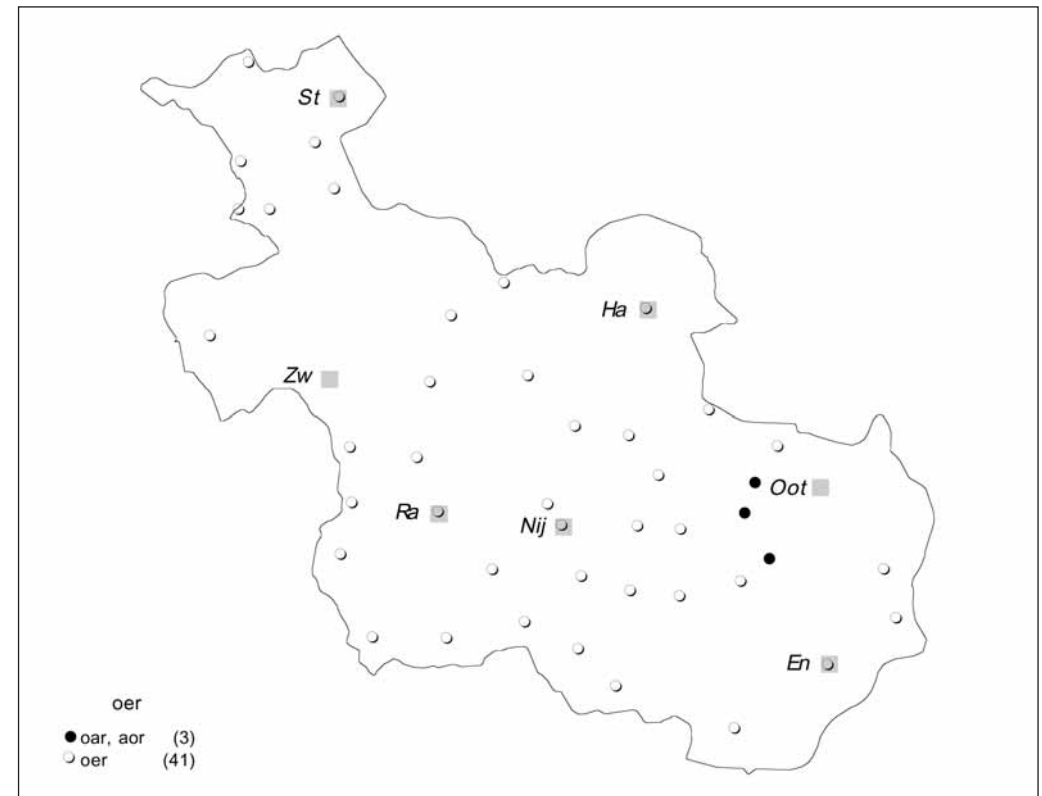
Runnegroond: lichte grond, bijna rood

zand (hks); slemplaoge: dicht aan de oppervlakte (kam); er zit rodolm in et wäter (gmd); ijzerhoudend water wordt hier redolmig water genoemd (hdb).

Andere grondsoorten:

- **grieze veldgrond** (in het eerste jaar na de ontginning): hks
- **zoavel** (zand en klei): blz

Kaart 15: oer. Deze kaart geeft de fonologische variatie in oer weer. In Noordoost-Twente wordt oar gezegd.

Hoofdstuk 8

Zeker vóór de ruilverkaveling was er een grote variatie in de vorm die een stuk land kon hebben (lang en smal, driehoekig). Om de vorm van een stuk land aan te duiden, kon men meestal wel over een bepaald, vast woord beschikken. Ook het aantal maten van lengte, breedte of oppervlakte is groot, groter in ieder geval dan de meter of de hectare die nu in gebruik zijn. In het overzicht in dit hoofdstuk zijn de maataanduidingen die qua vorm op elkaar lijken bij elkaar gezet. Wanneer de woorden op elkaar lijken, hoeft dat nog niet te betekenen dat de lengte of breedte die ze aanduiden identiek zijn. Overigens zijn de verschillen ook weer niet heel groot: vaak gaat het om verschillende afrondingen bij de omzetting naar het metrische stelsel. Opmerkelijk is dat veel van die oude maataanduidingen nog steeds in gebruik zijn: niet alleen de bunder, die steevast overeenkomt met de hectare, maar ook de scheppel, die in de vertaling naar het moderne metrische stelsel veel meer variatie kent.

Grondvormen en grondmaten

grondstuk met een lange en smalle vorm

streppel: alm, bat, daf, dhm, eml, hdb, hei, nij, ols, omm, rij, vrh, vrz, whr
striep: alb, ens
striepje: amt, hks, mar, wrd
striek: amt
slag: bor, hei, hel, kam, nls, omm, sjk
bokspiepe: amt
bokse: hdb
kamerperceel: die
hoesperceel: die
ribbe: stp

Een hoesperceel is groter dan een kamerperceel (die); bokse: de eigenaar heeft als bijnaam Gaitjan van de bokse (mar zien vrouw hef em an) (hdb); slagen: grond die ligt tussen twee sloten of weteringen (hei); ribbe: smal stuk grond, meestal in een veengebied (stp).

grond met een driehoekige vorm

De onderstaande woorden kunnen zowel een zuivere wiskundige driehoek aanduiden, als land dat taps toeloopt. De woorden tip(pe) en geer worden vaak door elkaar gebruikt, maar bij geer ligt het accent op de schuine zijde: ook een perceel met vier hoeken kan een geer zijn.

tippe: bab, daf, gmd, has, hdb, hei, kam, kui, nls, ols, stp, stw, tub, vol, wan, whr, wij, win; **tip:** alb, alm, amt, bat, daf, dhm, die, ens, glb, hel, hks, hol,

los, mar, nij, omm, raa, rij, vas, vrh, vrz, whr
dreetip: alb, amt, eml, hks; **drietip:** hdb, nij, omm
tip-eand, tip-aend: ssv
tipakker: sjk
tipstuk: kui
tiphook: dhm
dreehook: amt
geer: bat, daf, vrh, whr; **gere:** daf, ols, wij; **gier:** stp; **gea, gae:** vas
gearakker, gaerakker: hol; **gaerdenakker, geardenakker:** hel; **gerenden akker:** hel
geerstuk: bor; **gerend stuk:** wrd
geerhook: tub
gearlaand, gaerlaand: nij
pengen: ent; **pegge:** rij; **peggen:** ent
timp: amt; **timpe:** dev; **tumpe:** wan
trimp: sch
Hoek: sch
tuten: mar
hach: ens
onderesch: tub
punte: stw
rekkenstuk: ens
kiele: vrh
hangkaant: tub

Een tip is een klein hoekje grond (glb); ronde tip: met een bolle zijde (vrh); tippe: löp in een punte uut (wan); drietip is driehoekig. In oude akte van 1809 heette dit het 'dreepjen' (hdb); pengen: voor een taps toelopend perceel (ent); geer: één schuine kant (bor); gier: van smal naar breed uitlopend (stp); het

gjaert (vrz); hangkaant: een stuk grond met één schuine kant (tub); 't lööp skel (kam); dat stuk geert (hdb); dit laand lop op een tippe uut (stp); 't laand kielt (omm).

Bij het ploegen van zo'n akker werd eerst een rechthoekig stuk grond genomen, waarna er nog een stukje over blijft dat daarna geploegd moet worden. Voor dat overblijvende stukje worden dezelfde woorden als voor het geheel gebruikt, of woorden die voor de wendakker in gebruik zijn (zie p. 53).

grond met een vierkante vorm

blok: hdb, hks, wrd
gruunblok: hdb

Overige benaming voor bepaalde vorm van grond

- **kruumte:** het gebied gelegen in of achter de bocht van een weg (stp)

maten

bunder: algemeen; **beunder:** bor, hks, mar, ros, ssv, tub, vrz, wrd; **bönne:** vas

Hoe groot is deze maat?

- een hectare: algemeen

Wordt deze maat nog gebruikt?

- ja: algemeen

mergen: kam; **morgen:** daf, has, hdb, kam, los, nls, sch; **Mörgen:** eml; **männen:** daf

Hoe groot is deze maat?

Een morgen is de oppervlakte gras die men in een morgen met de zeis kon maaien (hdb); 2.500 m² (sch); 2 bunders in 3 mannen. Zie gungen vrogger ok

noar de veermännens (4 morgens) hean melken; of 't vee leup in de viefmännens (daf); 1 morgen is 25 roe en 4 morgen dus 100 roe (hdb).

Wordt deze maat nog gebruikt?

Er wordt nog met erekend deur sommige olde boeren (has).

roe: alm, bab, bor, daf, gie, gmd, has, hdb, hei, hel, nht, nij, nls, omm, raa, stp, stw, vrh, wan, whr, wij, win; **roo:** alm, dhm, ols, wrd; **roede:** blz, **Ruthen:** eml

Hoe groot is deze maat?

- 1 are (10 x 10 m): alm, bab, dhm, gmd, has, hdb, hei, hel, nht, nij, nls, ols, omm, raa, vrh, wan, whr, wij, win, wrd
- 14m²: blz

Wordt deze maat nog gebruikt?

- ja: alm, dhm, gmd, hei, hel, nht, nls, omm, vrh, wan, whr, wij, win, wrd

Niet in officiële stukken maar wel door agrariërs (bab).

scheppel: alb, alm, bat, bor, die, dlt, eml, ent, hel, hol, mar, ols, ros, sch, ssv, tub, vas, wrd; **schjäppel:** vrz; **skeppel:** glb, nij; **schepel:** daf, dhm, hks, los, vrh; **skepel:** rij, stw
scheppellaand: nht; **schepellaand:** omm

Hoe groot is deze maat?

- 12,5 roe: omm
- 10 are: die, dlt, glb, hks, hel, hol, mar, nht, nij
- 9 are: ols
- 8 are: rij
- 625 m²: sch

Wordt deze maat nog gebruikt?

- ja: die, dlt, glb, hks, hol, mar, nht

murrelaand: dhm, hks, hol; **murreland:** die; **murland:** vas
murre: alm, ent, hel, mar, nij; **mur:** alb, ros, ssv
muddelaand: omm; **mudlaand:** dlt
mudde: bat, eml

Hoe groot is deze maat?

- 0,4 hectare: bat, dlt, hel, hol, hks, mar, nij, ssv, wrd
- 1/3 ha: omm

Wordt deze maat nog gebruikt?

- ja: nij

speentlaand: hks
spint: eml, nij, omm, tub
speint: ros
spitlaand: rij

Hoe groot is deze maat?

- 250 m²: hks
- 215m²: nij

Vier speint is een scheppel, vier schepel is een mur, drie mur is een beunder (ros)¹.

akker: gmd, whr; **äkker:** vrz

Hoe groot is deze maat?

- 10 x 25 meter: gmd
- 7 meter breed: vrz
- 7.20 meter breed: whr

Nen twei-äkker - nen veer-äkker (vrz); een oude breedtemaat - de lengte loopt tot de achterbuur (soms wel 10 km) (whr).

Wordt deze maat nog gebruikt?

- Alleen voor bouwland, 2,5 roe: gmd

woant, waont: vrz; **waant:** stp

Hoe groot is deze maat?

- 120 m lang, geen bepaalde breedte: vrz

dagmoat, dagmaot: stp; **dagmoate, dagmaote:** nls
Dagwark: eml

Hoe groot is deze maat?

- plm 80 are: stp

vörrels kaampe: stp
vörrel: nls

Hoe groot is deze maat?

- 20 are: stp
- 25 are: nls

spieslaand: sjk
spies: vol

Hoe groot is deze maat?

- 2 are: sjk, vol

mat: sjk

Hoe groot is deze maat?

- 0,5 are: sjk

¹ Uitgaande van 1 beunder is 1 ha, is in deze berekening een speint ongeveer 208 m².

Hoofdstuk 9

Tallose namen zijn er in gebruik om het lage, vaak natte land te onderscheiden van het hoge land, dat vanouds als bouwland gebruikt werd. Voor elk type land lijkt er een naam voorhanden te zijn. Toch zien we bepaalde namen wat vaker optreden. Bij het lage land is dat brook of broek, waarmee het vochtige karakter van het laagland gekarakteriseerd wordt. Het hoge bouwland heet es (vooral in Twente), enk (langs de IJssel) of kamp (door de hele provincie heen in gebruik).

Soms werden die hoge gronden door twee of meer boeren bebouwd, en zulke grond was dan ook in collectief bezit. In andere gevallen was de grond particulier bezit van de boer, of er waren andere (groot)grondbezitters, zoals de kerk, de adel of de staat. De eigendomsverhoudingen werden meestal in de aanduidingen van de gronden tot uitdrukking gebracht.

Ligging van de grond, eigenaren

lage grond

brookgrond: alm, amt, dhm, die, hol;

broekgrond: nht, ols

broekland: hdb, kam

brook: alm, amt, ens, ent, glb, goo, hks,

hol, ros, ssv, vas, wrd; **broek:** hei, nij,

omm, raa; **brouk:** vrz

zuudbruukse: nht

het lege laand: nls; **leeglaand:** bab, hdb,

sjk

leuggroond: amt; **leage grond, laeage**

grond: ens; **leage grond, laeage**

grond: dlt; **lege grond:** mar; **lege**

grond: nij, wij; **leage Grund, laeage**

Grund: eml, sch

het lege stuk: amt, whr

lege vlakte: gmd

lege kaampe: vrh, whr

lege sleanke, lege slaenke: hev

leage werkere, laeage werkere: los

leage moat, laeage maot: amt, los

leage es, laeage es: los

leegte: hdb, vol; **leagte, laegte:** sch

laagvene: olm

moat, maot: alm, amt, hei, mar, nht, stp,

wrd; **moate, maote:** hel, omm

maten: hdb, hol

moatmös, maotmös: alb

mös: alm, glb, hks, oot, tub, wrd; **mörs:** ros

mars: daf, hel, nht, nij, omm, raa

marsie: nij

mea, mae: ssv

meu: hdb, nij

meugies: hdb, omm

meen: amt

nat laand: gie

natte kaampe: whr

natte wear, natte waer: dlt

sleank, slaenk: glb; **slenke:** hdb, hei

venne: amt, bat, ent

venegroond: has

de riet: amt, hks

zomp: omm

zompig stukkie: gmd

goarden, gaorden: mar

goor: ent, ros

loa, lao: los

inleger: kui

skreuges: has

kweelder: rij

heulaand: daf

onderwal: vrh

onland: kam

slag: mar; **slegge:** stp

slat: hks

vlier: daf

roevens laand: stp

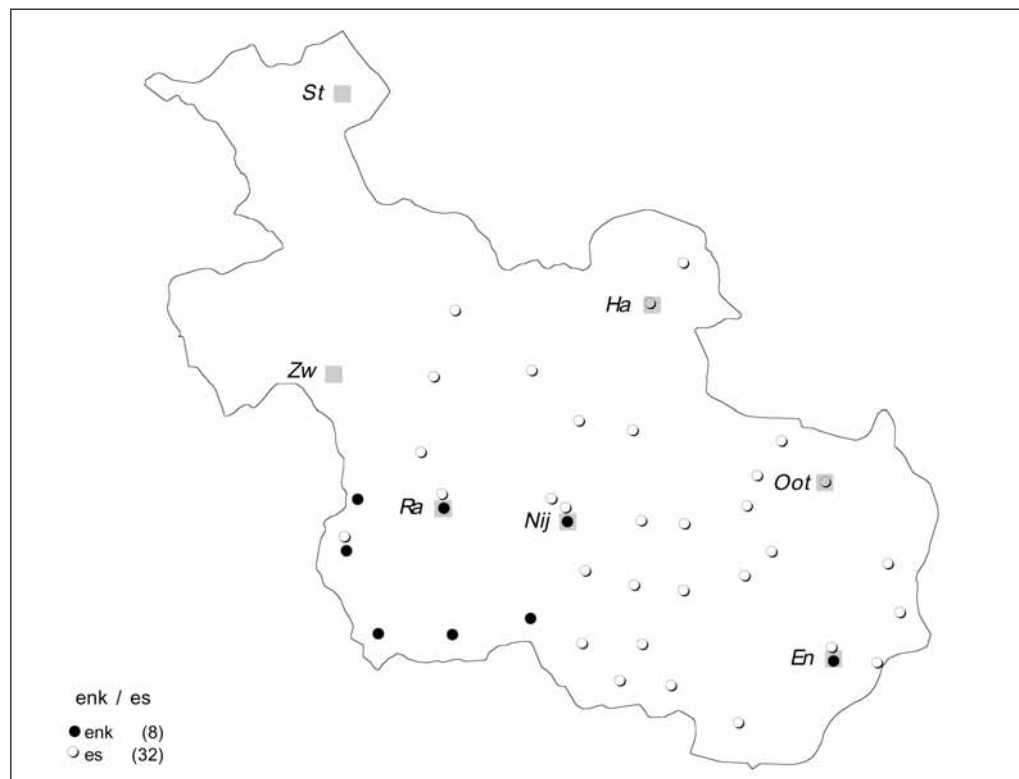
Skreuges: moerasachtig (has); slenken: lage stukken grond in het land (hei); het gebied achter de vaort (Rechterensweg) wordt "d'oldemaot" genoemd. Een slegge is een dichtgegroeid trekgat of sloot (stp); mös: een leeg stuk weilaand (wrd); loa: moerassige cultuurakker (los); goarden: tussen houtsingel (mar).

hoge grond

es: amt, alb, amt, bor, daf, dhm, die, dlt, ens, ent, glb, goo, grb, hdb, hei, hel,

hks, mar, nij, nls, ols, omm, oot, raa, rij, ros, ssv, tub, vas, vrh, wrd; **esch**: amt, ent, los, tub, wrd; **nes**: dlt
esgrond: alm, amt, bor, hev, rij;
esgrond: die, hks
eskaamp: amt
eskempke: amt
esweare, eswaere: amt
enk: bat, dev, ens, hol, nij, ols, raa, wij
kaamp: alb, alm, amt, bab, bor, daf, dhm, dlt, ens, ent, glb, goo, grb, hdb, hei, hel, hks, hol, los, mar, nht, nij, nls, omm, raa, sjk, ssv, tub, vas, wrd;
kaampe: stp, stw, vrh, whr; **koamp**, **kaomp**: vrz; **kamp**: daf, dev, die, has, hei, ols, oot, raa, wij

hoge kaamp: hei; **hoge kaampe**: vrh, whr
kaampien: bab; **käämpien**: gmd; **kampien**: vol, win; **kaampie**: nht; **kämpie**: dhm
kampgrond: ols; **Kampgrund**: eml
kempkes: amt
bouwkamp: kam, ols
haar: amt, glb, hdb, hks, nij, omm, ssv, vas
Hoechte: sch; **eugte**: stp, vol
hoge grond: wij
hoge stuk: amt, whr
oge laand: gmd, sjk
oge vlakke: gmd
hoge kop: bab, hev
zoandkop, zaandkop: vrz; **zaandkop**: whr

Kaart 16: enk/es. In de zuidwesthoek worden de hoge gronden es genoemd, ten noorden en oosten daarvan enk. In het noordwesten van de provincie zijn deze woorden (in de genoemde betekenis) niet in gebruik.

kop: hdb
broak, braok: alm, amt, hks; **broake, braoke**: nht
belt: nij, win; **beelt**: mar; **beult**: ros
barg: kam; **berg**: kam
hos: mar; **hös**: amt; **hjöst**: vrz
pol: amt, hdb; **polle**: kui
roaiker, raoiker: ent
dreug laand: gie
Flur: sch

Eenmanses: door één man te bewerken (amt); belt: Brakenbelt, Jipkesbelt. Haar: de Haar bij Hellendoorn, Twilhaar, Kruishaar. Es: Nijverdal, Hellendoorn, Daarle, Schuilenburg, Rhaan. Enk: Haarle (nij).

Esground is hoge grond (amt); meerdere eigenaren, boerderieën liggen in het gat van n'es, bie de brink, up n'es (amt); de meeste gewaarde boeren hadden in Losser 'n esch (los); in 't oosten zijn voornamelijk essen (ols); es: glooiend (rij); niet bekend (raa); 'n es (uitspraak nes) (nij).

Esnamen:

Achteres (ent, hdb), Ageleres (oot), Archemeres (omm), Arriëres (omm), Beerzeres (omm), Benteleres (amt), Bestemeres (omm), Binnenes (oot), Boalderes (hdb), Deldeneres (amt), Deldense es (bor), Doarleres (nij), Eanteresch (ent), Eerderes (omm), Giethemeres (omm), Hanhöweres (dlt), Hümsteres (dhm), Junneres (omm), Koopses (dlt), Lemeleres (omm), Lutteres (hdb), Mageleeres (dhm), Moulteres (dlt), Noetseleres (nij), Noordes (hel, nij), Noorkeres (ssv), Nordmearschen es (dhm), Nutteres

(oot), Ommeres (omm), Oosteres (alm), Skulenberges (nij), Soaseleres (ssv), Stegeres (omm), Stepeleres (hks), Stroomes (bor), Tubbeleres (tub), Usseleres (hks), Varseneres (omm), Vilsterse es (omm), Weaterikkeres (ssv), Westeres (alm), Zenderse es (bor), Zienes (hks), Ziesseres (omm), Zoekeres (ssv), Zoekeresch (ent), Zuides bij Hellendoorn (nij), Zuudes (hel).

Hoeveel essen zijn er rond een bepaalde plaats?

- geen: hol, whr
- een: ros, tub, wrd
- nog één (bij hertenkamp) (rij)
- twee: alb, die
- drie: dhm
- vier: ssv
- vier à vijf: grb
- wel vier of vijf, misschien wel meer: glb
- ca. vijf: vas
- minstens zeume: mar
- elf: daf

Ik tel in veldnamenboek Ambt Delden in een oogopslag 18 es-benamingen (amt); heel völ, magwean wah tien! (ens); elke boerschop had zien es (omm).

Enk bij Haarle (nij); een enk is meestal een perceel grond buiten de kern van een dorp (ols); klein stukske grond, nig te doen met peerd en ploog (algemeen gebruik, maar niet als veldnaam) (amt); in Deventer is een Enkstraat (dev); neet in Maarkel, vi-j zegt hier 'n es (mar); hier kennen we de buurtschap Engeland wat afgeleid zou zijn van Enk-land (hdb); b.v. in Wijhe: de Herxer enk, de Zonnenberger enk, de Tonger enk

(wij); de Enk in Kamperveen, oude arm van de Zuiderzee (kam).

Kamp: De iene helfte zeg kamp, de andere een kaamp (daf)

Wat wordt precies met een kamp bedoeld?

Alleen gebruikt als verkleinwoord, niet voor bouwland, maar voor weiland (gmd); een hoger gelegen stuk land (ent); een kamp is veel jonger dan een es (daf); in het veldnamenboek Ambt Delden komt kaamp 180 keer voor. Het is een vrij groot stuk grond, vierkant, vlak horizontaal, vruchtbaar, goede grond (amt); gewoon een stuk land, een akker (whr); niet als bouwland bij ons bekend, maar wel [kaampe] als weiland (stp); het woord kamp wordt hier gebruikt voor grasland - ik kon niet duidelijk krijgen of het dan ging om grond die van oudsher als bouwland/akkerbouw in gebruik was geweest en later vervangen is door weiland (tot na de oorlog was er hier veel meer bouwland omdat de boeren, net als elders, vooral zelfvoorzienend moesten werken, daarna is het vooral een weidestreek geworden), maar men herinnert zich dat niet - meent dat kaamp gewoon voor weiland werd gebruikt (nij); kaamp is een stuk grond dat in cultuur is gebracht, waar van oudsher bomen hebben gestaan (los); hooggelegen stukken grond (hel); niet beslist bouwland (wls).

Namen of aanduidingen van kampen:

Achtekaamp (amt), Ackerstraffkamp (sch), Bakenkamp (daf), Bekenkamp (amt), Bonenkamp (daf), Bossinkkamp (dhm), Bouwkamp (ols), Bovenkaamp (amt), Brookkamp (hks), Barendskamp

(daf), Cellenkamp (oot), 'n Dannenkaamp (wrđ), de Dennenkamp (daf), Disselkamp (wij), Farwicks Kamp (sch), Gastenkämpie (daf), Geitenkämpie (daf), Goldkamp (daf), Grote kamp (daf), Heagejaanskaamp (nij), Heuikamp (daf), Hofkaamp (alm), Hogenka(a)mp (amt, goo, ols), Hommers Kamp (sch), Huismanskamp (wij), Huttenkaamp (dlt), Jochemskamp (daf), 'n Kaamp (wrđ), Kaamplaand (amt), 'n Kaarkenkaamp (wrđ), de Kamp (wij), Kämpien veur de kerke (win), Kampgijkeskamp (ent), de Kamp van Braand (daf), de Kamp van Mänsie (daf), 't Keampke (amt, dlt), Klaarkaamp (hks), Klauwerkaamp (klaverkamp) (nls), Klaverkamp (hks), Kriegerskamp (hks), Langenkaamp (dlt), Meulenkamp (win), Moerbekkenkamp (oot), Olsterkamp (ols), Ottermanskamp (daf), Paltheekamp (oot), de Rechte kaamp (nls), Reefkaamp (hks), Rientieskamp (daf), Roggenkaamp (alm), 't Ronde kamp (daf), Seinenkaempie (dhm), Smeierskaamp (wrđ), Staartkaamp (nls), Stamanskaamp (wrđ), Steenwiekerkaampe (stw), Tibbenlandskamp (daf), Veldkamp (amt, daf), Veldskaamp (nij), Veurkamp (amt), Westerkamp (daf), Winsumerkamp (ols)

Men weet een aantal voorbeelden van waar de kaamp lag/licht, maar die hebben dan geen eigen naam (nij); verschillende namen zijn van kamp afgeleid: Kampmans, Kampgijke, Kampjans, etc. (ent).

Zijn er veel kampen er rond een bepaalde plaats?

• ja: alb, amt, daf, dhm, dlt, glb, hdb, hei, hel, hol, los, mar, nht, nij, omm, raa, sjk, tub, vas, vol, vrh

- vrijwel bij elke boerderij: ssv
- ne heele Masse: sch
- meerdere: ols
- nogal: has
- ca. zeven: die
- ca. vieve: wrđ
- ca. drie: wij
- twee: grb, ros
- nee: gmd, hks, nls, rij, stw, win
- nu niet meer: bab

Doar bunt nogal wat kaampen (amt).

Zijn er kampen die vanouds door twee of meer boeren worden bebouwd?

- ja: alb, alm, amt, daf, die, hei, hol, los, mar, nht, nij, sch, vas, vol, wrđ
- nee: bab, glb, nls, ros, ssv, stp, wij
- weinig: raa
- niet bekend: dlt

Die bunt er ok wa: in ongeveer 20 (van de 180) gevallen is het een ruime veldnaam, die meer grondstukken van meerdere eigenaren omvat (amt); de meeste werden door meer boeren bewerkt (dhm); door boer en particulier, zoiets als volkstuinten (vol).

markegrond

Grond die gemeenschappelijk bezit is van een aantal personen.

markegro(o)nd: daf, ens, glb, goo, hel, hks; **markegronden:** hdb; **markengro(o)nd:** mar, ssv, vas, wrđ; **markenground:** ros; **Markengrund:** eml
Sammerott: sch
miente: gmd
weide: gmd
broeklaand: olm
familieweere: amt

gildegroond: kui

Tot welk gemeenschappelijk verband behoort die grond?

- gilde: kui
- grootburgerij: gmd
- Mahlbuuren: sch
- maarke: wrđ
- markebestuur: hks
- maarkeverband: vas
- Markgemeente: eml

Bestaan er nog gemeenschappelijke gronden, of zijn ze afgeschaft?

Tot aan ca 1938/40 werden de in te scharen koeien op de gemeenteweiden van Kampen gebrandmerkt. Alles is verkaveld. In Grafhorst nog wel (grootburgerrecht is eigendom van een aantal inwoners) (kam); markegronden waren gemeenschappelijke gronden in het Reggedal. Op de hoessproake werd er gezamenlijk over beslist. Je moest er langer wonen en je goed gedragen, dit alles voor 1850. Toen werden marken opgeheven (hel); door Rijkswaterstaat werden enige wegen gemeenschappelijk bij boeren in (onderhoud) afgestaan! (amt); geen markegrond, wel tot ca. 1900 ruige stukjes rond vroegere (thans niet meer bestaande) haventjes, zogenaamde factorijen. In buurtschap Zeldam was er bijvoorbeeld een haventje bij de factorij van Erve Houtman (een 16e eeuwse koopman uit Amsterdam) voor materialen t.b.v. boerderijbouw zoals turf, hout, cement, riet. Deze werden aangevoerd met zompen (brede, niet diep in het water liggende boten) via riviertje dat van Enter stroomde richting Deventer. Erve Houtman is nog jarenlang tot eind 19e eeuw markegrond geweest. Andere

haventjes met factorijen lagen langs de Twickelervaart (amt); van 1938 tot 1965 had de familie Vosseveld een familievere 'langs de bekke' vanwege boedelscheidingsproblemen. Door de ruilverkaveling kwam het in partiële verkoop (in buurschap Hengevelde). Er werd toen wel gesproken van erfgooiersgrond, maar men wist dat die term van 'horen zeggen' uit Hilversum kwam (amt); de Bleek was van oudsher gemeenschappelijk bezit van dorpers van Losser en is nu inclusief het Bleekwachtershuuske ondergebracht in een stichting 'de Bleek' (los); in Buurse is nog een stukje markegrond aan de Broekskannerweg, de lusten en lasten hiervan zijn overgedragen aan het R.K. kerkbestuur Buurse (hks); de Usselermarke heeft nog onverdeelde markegrond (glb); de grond is rond 1960 verkocht en de opbrengst is belegd. Jaarlijks wordt de rente verdeeld onder de grootburgers: ca. f. 35,- per grootburgerij-echtpaar. Mannelijke, getrouwde nakomelingen van een grootburger krijgen het recht, als zij in de kom van Genemuiden wonen. Ook weduwen houden het recht: vroeger het weiderecht, nu een deel van de rente. Vroeger kon het recht ook worden gekocht (gmd); het waterschap gaf tegen betaling gelegenheid een of meer koeien te weiden op de hellingen van de dijk. Er werd per stuk vee betaald. Vooral keuterboeren maakten hier gebruik van. Die hadden zelf geen land (vol); bij Niemansland an de Leegeweg in Raolte lag grond wat bie kadaster was beschreven. Daardeur hebt verschillende mensen zich het toeëigend (raa); Nieuwleusen was tot 1632 onbewoond gebied, met in het zuidelijk deel enige bewoning. In dat jaar heeft de Leusener

Compagnie de ontginning ter hand genomen (nls); vroeger was hier wa markengroond, noe nog een heel klein stukke in Stokkum (mar); Koedijk en Koeweg herinneren aan het drijven van het vee naar de gemeenschappelijke weiden in de Meele en de Rosengaardermarke (nls); één mur, en dat lig in ne stripe langs het voetbalveld (ros).

diaconiegrond

Grond die in het bezit is van een protestantse kerk

karkengro(o)nd: alm, die, hol, nij, whr;
karkegro(o)nd: amt, kam; **kaarkengroond:** mar, wrd; **kaarkegro(o)nd:** ent, stw; **kearkengroond, kaarkengroond:** ens; **kerkegro(o)nd:** glb, los, raa, tub;
Kerkengrund: sch; **Karkengrund:** eml
karkelaand: blz, sjk; **karkenland:** has, ols; **kärkenla(a)nd:** daf, wij
kaarke-akkers: olm
kerkenkamp: kui
grond van de karke: bab, dhm, goo, hdb, nls, vrh
laand van de karke: stp
grond die heurt de karke: rij
diaconiegrond: hks, kam
diakengrund: hdb
tjakenblok: hdb
diaconaal laand: gmd
gro(o)nd van de diaconie: nls, oot, wan
la(a)nd van de diaconie: kui, stp
domineemoate, domineemaote: amt
kostermoate, kostermaote: amt
pasteriekamp: kam

In Den Velde, gem. Gramsbergen, ligt een stuk grond dat heet 'het Tjakenblok' (diakenblok) (hdb); kerk heeft geen grond, diaconie wel (gmd); geen specia-

le benaming. We hebben bijvoorbeeld het domineesmötie (hei); laand van de karke is van de kerkvoogdij, laand van de diaconie is van de aarmen (stp); H. Sterken schrijft in 'Ni'j luusn mien dörpien' blz. 53: 'Bij het optrekken der dorpen bleven onafzienbare grasvlakten over. Hierbij kwam in Nieuwleusen misschien als enigst geval in Nederland voor 'het veurmeejerslaand' (voormaaiersland). Opdat de eigenaren bij hun percelen konden komen, moest er eerst een strook gras verpacht worden. De opbrengst was voor de diaconie.' (nls).

parochiegrond

Grond die in het bezit is van de rooms-katholieke kerk

karkengro(o)nd: alm, die, hel, hks, whr;
karkegro(o)nd: amt; **kaarkengroond:** wrd; **kaarkegro(o)nd:** ent; **kearken-gro(o)nd, kaarkengro(o)nd:** alb, ens, ssv, vas; **kearkengroond, kaarkengroond:** dlt; **kerkegro(o)nd:** los, raa, tub; **Kerkengrund:** sch; **Karkengrund:** eml
karkelaand: blz; **karkenland:** ols; **kärkenla(a)nd:** wij
kaarke-akkers: olm
grond van de karke: bab; **grond van de kark:** oot; **grond van de keark, grond van de kaerk:** ros
grond van de katholieke karke: goo
katholieke grond: hei
grond van de roomse karke: vrh
grond van rome: nij
grond die heurt de karke: rij
karkenbos: amt
karkenmoat, karkenmaat: amt
karkenwere: amt
parochiegrond: ens
parochieland: has

grond van de parochie: mar
land van r.k. gilde: kui
pastoorsgrond: ens
pastoorsweide: daf
grond van de pastoor: hdb
vicariegrond: daf
karkhofstukke: amt
weeme: nij

Geen speciale benaming, men spreekt van kärkenlanden, kerkslägen (hei); in Hellendoorn bestaat de Wemekampstraat, de Wemekamp was vrogger van de karke (nij); is hier niet, geen RK-kerk, alleen protestantse kerken (nls).

herengroond

Grond in het bezit van een (adellijke) grootgrondbezitter

heregroond: amt; **herengroond:** ssv;
herengroond: die; **herengroond:** dlt
herengroond: raa; **hearengroond, haerengroond:** ols; **Heerengrund:** eml;
Föstengrund: eml
grond van 'n heer: ens, ent, glb;
grond van 'n heer: ros; **grond van de hearen, grond van de haeren:** nij
herenland: ols
groawengroond, graowengroond: alm, wrd; **groavengroond, graovengroond:** tub, vrz
grond van de groaf, grond van de graof: vrh
landgoed: daf, has, hdb, hol, kam, omm, stw
landgoedgrond: die
pachtgrond van 'n heer: hks
pach(t)gro(o)nd: amt, bat, goo, hel, los, nht, nij, rij
verpachte grond: hel
huurgroond: amt

Die grond is van de Gunne, die grond is van 't Reläär, genoemd naar landhuze van de eigenaren (hei); graowen- of groavengroond (groaf van Rechten) (alm); Sloetenland; was land van Baron Sloet van Old Ruitenborgh (kui); grond met de naam van de eigenaar, bijvoorbeeld Middendorp, Hartgers (dhm); Twickelgroond (van Kasteel Twickel), Weldammergroond (van Kasteel Weldam) (amt); hier in de omgeving: graovengroond (vrz); groawengroond: van de graaf (wrđ); verpacht aan boeren: Palthegrond, Van Dedemgrond, Van Haersoltegrond (nls); de naam van het landgoed werd vaak gebruikt bv. Weldammergroond, 'n Ampsensenboer (mar).

gemeentegrond

Grond die eigendom is van de (burgerlijke) gemeente.

gemeentegrond: bat, blz, daf, dhm, die, hdb, hel, hks, kui, nht, nij, nls, olm, ols, raa, sjk, vas, vrh, whr, wij; **gemeentegrond:** alb, alm, amt, bor, ens, ent, hol, los, mar, oot, rij, ssv, tub, wrđ; **gemeentegrond:** dlt; **Gemeentegrund:** eml; **gemientegrond:** bab, gmd, has, omm, wan; **Gemeindegrund:** sch; **gemeentegrond:** vrz
grond van de gemeente: goo; **grond van de gemiente:** gmd; **grond van de gemeente, grond van de gemaente:** ros
gemeentestukke: dhm
stukkie grond van de gemeente: nls
meenten: stw; **meente:** raa
stadsland: dev

Gemeente Deventer heeft grond op de westelijke IJsseloever, provincie

Gelderland (dev); vooral: dat is een stukkie grond van de gemeente (dus niet veel, er was nauwelijks grond in eigendom van de gemeente, pas veel later, in de jaren zestig kocht de gemeente grond aan voor uitbreiding woningbouw) (nls).

rijksgrond

rieksgro(o)nd/rieksground: alb, alm, amt, blz, die, dlt, ens, ent, hol, mar, olm, oot, raa, rij, ssv, stp, stw, tub, vas, wan, whr, wrđ; **rijksgr(o)nd:** bab, bat, bor, daf, nht, ols, omm, whr
grond van het riek: goo, hel; **grond van het rijk:** hdb; **grond van het riek:** ros
rijksdomeinen: vrh
domeinen: daf, has, sjk
domeingro(o)nd: alm, amt, kam
grond van de domeinen: hdb, nls
domeinlaand: gie
grond van de staat: nij
Staatsgrund: eml, sch
overheidsgrond: los

Rieksground met poalkes met RG erop! (amt).

Hoofdstuk 10

De excentrische beweging (van binnen naar buiten), die begonnen is in de woonkeuken van het huis (Het-Huis A), vindt in dit hoofdstuk haar voltooiing. Hieronder staat de wereld, het overkoepelende thema van dit woordenboekdeel centraal, maar ook alles wat die wereld op zijn beurt weer overkoepelt: de ruimte met daarin de maan, de zon, en de sterren.

Ver van huis lijkt het dialect geen grote rol meer te spelen; veel namen van sterrenbeelden, bijvoorbeeld, zijn Nederlands of letterlijk vanuit het Nederlands omgezet in het dialect. Misschien komt dat omdat men in de sterrenkunde ook niet zo thuis is; planeten worden als sterren gezien, en de naam Zeuvingesternte, die toch aan de Pleiaden doet denken, is soms in gebruik voor de Grote Beer.

Hemel en aarde

wereld

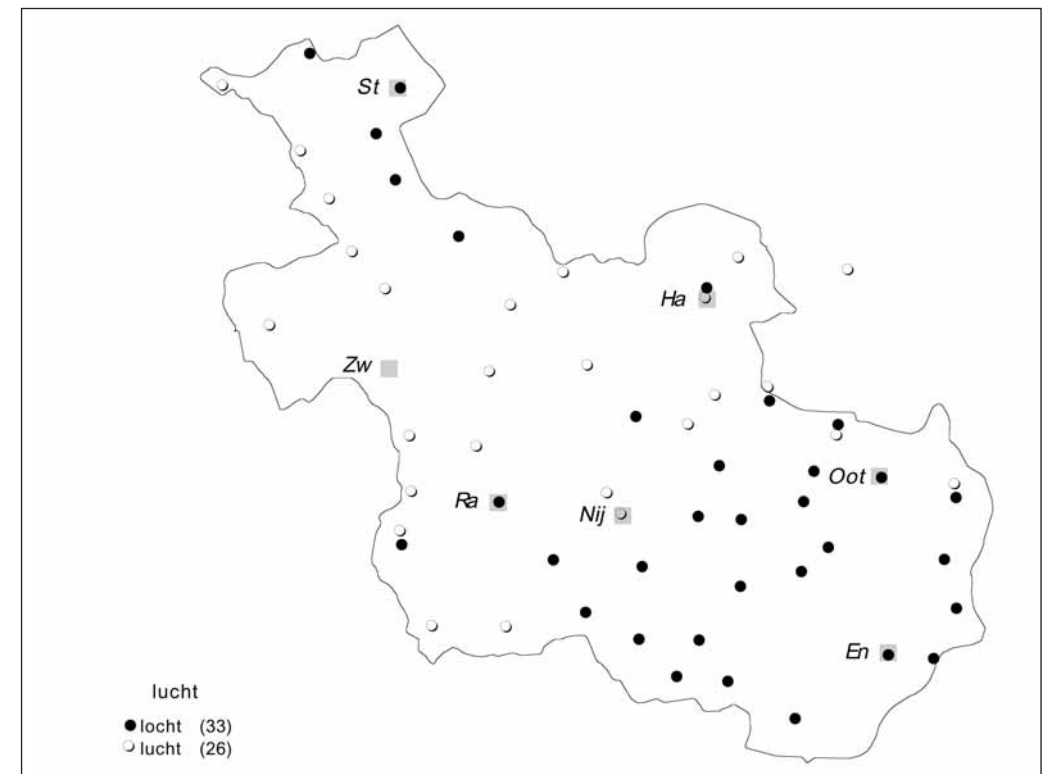
wee-ald: alb, alm, amt, bat, dka, gmd, los, mar, olz, ros, vas; **weald, waeld:** hei, nij; **weareld, waereld:** dlt, eml, nij; **wearld, waerld:** daf, dhm, die, dka, ens, ent, glb, goo, hel, hks, hol, nht, nij, oot, tub, wrd; **wealnd, waelnd:** rij; **welt:** sch; **weerld:** alm, amt, bab, blz, bor, ens, gie, gmd, grb, has, hdb, kui, nls, olm, ols, omm, raa, sib, sjk, ssv, stp, stw, vol, vrh, wan, wij, win, zwo; **wereld:** dev, kam, vrz

r wordt niet uitgesproken, wij schrijven: wereld (hei).

horizon

einder: kam, daf, goo, grb, hdb, hks, hol, nij, omm, vrz; **eander, aender:** amt, die, ens, glb, rij, wrd; **ender:** bab, has; **eender:** alm
gezichteinder: kam; **gezichtseand, gezichtsaeand:** ssv; **gezichtseane, gezichtsaeane:** nht
zonne-eander, zunne-aender: amt
orizon: blz, gie, gmd, kam, sjk, stw, wan,

Kaart 17: lucht. De vorm lucht komt voor in Twente en langs de grens met Drenthe.

whr; **orizunne**: whr; **horizon**: bat, bor, dev, dhm, dka, goo, grb, hei, hel, los, mar, nij, nls, olm, olz, raa, rij, ros, sib, stp, vas, vrz, wij, win, zwo; **Horizont**: eml; **horizun**: alm, amt, dka; **horizunne**: amt, wij; **heurizunne**: sib
kim: amt, dlt, hol, los, olm, tub; **kimme**: daf, ens, gmd, nij, ols, omm, vol
wiedte: sch

D'eane wa de zunne onnegeet (amt); onder langs de loch (ols); wordt niet vake beneumd (mar); werd hier niet geduid (vrz); geen speciaal woord (alb).

lucht

Er staan sterren aan de . . .

lucht: bab, blz, daf, dev, dka, eml, gmd, grb, has, hdb, kam, kui, nls, sib, sjk, vas, vrh, whr; **luch**: bat, daf, hei, hel, nij, ols, omm, wij, win; **löcht**: alb; **löch**: amt; **locht**: dka, dlt, ens, gie, los, olm, ols, oot, ros, ssv, stp, stw, tub, vas, vrz, wan, whr; **loch**: alm, amt, bor, dhm, die, glb, goo, hdb, hev, hks, hol, mar, nht, raa, rij, wrd
hemmel: dka, dlt, ens, ent, olz, vas;
hemel: nij, omm, zwo; **himmel**: sch

hemel en aarde

hemel en aarde: alm, amt, bab, bat, dev, dhm, grb, hdb, hel, hol, kui, nij, nls, raa, sib, vrh, whr, win, wrd, zwo; **emel en aarde**: has, kam, sjk, wan; **hemel en earde**, **hemel en aerde**: mar; **hemel en äarde**: daf, hei; **hemel en eerde**: amt, eml, hdb, omm, sib, vrz, whr, wij; **emel en eerde**: blz, gmd, stw, vol; **hemel en ere**: vrz; **eamel en eerde**, **aemel en eerde**: stp; **hemmel en aarde**: dka; **hemmel en eerde**: dka,

ens, ent, hev, hks, los, ros; **hemmel en eerd**: glb; **hemmel en earde**, **hemmel en aerde**: dlt, goo, olz, tub; **hemmel en ear**, **hemmel en aer**: alb, oot, ssv; **hemmel en eer**: dka, vas; **himmel en eerde**: bor; **himmel un erde**: sch
hemel en wealnd, **hemel en waelnd**: rij
loch en wealnd, **loch en waelnd**: rij
loch en grond: amt; **loch en grond**: nht; **lucht en grond**: nls
eelal: gie, olm
schepping: ols
uutspansel: nij
wiede wereld: ols

maan

moane, **maone**: amt, bab, bat, daf, dev, dhm, die, eml, ent, gie, gmd, goo, grb, has, hdb, hei, hel, hol, kam, kui, mar, nht, nij, nls, olm, ols, omm, raa, rij, sch, sib, sjk, stp, stw, vol, vrh, vrz, wan, whr, wij, win, wrd, zwo; **moan**, **maon**: alb, alm, blz, bor, dlt, ens, glb, hks, los, olz, oot, ros, ssv, tub; **moon**: vas

opkomende maan

De cursieve druk van maan betekent dat de klankvorm van dit woorddeel niet nader is gespecificeerd; zie daarvoor het lemma 'maan', hierboven.

ankommende maan: alm; **ankomende maan**: vol

kommende maan: omm; **komende maan**: stw

opkommende maan: alm, amt, bat, daf, dev, dka, dlt, ens, ent, hdb, hel, hol, mar, nij, olz, rij, ros, sib, ssv, vrh, whr, wij, win, wrd; **opkomende maan**: amt, bab, goo, grb, has, kam, stp, stw, tub, vas, wan, zwo; **opkoemende maan**: blz, gie, kui; **opkwommende maan**:

vrz; **upkummende maan**: eml
maan kump op: raa
opgoande maan, **opgaonde maan**: ens, gmd, rij; **upgoande maan**, **upgaonde maan**: sch
wassende maan: amt, bor, daf, dhm, die, dka, ens, glb, hdb, hei, hks, hol, kam, los, nht, nij, olm, ols, sjk, vrz
riezende maan: omm
eerste kwartier: amt, dhm, nls

volle maan

volle maan: algemeen; **völle maan**: alb, dka, eml; **Vulmaan**: eml, sch
lechte maan: hol, vrz
hele maan: amt
heldere maan: nij

De moane is weer rond (hdb).

afnemende maan

afnemende maan: amt, stp, vas, zwo;
afnemende maan: amt, bor, dka, dlt, goo, hks; **ofnemende maan**: blz, gie, glb, kam, kui, olm, ols, sjk, stw, wan, wij, win; **ofnemende maan**: alm, daf, dka, eml, ens, grb, hei, hel, hev, hol, nht, nij, olz, raa, rij, ros, sch, sib, ssv;
ofnjemende maan: vrz
afgoande maan, **afgaonde maan**: alm, dev, hdb; **ofgoande maan**, **ofgaonde maan**: amt, bab, bat, ens, gmd, has, hol, los, mar, nij, olm, ols, omm, rij, tub, vol, vrh, whr, wrd
oflopene maan: amt
kleane maan, **klaene maan**: nij
krimpene maan: ent, hdb, ols; **kreempene maan**: vrz
leste kwartier: dhm, nls, raa

De moan is in 't afgoan, de moan wordt minder (dka).

sikkel van de maan

sikkel: algemeen
sikkel van de maan: alg
Sichel van de Moane: eml
moansikkel, **maonsikkel**: amt, daf, die, dlt, glb, has, hks, nls, ssv, whr; **moane-sikkel**, **maonesikkel**: stp, wij; **maan-sikkel**: hel
sikkelmoane, **sikkelmaone**: olm
schiefken: dev
strepie: sib
zeise: nij
zich: nij

De moane lig op de rugge (hdb, nht).

nieuwe maan

nieje maan: alb, alm, amt, bat, bor, dev, dhm, die, ens, goo, hei, hel, hks, mar, nht, nij, ols, raa, rij, ssv, tub, vrz, wij, win, wrd, zwo; **ni-je maan**: daf, dka, dlt, gie, gmd, grb, hdb, hol, kam, kui, mar, nls, omm, oot, sjk, vol, wan, whr; **nije maan**: bab, blz, dka, ent, glb, has, los, olm, olz, ros, sib, stp, stw, vas, vrh; **Nijmaan**: eml, sch
duustere maan: ens, hei
eerste kwartier: raa

ZON

zunne: amt, bab, bat, daf, dev, dhm, die, eml, ent, gie, gmd, goo, grb, has, hdb, hei, hel, hks, hol, kam, kui, mar, nht, nij, nls, olm, ols, omm, raa, rij, sch, sib, sjk, stp, vol, vrh, vrz, whr, wij, win, wrd, zwo; **zun**: alb, alm, bor, dka, dlt, ens, oot, ros, ssv, vas; **sun**: blz, glb, los, olz, ssv, tub; **zönne**: stw, wan
jennemeuje: nij

Ie hebt gin jöddensabbat in het joar of

de zonne skient helder en kloar: elken zoaterdag skient de zonne wè een kear (nij).

ster

steern: alb, amt, bat, bor, eml, gie, glb, gmd, hel, hks, kui, nht, nls, ols, raa, ros, sch, sjk, ssv, tub, vol; **stearn,** **staern:** dlt, hei, stp, vas; **steerne:** alm, amt, die, ent, mar, ols, vrz, wij; **stearne,** **staerne:** mar; **stern:** olm; **stere:** grb, hdb, hel; **steare,** **staere:** dhm, hel, hol, mar, omm, rij, wrd; **stärre:** gmd; **steer:** ens; **stear,** **staer:** ens; **sterre:** bat, dev, goo, hdb, hol, kam, nij, ols, omm, rij, sib, stw, vrh, wan, whr, wij, win, zwo; **ster:** alm, blz, dka, los, olz, oot, whr; **stärre:** daf, hei; **starre:** has, hdb, hel, nij

lichie: nij; **lochie:** olm

Lichie is kindertaal (nij).

Welke planeten, sterren, sterrenbeelden en sterrenstelsels zijn er zoal bekend?

- grote beer: alm, amt, bat, daf, die, ens, goo, has, hdb, hei, kam, kui, mar, nij, nls, ols, rij, sib, stp, stw, tub, vas, vol, vrh, wan, wij, wrd, zwo
- steelpannegien: amt, dka, hei, kui, rij, vas, zwo
- stao[r]tpannegie: nls
- peerd en wagen: vol
- groaten wagen: sch
- kleine bere: alm, amt, daf, die, ens, goo, has, hdb, nij, ols, raa, sib, stp, tub, vrh, wan, whr, wij, wrd, zwo
- kruuwage: amt, hei
- Venus: alm, bab, ens, has, hdb, nij, omm
- oavendster: bab, daf, dlt, kui, ols, omm, rij, sch, stp

- mörgenster: bab, daf, kui, los, ols, rij
- Jupiter: amt, ens, raa, tub, wrd
- Saturnus: nij
- poolstarre: alm, amt, bat, daf, die, goo, has, hdb, hei, kam, los, mar, nij, nls, raa, rij, sib, stp, stw, vrh, wan, wij, wrd, zwo
- noordsteer: ens
- melkweg: alm, has, hdb, nij, olm, stp, stw, tub, wan, wrd, zwo
- Orion: alm, dka, ens, has, hdb, olm, raa, stw
- Sirius: alm, ens
- zeuvensteern: amt, gmd, hks, ols, ssv, wij
- de ploeg: bab
- ploogstet: alm, amt
- twieling: daf
- Castor: ens
- Pollux: ens
- stier: daf
- Wega: daf, ens
- Algol: ens
- Virgo: ens
- Regulus: ens
- hearfstkruus: dlt

Grote beer is stelpännegie, kleine beer is kruuwage (hei); grote beer is peerd en wagen (vol); grote beer is waegen (stw); grote beer is 't Zeuvingesternte (wij); grote beer ook wel 't stelpeuneke (goo); grote beer is pannegie (nij).

Venus en Saturnus worden wel als sterren gezien (nij).

Geen twentse benamingen (glb); de gebruikelijke namen zijn gewoon in standaardtaal bekend (gmd); de ouderen onder ons kennen ze niet of nauwelijks (hel); namen zijn wel bekend maar worden meestal Nederlands uitgesproken (gie).

Hoofdstuk 11

Tot nu toe volgde het Woordenboek van de Overijsselse Dialecten vooral de ruimtelijke dimensie: vanuit de centrale woonkeuken werden de ruimtes van het huis verkend, vervolgens kwam het exterieur van het huis aan de orde, en daarna werd (in deze aflevering) de wijde wereld ingetrokken. In het vorige hoofdstuk bereikte de ruimtelijke expeditie zijn verste grenzen, met de woorden voor het heelal en de hemellichamen die vanaf de aarde waarneembaar zijn: zon, maan en sterren. Maar deze voorwerpen zijn niet alleen ruimtelijke oriëntatiepunten – zij bepalen door hun omwentelingen ook het ritme van de tijd.

In het scheppingsverhaal van de bijbel is de eerste activiteit die genoemd wordt het aanbrenge van een verschil tussen licht en donker. In dezelfde passage (Genesis 1:3-5) zijn licht en donker ook de eerste fenomenen die met een eigen woord benoemd worden. In het onderstaande hoofdstuk, waarmee een nieuwe dimensie in de woordenschat van Overijssel betreden wordt, beginnen we eveneens met de vormen waarin de stand van de hemellichamen onze beleving van de dag inkleuren: licht, donker, en wat daar tussen in zit.

Licht en donker

ochtendschemering

lecht etc. worden: dka, olz, rij; **lecht**
wörden: wrd
lechten: gmd
bij lochten: olm
morgenlicht/-lecht: los, tub;
mörgenlicht: hdb
morgenschemer: amt, dlt, whr; **morgenschemer**: ent; **morgenskemmer**: ens
morgenschemering: goo
schemer 's margens: omm
in skemmer 's moargens, in skemmer 's maorgens: rij
Schemer: eml; **schemmer**: hel; **skemer**: nij; **skemmer**: rij; **skiemer**: vrz
schemeren: stp
schemering: dka; **skemering**: gie
ochtendglören: daf
tweedoonkeren: ens
Tweedoenker: eml
tweeduuster: dka, ens
halfdoonker: mar
Halfduuster: sch
doagen, daogen: blz
kattengries: ens

Vaak kiest men een omschrijving:

Het begint al te dagen (vol); het schemert (vrz, win); het begint al lech (etc.) te worden (alm, amt, bat, bor, die, dka, grb, hev, kam, nls, ols, raa, sib); et begint al te lechten. Geen woord als “schemer” voor de ochtendschemering (gmd); het begint al luchtig te worden (bab); het wordt al lochtig (stw); het is nog neet good lech (dhm, hol); het gloort al, het wördt al licht, het licht brek an, het is nog net niet lichte (hdb); het is hoast lecht (dka).

licht

Het is tegenwoordig al om zeven uur. . . .

lich: bat, daf, dhm, hei, hel, nht, nij, ols, raa, wij, win; **licht**: daf, dev, dlt, gie, grb, has, hdb, kam, nls, sib, sjk, vol, vrh, whr, zwo; **lichte**: hdb, nij, omm; **lech**: alm, amt, bat, bor, die, dka, glb, goo, hev, hks, hol, mar, rij, wrd; **lecht**: alb, dka, eml, ens, gmd, los, olz, oot, ros, sch, ssv, vas, vrz
lochtig: olm, stp, stw, wan; **luchtig**: bab, kui
elder: blz; **helder**: gie

Rechtervoort (tegenswoordig) is het al om zeuven lech (hol); het wördt noa niejoar alle dagen een hanentred lichter (nij).

avondschemer

oavendschemer, aovendschemer: amt, vrh, whr, wij; **oavendschemer, aovendschemer**: amt, ent
avondschemering: dev
oavendschemering, aovendschemering: sib; **oavendskemering, aovendskemering**: has
in skemmer 's oavends, in skemmer 's aovends: rij
schemer 's oavends, schemer 's aovends: omm
schumming venobend: sch
schemerduuster: daf;
schemmerduuster: hol
schemerdonker: alm, los
schemer: alm, dhm, eml; **skiemer**: gmd
schemeren: wan, stp

schemering: goo; **schemerige:** olm; **schemering:** gie, kam
tweedonker: amt, bat, dhm, dka, hdb, hei, hol, nij, olz, sib, stp, tub, vas;
tweedoonger: alb, mar, rij, ssv; **tweedoonger:** dlt, ros; **tweedoonger:** vrz, wrd
tweedoongeren: ens; **tweedoongeren:** vrz
tweeduuster: alm, amt, bab, bor, die, ens, glb, goo, hel, hks, hol, mar, nij, nls, ols,
oot, sib, vrh, wij; **tweeduuster:** los; **tweeduuster:** daf, grb, hdb; **tweeduuster:** hdb; **tweeduuster:** ent, vrz, wrd
twiegljichten: hdb
oelenvloch: dhm, glb, hev, nij, wrd;
oelenvlocht: ens; **oelenvloech:** dlt;
Oelenvloecht: eml
hoenderopvlegen: dlt;
hoenderopvlegen: ens
vuuroavend, vuuraovend: ens, wrd

Het begint al te skemeren (dev, vol, vrh); het schemert (daf, win, zwo); 's avonds was er wel sprake van 'schemeren': rustig zitten tijdens het donker worden, dan hoefde je niets te doen (gmd); het grote lich geet ah uut (nht); het begint al donker te worden (stw); het begint duuster te worden (raa); het is hoast duuster (dka).

donker

Het is om vijf uur 's ochtends nog. . . .

donker: bab, dev, ent, gie, gmd, has, hel, kam, kui, nij, nls, olm, olz, sjk, stp, stw, vol, wan, whr, wij, zwo; **doonger:** alm, dka, vrz; **dounger:** dlt, ros; **dounger:** eml
duuster: alm, amt, bab, bat, blz, daf, dev, dhm, die, dka, ens, glb, goo, grb, hdb,

hei, hel, hev, hks, hol, mar, nht, ols, omm, oot, raa, rij, rij, sch, sib, tub, vrh, vrz, win, wrd, nij; **deuster:** alb, bor, los, ssv, vas

donker worden, donker zijn. . . .

Het begint al . . . te worden

- **duuster:** alm, amt, bab, daf, dhm, die, dka, eml, ens, glb, goo, grb, hdb, hel, hev, hol, hks, kam, kui, nht, nij, ols, olm, omm, oot, raa, rij, sch, sib, stp, tub, vrz, whr, wij, win, wrd
- **deuster:** alb, ssv, vas
- **donker:** alm, amt, daf, dev, dka, gie, gmd, has, hdb, hei, hel, kam, mar, nij, nls, sjk, stp, stw, vol, vrh, vrz, wan, wij, win, zwo
- **dounger:** dlt, ros
- **skiemerig:** gmd

't Doonkert ah (ens); het begint te schemeren, het begint te duusteren (ent); het grote lich (lech) geet uut (bat); het duustert ah of het begint ah doonger te worden (alm); het begint te duusteren (daf); het begint al te schemeren (los); het duustert al (omm); het begint ah duuster te worden, het begint ah te duusteren (oot); het begint al te schemeren (olz.).

In de kamer brandt geen licht, het is er. . . .

- **duuster:** alm, amt, daf, dev, dhm, dka, ens, ent, glb, goo, grb, hel, hev, hks, kam, mar, nht, nij, nls, olm, ols, omm, oot, raa, rij, sch, stp, tub, vrz, win, wrd
- **deuster:** alb, ros, ssv, vas
- **donker:** alm, bat, blz, dka, gmd, has, hdb, hei, hel, kam, kui, los, nij, ols, olz, omm, sib, sjk, stw, vol, vrh, wan, whr, wij, zwo
- **dounger:** dlt

pikdonker

pikgedonker: hei, kam, kui, nij, vol, vrh, wan, whr, wij, win, zwo;
pikgedoonger: blz; **pikdonker:** dhm, nij, nls, olm, olz, omm, sib, stw; **pikdoonger:** alb, dka; **pikdounger:** dlt;
pekdonker: gmd
pikgeduuster: amt, daf, dev, dka, goo, hel, mar, nij, rij, sch, wrd; **pikduuster:** amt, bat, bor, dka, eml, ens, ent, hdb, nij, stp, vrz, win
stikgedonker: hdb; **stikdonker:** sjk; **stikdoonger:** tub; **stikdounger:** ros
stikgedonker duuster: amt
stikgeduuster: glb; **stikduuster:** bab, ens; **stikdeuster:** los, ssv
artstikke donker: has; **hartstekke doonger:** dka
hartstikke duuster: alm, amt, die, hev, nht, nij, ols, oot; **hartstikke deuster:** vas
potduuster: amt, hol, mar
eerdeduuster: hks
allebassens duuster: grb
knap donker: amt
machtig duuster: omm
naarduuster: ens

Hoofdstuk 12

De stand van de hemellichamen (hoofdstuk 10) bepaalt niet alleen dag en nacht (hoofdstuk 11), maar ook het ritme van het jaar. In dit hoofdstuk worden de namen van de verschillende seizoenen behandeld, en van kortere periodes die met een eigen naam worden aangeduid. Zo'n periode is de oudewijvenzomer, de mooie warme nazomer, waarvan zelfs de Nederlandse naam raadselachtig is: gaat het om de laatste tijd van het jaar waarin je de oude vrouwen nog buiten op een bankje zag zitten, of heeft het te maken met het Twentse woord oale wief, volgens Dijkhuis in Tubbergen 'de laatst gemaaide roggeschoven, feestelijk thuis gebracht, wat moet worden bevuifd. Begin van het oogstfeest of stoppelhanen.' In Heino en Olst, en ook aan de andere kant van de IJssel, op de Veluwe, heet een mooie nazomer jappelzommer en eerpelzommer (aardappelzomer), en dat woord biedt meer aanknopingspunten. Voor de aardappelooft kun je het beste wachten op die paar mooie, warme en droge dagen in het najaar: als je dan de aardappelen uit de grond haalt, blijft er niet zoveel aarde aan zitten.

Seizoenen

lente

veurjoar, veurjaor: alm, bab, bat, blz, bor, dhm, die, dka, dlt, gmd, goo, hks, has, hei, kam, kui, los, nht, nij, olm, ols, omm, oot, raa, sjk, stw, tub, vas, vol, vrh, wan, whr, win, wij; **veurjööor:** dev, zwo; **veurjoor:** gmd, grb, hel; **vuurjoar, vuurjaor:** amt, die, ens, ent, glb, hol, mar, nls, ssv, vas, wrd; **vuurjoor:** vrz
vuurtied: vrz
lente: dev, win; **leante, laente:** ent

Tegenwoordig zegt men ook wel et vuurjaor. Is strikt genomen een neerlandisme (vrz).

zomer

zomme: alm, vas; **zommer:** amt, bat, bor, dhm, dka, dlt, ens, ent, glb, grb, hks, hei, hel, hol, mar, nht, nij, ols, omm, oot, raa, rij, ssv, tub, vas, wij, win, wrd; **sommer:** die, goo, los; **zomer:** bab, dev, gmd, has, kam, nls, sjk, stw, vol, vrh, wan, whr, zwo; **zoemer:** blz, gmd, kui, olm; **zuommer:** vrz

't Zomme(r) (alm, dhm, dlt, ens, mar, rij, ssv).

midzomer

langsten dag: bor, goo, grb, hks, mar, nht, omm, vas; **langsen dag:** alm, die, glb, nij, wrd; **langste dag:** bab, blz, dev, gie, gmd, kam, kui, nls, olm, ols, sjk, stw, vol, vrh, wan, whr, win, wij, zwo; **langs dag:** amt; **lengsten dag:** ens, los,

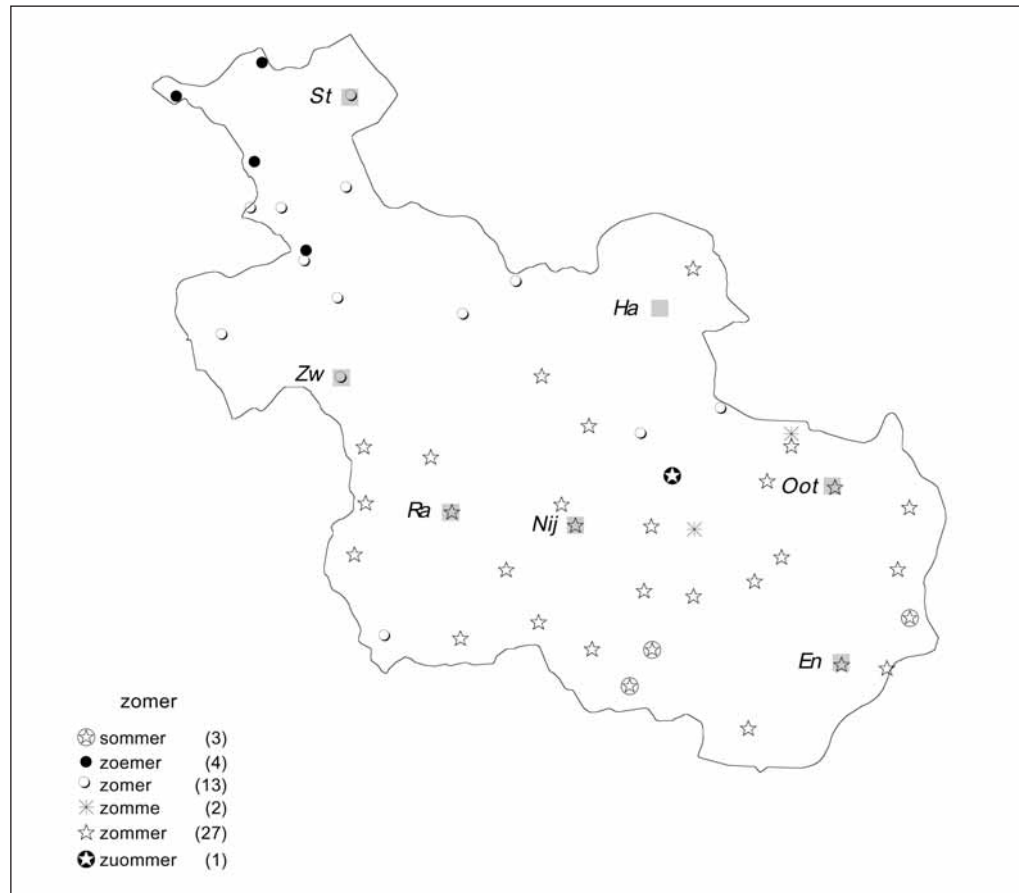
tub, vrz; **lengsen dag:** hol, vrz
midzommer: ent
eersten zommerdag: ssv
Pisgriete: has
Sint Joapik, Sint Jaopik: hel
Sint Jan: hel, omm

Als naast Sint-Jan de koekoek lacht, klinkt het de landman als een klacht (dan is het te koud voor de tijd van het jaar) (omm).

hondsdagen

hoondsdagen: alm, amt, bor, dka, ens, ent, glb, hks, hol, mar, oot, tub, wrd
oonsdagen: whr; **hoondsdeagen, hoondsdaegen:** olm, vrz; **hondsdagen:** bat, dev, die, goo, kam, nls, kui, nht, nij, omm, vrh, win; **hondsdägen:** grb, hei, hel, ols, raa, wij; **hondsdeagen, hondsdaegen:** gie; **houndsdagen:** dhm, dlt, ssv; **hundsdagen:** los; **hongsdagen:** vas; **ondsdoagen, ondsdaogen:** blz; **onstdagen:** zwo; **onsdeagen, onsdeagen:** stw; **onstdagen:** bab, wan
onzedägen: gmd; **onzedagen:** sjk; **oonzedagen:** vol
omstdagen: has

Wannear het 'n earsen hondsdag (19 juli) reagent, dan reagent het de hele moand (nij); noa de 'onzedaegen' komen de 'kattedaegen' en doornoa 'Pisgriete' (St. Margriet). Regent het niet met St. Margriet, dan regent het dertig dagen niet (gmd); daarentegen: As 't reagent op Sint Margriet, zes wekke boerenvedriet (as 't 20 juli reagent, dan krie'j zes wekke slech wear) (nij);

Kaart 18: zomer. Het grootste gedeelte van Overijssel kent in dit woord een korte klinker. In het westen vinden we de lange klinker, in het uiterste westen is deze een oe.

Pisgriete lek of hiete (Sint Margriet (20 juli) lek of warm): as 't op 20 juli warm is, dan krie'j warm wear, as 't dan reagent, dan krie-j mear reagen (nij).

nazomer

noazomme, noazomme: alm, vas; noazommer, noazommer: bat, dhm, dlt, glb, grb, hei, hel, hol, mar, nht, nij, ols, omm, oot, raa, ssv, tub, wij, win, wrd; noasommer, noasommer: die, goo, los; noazomer, noazomer: bab, dev, gie, has, kam, nls, sjk, stw, vol, vrh,

wan, whr, zwo; noazoemer, noazoemer: gmd, kui, olm; noazuommer, noazuommer: vrz; nazommer: hks krönzommer: amt; krönnenzommer: bor, dka, hel, hol; krönnenzomme: vas; kronnenzommer: ens noajoar, naojaor: nij arfst: blz; haarst: olm

oudewijvenzomer

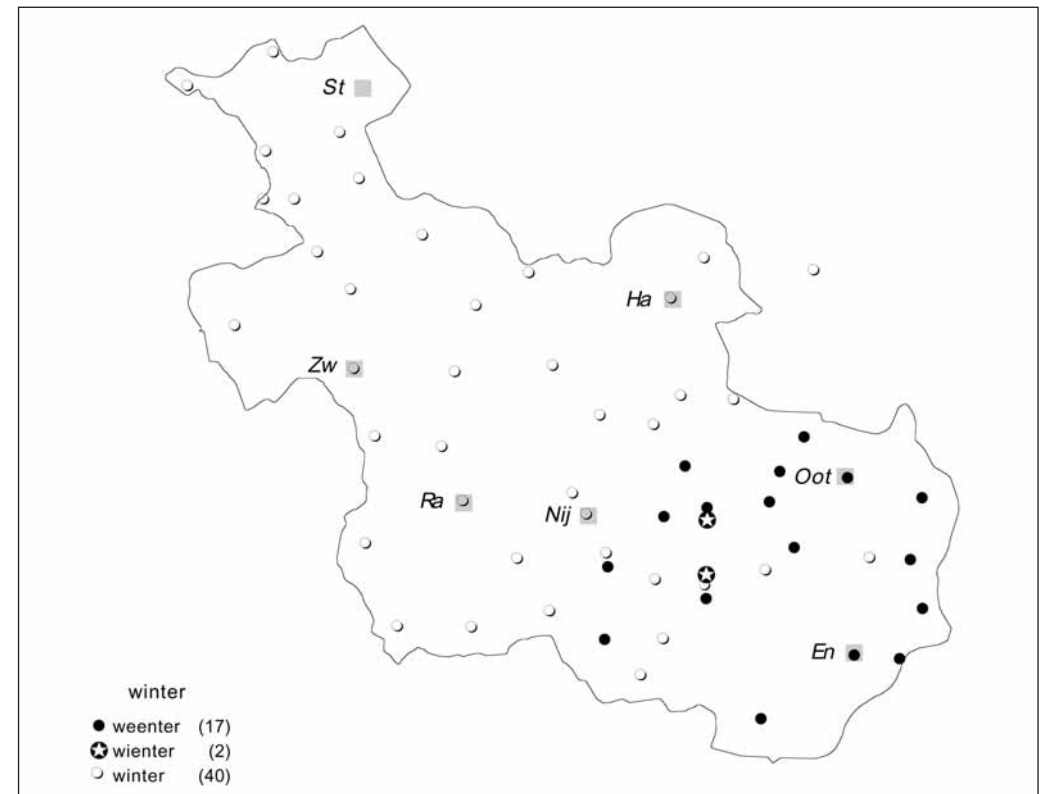
Een plotselinge periode van zomerse dagen in de nazomer of de herfst.

oalewievonzommer, aolewievonzommer: amt, bor, ens, omm; oalewievensommer, aolewievensommer: los; oldevievonzomer: bab, has, kam, zwo; olewievonzommer: mar; olewievonzomme: vas; olewievenzommer: vrz oalewievonzommertie, aolewievonzommertie: grb oalewievendagen, aolewievendagen: goo noazoemer, naozoemer: blz; noazommer, naozommer: win noazoemertien, naozoemertien: gmd; noazomertien, naozomertien: nls mooie noazoemer, mooie naozoemer: olm; mooi noazommer, mooi naozommer: raa; mooi noazomme,

mooi naozomme: alm mooie noatied, mooie naotied: olm mooie najoarsdagen, mooie najoarsdagen: dka mooie herfstdagen: nht krönnenzommer: dhm, dlt, hel, nij, ssv, tub, whr, wrd; krönnenzommer: vrz; krönnensommer: los; krönzommer: vas; kronnenzommer: glb; kroanenzommer, kraanenzommer: hks; kranenzommer: bat; kranensommer: die jappelzommer: hei, ols; eerpelzommer: ols een etgarde dreugie: gie

Vroeger: krönnenzomme (alm).

Kaart 19: winter. In Twente heeft dit woord een lange klinker.

herfst

herfst: dev, dka, kam, kui, vrh, win;
herfs: alm, amt, glb; **erfst:** zwo;
hearfst, haerfst: dlt, ssv, vas; **haifst:**
 vrz; **härfst:** hei, raa; **härs:** wij; **harfst:**
 bat, grb, nls, omm, oot, vrh, whr;
harfs: die, goo, hel, hol, nij; **arfst:** bab,
 blz, has, wan; **haarfst:** hks; **haarfs:**
 ent, mar, wrd; **aarfst:** gie; **haarst:** olm;
aarst: stw; **ariest:** sjk; **arriest:** vol
herfsttied: dhm, dlt
herfsdag: tub
noajoar, naojaor: blz, bor, dhm, dlt, ens,
 glb, has, los, nht, omm; **noajöör,**
noajöör: dev, zwo; **noajoor, naojoor:**
 gmd, grb
noazomer, naozomer: whr

winter

winter: amt, bab, bat, blz, bor, daf, dev,
 dhm, die, eml, ent, gie, gmd, goo, grb,
 has, hdb, hei, hel, hol, kam, kui, nht,
 nij, nls, olm, ols, olz, omm, raa, rij,
 sch, sib, stp, sjk, vol, vrh, wan, whr,
 win, zwo; **weenter:** alb, alm, amt, dka,
 dlt, ens, glb, hks, los, mar, oot, rij, ssv,
 tub, vas, vrz, wrd; **wienter:** alm, amt

streng winter

De cursieve druk van *winter* betekent dat de klankvorm van dit woorddeel niet nader is gespecificeerd; zie daarvoor het lemma 'winter', hierboven.

We hebben dit jaar (een).....

strengen winter: amt, dka, dlt, eml, goo,
 hel; **streng winter:** bab, blz, dev, has,
 hei, kam, kui, nij, nls, olm, ols, oot,
 sib, stp, stw, whr, wij, win, zwo; **streng**
winter: dka, ens, ent, grb, hdb, los, olz,

raa, rij, tub, vol, wan, wrd
hard winter: alb, alm, bor, daf, dhm, die,
 hdb, hol, ssv, vrz; **harde winter:** bat,
 nht, nij; **ärde winter:** gmd; **harden**
winter: alm; **hatten winter:** sch
strabaanter winter: amt; **strabaante win-**
ter: hks; **strabant winter:** hol; **stra-**
baant winter: amt, mar, ros, tub; **stra-**
bant winter: dka, vas
strakke winter: sjk; **strak winter:** die, glb,
 rij
oardig, aordig winter: omm
barre winter: gie, hdb, nij
olderwets winter: amt; **oolderwets win-**
ter: grb
duur winter: raa
goed winter: vrh
zwoar winter, zwoar winter: raa
wienter veur de iesberen: amt

Streng heren regeert nich lange (amt).

zachte winter

We hebben dit jaar (een).....

zach winter: alm, dhm, dka, ent, glb, hol,
 mar, raa, rij, wrd; **zacht winter:** amt,
 bor, eml, ens, los, olz, rij, ros, ssv, stw,
 vas, vol, vrz, wan, wrd, zwo; **zachte**
winter: amt, bab, bat, blz, daf, dev, gie,
 gmd, has, hdb, hei, kam, kui, ols,
 omm, sib, stp, whr, win; **zächte winter:**
 wij; **zaachte winter:** olm; **zachen win-**
ter: hel, nij; **zachten winter:** dka, dlt,
 goo, oot, sch
zacht wintertien: nls; **zacht wintertie:**
 vrh
kwakkelwinter: alb, amt, ent, kam, nij,
 tub, hdb; **kwakelwinter:** ols
heanig winter, haenig winter: alb, amt,
 die, ssv
lösse winter: nht; **lös winter:** amt, sjk
mooi lös weer: nls

slappe winter: hel
slap wintertie: hel
slok winter: hks
veurdelig winter: raa
nich veul winter: amt
weinig winter: omm
gin winter: alm, nij
wintertie: daf

Het wintert niet arg (vrh); wie hebt dit joar nen zachte wienter (amt); het is zacht weenter (amt); wie hebt dit joar nich veul winter had (amt); wie komt er heanig met vort (amt); wie bunt dit jaor nog wa heanig met vot ekommen (hev).

kwakkel winter

We hebben dit jaar (een).....

kwakkelwinter: alb, alm, amt, bab, bat,
 blz, bor, daf, dhm, die, dka, dlt, eml,
 ens, ent, gie, glb, gmd, goo, has, hel,
 hol, kui, mar, nht, nij, olm, ols, olz,
 raa, rij, ros, sib, ssv, stp, stw, tub, vas,
 vrh, vrz, wan, whr, wij, win, wrd, zwo
kwakkelwintertien: gmd, nls; **kwakkel-**
wintertie: whr
kwakkelig winter: hdb
ginnen strengen winter: dka
lös winter: daf, grb, hei, vol, sjk
lös weer: hol
unbeständigen winter: sch
slappe winter: nij
sloff winter: dev
sukkelwinter: nij
zacht wintertie: hdb

Ginnen strengen weenter: een
 Twintenaar draait de positieve bewering om (dka); het kwakkelt van het winter, een kwakkelig winter (hdb); het blif kwakkelen (daf); het kwakkelt (kam); het weentert van het joar niet zo (dka).

ijsheiligen

iesheiligen: alm, amt, bor, dhm, dka, dlt,
 goo, grb, hks, hol, kam, kui, los, nht,
 nij, ols, omm, oot, raa, ssv, tub; **ies-**
healigen, ieshaeligen: hel; **iesheligen:**
 vas; **ieseiligen:** stw, whr, zwo; **ijsheili-**
gen: bat, dev, die, dka, ent, gie, gmd,
 hei, mar, nls, ols, vrh, wij, win, wrd;
ijseiligen: blz, vol, wan; **ieseiligen:**
 bab
iesdagen: ens
ieseldagen: ens
meidoorn bleuit: gie
d'agedoornweake, d'agedoornwaeke:
 has

Geen speciale naam hiervoor (olm).

Hoofdstuk 13

Sommige seizoenen hebben hun eigen weertypes. Sneeuw, hagel, vorst etc. horen duidelijk bij de winter. Hieronder worden de namen voor deze weertypes vermeld, maar ook de winterse vermaken waartoe ze uitnodigen: glijden of schaatsen, inclusief de verschillende schaatsen die er te vinden waren of zijn, en de koek-en-zopie op de ijsbaan.

Van de eskimo's wordt wel gezegd dat ze zo veel verschillende uitdrukkingen hebben voor verschillende soorten sneeuw, maar in Overijssel kunnen ze er ook wat van. Zo zeggen ze in Losser, wanneer het met grote vlokken sneeuwt: het sniejt hemdslippen. Een herinnering aan de smokkelaars die een punt van hun hemd uit hun broek lieten hangen om elkaar in het donker niet uit het oog te verliezen. Ook vriezen is er in gradaties. Raadselachtig lijkt de uitdrukking het vriest tussen man en vrouw in. Betekent het dat zelfs het warmste plekje van het huis nu koud is? De Hardenberger uitdrukking i-j zullen in bedde bevriezen wijst in die richting. Opmerkelijk is dat in Enschede de uitdrukking het vrös tuske man en vrouw niet alleen op het weer en de koude hoeft te slaan, maar ook een beeldspraak kan zijn die aangeeft dat de samenleving tussen man en vrouw niet al te best is.

Kaart 20: hagel(bui). De variatie (weglaten van de h, klinker) is grotendeels beperkt tot het noordwesten.

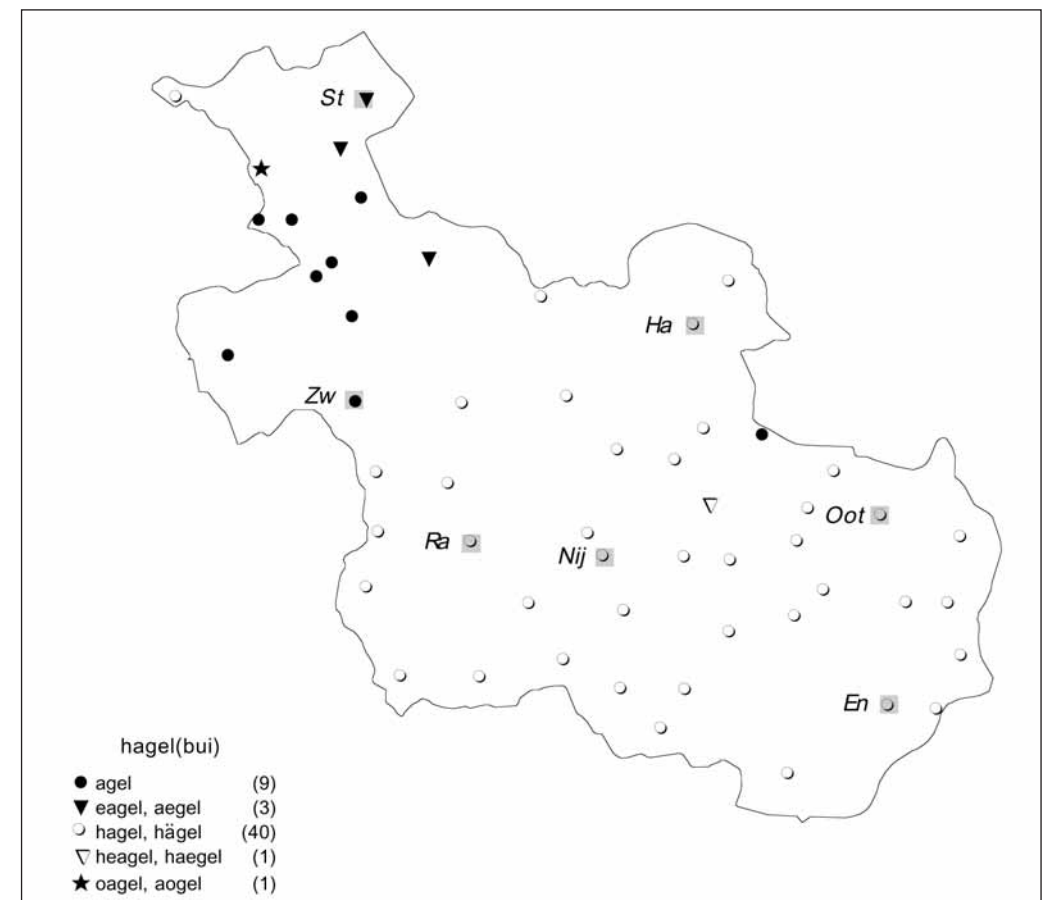
Winterse weertypes

hagelbui

hagelbui: alb, alm, amt, bab, bat, bor, daf, dev, dhm, die, dka, dlt, ens, glb, goo, grb, hdb, hel, hks, hol, kui, los, mar, nij, olz, omm, oot, rij, ros, sch, sib, ssv, tub, vas, vrh, win, wrd; **hägelbui:** hei, nht, ols, raa, wij; **agelbui:** has, kam, sjk, vol, wan, whr, zsl, zwo; **oagelbui, aogelbui:** blz; **heagelbui, hae-**

gelbui: vrz; **eagelbui, aegelbui:** gie, stp, stw; **ägelbuje:** gmd

Het woord *bui* is hierboven cursief gedrukt, om aan te geven dat het voor verschillende dialectvarianten staat, die hier met het oog op de overzichtelijkheid dus niet steeds zijn weergegeven. Voor de juiste vorm van *bui* zie regenbui (blz. 137).

't Hagelt stenen zo groot as doeveneieren (los); 't hagelt duve-eier (kui); der valt gröspikkerties (grb); het pleert vuur de roeten (hev); amoa keunsmes (as 't ehagelt hef) (nij); als het dondert in mei valt er hagel bij (olm).

De eerste twee uitdrukkingen zijn hier gegeven in de vorm zoals ze zijn opgetekend in Losser en Kuinre, maar komen zeer algemeen voor.

versje: "t hagelt, 't hagelt,
de pannen wödt nat,
de boeren loopt in 't blote gat" (nij)

hagelsteen

-steen: alm, amt, bat, blz, bor, dev, die, dka, dlt, eml, ens, ent, gie, glb, goo, hel, hol, kam, kui, los, mar, nij, ols, olz, oot, raa, rij, stw, tub, vas, wij, win, wrd; -stien: bab, daf, dhm, gmd, grb, has, hdb, hei, nls, olm, omm, sib, sjk, stp, vol, vrh, wan, whr, zsl, zwo; -stein: vrz
-keurne: alb, amt, dka, eml, hks, mar, sch, ssv, vrz
-keie: amt, nht

Voor het eerste deel van de samenstelling (hagel)steen zie hagelbui, p. 105.

Waarom valt te zien dat het gaat hagelen?

- an een toefte op de wolken, ongeveer de vorm van een aambeeld: daf
- torenhoge donderwolken: dev
- aan de onheilspellende wolken vaak: dlt
- donkere wolken met witte koppen: nls
- de lucht is grauw met een witte sluier erdoor: nht
- cumulusnimbus gaat uitwaaien: kam

- de grauwe flarden die dan het zonlicht wegnemen (filteren) (goo)
- as het vaal an de loch is: bat
- dikke donkere wolken, vake geel: whr
- as het zo gel wördt in de locht: amt, dka, eml, hdb, hev, hol, rij, sch, vol, vrz
- gelle strepen an de loch: die, glb
- strepen onder an een geale luch: ols
- verticale strepen: sib, ssv, vrh
- kleur van de luch geel / groen met donkergrijze wolken: hei
- grieze gelle locht: amt, dka
- an de lucht groen-blauw: nij
- een blauwzwarte lucht met witte vlaggen: has
- donkere locht: alm, amt, dka, gie, gmd, hdb, hel, kui, mar, vrz, wan, zsl
- inktzwatte locht: vrh
- er zijn donkere wolken en het is vrij koud: nij, wij
- dan is het donker met lichte wolken: nij

Dat is heel moeilijk te zien. As de berichten hagelbujen veurspelt, dan ku-j 't zien an de lucht (hdb); nich te zeen, keump meestparts onverdachts (ens); zien we niet (dhm); niet te zien (los, olm).

sneeuw

snee: alb, alm, amt, bat, bor, daf, dhm, die, dka, dlt, eml, ens, glb, goo, has, hei, hel, hks, hol, los, mar, nht, nij, ols, omm, oot, raa, ros, sib, ssv, stp, tub, vas, vrz, wij, win, wrd, zwo; schnee: sch; **sni-j**: bab, gmd, grb, has, hdb, sjk, vol, vrh, wan, whr, zsl; **snij**: blz, dka, gie, hdb, kui, nls, olz, olm

sneede: hol; **sneje**: stp
sneeuw: bat, dev, has, nij

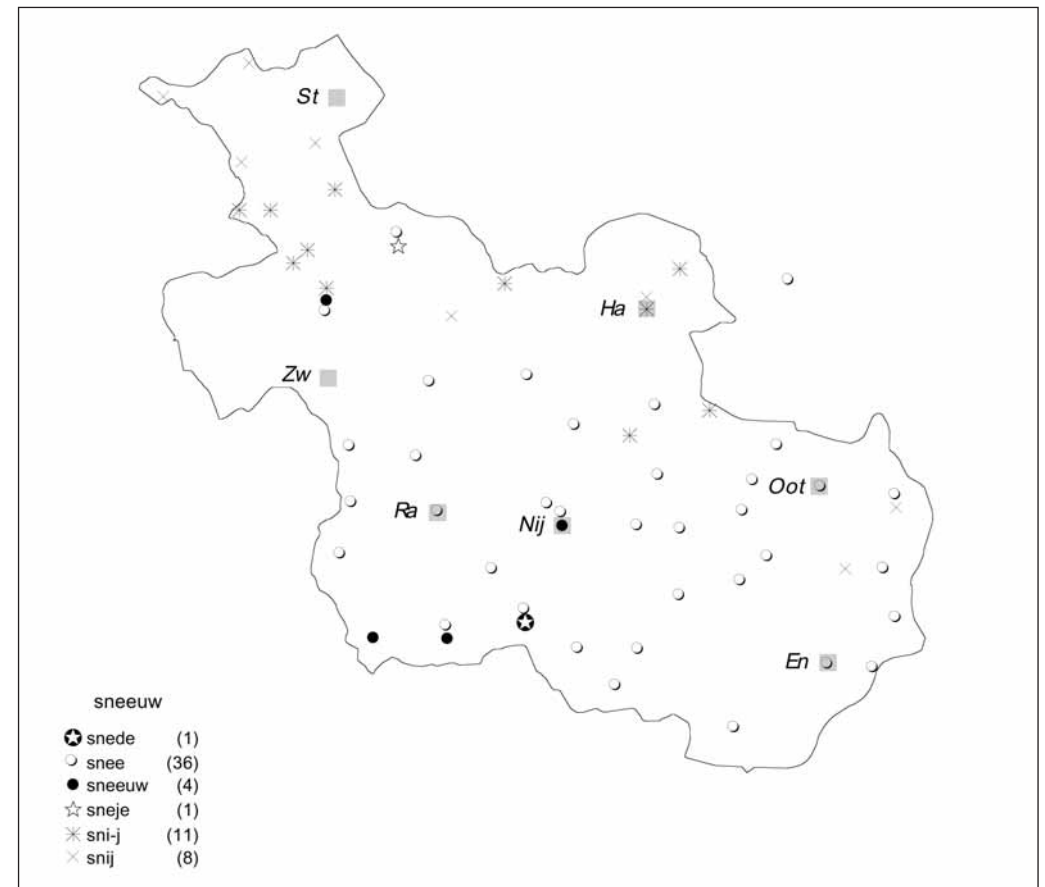
Het.....

sni-jt: bab, daf, eml, ens, gmd, grb, has, hdb, hol, omm, oot, sjk, ssv, tub, vas, vol, vrh, wan, whr; **sneijt**: alb, alm, amt, bat, bor, dhm, die, ens, glb, goo, hei, hel, hev, nht, nij, ols, raa, rij, vrz, wij, wrd; **sniejet**: amt, mar; **sniyet**: amt, hev, win; **snijt**: alm, blz, dka, ent, hks, kam, kui, los, nls, olm, olz, ros, sib, stw, zsl; **schnijt**: sch; **snejt**: vas; **sneejt**:

gie, stp; **sneet**: hev; **sneeuw**: dev, dka, goo, kam, nij, zwo

De witte biejn vleeft (bat, dka, dlt, glb, hel, hei, mar, nij, raa, wij); ie mut de **sni-j** er nooit onder spitten (blef de kolde in de grond) (hdb); et wördt een witte weerld (gmd); vrouw olle klopt het beade uut (alm, raa, kam); de olde wieven schudt het bedde op (mar, nls, sib); de olde wieven vliegt (nls).

Kaart 21: sneeuw. De diftongen (sni-j, snij) vinden we in het noorden van de provincie, en sporadisch in Twente. Het meest frequent in het oosten en het midden is snee, een vorm die in het noordwesten gedeels afwezig is.

sneeuwvlok

sneeuwvlokke: amt, bab, bat, daf, dev, dhm, die, eml, ens, ent, gie, gmd, goo, grb, has, hdb, hei, hks, kui, mar, nij, ols, omm, rij, sch, sjk, stp, stw, vol, vrz, wan, whr, wij, win, wrd, zwo; **sneeuwvlok:** alb, alm, blz, bor, dka, dlt, ens, glb, los, olm, olz, oot, raa, ros, ssv, tub, vas

Het woord sneeuw is hierboven cursief gedrukt, om aan te geven dat het voor verschillende dialectvarianten staat, die hier met het oog op de overzichtelijkheid dus niet steeds zijn weergegeven.

kleine vlokken

fiene vlokkes: raa, whr; **fiene vlökkies:** hdb
fien snee: amt; **fiene snee:** bat, hol, nij; **fienen snee:** bor, los, mar, rij; **fiene sneeuw:** dev; **fien sni-j:** gmd; **fiene sneje:** stp
fien grei: amt
fiene rommel: amt
kleine vlökkes: amt; **kleine vleukskes:** amt; **kleane vlökskes, kleane vlökskes:** ens, wrd; **kleane vlökkes, kleane vlökkes:** ssv; **kleine vlokkes:** blz, sib, whr; **kleine vlökkies:** daf, hei, vol; **kleine vlökskes:** dlt; **kläine vlökkies:** vrz
kleine vlokken: alm, dhm, dka, glb, has, ols, olz, rij, sjk, wij; **kleane vlokken, kleane vlokken:** hol, oot; **kleane vlökke, kleane vlökke:** goo; **kleine vlokken:** sch; **klaine Vlokken:** eml
vlökkies: zwo
motsnee: amt, mar, nij, ols, sib, wij; **motsneeuw:** dev; **motsni-j:** vrh
stoefsnee: die, mar, tub
poolsnee: los

jachtsnee: die, hev, tub, wrd
guurderieje: rij
fussies: vrz

Het groezelt (omm); het gromt (bab, hdb, kui, nls, olm, zsl); het grumt (dhm, glb, grb, sib); het motsniejt (nij, ols); het motsnajt (sib), het mottet (ent); het sni-jt een bettie (grb); het sniet een bettie (win); het sni-jt fiene (daf); het snijt zacht (dka); 't sneeuwt fienties, 't mot fiene (kam); het sniejt met kläine vlökkies, fussies (vrz); ne guurderieje, 't guurt oet de loch (rij).

grote vlokken

dikke vlokken: bab, blz, daf, dev, dhm, dlt, eml, gie, hdb, hei, kui, nij, sib, sjk, stp, tub, vas, vol, vrh, wan, whr, zsl; **dekke vlokken:** gmd; **dikke vlökkes:** grb
grote vlokken: dka, dlt, ens, ent, glb, goo, has, hdb, kam, mar, olm, ols, olz, oot, rij, sch, sib, ssv, tub, vrz, wij, win, wrd; **grote vlökkes:** hks
grouwe vlokken: rij
groffe vlokken: hdb
groffe zeaw, groffe zaew: dka
beste vlokken: nht
fossens: vrz
grote fossen: hol
grote vösse: alm
ganzeveren: vrh
watten: rij
bluumpies: daf

Het vosget (hel), het vosket (hel); het sniejt dat het vost (bat); 't sni-jt det 't fosket (hol); het sniejt met grote vlokken, fössens (vrz); het sniejt hemdslippen: bij het smokkelen hadden de smokkelaars een punt van het hemd uit de broek hangen om elkaar in het don-

ker niet uit het oog te verliezen (los); 't sniejt as met vlokken zo groot as 'n pette (die, wrd).

Valt er fiene sneeuw dan kö-j vorst verwachten. Moar bint de vlokken groot dan geet het weer verzachten (dev).

dwarrelen (van sneeuwvlokjes)

grommen: alm, bab, daf, gie, hdb, kui, nls, olm, sib, stp, stw, vol, vrh, vrz, wan, whr, zsl; **grömmen:** daf, eml; **grummen:** amt, glb, grb, hdb, hel, raa, sib
grummelen: nij, wrd
brommen: amt
dwarrelen: alm, bat, blz, die, ens, ent, goo, hdb, nls, mar, nij, sib, sjk, vrz, win; **dwärrelen:** dev, hei, wij; **dwerrelen:** amt, oot, rij
daaldwerrelen: ens
drewelen: tub; **drevelen:** vas
driwskén: dlt
griemelen: blz
grisselen: has
gruzelen: hol
wemmelen: ens, ssv
warvelen: goo; **wärvelen:** daf
welen: gmd

Dwarrelsnee (die), wärvelsnee (daf).

stuifsneeuw

stoefsneeuw: alm, amt, bab, bat, daf, dev, dhm, die, dka, dlt, eml, ens, ent, gie, glb, gmd, goo, grb, has, hdb, hei, hel, hol, kam, mar, nht, nij, nls, olm, ols, olz, omm, oot, raa, rij, ros, sib, sjk, ssv, stp, stw, tub, vol, vrh, vrz, wan, whr, wij, win, wrd, zwo; **stuufsneeuw:** blz, kui
jachtsneeuw: amt, bat, bor, dka, ens, ent,

has, hel, hks, hol, los, mar, nht, nij, rij, ssv, wij

sneejacht: ens

dreffelsneeuw: alb, vas; **Drewelschnee:** eml

motsneeuw: kam, nij

poeliersneeuw: olm

Schneeseemel: sch

Het woord sneeuw is hierboven cursief gedrukt, om aan te geven dat het voor verschillende dialectvarianten staat, die hier met het oog op de overzichtelijkheid dus niet steeds zijn weergegeven.

natte sneeuw

natten sneeuw: alb, alm, amt, die, dka, dlt, ens, ent, glb, goo, hdb, hel, hks, hol, los, mar, nij, olz, oot, rij, ros, ssv, tub, vas, wrd; **natte sneeuw:** bat, blz, daf, dev, dhm, dka, gie, gmd, grb, has, hdb, hei, kam, kui, nht, nls, olm, ols, omm, raa, sib, sjk, stp, stw, vol, vrh, vrz, wan, whr, wij, win, zsl, zwo

Pappschnee: eml, sch

flatsni-j: bab

plaksneeuw

plaksnee, plaksni-j etc.: algemeen

Backschnee: eml

vasten snee: ens

dooie snij: nls

kleafsnee, klaefsnee: vas

Schnee backt (sch, rij); ik geleuve niet dat wi-j dat zegt. Aj op klompen loopt "balt het an" (hdb); ballen onder de klompen (olm).

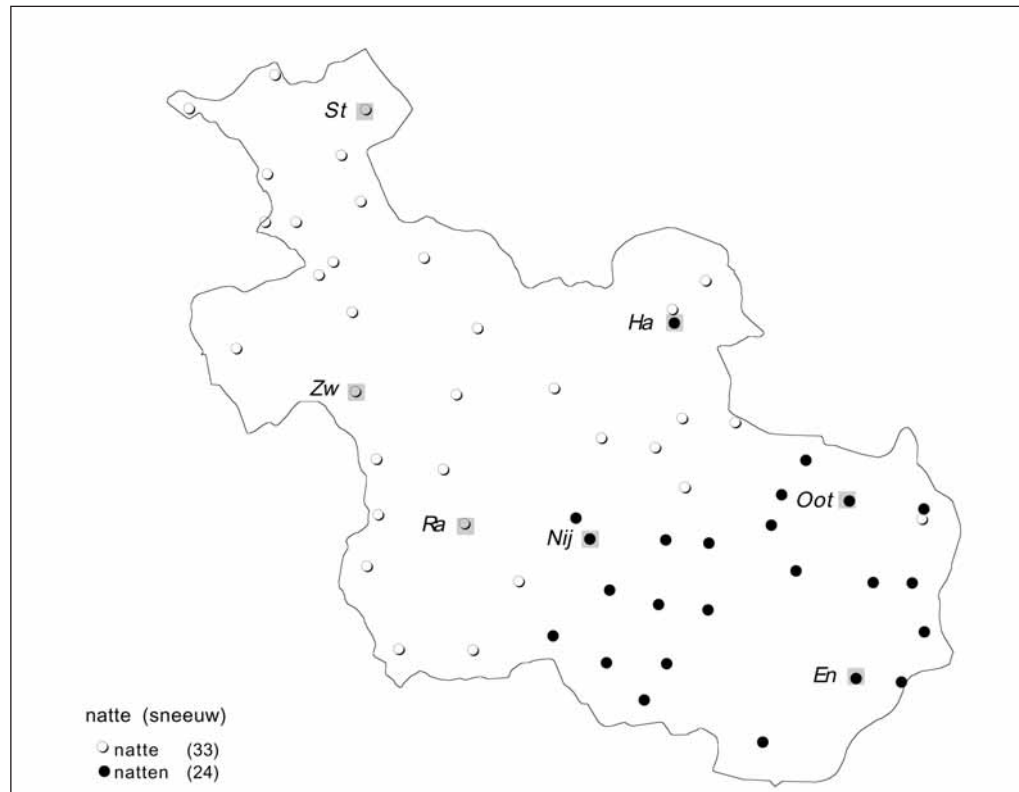
glijbaan

Glijbaan op het ijs of in de sneeuw.

glierbane: bab, bat, daf, dhm, die, hdb, hel, hev, kam, nht, omm, sib, vol, vrh, whr, win, zsl; **glierbaan:** dka, ens, glb, hks, zwo; **glierboane, glierbaone:** sjk; **glierbâne:** ols, raa, wij
gliebane: amt, dev, ent, goo, grb, hdb, hev, hol, nij, nls, rij, wan, wrd; **gliebaan:** alm, dka, dlt, hks, kui, los, olz, ros, tub, vas; **glieboan, gliebaon:** alm, blz; **gliebeane, gliebaene:** stp, stw
glijbane: amt, nij; **glijbaan:** bor
glieëbane: amt
gliedebeane, gliedebaene: olm

glinderbane: kam; **glinderbeane, glinderbaene:** gie
glinterbane: grb
glinnerbaan: dka
glissebane: wrd; **glissebeane, glissebaene:** vrz; **glisbeane, glisbaene:** vrz
slierbane: mar, nij; **schlierbaan:** sch
sliebane: rij; **sliebaan:** oot
slinderbane: hdb; **slinderbaan:** dlt, los; **slinderbâne:** gmd
slinterbane: hdb; **slinterbaene, slinterbeane:** stp
slinderpad: has
Slinnerbaan: eml; **slennerbaan:** alb, ssv
Slitterbaan: eml
sulebeane, sulebaene: stw

Kaart 22: natte (sneeuw). De -n aan het eind van het bijvoeglijk naamwoord hoort bij Twente.

glijden

glieren: bab, bat, daf, dev, dhm, dka, ens, glb, has, hdb, hei, hel, hks, kam, nht, nij, nls, ols, rij, sjk, tub, vol, vrh, whr, wij, win, zwo; **glieën:** alm, amt, bor, dev, dhm, hol, nij, olz, omm; **glien:** alm, ent, goo, sib; **gleden:** blz, dka, hdb, kui, olm, oot, wan
glinderen: gie, grb, kam
glissen: olm, sib, vrh, vrz, whr, wrd
slieren: amt, ens, gmd, hdb, hei, hev, mar, nij, ols, raa, rij, tub; **schlieren:** sch
slinderen: dlt, glb, gmd, has, hdb, kam, omm, ros, sjk; **slinteren:** bab, hdb, stp,

wan, whr; **slinneren:** eml, vas; **slenneren:** alb, ssv
slitteren: eml
sulen: stw; **zulen:** blz

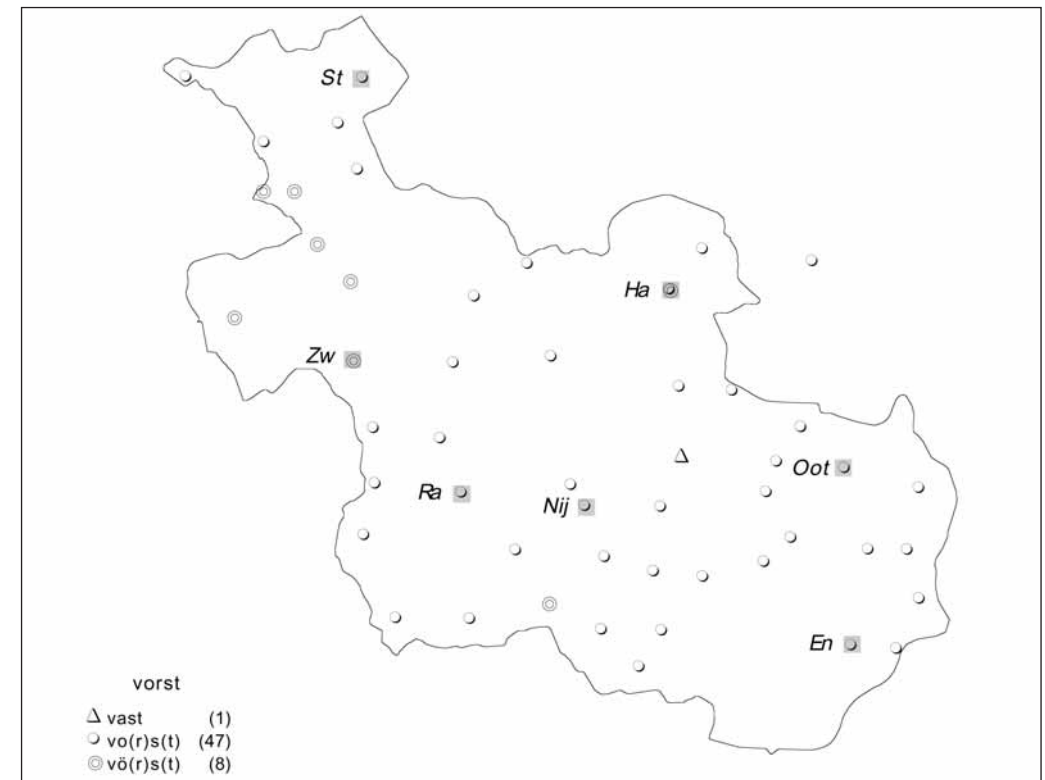
N.B. onder glieën staan ook de opgaven die als glie'n zijn gespeld.

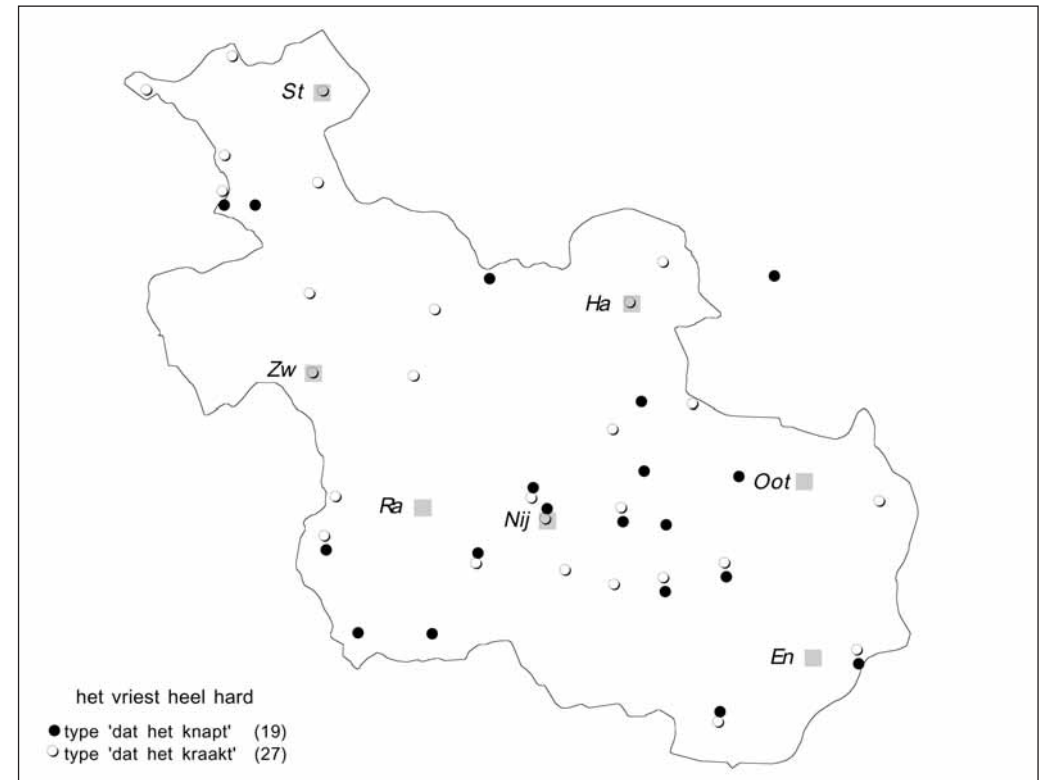
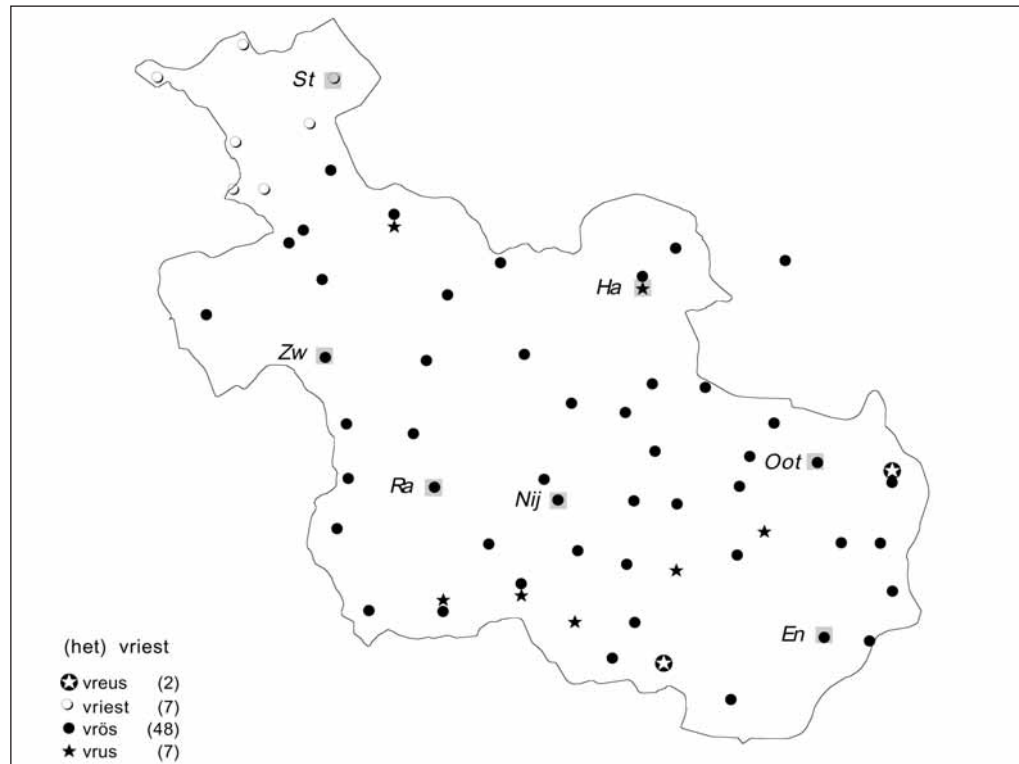
Bij de aanloop zeiden we: hop, hop, hop, hop, bij het glijden zeiden we: sjiep, sjiep, sjiep (ent); hij glidt op het ies (nls).

vorst

vorst: bab, blz, bor, daf, dev, dka, dlt, ens, gie, grb, hdb, hei, kui, nht, omm,

Kaart 23: vorst. Dit kaartje laat de variatie in de klinker zien. In het noordwesten wordt dit woord met een ö uitgesproken.

Kaart 24: (het) vriest. In de werkwoordsvorm is de ö of daarop lijkende klanken (u, eu) in het uiterste noordwesten juist afwezig.

Kaart 25: het vriest heel hard. Op dit kaartje zijn twee belangrijke typen uitdrukkingen weergegeven. Het type 'dat het knapt' komt voornamelijk in de oostelijke helft van Overijssel voor.

sib, stw, wij, win, wrd; **vors:** hel, nht, rij; **vost:** alb, eml, hei, los, nls, olz, oot, sch, tub, vas, wan, whr; **vos:** amt, bat, die, ent, glb, goo, mar, nij, ols, raa, rij, ssv, wij; **vörst:** gmd, has, hdb, kam, sjk, vol, zwo; **vös:** hol; **vast:** vrz

(Het vriest) licht

licht: amt, bat, daf, dev, dka, dlt, eml, ens, gie, grb, has, hdb, hel, hev, hks, hol, kui, nij, nls, olm, ols, olz, oot, raa, rij, ros, sch, sib, sjk, vol, whr, wij, wrd, zwo; **lecht:** gmd, hol

een bietien: kam; **een betien:** bab, nls, stw; **een beetjen:** blz; **een betie:** hdb, stp, vrh, wan, whr; **een bettien:** win; **een bettie:** daf, dhm, grb, hdb, hel, nij; **een betjen:** ent; **een/ne betje:** alm, amt, bor, die, goo, mar; **een betke:** vas; **een klein bettien:** ols; **een kläin biettien:** vrz

ietsies: nij; **ietsie:** hei
iets: alm, nht, nij, omm
mär iets: vrz

Het vriest

vrös: alb, alm, bab, bat, bor, daf, dev, dhm, die, dka, dlt, eml, ens, ent, glb, gmd, goo, grb, has, hdb, hei, hel, hks, hol, kam, los, nht, nij, nls, ols, olz, omm, oot, raa, rij, ros, sch, sib, stp, tub, vas, vrh, vrz, wan, whr, wij, win, wrd, zsl, zwo; **vrus:** amt, bat, hdb, hol, mar, ssv, stp; **vreus:** dka, hev; **vriest:** blz, gie, kui, olm, sjk, stw, vol

een luk: glb
luk: ens, ssv
heanig, haenig: amt, alb
nich har: amt, los, tub
niet völle: hdb, rij
zacht: dka
zachjes: hol; **zachies:** nht

N.B. de frequent optredende wegval van -t in licht is hier buiten beschouwing gelaten.

Bladvössie (nij); 't vrös lich, wie hebt lichten vorst (hks); 't vrös 'n bettie, alle-ne ma witvriezen (nij).

(Het vriest) hard

hard: amt, dhm, die, dka, dlt, ens, glb,

goo, grb, hdb, hol, kui, mar, nij, nht, nls, ols, olz, raa, ros, sib, wan, whr, win, wrd; **har:** alb, alm, dka, dlt, oot, ssv, tub, vas; **harre:** alm, amt, sch, vrz; **harde:** olm; **harte:** rij; **ard:** blz, gie, has, kam, sjk, stw, vol, wan; **här:** daf, dev, hei, wij; **ärd:** gmd

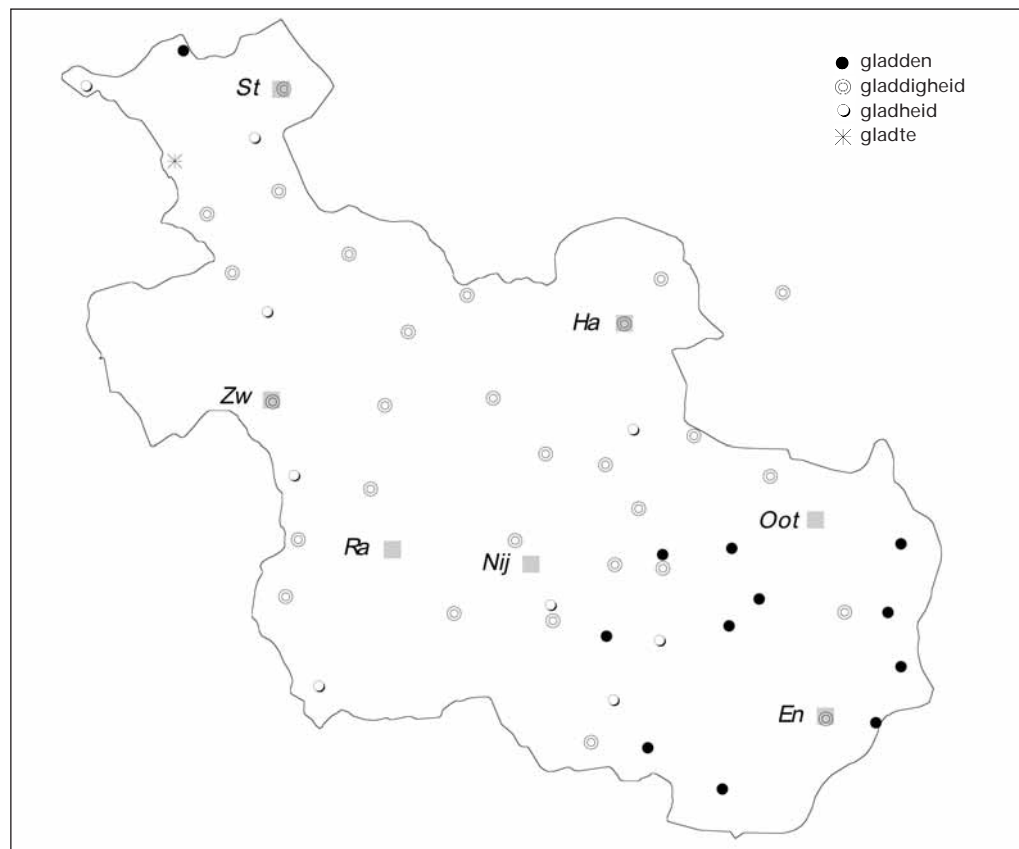
dat het kraakt: amt, blz, bor, daf, dka, ent, glb, grb, has, hdb, hel, hks, kui, nht, nij, nls, olm, rij, vol, vrh, wan, whr, wrd, zwo; **dat het kreakt, dat het kraekt:** stw; **dät het kräakt:** ols, wij
dat het knapt: alm, amt, bab, bat, bor, dev, eml, glb, hel, hks, nht, nij, ols, sch, sib, sjk, tub, vol, vrz, wrd
der knap op: nij
knap: amt, dka, kam, omm, whr

oorig, aorig: sch
flink: los
helderop: omm
halte: eml
düftig: eml

Het dut er wat an (amt); het hef der flink op-ebakt (nls); het knapt er oardig in (zsl); de balken skieten in het ies (has); doar komt balken onder het ies (strengte vorst) (hdb); het vrös balken in het ies (rij); het vrös zo dat het hagelt en kraakt (strengte vorst) (hdb); het water vrös onder het ies weg (strengte

vorst) (hdb); het lek nou op de winter van het joar negentig (in 1890 was de winter barre streng) (hdb); de dagen lengen, de nachten strengen (amt, bab, hdb, mar); as de dagen begint te lengen, begint het weenter te strengen (dlt, wij); de winter is een stoerse vent, hij kleurt de velden gries - zien woning is een legertente, espennen over het ies (hdb); het was zo kold as de lepel het gieten kun (net nog gien vorst) (hdb); i-j zollen in bedde bevrozen (hdb); het vriest tusen man en vrouw in: het vriest heel hard (alb, alm, amt, die, dka, glb, hdb,

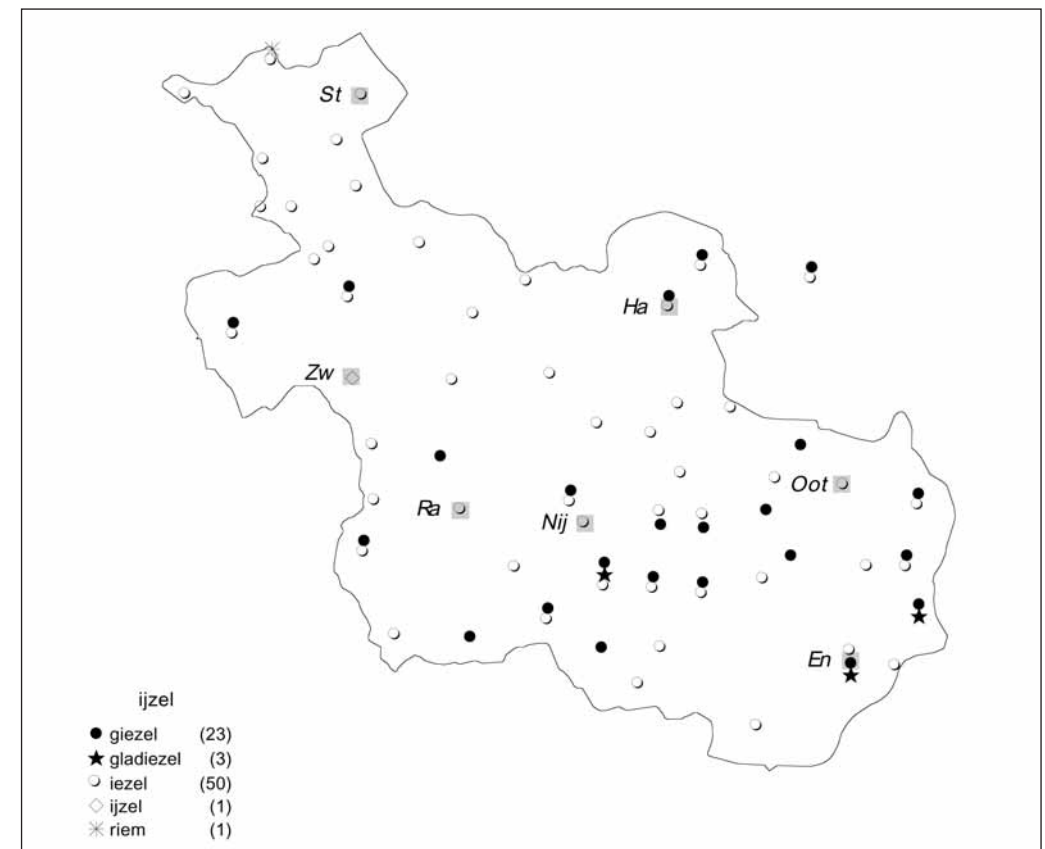
Kaart 26: gladheid. Overall in Overijssel wordt het type gladdigheid gebezigd, in Twente komt daarnaast het type gladden voor.

hei, hks, hol, mar, nij, ols, olz, omm, oot, ssv, tub, wrd) [N.B. Het vrös tuske man en vrouw: de samenleving van man en vrouw is niet best (ens)]; het vrös zo hard, 'n pook lig stief bi-j de kachel (hei, hol, wij); de pook steet hard achter de kachel (nht); het vrös härd, de wassel-dook (vaatdoek) lag stief op het anrech (wij); de snee die piept oe oonder de klompe (amt); het vrös wal ne klomp dikke (rij); de bokse steet stief vor de berre (amt); op old ies vrös het licht: op oud ijs vriest het gemakkelijk (daf); het

vrös ne handdik ies (ssv); ie können de bloemen niet van de ruten ollen (sjk); zie pakt oe bie de oren: als het vriest, krijg je koude oren (wij); de oren vriest oe van de kop of : het vriest heel hard (wij); et is oorig koalt die fröss dee Noesse aff (sch); de oren vriest oe van de kop (nls); de neuze bevrös je an de kop (nls); as het in oktober vrös hool ie winter tot mei (nij); vorst mit ofgaonde maan, holt aan (olm); het kon der van-nag nog wel is aorig op bakken want het is heurig uut oosten (raa).

Kaart 27: ijzel. Het voorkomen van giezel neemt naar het noordwesten toe af.

Sunt Andrees, het sni-jt of het vreest
 Het hagelt of het we-jt
 Andreas hef zien rogge niet eze-jd.
 (Twents:) 30 November, Sint Andries,
 waas de uterste doatum veur het zei-
 jen van de winterrogge (hdb).

Waarvan zie je dat het gaat vriezen?

- strakke blauwe lucht: bab, grb, hei, nls, rij
- et eldert op, et wördt elder in de lucht: amt, gmd, goo, hdb, hel, hol, kam, mar, raa, sib, ssv, vol, vrz, wan, whr, win, wrd
- as het ofbiestert (a-j nie zuk biester wear mear hebt, als het weer verbetert): nij
- bie helder weer en oostenweend: alm, bat, blz, gie, has, hks, los, nij, nls, olm, ols, rij, sjk, vas, vrh, zwo
- wind (dreit) noar 't oosten: alm, daf, hdb
- klaore locht in 't weenter: ens, nij
- heldere vrieslucht: dhm, kui, wij
- heldere lucht en volle moane: daf, dev, nht, nij
- as het geluud wied dregt: kam
- as het giet vriezen, kö-j een trein heuren: nij
- as het stearnheeller is: bor, glb, hel, nij, oot, rij, sjk, stw, vrz, zwo
- ann'd flimmern van dee Steerne: sch
- as de moane teantelt, dan vrös 't det 't kraakt: nij
- a-j dan oaver de snee hen kiekt, dan is het net o-j amoa sterregies ziet: nij
- opdrogen van straat/weg: kam
- as 's oavends de wind giet liggen: hdb
- an de gaanzen: hdb, hei, mar, nht, nij, nls, omm, ssv, tub
- as de bonte kraaien vliegt: vrh
- an'n barrometer: tub
- het lustert in de luch: win

- als het op een droge aangename manier kouder wordt: olz
- 's avonds een rode lucht: omm
- as de snee valt in het sliiek, darden dag ies an de diek: dhm, ens, gmd, hdb, nij, ols

gladheid

gladdigheid: alm, bab, daf, dhm, die, ens, grb, hdb, hei, hel, nls, ols, olz, omm, vrh, vrz, wij, zwo; **gladdigeid:** gmd, nht, sjk, stp, stw, wan, whr; **gladdighead, gladdighaed:** rij, vas, wrd; **Glattigheid:** eml
gladheid: dev, goo, kui, rij, sib, win; **glad-eid:** gie, has; **gladhead, gladhaed:** amt; **gladheed:** ros
gladden: alb, alm, bor, dka, dlt, ent, glb, hks, ssv; **gladde:** olm; **glatten:** hev, los; **gladte:** blz

ijzel

giezel: alb, alm, amt, bat, dka, dlt, eml, ens, ent, grb, has, hdb, hei, hel, hol, kam, los, mar, ols, rij, ssv, vas, wrd
gladiezelt: ens, los, rij
iezel: alm, amt, bab, blz, bor, daf, dev, dhm, die, dka, dlt, ens, ent, eml, gie, glb, gmd, goo, grb, has, hdb, hel, hks, hol, kam, kui, nht, nij, nls, olm, ols, olz, omm, oot, raa, rij, sib, sjk, stp, stw, tub, vol, vrh, vrz, wan, whr, wij, win, wrd, zsl; **ijzel:** zwo
riem: olm

Al is den giezel nog zo stolt, 'n daarden dag möt e uut 't holt (vrz).

Het ijzelt

giezelt: alm, amt, bat, bor, dka, ens, ent, glb, grb, hdb, hei, hel, hks, hol, los,

nht, mij, omm, rij, ssv, vas, wrd
gladiest: alm, dhm, dlt, hdb, tub, vrz, whr, wrd
gladiezelt: alb, alm, amt, bab, dhm, die, dka, ens, hks, mar, nij, ros, vrh
iezelt: alm, amt, blz, daf, dev, dka, ent, gie, gmd, goo, grb, has, hdb, hel, hol, kui, los, nij, nls, olm, ols, olz, omm, oot, raa, rij, sib, sjk, stw, tub, vol, vrh, wan, whr, wij, win, wrd, zsl, zwo
gleazebakt, glaezebakt: stw.

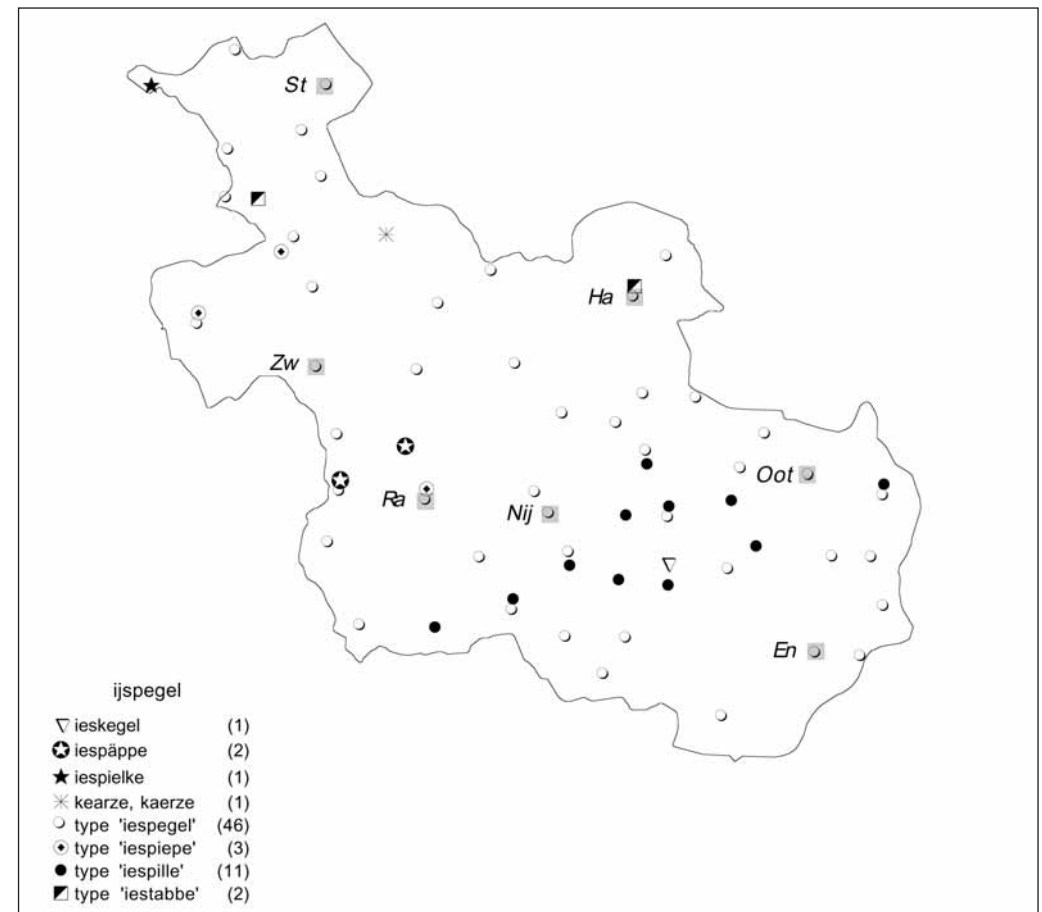
Het giezelt, het giezelt, de stroate wördt

glad, blief in huus aans val ie op oe gat (nij).

Waarvan kun je zien dat het gaat ijzelen?

- dan is de lucht niet helder, terwijl het wel vriest: gmd, hol
- als bij vorst de lucht vochtig wordt: nls
- dichte lichte, vochtig en koald: nij
- het wordt gries in de loch, deampig: glb, mar
- gries-grauwe loch en as 't tegen dooi

Kaart 28: ijspegel. Het type iespille komt voor langs een lijn die van zuidwest- naar noordoost-Twente loopt.

- an is: sib, wrd
- dan kiek ie zo donker deur de bomen: wij
- als het giet vriezen en de lucht donker is: has
- wanneer d'r reagewolken komt as 't nog vrös: daf
- as het begint te reagenen en 't nog vrös: bat, dka, hdb, hel, kam, kui, rij, tub
- drulerige regen bi-j vorst: whr
- zachen regen of damp op bevreuren ground: alm, sch, vrz
- wanneer vorst in aantocht is na mist of motregen: olz
- as d'r rijp an de bomen zit en de wind uut Z.W. kump: ols
- het wordt dampig in de bossche: grb
- ies an de böme: oot
- aan het kraken van de takken van de bomen: nls
- als er een glans over de natuur komt te liggen: nls
- as de stroatklinkers goat glinsteren: hdb
- je ziet het niet en da-s juist zo gevaarlijk: hdb
- een vraag voor Erwin Krol: dev

rijp

- riep:** bab, blz, bor, daf, ens, gie, has, hdb, hei, hel, hks, kam, kui, los, nht, nls, oot, raa, stw, vol, wan; **riepe:** nij, omm, whr; **rijp:** dka, goo, hdb, nij, vrh
- riem:** daf, olm, wan
- giezel:** alb, amt, bat, dhm, die, dka, dlt, eml, ent, glb, grb, hel, kam, los, mar, nht, nij, rij, ros, sib, tub, vas, vrz, wij, wrd
- iezel:** alm, bab, dev, dlt, ent, grb, kam, nij, ols, oot, rij, stp, win, wrd
- roegiezel:** hol; **rowgiezel:** ssv; **roewgiezel:** ssv

- rouwiezel:** sjk
rowvriezen: gmd
witvreezen: mar

Het het wit evreuren (vrh); giezel an de beume (amt); de beume zunt wit begieseld (amt); de boom is begiezeld (ent); het riept (amt); *rijp* gebruikten we nooit (dlt); iezel is een vorm van neerslag zo-as hagel en (bevroren) reagen. Rijk is bevroren mist omdat de takken een temperatuur beneden de nul hebt (dev); het hef wit evreuren op de beume. Iezel an 'n boom. Beriept is wat aans as iezel, iezel is niet wit, riep wel (hdb); riep an de beume, het weait der of of het dooit der of (riep blif nie lange zitten) (nij).

ijspegel

- iespegel:** alm, bab, blz, bor, daf, dev, dhm, die, dka, gie, goo, grb, has, hdb, hel, hks, hol, kam, los, mar, nht, nij, nls, olm, ols, omm, raa, rij, sib, stw, vol, vrh, wan, whr, wij, win, zsl; **iespiegel:** glb, vrz; **iespiggel:** dlt; **iespegel:** olz, oot, ros, tub; **iespeagel, iespaegel:** ens, vas; **ijspegel:** zwo
- iespille:** alm, amt, bat, ent, hol, rij, vrz, wrd; **iespil:** alb, amt, dka, ssv
- iespappe:** hei, wij
- iespupe:** gmd; **iespiepe:** kam, raa
- iestabbe:** hdb; **iestappe:** hdb; **tappe:** sjk
- ieskegel:** amt
- iespielke:** kui
- iespinne:** sch
- kearze, kaerze:** stp
- Iespillen an 'n moond en de manen van 't peerd (amt).

ijs

ies: algemeen

het ijs houdt

Het ies.....

- hoolt:** alm, bor, dka, glb; **hoalt, haolt:** dlt, ens, los, wrd; **oalt, aolt:** zsl; **höolt:** dka; **öolt:** kam; **heult:** amt, hol; **holt:** hdb, olm, sib, win; **olt:** stw; **hölt:** daf, dev, goo, hel, hks, nij, ols, olz, sch, vol, zwo; **ölt:** gmd, has; **houdt:** kui; **oudt:** blz
- wil holen:** tub
- is dikke genog:** rij
- is sterk genog:** raa, rij
- is sterk:** blz
- is vertrouwd:** gmd
- kan 't lieden:** ens, rij, vrz; **kan anlieden:** amt; **kan lieden:** amt, bab, die, ent, grb, hdb, hei, nht, nij, sjk, stp, wan, wij
- wil lieden:** alb, bat, daf, hdb, vrh, vrz, whr
- lid:** hks, oot, ros, ssv, tub, vas
- kan er over:** gie

De ie van lieden lange anholden! (hdb).

het ijs houdt nog niet

Naast het ontkennend maken van de bovenstaande woorden (met (nog) neet, nich, niet) zijn er nog de volgende uitdrukkingen:

- nog neet vertrouwd:** alm; **nog niet vertrouwd:** gmd, nls, whr
- nich betrouwbaar:** dka
- nog te dun:** kui
- te dunne:** raa
- nich steerk genog:** bor; **nich stoark genog, nich staork genog:** rij; **niet stark genog:** sib

ijsbaan

- iesbane:** amt, bab, bat, daf, dev, dhm, die, ent, goo, grb, has, hdb, hel, hol, kam, mar, nht, nij, nls, omm, rij, sib, sjk, vol, vrh, wan, whr, win, wrd, zsl, zwo; **iesbaan:** alb, alm, amt, bor, dka, dlt, ens, glb, hks, kui, los, olz, oot, ros, ssv, tub, vas; **iesbeane, iesbaene:** gie, olm, stp, stw, vrz; **iesbäne:** gmd, hei, ols, raa, wij; **iesboan, iesbaon:** alm, blz
- schaatsbaan:** los; **skaatsbane:** nij
- schasselbahn:** sch
- schuvelbaan:** amt

schaatsen

(het werkwoord)

- schaatsen:** amt, bab, bor, dev, dhm, dka, goo, hdb, hol, mar, olz, sib, tub, vas, win; **schasen:** alm, daf, whr; **skaatsen:** dka, ens, ent, goo, hks, nij, rij, vol, wrd, zwo; **skasen:** has, nij; **skazen:** kui; **schäätsen:** hei, nht; **schäsen:** gmd, hei; **scheatsen, schaetsen:** olm; **skaatsen, skaotsen:** blz
- schaatsenlopen:** alm, amt, dlt, glb, hdb, omm, ssv, vrh, vrz, whr;
- schasenlopen:** hdb, hel, nls, vrz; **schaatsenlopen:** alb, tub; **skaatsenlopen:** ens, rij, vrh; **skazenlopen:** sjk; **skazenlopen:** wan; **schäätsenlopen:** hei, ols, wij; **schäsenlopen:** hei; **skäsenlopen:** gmd; **skeaselopen, skaeselopen:** stw
- schaatsenrieden:** amt, bab, bat, die;
- schasenrieden:** grb, hel; **skazenrieden:** sjk; **skazerieden:** wan; **schäätsenrieden:** wij; **skeaserieden, skaaserieden:** gie, stw; **skaaserieden, skaoserieden:** blz
- schaatsjagen:** los; **schasseljagen:** sch; **scheasenjagen, schaesenjagen:** oot; **schasenjagen:** eml; **schaatsenjagen:**

ros

scheugelsloper: stp**scheuvelen:** grb; **scheufelen:** wij; **schuvelen:** amt; **skufelen:** kam

schaats

schaatse: amt, bab, bat, dev, dhm, hdb, hol, mar, omm, sib, vrh, vrz, whr, win; **schaats:** alm, bor, dka, dlt, glb, goo, los, olz, ros, tub, vas; **schase:** daf, eml, grb, hdb, hel, vrz, whr; **schaas:** alb, alm, ssv; **skaatse:** ent, hks, kam, nij, nls, rij, vol, wrd, zwo; **skaats:** dka, ens, goo; **skase:** has, nij, nls; **skaze:** kui, sjk; **schäätse:** hei, nht, ols, raa, wij; **skäätse:** gmd; **schäse:** hei; **schease,** **schaese:** olm; **scheas,** **schaes:** oot; **skease,** **skaese:** gie, stw; **skoas:** blz

schassel: sch**scheugel:** stp**scheufel:** wij; **skuvel:** kam**gliejezer:** nij, **glieziezer:** amt**loopiezer:** vas**keet:** vas

Glieziezer: eenvoudige schaats (amt)

Bossenloiper ut Holt maakt Schasselsn ut Ieser (sch).

Welke soorten schaatsen zijn er zoal?

- **koeribbe:** gie
- **duurlopers,** **deurlopers:** alb, bab, bat, blz, bor, daf, dka, dlt, ens, ent, glb, gmd, goo, has, hdb, hei, hel, hks, kam, los, mar, nht, nls, ols, omm, oot, rij, ros, sib, sjk, stp, stw, tub, vol, vrh, vrz, whr, wij, win, wrd
- **halve deurlopers:** bab, grb
- **hele deurlopers:** grb
- **friese deurlopers:** alm, amt, dev, gie, kui, nij, stp, wij, zsl, zwo
- **friese deurrieders:** blz

- **friese skaesen:** goo, stw, wrd
- **friezen:** dev, kam, ssv
- **hä(r)dlopers:** hei, tub
- **(h)ölties:** amt, daf, dhm, dka (**hoaltkes**), glb (**hölkes**), gmd, has, hdb, hei, kui (**houtjes**), nht, omm, sjk, whr, wij, win
- **holtschassel** (Holländer): sch
- **iezerties:** nht, omm
- **dubbele iezerties:** has
- **keenderskaatsen:** ens, olm, rij
- **(h)oge noren:** alm, amt, bab, blz, daf, dhm, dka, grb, has, hel, kam, los, nht, nij, olm, omm, oot, raa, rij, ros, sjk, ssv, tub, vrz, wij, wrd
- **hele noren:** mar
- **halve noren:** mar
- **le(a)ge noren:** amt, bab, blz, dka, grb, has, hel, los, nht, nij, olm, omm, rij, ros, sjk, tub, wij, wrd
- **noren:** alm, bat, blz, bor, daf, dev, dka, ens, hdb, hei, ols, sib, ssv, stw, vas, vol, whr
- **canadezen:** ens
- **hockeyschaatsen:** bor, los, ols
- **schoonrieders:** alm, amt, blz, bor, daf, ens, hdb, hei, hel, los, mar, nij, olm, omm, raa, vas, wij, wrd
- **rondrieders:** grb, hdb
- **dreujerties:** nht
- **dreiers:** dhm, hdb, sib, vrh
- **zwerskäätsen,** **zwerscheugels:** bab, gmd, hdb, nls, ssv, stp, vol
- **zwaaiers:** alb, amt, ent, rij
- **kunstschaatsen:** bor, dka, ent, ols, omm, raa, vrz, wrd
- **kunstrieders:** tub
- **krulschaatsen:** alm, amt, daf, mar, nij, oot, raa, vrz
- **smidsschaatsen:** alb, hel, vas, vrz
- **schuutjes,** **schuties:** hel, nij, rij
- **boties:** sib, whr
- **krabbers:** vol
- **hackendreier:** sch
- **klapschaatsen:** olm, wrd

Koeribbe: een ouderwetse schaats met een grote ijzeren krul (gie); **duurlopers:** zonder kromming (alb); **frese schaatsen:** houten halve noren (goo); **hölties:** houten schaatsen (gmd, nht); **hölties:** krul aan de voorkant (hei); **hölties:** houten schaatsen met een ijzer eronder, deze had je in krulschaatsen, met een grote krul vooraan in deurlopers en schoonrieders (kunstschaatsen) (daf); **heultjes:** kinderschaatsen (amt); **dubbele iezerties:** vrögger veur de kinders (has); **keenderskaatsen:** met dubbele iezers (ens, olm); **canadezen:** vuur ieszockey (ens); **rondri-jders:** kunstschaatsen (hdb); **dreujerties:** draaischaatsen (nht); **dreiers:** soort kunstschaatsen (dhm, vrh); **zwerskäätsen:** kunstschaatsen (gmd); **zwaaiers:** krulschaatsen (alb, amt); **krulschaatsen:** oude schaatsen (amt); **smidsschaatsen:** ouderwets met krul (hdb); **skuutjes:** kö-j met dreaien (nij); **krabbers:** gewone skaatsen met korte achterkant (vol).

koek-en-zopie

Een hokje op de ijsbaan waar bijvoorbeeld warme chocolademelk, worst of snoep wordt verkocht.

kroamke, **kraomke:** alm, glb; **kroampie,** **kraompie:** hei, raa, vrh; **kröömke:** oot, olz; **kröömpie:** daf

kroam, **kraom:** glb, hel, hev, mar, tub**ieskröömken:** dev; **ieskröömpie:** wij**kroam op het ies,** **kraom op het ies:** amt**kroampie op het ies,** **kraompie op het ies:** whr**ieskroam,** **ieskraom:** ens**iestentjen:** kui; **iestentie:** sjk; **iesteantie,** **iestaentie:** vrz**iestente:** amt, hol, nij, wij, win; **iestent:**tub; **iesteante,** **iestaente:** alm, rij, vrz, wrd; **iesteant,** **iestaent:** ens**koek-en-zopie:** dka, grb, hel, ols, wij; **koek-en-sopie:** amt**koek-en-zopie-tente:** hdb, zwo; **koek-en-zopie-tent:** vol**sopiekroame,** **sopiekraome:** zsl**soppientente:** olm**sukeloamelkkroame,** **sukeloamelkkraome:** gie**sukelatente:** has, kam, nij; **sukeloatent,** **sukelaotent:** blz**sukelakeetje:** nij**soeptente:** kam**worsttente:** kam**vette kraomke,** **vette kroamke:** goo**snoepkraompie,** **snoepkroompie:** sib**consumptietente:** has**tentje op het ies:** bat**tentie:** hdb, sib, vrh; **teantien,** **taentien:** vrz**tente:** gie, gmd**ketie:** dhm; **ketien:** nls**keet:** los, mar, ols**hökkie:** hel, nht**hökke:** ros**clubhuus:** hdb**cantine:** hdb**tret:** tub

scheur in het ijs

bas: alm, amt, bat, die, hel, hol, mar, nij, omm, wrd; **bäs:** nht; **bös:** amt, bor, hks; **bus:** amt; **bars:** dhm; **bast:** eml, hdb, sib, vrz; **bäst:** ssv; **böst:** eml, los, tub, vas; **bjöst:** vrz; **burs:** rij; **bust:** dka; **barst:** grb, hdb; **baste:** hdb, hel, nls, raa, vrh, wan, whr; **bäste:** daf, ols; **barste:** bab, has, hdb, kam, sjk, vol, win; **bärste:** gmd, wij; **börste:** ens; **baarste:** gie

hardböst: alb**scheur:** dev, dka, goo, hel, los, olz, oot,

sch; **skeur**: blz, nij; **scheure**: hdb, hei, kui, olm, sib, stp, wan, wij, zwo; **skeure**: kam, stw; **schuur**: glb, rij, ros; **skuur**: ens, ent, rij, wrd; **schure**: hol

wak

Een gat in het ijs

wak: amt, bab, bat, blz, bor, daf, dev, dka, ens, ent, gie, gmd, goo, grb, has, hdb, hei, kam, kui, nij, nls, olm, omm, raa, rij, sib, sjk, stw, tub, vol, vrh, vrz, wan, zwo; **wakke**: amt, ols, stp, whr, wij, win

windwak: kam

weandgat, waendgat: amt, hev; **weendgat**: wrd; **windgat**: hdb, sib

gat: alm, amt, dev, dhm, dka, dlt, eml, ens, glb, goo, hdb, hei, hel, hol, los, mar, nht, nij, ols, olz, omm, oot, ros, ssv, stp, vas, wrd

lock: sch

biet: daf, gmd; **biete**: bab, has, hdb, kam, vol, whr, zsl; **bit**: vrz

bomijs

Ijs waar het water onderuit gelopen is.

bom-ies: alm, bat, blz, bor, daf, dev, dhm, die, dka, gie, glb, goo, grb, has, hdb, hel, hol, kam, kui, los, mar, nht, nij, olm, ols, omm, raasib, sjk, stw, vol, vrh, whr, wij, wrd

bon-ies: bab, hdb, wan, zsl

brok-ies: dka

brokkel-ies: alb, amt, hks

rok-ies: amt, eml, ens, gmd, has, ros, ssv

bros-ies: amt, rij

dop-ies: nls, vrz

dom-ies: stp

hol-ies: amt, dlt, tub

pan-ies: hei, ols, raa, wij, win, zwo

panne-ies: kam

hang-ies: dev

wrak-ies: ent, nht

weend-ies: dka

wind-ies: sch

wit-ies: hks

melk-ies: hdb

bloas-ies, blaos-ies: has

boeve-ies: hev

Wrakijs of bomijs op ondergelopen weiland (sib).

dooi-ies

dooi-ies: alm, amt, bab, blz, dev, eml, goo, has, hdb, hel, hol, nij, ols, raa, rij, sib, wan, wij; **doo-ies**: ens, vrz; **deui-ies**: dka, gie, gmd, kam, olz, ssv, stw, vol

zacht ies: dlt, hdb, kui, nij, vrh, whr, zwo

water op het ies: dhm, nls, rij

water-ies: dka, los, tub melk-ies: ent;

ieswater: sib

pap-ies: bor, daf, dka

smelt-ies: grb, nij, ols

bros-ies: win; **brös-ies**: sjk

nat-ies: nij

updauend ies: sch

snij-ies: blz

brokkel-ies: tub

sjoekse: kam

Andere soorten ijs:

kraek-ies: (een dun laagje ijs op het ijs) gie

doonker ies (hard ijs): hks

sni'j-ies (ijs, gevormd terwijl het sneeuwde, slecht om op te schaatsen): bab, gmd, has, hdb, hev, nls, wij

driefies (drijfij): hol

rubbel-ies (Deldener esch), **robel-ies** (Zeldam) (ruw ijs): amt

robbelig ies (ruw ijs): mar

ribbel-ies (een laagje water op het ijs bevriest bij bijv. een felle oostenwind): dev, nls

bobbelties-ies (ijs dat gezakt is langs de walkant; daar kan water op lopen en dan kan het opnieuw bevroren): hdb

bobbel-ies (ijs met bobbeltjes, ontstaan na regen): los, wij

bubbelties-ies (dik ijs met ronde witte "belletjes" erin): hdb

wind-ies (ijs ontstaan tijdens harde wind (geribbeld ijs)): hdb, whr

toaj-ies (dun ijs dat golft als je erover-

heen loopt): bab, wan

buug-ies (dun ijs, als je erop loopt, buigt het): wij

schol-ies (vastgevroren ijsschotten na passeren van een schip): whr

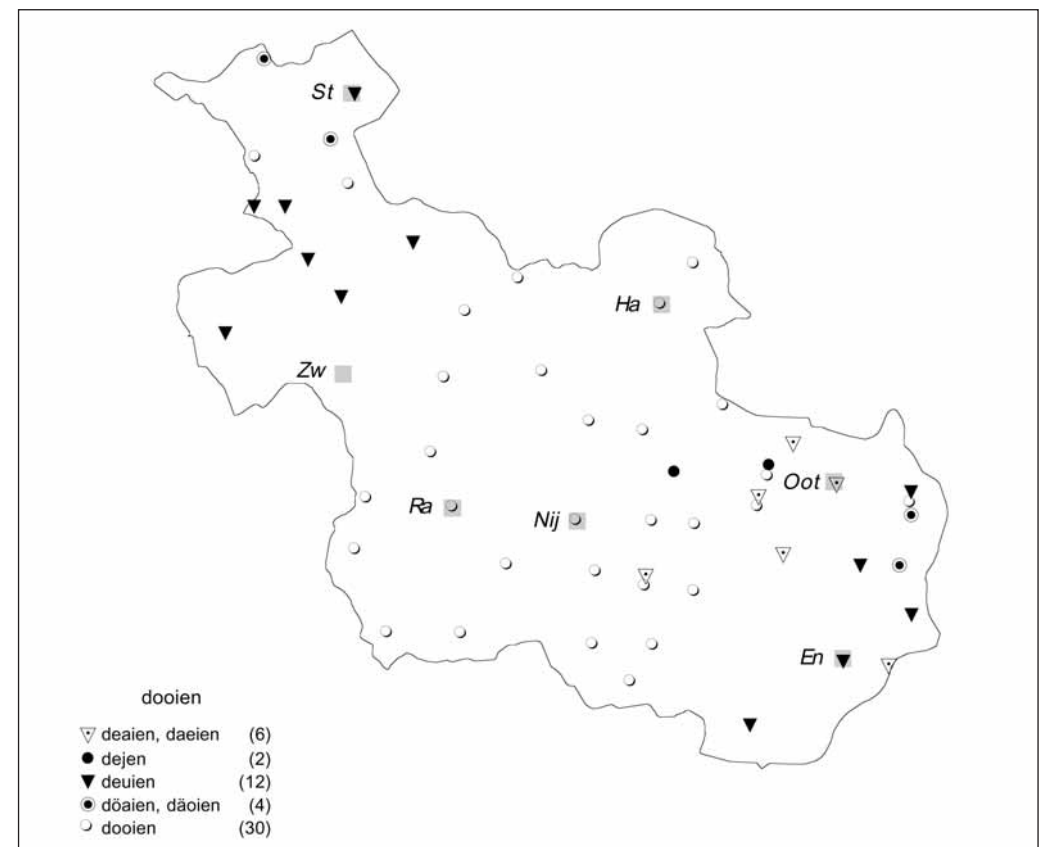
zwart ies (dik helder, snel dicht gevoren, betrouwbaar ijs): los, nls

gezond ies (dik helder, snel dicht gevoren, betrouwbaar ijs): nls

stroef ies (dan is der zaand op eweaid): los

kruuj-ies (kruierend ijs): ols

Kaart 29: dooien. Zowel het noordwesten als de oostelijke grensstreek kent de vorm deuien of het daarop lijkende döaien.

Nen boeke-bane is een ijsbaan die doorbuigt; boekebaantje spöllen was een geliefde bezigheid: met een heel stel een glijbaan maken over ijs dat, als je er op ging staan, nog niet kon houden, het spel was pas afgelopen als je natte voeten kreeg (hdb); as het lang genoeg vreuren hef ko-j bugies maken (van wal naor wal over de sloot springen en daarbij het ijs stuktrappen, dan over de schotsen (bugies) lopen zonder natte voeten te krijgen) (alm); buggeltien lopen (over ijs lopen dat eigenlijk niet houdt, dat meebuigt en golft) (gmd).

doeien

doeien: alb, alm, amt, bab, bat, blz, daf, dev, dhm, die, dka, ent, goo, grb, hdb, hei, mar, nht, nij, nls, ols, omm, raa, rij, tub, vrh, wan, whr, wij, wrd; **deui-en:** dka, ens, gmd, has, hks, kam, los, olz, ros, sjk, stp, stw, vol; **dööien:** dka, dlt, gie, olm; **deaien, daeien:** alb, ent, glb, oot, ssv, vas; **dejen:** tub, vrz; **dauen:** sch

doo: alm

doo wear, doo waer: rij; **doa Weer, dao Weer:** eml; **dooiweer:** hol

doa worden, dao worden: oot; **doa weer worden, dao weer worden:** ens

Het

dooit: alb, alm, amt, bab, blz, bor, daf, dev, dhm, die, dka, goo, grb, hei, hel, hol, kam, kui, mar, nht, nij, nls, ols, raa, rij, sib, sjk, vrh, wan, whr, wij, win, wrd, zsl, zwo; **deuit:** dka, ens, gmd, has, hev, los, olz, ros, sjk, stp, stw, vol, zwo; **dööit:** dka, dlt, gie, olm; **deait, daeit:** oot, ssv, vrz; **deejt:** alb; **deijt:** ent, glb, vas

is doo weer: bat, ens; **is doo wear, is**

doo waer: hks, rij; **is doo wjear, is doo wjaer:** vrz

doo is invallen: ens

is lös wear, is lös waer: nij, wrd; **is lös wjear, is lös wjaer:** vrz

Het is zo doo as wat (bor); een langzame dooi, een wisse dooi (bab); as de olde wieven op het ies kompt, krie-j dooi (bab); dooi zonder wind is niet weerd dat het begint (alm).

Waarom valt te zien dat het gaat dooien?

- meestal oostenwinden, dreit ie dan nöör het zuiden dan kriej deui: daf, kam
- draaiende wind: die, gmd, nht, nij, raa, sjk
- as de weend umsleut, dreet noa zuidwesten: amt, ols, vrz
- westenwiend: blz
- opkommende weend: amt, wij
- at het boesket (waaait): alb, hev, tub, vas
- at de weend deur de beume boest: amt, eml, mar, ssv
- as de bos "goest" (wind door de bomen waaait): vol
- harde wind: win
- bewolkte luchten: blz, gmd, wij
- de locht betreft: stp
- grauwe luch: bat, stw
- vochtige grond: kam
- het wordt ne soppe boeten: amt
- het wördt daampig in de bössche: grb
- aan de druppels aan de takken: dlt
- natte takken: dka
- de takken goat lekken: daf, oot
- als de bomen en de grond nattig worden: goo
- lekkende pegels: dka
- ie kiekzt zwat in de beum (bomen): alb, amt, dlt, ens, glb, hdb, los, rij
- ie kiekzt donker deur de boom: sib

- doonker in het hoalt: alm
- dof in het hoolt: ssv
- gries in het hoolt: bor, sch, whr
- blauw in de bos: bat
- blauw in de loch: amt
- bij een rieten dak: het riet kek dan donker toe: wan
- sneeuw wordt donkerder: kam
- snee en ies wödt zachte: hks
- het ies (op water) wordt doffer: dev
- water op het ies: kui
- as het geet reagenen noa het vrezen: ens, nij
- at het regenachtig wordt: amt, raa
- druppende goot: gmd
- het lekt van de bomen en daken: dhm, mar, nij
- as het root (roet) geet vallen: hdb, hol, nij
- as de rook dale sleut: nij, rij
- wit uitslaan van sommige oude muren: blz, grb, has, olm, ols, rij, stw, vas, vol
- as de stroatklinkers wit goat uutsloan: dev
- as 't drie nachen noa meka wit vrös: hdb, nij
- as de duurklinke begeet te pikken: amt
- als de mollen beginnen te smijten: dka, omm
- as de mollen "vrötten": vol
- de gaanzen komt terugge: nij
- äs de temperatuur in de heugte geit: nht, nij, rij, stp, vrz
- olde wieven op schaatsen, dan krie-w dooi weer (hdb)
- het wearberich op de tv: nij
- dat veul iej méár dan da-j 't zeet: wrd

Mist, vorst in de kist (blz, hdb, olm, stw); het vrös niet zo hard of het wordt weer dooi (hdb).

Hoofdstuk 14

In het vorige hoofdstuk ging het om water in bevroren vorm (ijs, ijzel, hagel, sneeuw), maar het eindigde met dooi. In dit hoofdstuk gaan we verder met het (hemel)water dat ons in niet-vaste vormen tegemoet treedt: als mist of regen. Daarbij valt op dat er in het dialect niet alleen gekozen kan worden uit een weelde aan woorden voor bijvoorbeeld een regenbui (zo kan de zwaarte van de bui heel nauwkeurig uitgedrukt worden), maar dat er minstens zoveel manieren zijn om te voorspellen dat het gaat regenen. Een goed hulpmiddel bij het voorspellen van het weer, zeker op de heel korte termijn, zijn de wolken. Voor de beleving van de dialectspreker zijn in de eerste plaats de vorm en de kleur van een wolk van belang; die duiden immers aan welk weer we krijgen. Met name bij onweer was het van belang om het aan te zien komen: dan kunnen bijtijds maatregelen genomen worden, variërend van met wiejweater en een palmtäkkie duur 't huus tot weideschrikdraadapparatuur uitschakelen.

Mist, regen, onweer en wolken

nevelig

daampig: amt, bab, dhm, gie, hel, sib, vas, vrh, whr, wrd; **dampig:** bat, daf, goo, hei, hol, ols, raa, sjk; **doampig, daompig:** vrz; **deampig, daempig:** bor, ent, glb, oot, rij, ros; **daamperig:** hev
groonddampig: amt; **groonddempig:** amt
nevelig: dev, dka, hdb; **neavelig, naevelig:** ens, stp
mistig: blz, goo, zwo
diezig: gmd; **duzig:** kui
dauwig: dka
dunsig: sch
heiig: nij, olz, zwo

Vaak is hier geen bijvoeglijk naamwoord, maar een zelfstandig naamwoord opgegeven:

daamp: dlt, ens, nij; **damp:** nij
dempke: alm
groonddaamp: alb, ssv, tub
groonddempke: amt
grondmist: ens; **grondmist:** has, hel, kam, nht, nls, olm, omm, vol, wij, win
grondnevel: hks
leagen daamp, laegen daamp: los; **legen daamp:** tub
lege mist: mar
mist: dlt
mistbaanken: nij
nevel: nls
kroepnevel: hdb, grb
dauw: vol
witte wieven: daf, omm

Het....

groonddaamt: alm
daamt: stw
damp: eml
dauwt: blz, hol

D'r is grondmist vake noa een iete dag (has); de koenen loopt zonder poten in het laand. Ok wel: de witte wieven bint op het laand (daf); doar haank ne groonddaamp (alb); 'n daamp haank oawer de wear (dlt).

mistig

mistig: bab, bat, blz, bor, daf, dev, dhm, die, dka, dlt, eml, ent, gie, glb, gmd, goo, has, hdb, hel, hol, kam, kui, mar, nht, nij, nls, olm, olz, omm, oot, raa, rij, sib, sjk, stp, stw, vol, vrh, vrz, wan, whr, wij, win, wrd, zsl, zwo
daampig: amt, ens, hdb, hel, hks, los, mar, nij, omm, ssv, vas; **dampig:** amt, daf, die, dka, eml, gmd, nht, nij, raa, sjk, wij, win; **doampig, daompig:** vrz; **deampig, daempig:** rij, ros; **daamperig:** hks; **demperig:** amt
neawelich, naewelich: sch
diezig: gmd
klammig: nij
miezerig: hei
sloffig: nij

Het is een kleine wereld (alm, amt, glb, has, hdb, nht, nij, ols, tub, vrz); gien weer veur nieuwsgierige meinsen (hdb);

slech vuur niegierige leu (amt); slech weer um te trouwen, weenig veroetzich (amt).

het mist

Het....

mist: algemeen; **must:** dka
daampt: ens, los, wrd; **daamp:** nij, rij;
damp: nij
neawwelt, naewwelt: sch
zit dich: alm

N.B. Het is ook gebruikelijk om Het is..... te combineren met een van de hierboven genoemde bijvoeglijke naamwoorden, dus: Het is dampig, het is mistig etc. Zulke combinaties zijn opgegeven voor: amt, bor, dhm, dka, glb, has, hdb, hev, mar, nls, ols, sjk, stp, stw, vol, vrh, wan.

De dauw trek oaver 't laand (omm).

wolk

wolke: amt, bat, daf, dev, die, dhm, eml, ent, gie, gmd, goo, grb, hdb, hei, hel, hol, kam, kui, mar, nij, omm, rij, sch, sib, sjk, vol, vrh, vrz, wan whr, wij, win, wrd
wolk: alm, blz, bor, dka, dlt, ens, los, tub, vas

schapenwolkjes

schoapenwólkskes, schoapenwólkskes: dlt, goo, hks; **schoapenwólkskes, skao-penwólkskes:** glb; **schoapenwólkes, schoapenwólkes:** alb, alm, rij, ros, vas; **schoapenwólkes, skaopenwólkes:** kam; **schoapenwólkes, schoapenwólkes:** tub; **schoapenwolkjes, schoapenwolkjes:** die; **schoapewolkjes, skaopewolkjes:** kui; **schoapenwolkies, schoapen-**

wolkies: dhm, olm; **schoapewolkies, schoapewolkies:** bab, hdb, sib, sjk, win, whr; **schoapenwólkies, schoapenwólkies:** hel, nij, ols, vrz, wij; **schoapewólkies, schoapewólkies:** daf, hdb; **schoapewólkies, skaopewólkies:** has, zwo; **schoapewolkies, skaopewolkies:** blz, gie, stw, vol, wan; **schoapewóllekies, schoapewóllekies:** grb; **schoapewóllekies, skaopewóllekies:** gmd; **schööp-wólkes, scheap-wólkes, scheapwólkes:** amt; **schape-wolkjes:** dev
schööpkeswolken: bor, eml, hol, sch;
Schöopieswolken: eml
schoapenwolken, schoapenwolken: alm; **schoapewolken, schoapewolken:** nls, stp
schööpkes an de lucht: dev; **schaopkes an de lucht, schoapkes an de lucht:** dka
scheapkes, schaepkes: dka
schöpkes: hev, los
schöopies: raa
hamerslag: bat, mar, ols, rij
witte wólkies: nht

Een hamerslag an de lucht (ens).

windstrepen

Lange , streperige bewolking

windstrepen: bat, nij; **weendstriepen:** rij
windstriemen: rij
windveren: amt, die; **windvearen, windvaeren:** hel
wolkenstriep: ens; **wolkenstriepe:** amt;
wolkenstriepen: sch
wolkensliert: ent; **sliert wolken:** amt
weerstriepen: amt
reagenstreep, raegenstreep: vrz
lange streep: vol
strepen an de lucht: amt
streperig an de lucht: hev

Ook: een stet van 'n vlegmesien (Belgische), dan kanne de weg wier venen (tub).

stapelwolk

dikke wolke: gie, hdb, vol, vrh, vrz, whr
dikke wolk: ens
grote wolke: goo, grb, kui, mar, rij, sch, sib, sjk, vrz, win
grote wolk: dlt
stapelwolke: die, hei, rij, wrd
stapelwolke: gmd
stapelwolk: bor, has, tub
lappe an de locht: nht

wolkenbank

De donkere bewolking die laag boven de horizon hangt.

wolkenbaanke: hdb, whr, wrd; **wolkenbanke:** wij; **wolkebanken:** has
baanke: hdb, nij, sjk; **banke:** daf, kam;
boanke, baonke: vrz
wolkenband: dev, nij
baand: gmd, nij
wolkenloage, wolkenloage: wrd
donkere eande, donkere aende: amt
kantluchten: blz

D'r zit een baand an de lucht (gmd).

regenwolkje

Het wolkje bij zonsondergang dat regen voorspelt.

reg(g)enwolke: olm, sjk, tub
regenwólkien: has; **regenwolkie:** sib
wolkjen: blz, dev
balkien deur de zonne: vol
dubbele zonne: hdb
nös: omm

De zonne kröp in 't nust, wie kriegt regen (amt, bat, hdb, hev, mar, nht, nij, nls, raa, ssv); de zonne geet waterig onder (hol); een wólkien als een mans-and (kam).

onweerswolken

donderkoppen: bab, daf, gmd, hdb, kui, ols, sjk, vrh, wan, whr, wij, win; **donderköppen:** hev; **donderköppe:** bor, glb, hel; **doonderköppen:** amt; **doonderköppe:** hks, mar, rij; **doonderköp:** ens
donderwolken: bab, gie, kam, olm, olz, wij; **doonderwolken:** ens, vrz, wrd
schoer doonderwolken: vrz
donderschoer: omm, hei, nij, nls; **donderschoer:** has; **doonderschoer:** alm, dka, vrz; **doonderschuur:** vrz
donderbeuje: vol; **donderbujje:** grb
onweerskoppen: hdb, hel, stw, zwo; **onweerkoppe:** alm; **onweersköppe:** bor
wolken met köp: ros
onweerswolken: blz
zwoare onweerswolken, zwoare onweerswolken: whr
onweersschoer: goo, nht; **onweersschoer, onwaersschoer:** dka; **onweersskoere:** kam
grommelköppe: eml, oot; **grommelköp:** ssv, tub, vas
grommelschoer: alb
koppen an de lucht: bat
doonkere wolken: wrd
schwatte Wolken: sch
best schoer: daf
dik schoer: vrh
schoer: ent, hei, hol, omm, raa, **skoer:** nij, rij
schip met zoere appels: daf
D'r kump zwoor weer: onweer (gmd);

zwarte koppen an de lucht (dev); er zit grommel in de locht (dka); d'r kump 'n schoer op (dhm).

betrokken

De lucht is.....

betrökken: alb, alm, amt, bab, daf, dka, dlt, eml, gie, gmd, has, hdb, hei, hel, hol, nht, nij, nls, omm, rij, ros, sjk, ssv, stp, vas, vol, vrh, vrz, wan, whr, wij, win; **betrokken:** amt, bat, blz, dev, dhm, dka, glb, kui, los, mar, olm, ols, olz, oot, raa, sch, sib, zwo

betuut: hev

bewolkt: dka, los

dikke bewolkt: rij

zwoar bewolkt, zwoar bewolkt: rij

somber: olm

dicht: alm

dichtezakt: nij

gries: mar

De lucht zit....

dichte: die, dhm, hdb, hks, kam, ols, stw; **dicht:** alm, ens, vas

De lucht.....

betrekt: algemeen

betrekt sick: eml

trekt dichte: daf, die, dka, hev, nij, ols, rij, wrd; **trekt dicht:** alm, alb, dka, nij, oot

zakt dichte: has, hei, nij, vrh; **zakt dicht:** nij; **zakt dechte:** gmd

knip dichte: kam

slat dichte: stw; **slöt dichte:** gmd

zet an: gmd, vrh

zet sick: eml

zet zich dicht: dka

dikke locht: hev, rij

do(o)nker weer: dka

gries weer: omm

grieze locht: ols

Het is donker in of an de locht (amt); het wordt donker, d'r komp een dikke bui'je an (nls); het wordt al aordig donker, het gaot vast regenen (kui); het wördt zo dik in de locht (vas); de loch betrek, het wil reagenen en mangs biw doar wa bli'j met (mar); het wast aan de lucht (los).

zwaar bewolkt

De lucht is

zwoar bewolkt, zwoar bewolkt: alm, bor, daf, dka, dlt, ent, gie, glb, has, hei, hel, hol, los, nij, nls, olm, ols, olz, rij, ros, sib, sjk, ssv, vas, vrh, wan, whr, wij, win, wrd; **zwöör bewolkt:** dev, kam; **zwoor bewolkt:** vrz; **zwaar bewolkt:** zwo

zwoar in de kop, zwoar in de kop: amt

heel zwoar, heel zwoar: amt

zwoar, zwoar: amt, hol, omm, vrz;

zwoor: gmd

zwart: hks, mar, nij

donker: alb, bab, dhm, kam, sjk; **doonker:** alb

duuster: amt, mar, omm

oardig dicht, aordig dicht: blz

dicht: alm; **dichte:** vol

dichtezakt: hei

helemaal dichtezakt, helemaal dichte-zakt: nij

dichte betrokken: amt

helemaal betrökken, helemaal betrokken: hdb

betrökken: alm, eml; **betrokken:** amt, sch

dik(ke): bat, has, hev, kui, nij, raa, rij;

dekke: gmd

erg bewolkt: goo

bewolkt: amt, tub

poesterig: ols

Doonker in de löcht (alb); duuster an de locht (mar); poesterig in de locht (ols), zwart an de locht (hks, mar).

De lucht is zo ziek, as 'n padde (blz); dreigende zwarte wolken los van elkaar: z.g. "grommelköp" (dlt); het is nog nooit zo duuster ewes of 't wodt wa wier lecht (mar).

Ook de vorm en de kleur van de wolken kunnen een voorspellende waarde hebben:

Donderkoppen an de lucht voorspellen onweer (evenals 'onweersvliegies'), 'een dekke lucht' duidt op regen. Soms blijft zo'n bui ook voor het water hangen. Skoapewöllekies brengen mooi weer (gmd); er komt een skip met zoere appels aan. Dan is er een zware bui op komst (bab, bor, gie, kam, nht, nij, omm, vrh, wan, zwo); dikke locht: reagen, doonderköp: onweer, breuierig weer: onweer, de locht skoert: onweer (ens); donkere, geile luch, as de buje over de Iessel kump kriege wie zwoar weer (hei); de lucht begint te warken (onweer), de lucht bluuut (has); koppen op de wolken is onweer, schapewolkjes is vaak regen (dev); doar zit köppe an de locht, het begunt te warken, het smeert, der zit nen donderschoer/donderbujе an de locht, de locht wördt gelle (hdb); "der zit 'n schoer, zee Kloosterboer, der komp niks van, zee Bongel-Jan, 't is verteerd, zee Kuier-Geert" (hdb); der zit kuppe an de loch, het schoert (amt); donderkoppen (donkere wolken, waar witte koppen bovenuit komen) voorspellen onweer en storm (bab, nls); as

het vaal an de loch zit krie-j hagel (bat); windveren – regen, schapewolkjes – mooi weer, zwaar bewolkt – (onweers)buien (die); wat wordt het toch duuster, doa komt grommel (dka); schapewolken: aander weer op komst, wiendveren: bestendig weertype (stp) het schoert an de locht (nht); as de luch lege zit, krie-j vake reagen, as de luch warkt krie-j onwear (nij); "het weer zet zich": de wolken drijven bij elkaar en er ontstaat een onweer (los); de lucht zet an, de lucht werkt (kui); hoch uptrek-kende Wolkentörne brengt 'n Grummelschur (sch); der zit grommel-köp (onweerswolken) an de locht (ssv); d'r hangt grommelköppe, d'r koomp 'n schoer (oot); schoapenwölkie: derde dag reagen (ols).

opklaren

opkloaren, opklaoren: algemeen; **opklören:** dev, kam; **opklören:** dka, gmd, grb, vrz; **opklaren:** zwo; **upkloaren, upklaoren:** eml, sch
ophelderen: dka, vrz; **op-elderen:** gie; **uphelderen:** eml
helder worden: alb, los, oot; **helderder worden:** stw
opknappen: gmd
optrekken: nij, omm
better wörden: nij, rij

De radio hef better weer in 't zinne (hdb); naor het weerbericht klöört het op in de lucht (kam); de radio zeg da-w good weer kriegt (tub).

onbewolkt

De lucht is

helder: alb, alm, amt, bab, die, dka, ent,

hdb, hei, hev, nht, nij, ols, olz, oot, tub,
vrz, whr, wij, win, wrd, zwo; **healder**,
haelder: ens; **heller**: ssv, vas; **elder**:
gie, sjk
helder skone: kam
skoon: blz, kui; **skone**: gmd, stp, vol,
whr; **schone**: nls, omm, raa
kloar, klaor: amt, bat, die, dlt, eml, ens,
ent, glb, hei, hks, hol, los, mar
zunnenkloar, zunnenklaor: sch
onbewolkt: dev, dhm, dka, goo, has, hdb,
hel, kam, nij, nls, ros, sib, vrh, vrz,
wan, whr
strak: hel, ols, rij
strakblauw: hdb

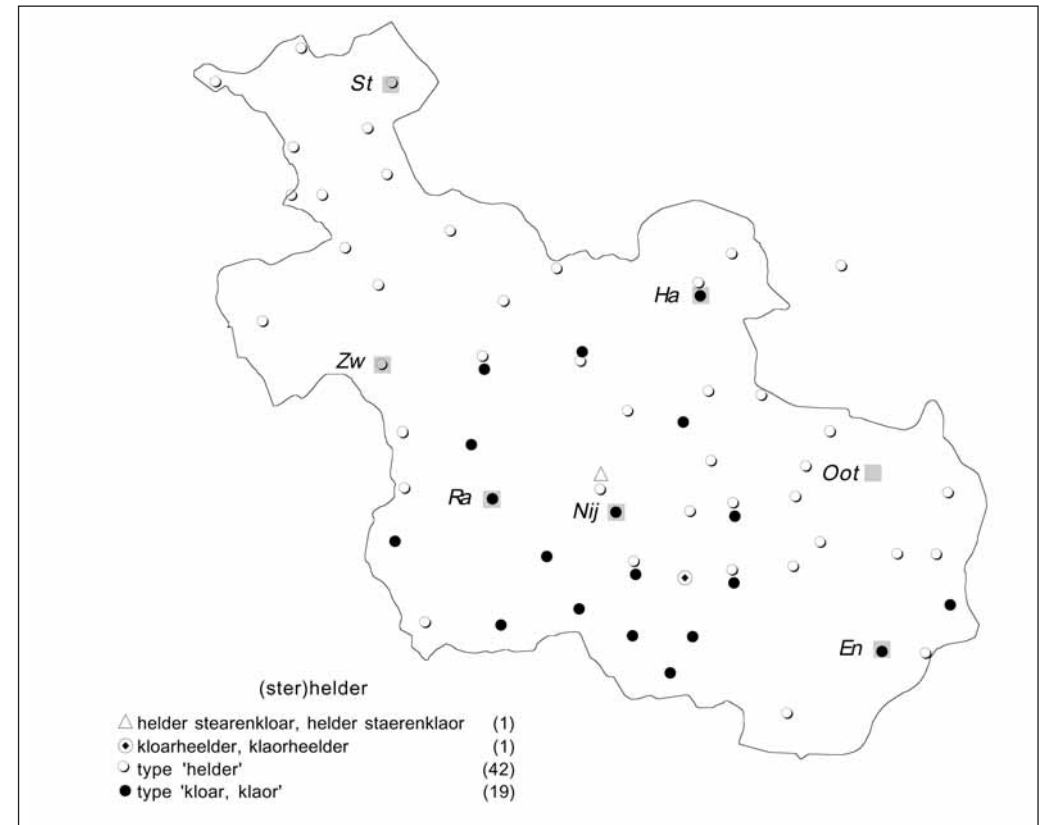
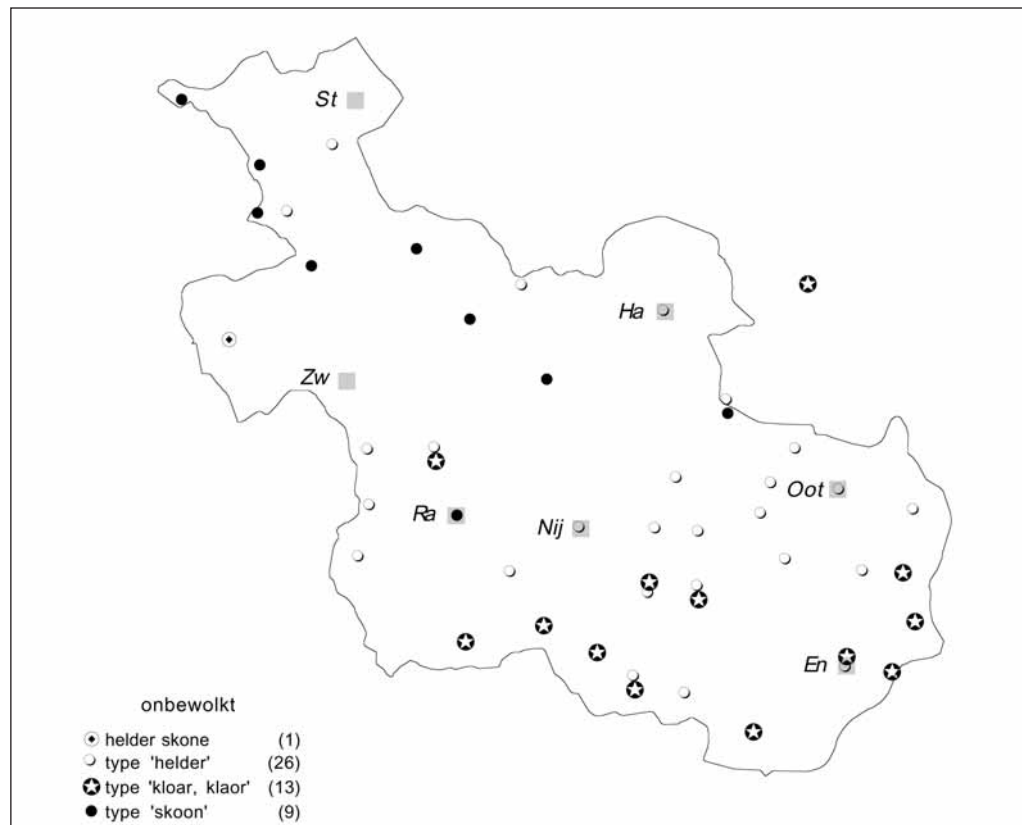
glad: raa
skier: glb

Helder in de lucht (löcht, lucht) (ols, alb;
wij); gien wolkie (olm); gien wölkje an
de lucht (daf), gin wölkske an de lucht
(rij).

sterhelder

steernhelder: alm, alb, amt, bab, blz, bor,
eml, glb, grb, hdb, hks, kui, nls, olm,
omm, rij, ros, sib, ssv, tub; **steernelder**:
gie, has, sjk, vol, wan; **steernealder**,
steernaelder: gmd; **steernshelder**: daf,

Kaart 30: onbewolkt. Het type kloar komt langs de zuidgrens voor, het type skoon hoort bij het noorden.

Kaart 31: (ster)helder. In vergelijking met het vorige kaartje is het type kloar in noordwestelijke richting uitgebreid.

steernselder: kam; **steernenhelder**:
vrz; **stearnhelder, staernhelder**: dlt,
hel, olz; **stearnelder, staernelder**: stp;
stearnhelder, staernhelder: rij, wrd;
stearnhelder, staernhelder: vas; **ster-**
renhelder: dhm, dka, whr; **sterrenel-**
der: stw; **sternehelder**: dka; **sterhelder**:
dev, olz
steernkloar, steernklaor: alm, bat, die,
ens, goo, mar, nht, omm, raa; **steerns-**
kloar, steernsklaor: ols; **steernenkloar,**
steernenklaor: sch; **stearenkloar, stae-**
renklaor: amt, hei, rij; **starrenkloar,**
starrenklaor: hdb, hol, nij; **stärren-**
kloar, stäärrenklaor: daf; **sterrenkloar,**
sterrenklaor: goo, los, vrh

helder stearenkloar, helder staeren-
klaor: hel
kloarhelder, klaorhelder: ent
helder in de luch: win
zo helder as wat: wij
helder: daf, zwo

“Sterhelder” wordt niet gebruikt, we
zeggen liever: 't is zo helder as wat
(wij).

regen

reagen, raegen: alb, bat, bor, daf, dev,
dhm, die, dka, dlt, ent, goo, hei, hel,
hev, hks, hol, mar, nij, nls, ols, olz, oot,

rij, sch, ssv, stp, vrz, wij, wrd, zwo;
reggen: hks, los, ros, tub, vas; **regen:**
 alm, amt, bab, blz, die, dka, eml, gie,
 glb, gmd, grb, has, hdb, kam, kui, nht,
 olm, omm, raa, rij, sib, stw, vol, vrh,
 wan, whr, win

Het is nattig (nij).

Het regent af en toe.

...**mangs:** alb, bor, dka, dlt, grb, hol, nht,
 nij, ols, ros, ssv, tub, vas; ...**manks:**
 dhm;

...**mongsmoal, mongsmoal:** vrz

...**bie zette:** ens; ...**of en toe:** bab, bat,
 daf, ent, hev, olm; ...**af en toe:** dev;
 ...**oaf en toe, aof en toe:** kam; ...**af en**
too: amt, sch; ...**of en too:** dka, dlt,
 ens, glb, goo, olz, oot, wrd; ...**of en tou:**
 vrz

...**noe en dan:** alm, dka, vrz; ...**noew en**
dan: wrd; ...**now en dan:** glb, kam

...**zo of en toe:** hel

...**zo no en dan:** hks; ...**zo nou en dan:**
 blz, die, has, hdb, hol, rij, sib, vol; ...**zo**
now en dan: kui, los, oot, sjk, stp, stw,
 vrh, wan, whr, zwo; ...**zo non en dan:**
 dka, gie; ...**zo noe en dan:** amt, daf,
 ens, hei, nij, ols, raa, wij, win; ...**zo**
noew en dan: alm, hel

Het is mangs wat nattig (hdb); het **mie-**
gelt of en toe (olm).

Er komt regen als...

- de zwaalven leeg vleugen: alb, amt,
 bab, blz, bor, dhm, die, dka, ens, ent,
 gie, glb, gmd, grb, hdb, hel, hks, hol,
 kam, mar, nht, nij, nls, omm, rij, sch,
 sib, tub, wan, wij, wrd
- er zeemeeuwen boven het land vlo-
 gen: dhm, nls

- de meeuwen (Sluziger kippies (stp))
 der bint: blz, stp
- de hoesdoef röp: ens, die, glb, omm,
 stp, wij, vrh, wrd
- de krein (kraaien) zo schreeuwt: bat,
 hdb
- de pauwen schreeuwen: die, dka, nij
- de hennen zo schreeuwt: mar
- de hane krait: nij
- de koekoek an een stuk deur röp (hij
 wil water op de sta(ar)t hebben): alm,
 goo, hdb, stp, stw, win
- de gieteling (merel) giet zingen: hdb,
 wrd
- de spechte lacht: alm, amt, nij, omm
- de eanne oonder het water skeet: hks
- de katten zich wast: hks
- de Hund stinkt: sch
- de honden gras eten: dhm
- de geiten bleert: hdb, sib
- geiten die lös rondloopt vut rent en
 stoeft: hdb
- de Koie an het bissen binnt: sch
- de beest amoal ene kant oet stoat: dka
- de koeien mit de start noar de wiend
 stoan: blz, zwo
- de koo an het droad stoat: tub
- de koeien met een gebogen kop stoat
 en een grommend geluud maakt: nij
- de beesten onder een boom goat
 stoan: glb
- de slakken kroept: bab, hdb, nls, stw,
 vrz
- de padden kroept: ols
- de vliegen stekt: ens, hdb, kam, nht,
 nij, omm, rij, whr
- de muggen dansen: die
- de pieren noar boaven koompt: hks, rij
- er molshopen komen: dhm
- het jappelblad anders umme giet lig-
 gen: hdb
- de blaadjes aan de bomen de onder-
 kant laten zien: nls
- er aan het blad van de aronskelk een

drup hangt: vol

- de bosanemomen zich sluiten: wij
- de pinksterbloemen zich sluiten: wij
- de dannappels too goat: amt
- de moane op de rugge lig: amt, hdb,
 hev
- de moane 's morns dichte zit: nij
- de zonne in 't nös kröp: bat, kam, nij
- de zonne stekt: nij
- de wind noar het zuudwesten geet
 (krimpende wind en uitgaande vrou-
 wen bint neet te vertrouwen): hel, rij
- de wiend krimpt (krimpen is tegen de
 zon indraaien): stp
- de wiend geet liggen: alm, amt
- skossteindaamp dale slöt: hks, nij, sch
- je het roet könt roeken in 'n skoar-
 steen: nij
- ter hamerslag (kleane wölkies) an de
 loch zit: hks
- visschubben an de locht komen: hdb
- je zo blauw in de bos kiekt: hdb
- de potlander vloere nat worden: hdb,
 nls
- de vloeren in de skure of stal vochtig
 blieden: kam, nls
- de likdeurn stekt: nij, tub
- het zoalt nat wör: ens
- sloten en aofvoerputten stinken: goo,
 kam, nls
- je de Regge könt roeken: nij
- de woonwagens goat trekken: hdb, nij

Verschillende van die wijsheden hebben zich
 vertaald in weerspreuken:

- röp de holtdoeve menig keer kriegen
 wi'j ander weer: vrh.
- morgenrood, water in 'n sloot: amt,
 bor, dhm, glb, grb, los, nij, nls, raa, vol,
 vrh, wan, whr, wij
- de moanesikkel op de rugge morn
 water op de brugge: amt
- 'n kringe um de maone, binne drie

- dagen biester wear: nij (Maar: 'n
 Kringe um de maone stit de landman
 an (!) (nij))
- kring um de zonne, kriet vrouw en
 kinder um: nij
- kring om de zon huilen vrouw en kin-
 deren om, kring om de maan het zal
 nog wel gaan: raa, vol
- een kring om de zon brengt water in
 de ton, een kring om de maan 't zal
 vergaan: dhm
- schoapkes an hemmelraand brengt
 water in het mulle zaand: los
- heel de lug vol schuppies bin drie
 daagn druppies: raa
- hamerslag gif reagen, 'n earsen, twee-
 den of darden dag: nij
- viskeschubben en hamerslag, wie
 kriegen reagen morgen of met de
 derde dag: amt
- schubben als een vis, binnen drie
 dagen regen gewis: omm

Andere voortekenen van regen of weersver-
 andering in het algemeen:

- 's morgens tegen half acht de lucht in
 het oosten rood en gekleurd (geen
 ronde zon dus) prachtig gezicht: tegen
 een uur of elf regenen: wan
- verandering van wind, als de rook
 neerslaat, als de rook recht op trekt,
 komt er koud weer. Allemaal lage
 luchtdruk - slecht weer: nls.
- de maone zit er poesterig: dan zit er
 regen of sneeuw in de lucht: win
- bij een kreenk um de moan: ens, glb,
 los, nij
- je kriegt regen, de wind is lege an:
 omm
- wie kriegt reagen, want der valt root
 op de plate: hks, nij
- bij scheupwulkskes an de locht: amt

Geeze had as kind altied koene ehoed, was dus de hele zommer in het veld. Toen ze old was, worden heur road vake vroagd, veural in de heujtied. “Geeze, wat kriege wi-j veur weer?” “Wi-j kriegt regen, want de kraaien gaait zo” (gaaien is onderling geschreeuw tussen kraaien) (hdb); “lig de moane op de rugge, dan mut de boer oaver de brugge” (wanneer er vriezend weer of slecht weer is bij het eerste kwartier, dan houd je dat weer tot de volle maan - hoog water, dan over de brug) (hev).

Wanneer blijft het regenen?

- als koeien tijdens regen blijven grazen: alb, bab, die, tub
- als de koeien bij regen blijven doorgrazen komt er langdurig regen, bij een korte bui blijven ze bij elkaar staan “met de kont in de wind”: wij
- as de koenen met het gat noar de regen goat stoan: hdb, nij, rij, stw, vrh
- als de koeien bij elkaar drommen in de wei en niet vreten: gie
- as de hoonder boeten bleven: alm, amt, bor, dka, dlt, ens, glb, hdb, nij, raa, vol, vrh
- as de hoonder in reagen boeten bleeft, gif het een aovendreagen: hks, ssv
- as ter bloäsker op de plesse stoat: dka, mar, nij
- bollenogen op het water, maen reagent het wear!: hel
- een hane die nog late op de dag kreijt in de regen is een teken dat het de andere dag ok regent: hdb
- zunnescien en reagen, morgen waer reagen: nij

As de beeste skuult vuur 'n reagen dan is het nen buuj; blijft ze in 'n reagen lopen, dan is het 'n dag reagen. Zo ok

met de hoonder. As de hoonder noar binnen hengoat, krie-j ne buuj (ens).

Maar: als koeien bij regen met de kont naar de wind in een hoek staan, wordt het droog (bab).

motregen

motregen: alm, amt, bab, bat, daf, dev, dhm, dka, dlt, eml, ens, ent, gie, glb, gmd, goo, has, hdb, hei, hel, hev, hks, hol, kam, kui, los, mar, nht, nij, olm, ols, olz, omm, oot, raa, rij, sib, sjk, stp, stw, tub, vas, vol, vrh, vrz, wan, whr, wij, wrd, zwo

mootke: dka; **motken:** dka; **motke:** ros
fiene regen: grb, hdb, los, nht, nij, sib;
fien reagen, fien raegen: nij, rij; **fien regen:** alm
smot: amt
miezerige reagen, miezerige raegen: ols
mieselreagen, mieselraegen: sch
miezer: ens
stofregen: alb, amt, dka, ens, hks, los, mar, nls, olm, rij, ssv, stp, vrz, win
stoefreagen, stoefraegen: mar

De cursieve druk van regen betekent dat de klankvorm van dit woorddeel niet nader is gespecificeerd; zie daarvoor het lemma 'regen', p. 133-134.

Het.....

motreagent, motraeagent: amt, bat, daf, dhm, dlt, ens, glb, goo, hei, hel, hol, los, ols, olz, oot, zwo; **motregent:** blz, gie, nht, nls, raa, rij, sib, sjk, vol, vrh, wan, whr, wij, win
mot: alm, amt, daf, die, dka, gmd, goo, hel, nij, sjk, vrz, wrd
smoet: amt

motket: dka, dlt, ros, ssv, vas
mottert: alm, dev, ent, nij
miezert: bab, blz, has, hdb, kam, kui, nls, ols, stwm, wij; **miezelt:** sch
miest: bor, ens
stofreagent, stofraeagent: alb, dka, ens, hol, vrz
stöf: omm
fisselt: eml
zort: hev
druppelt: kam

Wi-j hebt een fiene regen (grb); heel fijne motregen (nls); noarderstof kloart helder op: wördt ezegd as der fiene reagen uut het noarden komp (nij).

regenbui

regenbuj: amt, bat, dev, dhm, ent, glb, goo, grb, hei, hel, hev, hol, kam, nht, nij, ols, raa, rij, sjk, stw, vrh, vrz, wan, wij, wrd; **regenbuuj:** bor, ens, ros;
regenbujje: daf, eml, gmd, has, hdb, mar, omm, whr, zwo; **regenbuj:** alm, alb, dka, hks, olz, oot, ssv, vas; **regenbui:** bab, die, nls, kui, nij, olm, sib, win; **regenbui:** alm, amt, blz, dka, dlt, glb, los; **regenbeuje:** gie, stp, vol
regenschoer: eml, sch, tub

De cursieve druk van regen betekent dat de klankvorm van dit woorddeel niet nader is gespecificeerd; zie daarvoor het lemma 'regen', p. 133-134.

lichte regenbui

buujke: bor, goo; **bujke:** alm, mar, tub;
bujken: ssv, vas; **bujgie:** daf, eml, grb, omm, vrh, whr; **bujgien:** ols; **buike:** amt, glb; **buigie:** bab, nls, olm;
buigien: kam, vol, vrz; **buitje:** alm;
buitjen: blz; **beujke:** hks; **beugien:** vol

regenbuigien: has
licht bugie: wan; **licht buujgie:** hei; **licht bujke:** hol; **licht bujgie:** nht; **licht buigie:** nij
lichte bui: eml, sjk, zwo
lichte regenbui: amt, dlt, oot, sib
kleen buujke: rij; **kleen buiken:** dka; **klean buke, klaen buke:** amt; **klean buujgie, klaen buujgie:** nij; **klean bujke, klaen bujke:** hol; **klein buujke:** bat; **klein buujgie:** raa; **klein bujgie:** hdb; **klein buigien:** kui; **klein beugie:** stp; **klein beugien:** gie
heanig buujke, haenig buujke: rij; **heanig bujke, haenig bujke:** alb; **heanig bujgie, haenig bujgie:** hel; **heanig buiken, haenig buiken:** ent
bui: veur de stof: win; **buj:** veur het stof: sjk; **buutjen tegen de stof:** dev; **buujke vuur 'n stof:** bor, ens; **buujgie veur het stof:** hei, wij; **bujgien veur het stof:** kam, ols
zacht buujke: wrd; **zacht bujke:** hol; **zacht bujgien:** gmd
pisbuujgie: wij
muggenpissen: vrz
snisterbujje: omm
regentien: kam
zacht regentie: hdb
bettie regen: dhm; **bettie reagen, bettie raegen:** nij; **betje reagen:** die; **betke reagen, betke raegen:** dka, los, ros
spetterregen: omm
sputterieje: amt, rij
lichtet schoer: sch
godder: vrz
guddertie: vrz

De cursieve druk van (regen)bui betekent dat de klankvorm van dit woorddeel niet nader is gespecificeerd; zie daarvoor het lemma '(regen)bui', p. 133-134.

Het regent.....

een **beetjen**: blz; een **betie**: nls; een **betien**: stw; een **betke**: dka; een **betken**: sch; een **bettien**: win;
moar een betien, maor een betien: gie; **mar een bettie**: hdb
mer een klean bitke, mer een klaen bitke: dlt; **mer n' klein beetje**: rij
een fitjen: ent
een paar druppels: sib; **een pa dreup**: vas
een sputterke: alm
een ströpke: dlt
wa: die
luk: los
amper: daf, has
iets: alb
mär iets: vrz
heel iets: goo
ietsies: vrh
mear heel weinig, maer heel weinig: olz
mar eel weinig: vol
mar weinig: hei
niet veule: kam
hoaste niet, haoste niet: bab

Het....

smeert een betie: whr
sputtert een betje: amt, rij
sputtert iets: vrz
sputtert: daf, hol
piezelt: zwo
stipt: eml
fisselt: eml
stofreagent, stofraegent: stp

Het regende zo weinig; toen de druppels an de grond kwammen waren ze al weer op-edreugd (dev); d'r kump niet veule van, de grond is kraamp-an nat (nls); jie kunnen de regen wel griepen (blz); het sputtert een bietje, het breg

nig wat an, het is niks weerd, het is ne sputterie (amt); het komt niet an de wörtel (wan); het is slof (omm, rij); 'n stof is d'r of (oot).

zware regenbui

zwoare regenbui, zwaore regenbui: blz, dlt, goo, hol, mar, nht, olz, oot, ros, sib, ssv, wrd; **zwöre reagenbujje**: dev
zwoare bui, zwaore bui: alm, die, glb, hel, los, nij, sjk, vas, win, zwo; **zwore buje**: vrz
dekke zwore buje: gmd
dikke bui: dhm, eml, gie, has, hdb, hei, hel, kui, nij, omm, stp, stw, vrh, wan, whr
beste bui: bor, rij
plensbui: amt, dka, ens, grb, hdb, nij, ols
störtplensbujje: daf
stortbui: bab, bat, blz, ols, raa; **störtbui**: amt, daf, hks, kam, wij
stortreagen, stotraegen: ens
harde bui: los; **arde beuje**: vol
fikse buje: rij
grote buje: raa
hoosbujje: hdb
katteregenbujje: rij
kletterbuuj: ens
zwoare schoer, zwaore schoer: tub;
zwoar Schoer, zwaor Schoer: eml
reagenschuur, raegenschuur: vrz
schoer: ent, vas; **schoer**: ens
zwoar weer, zwaor weer: dka
wolkenbrökke: ens

De cursieve druk van (regen)bui betekent dat de klankvorm van dit woorddeel niet nader is gespecificeerd; zie daarvoor het lemma '(regen)bui', p. 133-134.

Het....

stortreagent, stotraegent: amt, bat, dev,

ens, glb, hol, nij, olz, stp, wrd, zwo;
stortreagent: bab, blz, gie, has, olm, raa, sib, stw, wan; **störtreagent, störtreagent**: daf, goo, ols, wij; **störtreagent**: eml, nht, rij, sjk, vol, whr
göt: alm, amt, ent, gmd, grb, hdb, hel, nls, omm, oot, vas, vrh, vrz, wij
goest: ens, omm, rij, wij
heujert: hks
hoost: nij
plaschet uut de locht: vrz
plenst: dka, los, nij
pleert: alm, amt, hol
smakt: ols, vrz

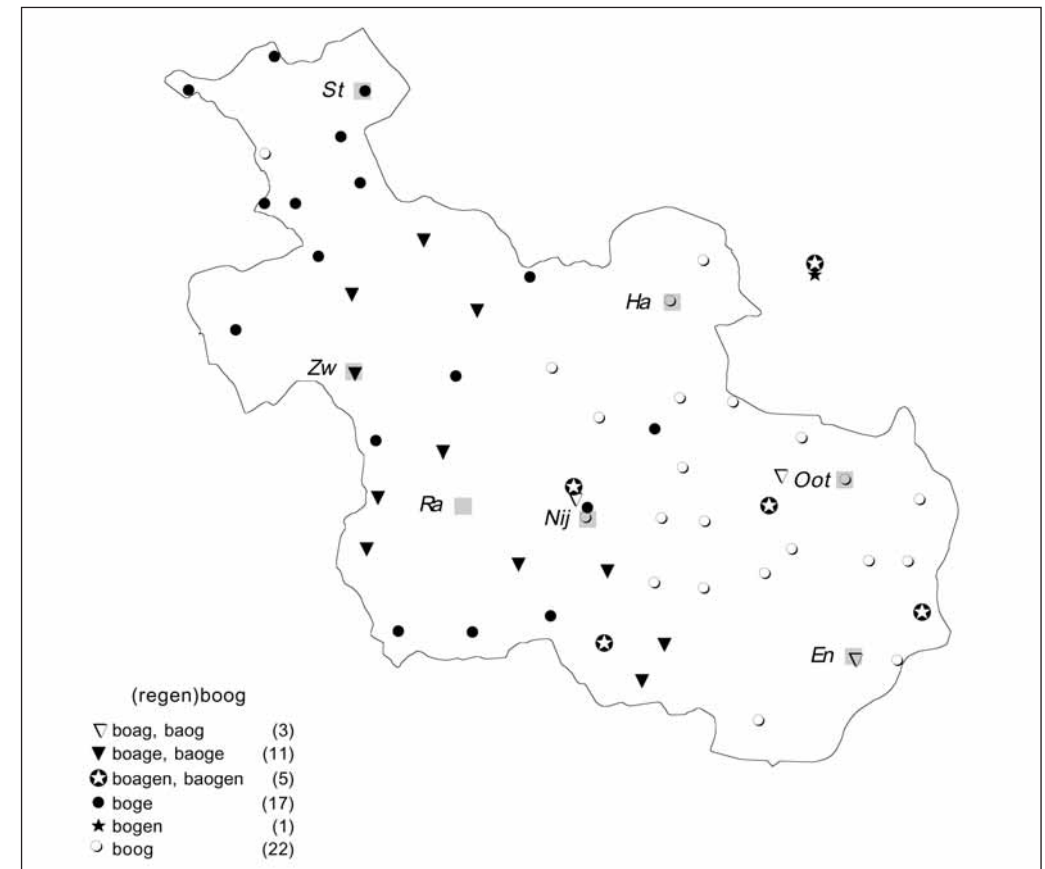
gasket: mar
baschet: vrz
basket oet de locht: ros
valt met bakken: dka
komt met bekke oet de locht: rij

Het regent.....

onmunig hard: nij
alderbassend hard: nij
hard: dhm, die, dlt, nij

Het reagent dat het goest oet de locht (ens); het spuit de lucht uut (kam); het

Kaart 32: (regen)boog. Boge hoort vooral bij het noordwesten, maar komt in het zuidwesten ook wel voor, boog hoort bij Twente en Noordoost-Overijssel. Boag(e) is in Salland en in het zuiden te vinden.

kump met bakken uut de lucht, d'r is een smak reagen evallen (hei); het reagent at et smakt (vrz); het spoelt van de regen (kui), het regent ossenoagen up het water (eml); 't reagent, ie könt der wè 'n fiets teeng an zetten (nij); bes wear veur de late kikkerties, dan könt zo nog 'n stat kriengen (goed weer voor de late kikkertjes, dan kunnen zo nog een staart krijgen). Det zeaden ze, as het völle reagenen (nij).

regenboog

regenboagen, regenbaogen: alb, eml, hel, los, mar, ros; **Reagenboggen, Raegenboggen:** sch; **Regenbogen:** eml; **regenboage, regenbaoge:** die, goo, has, hei, nht, nls, ols, rij, stp, wij, zwo; **regenboge, regenboge:** bab, bat, daf, dev, gie, gmd, hol, kam, kui, nij, olm, sjk, stw, vol, vrh, wan, win; **reagenboag, raegenbaog:** ens, hel, tub; **regenboog:** alm, amt, blz, bor, dhm, dka, dlt, ent, glb, grb, hdb, hks, nij, olz, omm, oot, sib, ssv, vas, vrz, whr, wrd

Règenboage

De duust're donderwolken drieft tesa-
men,
En stapelt zwätte kop op zwätte kop,
Ik slute één veur éne alle ramen,
De mussen moffelt zich weg in klimop.

Het wolkendek wordt zeutjesan com-
pacter,
Geluden raakt geluudloos in de macht
Van 't onweer en het kump mien veur
as zakt er
De onvoltooide dag weg in de nacht.

Van verre kump een windvlage vertel-
len:
"Blief thuus"! De blaaien ritselt an de
boom
De blomen buugt bedeesd mee op hun
stellen.
De donder dreunt deurdringend, moar
nog loom.

Dan volgt op bliksemstroalen hädde
klappen.
Of een rebelse reus ons wakker röp.
Zo'n woesteling, dee met heel zwöre
stappen,
gebelgd oaver de zolderbalkens löp.

Het règenwater klatert noar benejen,
Göten en putten könt het nauw'lijks an.
Moar al het leed is ook weer gauw ele-
jen,
Want zee, de zonne kump d'r al weer
an.

De eerde hef zich bärstensvol ezoagen,
Een geet'link fluit al weer, hef rust noch
duur
Een vlinder fladdert noar een règenboa-
ge,
En ik ik stoa versted van Gods
natuur.

Wim Lubberding (dev).

onweersbui

onweersschoer: ent, goo, los; **onwears-
schoer, onwaersschoer:** dka
donderbuije: dev, dhm, grb, ols, stw,
wan, wij; **donderbuije:** daf, hdb, mar,
omm, whr; **donderbuije:** kui, olm, vol;
donderbui: blz; **donderbeuje:** vol;
doonderbuije: rij
donderschoer: amt, hel, bor, olz, raa,
win; **donderschoer:** has, glb; **doonder-
schoer:** alm, amt; **doonderschuur:** vrz
grommelschoer: dka, dlt, oot, ros, ssv,
tub, vas; **grommelschoer:** ens, nij;
grömmelschoer: alb, eml, sch
schoer: bat, daf, dhm, die, hdb, hei, hol,
nij, ols; **schoer:** hks, nij, rij, wrd
zwoarwearbeuje, zwaorwaerbeuje: stp
zwoor weer: gmd
onweersbui: blz, daf, dhm, giem, gmd,
goo, grb, hdb, hel, kam, mar, nht, nij,
nls, raa, sib, sjk, vrh, vrz, wan, whr,
zwo

De cursieve druk van onweersbui betekent
dat de klankvorm van dit woord niet nader
is gespecificeerd; zie daarvoor de lemma's
'bui', p. 137, en 'onweer', hieronder.

Een onwearsbuije brengt zien eagen
wind met: met een onwearsbuije kump
de wind vake van verskillende kaanten
(nij).

onweer

onweer: alm, bab, blz, dev, dka, ens, ent,
gie, goo, grb, has, hdb, hei, hol, kam,
kui, nij, nls, olm, ols, omm, raa, rij, sib,
sjk, stp, stw, vol, vrh, wan, whr, wij,
win; **onwear, onwaer:** daf, dhm, glb,
hel, mar, nht, nij, olz, rij, wrd; **on-
wjaar, onwjaar:** vrz; **Unweer:** eml;
Unwear, Unwaer: sch; **onneweer:** hks

onweersbuije: bat
grommel: dka, dlt, oot, ros, ssv, tub, vas;
grömmel: alb
grommelbui: dka
grömmelschoer: sch
schoer: bat, dhm, die, hev, los, ols, hol;
schoer: ens, rij, wrd
doonder: alm, bor; **donder:** stw
donderbui: blz; **donderbuije:** daf; **don-
derbuije:** die, nij
doonderschoer: ent; **donderschoer:** amt
zwoor weer: gmd; **zwoar weer, zwaor
weer:** stp

Het

onweert: alm, amt, bab, blz, daf, dev,
dka, ens, ent, gie, gmd, goo, grb, has,
hdb, hei, hel, kam, kui, nij, nls, olm,
omm, raa, rij, sib, sjk, stp, stw, vol, vrh,
whr; **onweart, onwaert:** dhm, nij, olz,
rij, wrd; **onwjaar, onwjaar:** vrz;
onneweert: hks; **unweert:** win
doondert: alm, amt, bor, ens, mar; **don-
dert:** bat, blz, daf, dev, dhm, die, dka,
glb, goo, grb, hdb, hei, hol, nht, nij, ols,
raa, rij, sib, stw, vrz, wan, wij, zwo;
dundert: hdb
grommelt: dka, dlt, ens, los, oot, ros, ssv,
tub, vas; **grömmelt:** alb
schoert: amt, hev; **schoert:** wrd

't Weer is hemoa op 'm biester, 't weer
is kats op 't rebat (helemaal van streek)
(amt).

At onweer te spraoke koomp muk aajt
'n 70 jaor terug denken. Neust ons
woonden Hennechum en Jannemeuj
(zuster van moo) met veer keender.
Hennechum har ne manufacturenwin-
kel en gung daags met 'n pak op 'n
transport 'n boer op. Oonder meka har
wiej wil um de snelheid woarmet 'n

eum zich verplaatsen. Hee fietsen zoas e leup. Heanig an mar wa störig vedaan. Jannemeuj was bang veur onweer, Hennechum neet. Toen 's nachts de eerste flitsen kwamen en 't in de wiede grommelen was Jannemeuj a wakke. Hennechum har de kilometers van Tubbege, Vasse, Mander nog in de been en sleup, bleef slaopen. Jannemeuj maken em wakke en tehoop lusterden ze noar 't geweld en zaggen 't sloapvertrek lech wörden. Jannemeuj wol der oet mar Hennechum dommelen a weer in tot de meuj biejen harden slag zee: "Hennek, heur toch is wat ne klap", woarop 'n eum zik röstig umdriegen en met de rug noar eer to zee: "zonnen harden zal der wa neet wierkomen." 't Moet zich rond 1920 hebben afgespeeld, maar als in de familie iemand (te) ongerust is wordt nog gezegd: "zonnen harden zal der wa neet wierkomen". (G. Brouwer (alm))

In sommige plaatsen wordt gezegd dat, als het na enige tijd wêér gaat onweren, het onweer terugkomt, omdat het niet over een water of een berg kan. Zulke obstakels zijn:

- de Lende: olm
- de Woldbaarg: stw
- de Beulaker: gie
- de Aovelterbarg (Havelterberg): gie
- Staatsbos: stp
- de Voorst: vol
- de Zuiderzee: blz, gmd, vol
- den Iesselt: bat, dev, hei, ols, raa, win, wij, zwo
- de Vechte: omm, sch
- de Regge: omm
- Lemelerbarg: bab, daf, hei, nls, omm
- de Holterbarg: bat, nht

- Sallandse Heuvelrug: whr, wij
- de beulten van de Lut: ros
- de Kuiperberg in Ootmöske: dka, oot, ssv
- 'n Tutenbearg: vas
- Twickel: amt
- de stad: alm
- kanaal Almelo-Nordhorn: alm
- Twente-kanaal: amt, goo
- Gilhoeser (Gildehauser) berg: dka, dlt, glb, los
- de Wieler (Wilsumer) barge: grb, hdb
- Bempschene Berge: sch
- 'n Istenberg: sch
- Saamerott: sch

Het onweer komt terug tegen het water: de voormalige Zuiderzee, nu het randmeer. Het verschijnsel is dan ook hard afgenomen sinds de inpoldering (gmd); voor de droogmaking van de Zuiderzee bleef de bui soms "in zee hangen" (blz); de bui kwam hier niet terug, bleef wel hangen voor de Voorst (hoogste punt van Vollenhove) als de bui uit het oosten kwam. Een bui uit het westen bleef vaak boven de Zuiderzee hangen (vol).

De buie bleef hangen, hij kan niet over de Lemelerbarg kommen, hij bleef veur de Lemelerbarg hangen (nls); hij kan tegen de Lemelebärg an botsen en dan weerumme kommen, en dan zegt ze ok: hij kan niet oaver de bärg hean kommen (daf); de Lemelerbarg nemp het onweer niet an (bab); het kan niet over de (Lemeler) barg kommen (vrh); het hangt tegen 'n barg (Lemelerberg), tegen de Vechte of de Regge (omm).

De buj blif veur het knaal (Almelo-Nordhorn, afmeting van een flinke sloot) hangen (alm); de buj koomp terug. Hee hef ziene eigene wind (trekt zelfs tegen de heersende windrichting

in) (alm); het onweer wil nit over de stad (alm).

Het onweer keumt terugge, het wil nie oaver het waoter (Twentekanaal) (amt); men zegt dat als het onweer over de Herikerberg komt dat het een zwaar onweer wordt. Men zegt ook: het komt terug omdat het niet over de zijtak van het Twente-kanaal kan (goo); het schoert weerumme, het kump weerumme, het wil nich oaver ne bos hen (Twickel) (amt); as oaver de Neiske berg (Needse berg) geet, da krie-je zwaar weer (hev); onweer wil niet over de Wielerbarg (hdb); het kan niet over de bergen komen: Sallandse heuvelrug in het westen (whr); de buj kump van niejs wie, hij kan nich oaver 'n Tutenbearg (vas); datt Grummelschur kümp nich oewer dee Bempschene Berge (sch).

Nijverdal is zo'n plaats, maar dan net andersom. Meestal zeggen de mensen de buje (of het onwear) kump 'n barg (of de Regge) nie oaver. Ma a-w het hier kriegt, dan is ok geliek barre. As het lange dreuge is ewes en het begint dan 'n kear te skoeren, dan zie'j an alle kaante um Nijverdal hen dikke wolken hangen, ma net boaven Nijverdal nie. De luu an de aandre kaante van 'n barg (dus in Hoarle) zegt dan ok vake det de buje trugge kump (nij).

Waarom is te zien dat het gaat onweren?

- als er koppen an de lucht kommen: alm, amt, blz, daf, dev, dhm, die, ens, ent, glb, goo, has, hdb, hei, hks, kam, nij, nls, oot, raa, rij, stp, vol, vrh, vrz
- donderwolken of zgn. kaantlochten: gie
- donkere, dreigende wolken: alm,

omm, vrz, whr

- het lechten in de wiede: alb, amt, blz, daf, dka, ens, grb, kui, mar, nht, nls, ols, sib
- het rommelt in de verte: dka, nls, vol
- breuierige temperatuur: amt, ens, hei, ols, omm, stp
- zwarte lucht: wrd, zwo
- donkere lucht: hel, mar, wan
- dreigende lucht: grb
- aan het geel langs de lucht: dhm, hel, rij, wrd
- de lucht bluuit: sjk
- het betrekken van de lucht: blz
- het wordt duuster: amt, tub
- ett trekt düstere Wolken up: sch
- het wördt bladstille en (pik)donker: hdb
- as de beasten begin te biesen: amt
- as de zwaluwen leeg oaver de grond scheert: amt
- als de onweervliegjes komt: amt, hdb, nij, rij
- met schaggerij (stekende mugjes) keumt ne schoer: amt

Koppen op de wolken als een bloemkool (kam); der koomp 'n schoer opzetten, 't zwelt al (ssv); gauw de melk kokken, wie kriegt onwear, aans wördt ze zoer (melk wördt earder zoer as 't onweart) (nij).

Soms kan met onweer in de winter het weer in een later jaargetijde voorspeld worden:

- as de bliksem slöt in 't dorre old wordt de zomer nat en kold: has
- als donder op het kale holt breg een zomer nat en kold. In tegenspraak doarmee: As 't dondert deur de kale bomen zal d'r een mooi veurjöö kommen: dev
- donder in 't kale woud, gif in 't veur-

- joar kil en in 't noajoar koald: nij
- onweer in 't kale hoalt gef 'n veurjoar nat en koald: alm, nij
- as 't dondert in 't käle holt wordt 't veurjoar nat en kold: wij
- onweer in de kale böme, gif nat joar: dhm
- dondert deur de kale boom, een nat veujaor: raa
- onweer oaver kaele booms gef een nat zomer: stp
- 'n nat vuurjoar at [als het] doondert in de kale beume: rij
- gedonder in de kale beume gif slech weer: nij
- ne donder in het kale hoolt, da gif ne slecht jaor: hev
- het dondert in 't kale holt, een vrogge winter: ols
- donder in het kale hoolt dat heugt nog lange an jong en oold (in de winter): hev
- donder op naakt hout dat gedenkt nog jong en oud: los
- as 't onweert in 't zoare (kale) hout, krie-j een veurjoar nat en kold: bab, whr, wij
- onweer op het dreuge holt gef zes weken guur en kold: olm
- grommel oep nen zoaren toog [dorretak], het hele joar reagen genoeg: dlt
- grommel op nen zoaren toog, het hele joar water genoeg: ssv, tub
- naoweer schoer op nu kale toog gef hele jaor reagenboog: hev
- doonder op nen kalen toug, het hele jaor water genoug: vrz
- grommel in mei, grös in de wei: ssv
- een vrog onweer een geil karkhof: bab, nij
- waar het eerste schoer hen trek in het vuurjoar doa goat ze ommoal hen dat jaor: amt
- wao de beujen ien 't veurjoar langes

gaot, gaot ze het iele jaor langes: stp

Donder in het kale holt gif een veurjoar nat en kold: als het onweert in de winter krijgen we een nat en koud voorjaar (wij); donder in de kale beume, dan krej 'n geilen karkhof (dan goat der 'n boele dood) (nij).

Andere uitdrukkingen met onweer:

- de zomer komt en giet met onweer (vrh)
- de bujje hef zien eigen wind (hdb)
- vrogge bedelaars en onweer komt oaverdag nog es weer (ols)
- onweer zuvert de locht (stw)
- mens en dier staat verwonderd, al de God der Ere dondert (Ps.29) (stw)

bliksem

bliksem: bab, bat, blz, daf, dev, die, dka, dlt, ent, gie, goo, grb, hei, hel, hol, los, nij, olm, ols, omm, oot, raa, sib, stw, vrh, wan, whr, wij, win, wrd, zwo

bliksemschicht: los

blitz: sch

löchen: alb, alm, ent, mar, tub, vas, vrz;
luchen: hdb, nht, nij; **lochten:** olm;
löchten: bor, dlt, oot, ros, ssv, vrz;
luchten: daf, dka, los; **lechten:** gmd;
lichten: daf, has

löchte: wrd

locht: wan; **löcht:** amt, hol; **lucht:** dhm, glb, nls, sib; **leucht:** hev; **licht:** hdb, sjk

Löchend: eml

löchting: ens; **luchting:** hdb; **löchtige:** mar, rij, vrz; **leuchtige:** rij

löchse: hks

weerluchen: nij; **weerlicht:** blz, grb, vol

weerlucht: kui

leuchtschicht: amt

schicht: kam
stroale, straole: kam
hemelvuur: nij

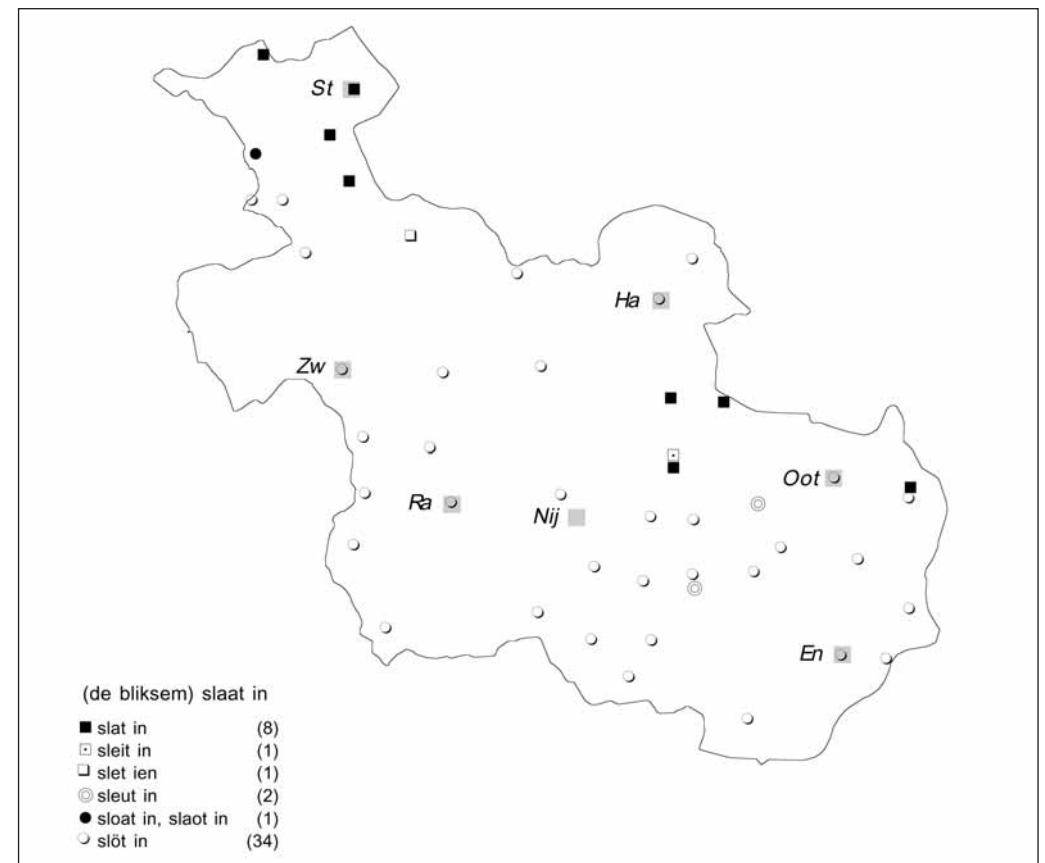
Het

locht: olm, stp, wan; **löcht:** alm, amt, bat, bor, die, dka, dlt, ens, ent, hks, hol, mar, oot, ssv, tub, vrz, wrd; **lucht:** bab, daf, dhm, dka, glb, grb, hei, hel, los, nht, nij, ols, omm, wij, win; **leucht:** amt, **lecht:** gmd; **licht:** blz, daf, dev, has, hdb, kam, sjk, vol, vrh, whr, wij

löchet: rij; **leuchet:** rij
löchent: alb, vas, ssv
bliksem: blz, dev, dka, dlt, gie, glb, goo, nls, olz, oot, raa, sib, sjk, whr, zwo
blitz: sch
flitst: kui

Pielders (pijlen): recht naar beneden (hdb, sib); 't pielt recht noar beneden (ols); beste pielen (nht).

Kaart 33: (de bliksem) slaat in. De klinker van het werkwoord is op dit kaartje weergegeven. Naast het algemene slöt is er slat in de Kop (langs de grens met Drenthe) en in Noordoost-Twente.

De bliksem.....(tegenwoordige tijd)

sleut in: alb, amt; **slöt in:** alm, amt, bab, bor, daf, dev, die, dka, ens, ent, glb, gmd, goo, grb, hdb, hei, hel, hks, hol, mar, ols, olz, omm, oot, raa, rij, sjk, ssv, vol, wij, win, wrd, zwo; **sloat in, slaot in:** blz; **slot in:** los; **slat in:** dka, gie, olm, sib, stw, vrz, wan, whr; **slet ien:** stp; **sleit in:** vrz

't Hef in-esloan (hol); het knapt d'r in (dka).

Als het gaat om licht in de verte, waarbij de donder niet hoorbaar is, kan worden gezegd: Het (weerlicht).....

lucht in de vearte, lucht in de vaerte: dhm

löcht in de verte: dka

lucht in de veerte: hdb, omm

weerlicht: algemeen

wearlicht, waerlicht: algemeen

Weerlicht: zonder donder (hdb).

Deze woorden kunnen ook in de betekenis '(het) bliksemt, (het) onweert' worden gebruikt.

Als onvervoegd werkwoord (infinitief) komen verder nog voor:

hitslöchten: dlt

warmteluchten: kui

donderslag

donderslag: bab, blz, daf, dev, dhm, gie, glb, goo, hei, hel, hol, kui, nij, olm, ols, olz, raa, sib, sjk, stw, tub, vol, wan, whr, wij, win, zwo; **doonderslag:** alm, amt, bor, dka, ens, ent, hev, hks, mar,

oot, rij, vrz, wrd; **doanderslag, daonderslag:** amt, rij; **dunderslag:** grb
onweersslag: has, hdb; **onweersslag, onwaersslag:** hdb
slag onweer: daf, gmd, nls, stp
onweersklap: has; **onweersknap, onwaersknap:** dka
grommelknal: dka
grommelknap: dlt, ssv, vas
slag: amt, hdb, kam, ols
klap: alm, kam, omm, vrh
knap: ens, hel, los, oot, raa
knappert: amt, die, dka, mar, nij
lösse slag: nls
schworen Grummel: sch
Grummelslag: eml

Het.....

dondert: bab, bat, blz, daf, dhm, die, dka, gie, glb, goo, grb, hdb, hei, hel, hev, hol, kui, nht, nij, olm, ols, omm, raa, sib, stw, vol, wan, whr, wij, win, zwo; **doondert:** alm, amt, bor, ens, ent, hks, mar, nij, olz, rij, vrz, wrd
grommelt: dka, ens, los, oot, ros, ssv, tub, vas; **grömmelt:** alb; **grummelt:** sch
onweert: dev, gmd, has, hdb, hei, hel, kam, nls, omm, sjk, vrh
rommelt: amt, kam, gmd
knapt: dlt

hevige donderslag

harden donderslag: alm, amt, dka, ens, grb, hel, mar, nij, rij, sch, vas, vrh, vrz, whr; **harde donderslag:** has, hdb, kam, kui, nht, nls, omm, raa, sib, win; **härde donderslag:** daf, hei, wij; **arde donderslag:** blz, wan; **ärde slag:** stp; **harten Slag:** eml
zwoaren donderslag, zwaoren donderslag: alm, amt, goo, mar; **zwoa-**

re donderslag, zwaore donderslag: blz, dka, gie, gmd, hdb, sjk
besten donderslag: amt, dka, grb, hdb, los, die, nij, vas; **beste donderslag:** bab, ols
onmeundigen doonderslag: oot; **onmeunige harden knappert:** amt, tub; **onmunnige pleer:** amt; **onmunige donderslag:** sib
knetterende slag: wij; **knatterslag:** bat, hei, wan
arge donderslag: blz
flinke donderslag: dev
geweldigen donderslaag: ent
eftige donderslag: zwo
onwiezen grommelknap: dlt, ssv
slimme slag: gmd
hevige knap: raa
knappert: bor, hks, hol, wrd
knappert: glb

De cursieve druk van donderslag betekent dat de klankvorm van dit woord niet nader is gespecificeerd; zie daarvoor het lemma *donderslag*, p. 146.

Dat goat er goed van langs (zsl); dat sliet in (hdb); dat sliet noar dale (hdb).

Een harden knappert (nij).

Welke maatregelen werden genomen wanneer het onweerde, of voorafgaand aan het onweer, bijvoorbeeld om blikseminslag te voorkomen, maar ook om de angst te bezweren?

- niet buiten blijven: dka, gmd, omm
- koeien werden losgemaakt van de melkwagen in de wei: gmd
- het peerd oet 'n stal: amt
- beesten van de kettens as ze op stal stunden: amt, hks
- weideschrikdraadapparatuur afscha-

kelen: amt, grb, raa

- iezer boeten as het kan afdekken: amt
- zende (zeis) in uus: sjk
- melkbussen in uus: sjk
- raemen en deuren, luiken dichte: alb, alm, amt, bab, bat, bor, dev, dka, dlt, eml, ens, glb, gmd, goo, hdb, hei, hel, hev, hks, hol, kam, kui, mar, nij, ols, omm, raa, rij, ros, sch, sib, tub, vol, vrz, wan, whr, wij, wrd
- ramen dichte, binnenduren open: dhm, nht, ols
- de staldeur/achterdeur of een luik openzetten, zodat de (bol)bliksem naar buiten kon ontsnappen, om daar in de grond in te slaan: hdb nls, vrh
- ramen en deuren sluiten om de bolbliksem buiten te houden: whr
- de grendels van de deuren, zodat men bij inslaan bliksem snel naar buiten zou kunnen: alm, nls, rij, vas
- één deur open zodat men eruit kon: ols
- alles lös zetten: nij
- niet bij schoorsteen, raam en stopcontacten gaan zitten: alm, amt, bab, bat, blz, daf, die, dlt, grb, hol, kam, sch, sjk, stp, stw, win
- niet onder de lampe gaan staan: alm, eml
- stälen voorwerpen werden afgedekt: hei
- metalen gerei wör oet het zicht zat: alm, dev, ens
- gerdiene dichte: alm, has, hel, zwo
- geen mes op de tafel: hdb, hol, ols, wij
- een dook veur 'n spiegel: blz, bor, die, glb, gmd, hdb, olm, sib, vrz, whr
- spiegels omdraaien: dka, vrh
- alles wat glom of blonk werd weggestopt of afgedekt: bor, gmd, has, nij, olm, ols, vol, stw
- afdekken van blinkend gepoetst kopermateriaal, zoals b.v. de deurklin-

- ke an de butenkaante: stp
- koperen voorwerpen verwijderen: blz
- geen glimmende zaken in de vensterbank: kam, kui, win
- tv uitschakelen: dka, dhm
- antennes lösmaken: blz, ens, grb, ssv
- antenne overzetten op aardleiding: whr
- zekeringen deruut: nij, ssv
- stekkers deroet: alb, amt, blz, bor, daf, dhm, dka, ens, hel, los, nij, nls, omm, oot, raa, rij, ros, sib, vas, vrh, vrz, wij, zwo
- 's nachtens opstaan: ens
- het veur anmaken: glb
- het lech oet, 'n keerske aan: bor, dlt, hks, tub
- kaarsen en lucifers bij de hand: dka, nls
- kaarsen en zaklantaarn op tafel: amt, bab, hdb
- petrolielaampe kloar zetten: alm, amt
- licht aan, zodat de bliksem minder opviel: dev
- kinder uut bedde en ankleden: amt, dka, goo, hei, hks, nij, olm, ols, whr, wrd
- iedereen uit bed, aangekleed, met ook de klompen aan in de keuken: hdb, kam, nls, omm, vas
- kleding aantrekken, zodat je zo kon vluchten; wat je mee wilde nemen op de vlucht werd klaargezet: daf, dka, gmd
- goeie kleer antrekken: bat, glb, hol, ols, vas
- skone klearen terechte zetten: rij
- de klere kloar leggen op berre: amt
- karbies met alles d'rin op toafel : glb, hol, mar
- kistje met waardepapieren en sieraden in een boodschappentas op schoot: nls
- geldkiske in 'n keller: tub

- polissen en waardevolle zaken bij elkaar brengen: alb, bab, bat, bor, die, dka, eml, ens, goo, hdb, hei, olm, ols, omm, raa, sch, stw, vas, win
- trumke (trommel met waardevolle papieren) op de taofel: amt
- broodtrumke opbergen: amt
- met wiejwäter en palmtäkkie duur het huus: alb, amt, bor, dlt, ent, hei, hev, hks, los, nht, omm, ols, wij, wrd, zwo
- palmtakken van Pasen aan de muur hangen: kam
- palmtekske verbranden onder de bozem: amt
- een kruus makken as het leuchte: hev
- (gewijde) kaarsen opsteken: alb, eml, nht, ols, ssv
- bidden: alb, amt, dka, eml, ens, has, hdb, hei, hel, hks, nht, nij, olm, ols, raa, rij, sch, vol, wij, wrd
- bidden tot de H. Donatus (schutspatroon tegen onweer): amt
- rozenkrans (en litanie) bidden: dka, los, ros, ssv, tub, vas, vol
- biebel leazen: eml, ens, has, rij, stp
- niet hard praten: ontzag voor het gebeuren (ca. 1930): alm
- veurleazen en samen zingen: daf
- psalmvassies zingen: hdb, nij
- ons afleiden met zang of spel: olm
- pinda's pellen (afleiding veur kleine kinder): dev
- kraante lezen: hdb
- niks: ent

Algemene voorzorgsmaatregelen:

- hoeslook (donderblad) op het dak: bor, daf, die, dlt, glb, has, hel, nij, omm, ssv, whr, wij, wrd
- d'r wör nen doonderbezzem (gevelteken) op 'n nok van het hoes zat: bab, ens, ssv
- oude zeis in een boom: ssv

- zwaluwen laten nestelen: die
- hoge bomen om het huis: nij, ols, raa, sch, stw, wrd
- vroeger o.a. een vleermuis aan de huizen(vooral boerderijen) spijkeren: goo
- stukje hout van paasvuur uit de kerk werd onder de pannen geschoven: ssv
- bliksemafleider op boerderieën en kerken: algemeen

Ook een spiegel werd afgedekt, evenals een naaimachine, fietsen, scharen, enz. (gmd); van sommige families is bekend dat ze bij onweer de nette kleren aantrokken en gekleed met kostbaarheden en geld om de tafel zaten (grb); d'r wör nen doonderbezzem op 'n nok van het hoes zat, later wör dit ne ofleiding van de löchting (ens); men metselde een zgn. "donderbezem" in de muur, een voortvloeijsel uit een oud germaans gebruik, waarbij berkenbomen geplant werden rondom de destijds behuizingen (bab); deuren en ramen dicht (niet op slot, iej mut er oet können) (alm); donderkruid (huuslook) op het dak, bomen planten umme het huus, een donderstien an de hanebalken. Vrogger, veural buten het dörp, kleren an, op een stoele dichte bie de deure goan zitten, geld en papieren pakken, veural niet bie het raam of de schösstien goan zitten. Noe bie zwoar weer de stekkers van teevee en computer d'r uut (daf); metalen veurwerpen zoals broodmes en schere opbergen (dev); moeder haalt het dondergerei op van Heilige Donatus (kerkboekje met daarin de Litanie van de H. Donatus, welk gebed werd opgezegd). De waarborgmaatschappij (brandverzekering) H. Donatus bestond hier vroeger! (amt); in 'gebedenboek voor Roomsche Katholieken' door J.M. Hauber, uitg. Wed. Bontemps te Venlo 1838,

staan 'gebed bij onweder; gebed na het onweder' (amt); grommelloak op het dak (huuslook; houdt water vast) (dlt); met wijwater het huis en vee besprenkelen, maar vooral de bewoners (dlt); bidden um behouden te blieden (hdb); vroeger moesten we allemaal uit bed, kleren aan en al slapend aan de tafel zitten. Moeder had dan de belangrijkste zaken al bijeengezocht zoals verzekeringspolissen enz. (goo); in R.K. gezinnen werd met wijwater het huis gezegend, geen kamer werd overgeslagen. Er werd veel gebeden, vooral de rozenkrans (los); sommige luu zetten als lös, aandern heulen als stiefdichte (potdichte) (nij); achter de pette kieken (bidden) (nij); almoal onder de trap met een rozenkraans. Bie elken klap 'n kruus maken (tub); Moeder bad met ons als het erg zwaar weer was, dat gaf rust (olm); heel vroeger deed men de messen van tafel, daar kon het op slaan (ols); d'r werden bid, pa keek noa boeten en zea dat wat röstiger werden (oot); dee hele Familie trefft sik an deze Koekkentoafel un man fang an te baeden (sch).

Hoofdstuk 15

Wind kan in allerlei gradaties voorkomen: van een zuchtje wind tot een storm, en uiteraard heeft elke variant zijn eigen woord. Maar de wind kan ook gaan liggen, en dan wordt het windstil of, zoals de vissers van de Zuiderzee zeiden, blak.

De wind

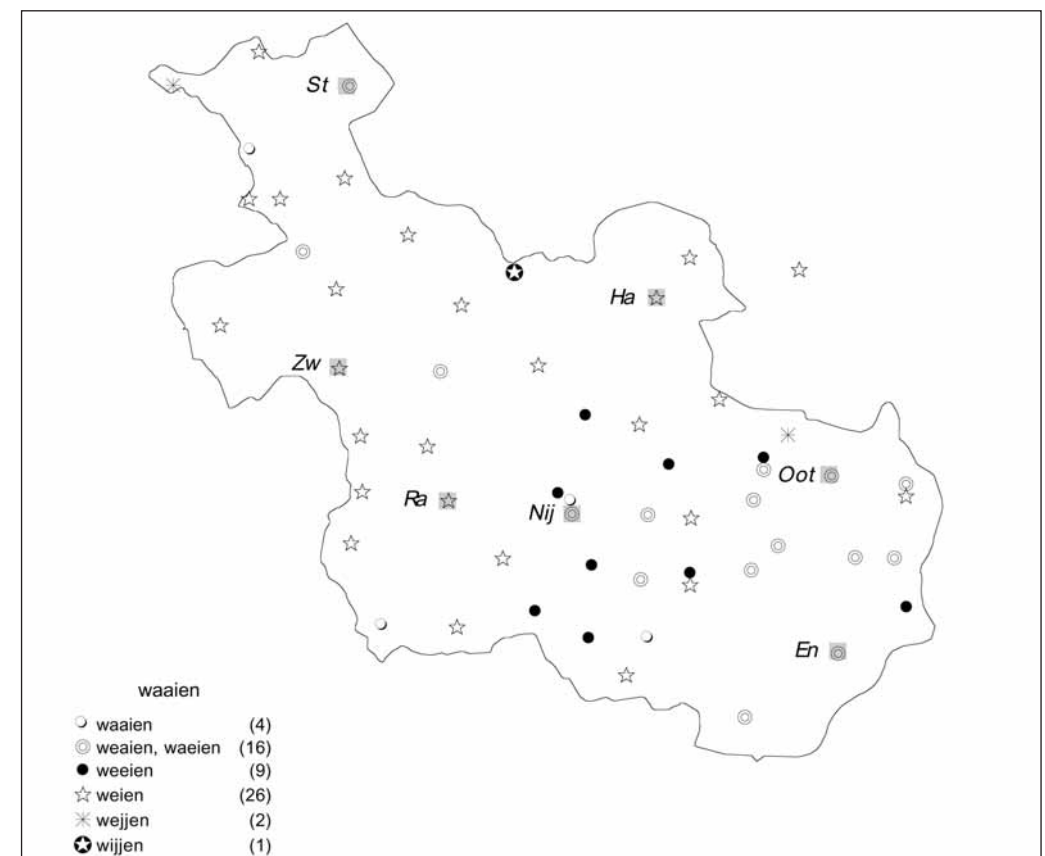
waaien

waaien: blz, dev, goo, nij; **weaien, waeien:** alb, bor, daf, dka, dlt, ens, ent, gmd, hks, nij, olz, oot, ros, ssv, stw, tub, wrd; **weien:** alm, amt, bat, die, dka, eml, grb, has, hdb, hei, kam, nht, nls, olm, ols, omm, raa, sjk, stp, vol, vrh, wan, whr, wij, win, zwo; **weeien:**

amt, dhm, hel, hol, los, mar, rij, tub, vrz; **wejjen:** vas, kui; **wijjen:** bab
boesken: tub

De wind giet liggen (minder wind) (omm); de wind trek/haalt an (meer wind) (nij, omm); de wind kump der onder: as de wind oost zit en de buje west, ma de wind kan op de buje aan-

Kaart 34: waaien. De oostelijke helft van Overijssel kent voornamelijk weaien en weeien, de westelijke helft weien.

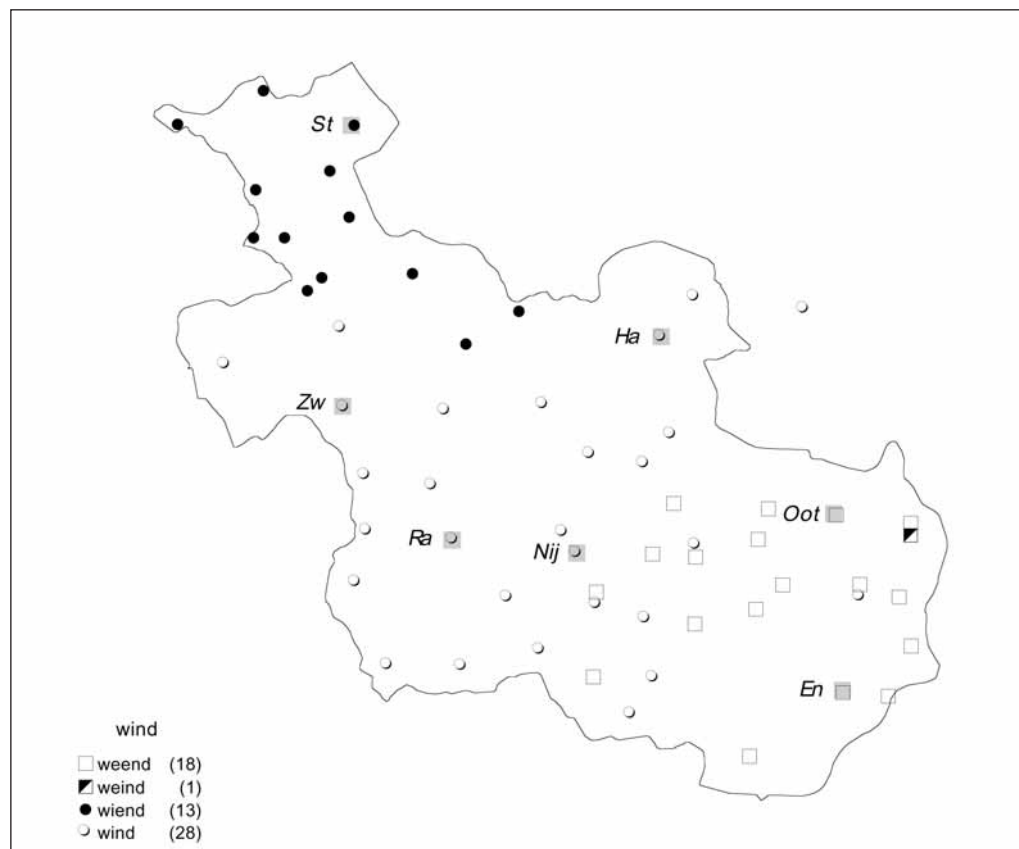

dreaien, dan drif-e oaver. Dan zegt ze: de wind kump deronder (nij).

wind

wind: alm, bat, daf, dev, dhm, die, die, eml, ent, goo, grb, has, hdb, hei, hel, hol, kam, nht, nij, ols, olz, omm, raa, rij, sch, sib, vrh, wij, win, zwo; **wiend:** bab, blz, gie, gmd, kui, nls, olm, sjk, stp, stw, vol, wan, zsl; **weend:** alb, alm, amt, bor, dka, dlt, ens, glb, hks, los, mar, olz, oot, rij, ssv, tub, vrz, wrd; **weind:** dka, ros

Kaart 35: wind. Tussen oostelijk weend en noordwestelijk wiend vinden we een breed tussengebied met een korte klinker.

Een **ralle wiend:** wind uit alle hoeken. Hie hef doar jongen: de wind zit in het veurjoar in 'n oosthoek en dreait steeds hen en wear (nij); het is vedage lopende wind, wie hoalt stoande wear: as de wind van 'n hoek noar 'n aander vlög, dan krie-j stabiel wear (nij).

zuchtje (wind)

Een nauwelijks voelbare wind

zoch weend: ssv
zuchien: bab, gmd, kam, kui, nls, ols,

vol, stw, zwo; **zuchie:** bab, daf, dhm, gie, grb, hdb, hei, hel, nht, olm, omm, sib, sjk, stp, vrh, wan, whr, wij; **zuchje:** alm, amt, bat; **zuchtje:** bor, rij; **zuchtjen:** dev; **zuchjen:** blz, dev, rij; **zuchtken:** ens; **zuchtke:** dka, wrd
töchien wind: has, kam; **töchtien weend:** vrz
töchie: wij
toch: die; **Tocht:** eml, sch
zacht windtie: hdb, nij; **zäch windtie:** wij; **zach windje:** hol
zachte wind: raa; **zachte wiend:** amt; **zachte weend:** amt, ens, oot
zach briesie: nij
briesien: zsl; **briesie:** hdb, hel, nij
bries: tub
betje weend: amt; **betjen wind:** ent; **betke weind:** dka
flauwen wind: goo
lauwe wind: sch, sib
vleugien wind: ols
weinig weend: amt, hev
iets weend: alb
nauwelijks wind: dhm
hoas gin weend, haos gin weend: alm
hoaste windstille: win
bohle windstille: sch

Het....

is trekkerig: amt
trek lich: hks
weait iets, waeit iets: olz
weeit luk: los
weeit nauwelijks: mar

N.B. De verschillende varianten van zuchie verschijnen meestal in combinatie met de verschillende varianten van wind. Die varianten worden hier niet genoemd, voor de juiste vorm van wind zie onder wind, p. 152.

koel windje

fris windje: alm, amt, bat, daf, dhm, ent, gmd, has, hdb, kui, ols, raa, stp, stw, vrh, wan, whr, win, zsl
frisse wind: bab, dhm, dka, ens, goo, hel, hol, omm, rij, sib, sjk, ssv, vrz, zwo;
friske weend: rij, wrd
lekker fris wiendien: nls
lekker fris: olz
frisse bries: nij
koel windje: alm, blz, bor, dev, mar, nij, raa, wij
koel briesie: nht
koalde weend, kaalde weend: ens;
koale wind, kaole wind: die, dlt, hks, sib
koalen poes, kaolen poes: los
koald brieske, kaold brieske: tub
briesien: kam, vol; **briesie:** daf, hei, olm;
briesje: amt
koeltie: gie
lekker tochie: sjk

De cursieve druk van wind betekent dat de klankvorm van dit woorddeel niet nader is gespecificeerd; zie daarvoor het lemma 'wind', p. 152.

dwarrelwind

Wind die zich toont in een dwarreling van bijvoorbeeld bladeren of zand.

dwarrelwind: gie, has, kui, olm, sib, win;
dwärrelwind: wij; **dwerrelweend:** tub
dwärrel: daf
dwärrelen: wan
dwarreling: dev, nij, zwo
dweertien: vol
warrelderieje: wrd; **warrelderiej:** ens
warreling: ens
warvelwiend: blz
windore: bat; **windoor:** amt; **windoare,**

windaore: dhm, hks, hol, rij; **weendhoar, weendhaor:** glb; **weendoor:** hev
weendeurken: rij
dreejweend: mar; **draeiwind, draeiwind:** ent; **dreiwind:** amt, grb, hdb, vrh
draeiende wind, draeiende wind: nij
draaikölkje, draaikölkje: daf
windhose: hdb; **windhoos:** die, whr; **wiendhoase, wiendhoase:** nls; **wiend-oase, wiendhoase:** nls, stp
wiendosien: stw; **windheusie:** daf
weendhoosje in het klein: amt
kleine wiendose: sjk
hosie: hdb
heksenkraans: amt
windhukse: whr; **weendheks:** ssv
wejtheks: vas
stoefwind: olz
stoeven: alm, goo, nht
zoegende wind: sch
zoeger: hdb; **zuger:** eml, vrz
windvaank: nij
smerige wind: nij
roesken: los

De cursieve druk van wind betekent dat de klankvorm van dit woorddeel niet nader is gespecificeerd; zie daarvoor het lemma 'wind', p. 152.

't Wirrelt (bab); weendoor vaak in 't heuj (hev).

winderig

winderig: alm, dev, dhm, ent, goo, hdb, hol, kam, nij, olz, rij, vrh, whr, wij;
wienderig: bab, blz, gie, gmd, kui, olm, sjk, stp, vol, wan; **weenderig:** amt, dlt, ens, glb, mar; **weanderig, waenderig:** alb; **weinderig:** dka
windig: sch
weiderig: vas
weichtig: eml, vas

bloasterig, blaosterig: hol, mar; **bleusterig:** alm, amt; **bluisterig:** grb, hdb, mar, nij; **bluuisterig:** rij, wrd; **bluusterig:** daf; **bläuwsterig:** vrz
blözerig: ens
beusterig: los; **buisterig:** has
buzerig: vrz
bluister: amt
huisterig: hei, nht, ols, omm, raa, win; **uisterig:** stp; **huusterig:** win
luisterig: hel
ruserig: hks
beunderig: dka
poesterig: dev, ens, nij, wrd
jachterig: amt, hev, win
biester: amt, die, hks, tub
biester weer: daf
boeskewear, boeskewaer: dka
oorig wat weend, aorig wat weend: ssv
oorig wienderig, aorig wienderig: nls; **oordig wienderig:** zsl
beste bokse vol wind: hel

Het boezelt (amt).

het waait hard

Het/er.....

waait oorig, waait aorig: eml, sch
waait oorig ha(r)d, waait aorig ha(r)d: nls
waait ha(r)d: amt, bab, bat, dhm, die, dka, dlt, ens, ent, glb, goo, grb, hdb, hel, hks, hol, kui, mar, nht, nij, olm, ols, olz, omm, raa, sib, vrh, win, wrd, zsl; **waait har:** alb, alm, bor, dlt, oot, ssv, tub, vas; **waait hä(r)d:** daf, dev, hei, wij; **waait a(r)d:** blz, gie, has, kam, sjk, stw, vol, wan; **waait ä(r)d:** gmd, stp, zwo; **waait harre:** alm, amt, sch, vrz; **weeit hatte:** rij
waait bes(t): amt, los
weeit glunig: rij

stiet een best stuk wind: omm
stiet een harde wind: omm

Met waait etc. is bedoeld dat (voor de overzichtelijkheid) niet meer gespecificeerd is naar de klinker in waait; zie voor de juiste klank daarvan het lemma waaien, p. 151.

De wind **GIERT** om het huis heen.

gölt: die, dlt, ens, hel, hks, los, nht, ols; **göolt:** wrd; **gjöolt:** vrz; **goelt:** gie; **geult:** amt, ent, rij
goest: alm, stw, vol
hoelt: daf; **huult:** nij, ols, sch; **uult:** has
joelt: dka, nls, sib, sjk, vas, wan
boest: alm, amt, glb, hdb, tub, vrh, vrz; **boezt:** ens, ent, sib; **boezet:** rij; **boesket:** alb, ssv
buldert: alb, amt, bat, dhm, gmd, grb, hei, kam, kui, nij, omm, raa, sib, win; **buuldert:** ent
giert: blz, daf, dev, die, dka, eml, goo, hei, hol, kam, mar, nij, nls, olm, olz, stp, whr, wij, zsl, zwo
jach: bab, hol, nij, tub; **jech:** hks
blös: bor, daf, nij, oot
davert: omm
zoest: ols

Het is boezerig (grb); der is 'n hoop poes (nij); der stit 'n bessen poes (nij); een hele bokse vol wind (nij); Jannoa, Jannoa heur de wind is boezen (hdb); het weijt dat het zo davert (omm).

Waarom valt te zien dat het gaat waaien?

- windveren an de lucht: amt, blz, has, ols, rij (windstriemen), sjk, sib (windstriemen), stw, vol, wrd, zsl
- aan de lucht: kui, zwo
- an de jacht in de wolken: bat

- aan de wolken: die, ens, goo, hel, whr
- aan de bomen: amt, dka, hol, kui, oot, tub
- takken en bomen gaan heen en weer: kam, raa
- at de beumtoppe deurbeugt: amt, dka
- bi-j het boesen in het holt: amt
- as de iemen (bijen) zich hoast noat heur korf: hdb
- as de doeven rupt: hev
- as de veugel zo drok beent: mar
- as de kreeien an grote koppels vleeft: mar
- as de vogels oge vliegen: has
- at de hennen en de kiender zo keukelt: amt
- kinderen en de hond wordt onrustig: nls
- wie kriegt verwierd weer as de wichter zo tekeer gaot: bat
- wie kriegt biester weer as de keender oethuzig bunt: amt
- op 'n barometer: nht, vrz

Wiej zeet het neet, wiej veult het allene en mangs as het al weait, zee wiej grieze strepen in de loch (wrđ); er werd ook veel naar de barometer gekeken (nht).

windstoot

windstoot: alm, bab, blz, bor, daf, dev, dka, gie, goo, hei, hol, kam, nij, nls, olm, olz, raa, rij, sib, sjk, stw, vol, vrz, wan, whr, wij, win, zsl, zwo; **wiendstote:** gmd; **weendstöt:** ssv, tub; **windstötte:** amt, hks, mar, nij, rij, wrd; **windstöte:** amt, hev, kui; **Windstött:** eml
windvloage, windvlaoge: bat;
windvlage: daf, die, hdb; **windvläge:** hei
windbeuje: sch
fossen wind: grb, wrd; **fosse wind:** nht

bult wind: dhm
harde rukwind: nij
rukwind: has, hdb, nij
harde weend: dlt

De cursieve druk van wind betekent dat de klankvorm van dit woorddeel niet nader is gespecificeerd; zie daarvoor het lemma 'wind', p. 152.

rukwind

rukwind: algemeen
rukke wiend: stp
roezelige wiend: stp
fossige weend: ens
fosse wind: nht
harde wind: hol
windvloage, windvlaoge: has, nij; **windvlage:** hdb, kam, vrh
weendstötte: rij
Stötterwind: eml

stuiven

stoeven: algemeen; **stuyen:** kui, vrz

De sneeuw.....

stöf: amt, bab, bat, bor, daf, dhm, die, ens, glb, gmd, goo, grb, has, hdb, hei, hel, hks, hol, kam, los, mar, nht, nij, nls, ols, olz, raa, sch, sib, sjk, ssv, vol, vrh, wan, whr, wij, zsl; **stof:** alm, gie, oot, rij, ros, stp, vrz, wrd; **stoef:** dlt, rij; **stoeft:** stw; **stuuft:** blz, kui
jach: ens, hdb, tub
dreffelt: alb; **drevvelt:** vas; **drewelt:** eml

'n Snee stof (met Twentse doffe o als in 't Twentse bos) (wrđ).

wervelwind

Vaak sterker van kracht dan de wind die bij DWARRELWIND genoemd is. Uit het feit dat verschillende woorden uit het dat lemma terugkeren in dit lemma, blijkt overigens dat niet altijd een onderscheid wordt gemaakt naar de kracht van de wind.

warvelwind: alm, amt, bab, bat, blz, goo, grb, hel kam, nij, olm, sib, sjk, vol, wan, whr, nls; **wärvelwind:** daf, gmd, wij; **wearvelweend, waerfelweend:** dlt, ens; **wervelwind:** bor, dev, dka, ent, glb, kui, olz, oot, rij, win, zsl, zwo
windoare, windaore: die, hdb, mar, nij, ols, wrd; **windore:** amt, hev; **windoor:** alm
windhoorn: raa
windoase, windaose: has; **windhose:** hdb; **wiendose:** gie; **wiendos:** stw; **weendhoos:** glb, wrd
windheks: alb, dka, ros, ssv; **heksenweend:** los
dreiwind: amt, eml, hev, tub, vrh; **draeiwind, draeiwind:** raa; **dreejwind:** hol, vrz
dreiende wind: sch
zuger: dhm, vrz; **zoeger:** omm

De cursieve druk van wind betekent dat de klankvorm van dit woorddeel niet nader is gespecificeerd; zie daarvoor het lemma 'wind', p. 152.

stormachtig

stormachtig: alb, alm, dka, eml, ens, goo, hdb, hel, hol, kui, nij, olm, sib, wan, whr, wrd; **stoormachtig, staormachtig:** dlt; **störmachtig:** gie, vol, win; **sturmachtig:** sch
biester: amt, bor, has, los, mar, nls, rij, ssv, vrh, vas
naar biester: amt, tub
hartstikke biester: die

bar en biester: nls
bluisterig: bat, dev, omm
boesterig: dka, glb
boezerig: dlt
orig boezerig: grb
huisterig: daf
poesterig: gmd, rij
rolbollig: kam
ruw: kam, raa, vrz; **roew:** ols, vrz, wij

Het....

stormt: nhd, zwo; **störmt:** stp
stormt orig: zsl; **stormt oarig, stormt aorig:** bab
stormt een beetjen: blz
weeit oarig, weeit aorig: raa; **weait oar-dig, waeit aordig:** stw
weit har: alm; **weait har, waeit har:** oot
weait as het dut, waeit as het dut: nij
weait bes, waeit bes: nij

Er is een.....

straffe wind: hei

De wind.....

heult an: hev

storm

storm: alb, alm, amt, bab, bat, blz, bor, daf, dev, dhm, die, dka, eml, ens, ent, glb, goo, grb, has, hdb, hel, hol, kui, los, nht, nij, nls, olm, ols, olz, omm, oot, raa, rij, ros, sib, tub, vas, vrh, wan, whr, win, wrd, zwo; **störmt:** gie, gmd, kam, sch, sjk, stp, vol, wij; **stoorm:** dka; **stoarm, staorm:** dlt, hks, ssv; **stwarm:** vrz
stormweer: amt; **störmtweer:** sjk
stormwind: nij
biester wear, biester waer: mar

harde wind: nht, nij; **harde weend:** mar
dikke fosse wind: hei
 Het hef ter bes wat an edoan met den storm (amt).

Wanneer komt er storm?

- als kinderen druk zijn (dan komt er biesterweer): hol
- wie kriegt boezewind met jachsnee, de wichter gaot zo te keer: bat
- as de vogels oge vliegen: has
- as de meeuwen het laand intrekt, krie-j storm: hdb, whr
- als de meeuwen druk vliegen: wij
- maakt de spinne in het web een skeu-re dan klopt de sturmwind an de deure: kam, olm
- omkeren van het blad van jonge aardappelplanten: hdb
- katten die in volle voart alle richtingen op stoeft is een teken dat er storm komp: hdb

Meeuwen op het land: störm an de hand (hdb).

cycloon

cycloon: algemeen
windhoos: amt, hol, nij, ols, sib; **windose:** kam; **wiendose:** gie, zsl; **wiendose, wiendaose:** nls; **weendhoos:** amt; **weendoos:** amt
zoeger: sib, whr; **zuger:** vrz
zwoaren Zuger, zwoaren Zuger: eml
zoegwind: has
trechterweend: los
wervelstorm: kui
slurf: has

gaan liggen

De wind gaat

liggen: algemeen; **leggen:** blz, gmd, has,
kam, kui; **leagen, laegen:** has; **legen:**
vol

De wind.....

legt zich: sch; **leg zich:** hks; **leg zik:** eml,
rij
leg: los
nemp of: grb; **nemp af:** hdb
löt of: die

windstil

windstille: amt, bab, bat, daf, dev, dhm,
die, eml, ent, goo, grb, hdb, hei, hel,
hks, hol, kam, kui, mar, nht, nij, nls,
olm, ols, raa, rij, sch, sib, sjk, stp, vol,
vrh, vrz, wan, whr, wij, win, wrd;
windstil: alb, alm, amt, dka, dlt, ens,
glb, olz, oot, ros, ssv, tub
bladstille: daf, has, hdb, nij, nls, omm,
stw; **bladstil:** alm, bor, ens; **bledstille:**
zsl
blakstille: gie, gmd
blak: vol
moesstille: hei; **moesstil:** nij
gen wind: dka; **gin weend:** los
gien zuchie wind: hei
stille von weend: vrz

De cursieve druk van wind betekent dat de klankvorm van dit woorddeel niet nader is gespecificeerd; zie daarvoor het lemma 'wind', p. 152.

De wind is **plat** (nij); het is **blak** (vol).

Hoofdstuk 16

In dit laatste hoofdstuk komen alle nog niet behandelde weertypes aan bod. De thematische opbouw is als volgt. Het hoofdstuk begint met mooi weer, dat allengs steeds mooier wordt, tot schitterend weer aan toe: Je zollen 't hemp uuttrekken en der op goan zitten zingen (Ommen). Maar het kan ook te warm weer zijn: loommakend, drukkend, benauwd. Dan volgt de weersomslag, voorspeld of aangegeven door barometer en thermometer. Fris weer gaat over in nat weer, kou en uiteindelijk verschrikkelijk slecht weer. Voor elk weertype bestaan veel woorden, maar het lijkt wel of men juist bij dat laatste weertype ook zelf verbaal alles uit de kast haalt: 71 verschillende woorden! Dan komen soms bijzondere tegenstellingen te voorschijn. Waar men in verschillende plaatsen spreekt over hondeweer, is dat weer in Vriezenveen juist wjear um der geinen hoond ut te stören. Soms vinden we de uitersten in één dialect verenigd: verschrikkelijk slecht weer is in Sibculo ontzettend slecht weer, maar ze zeggen in dezelfde plaats van precies hetzelfde weer ook wel: het ies vandaag geen mooi weer. Met hetzelfde gevoel voor understatement kunnen ze in Ambt-Delden een dag met heel warm weer omschrijven als doo weer.

Mooi weer, slecht weer

mooi weer

Het is vandaag.

good weer: amt, bor, los, ssv, tub

mooi wear, mooi waer: alb, daf, dhm, die, goo, mar, nht, nij, olz, oot, sch, vas, wrd

mooi wjear, mooi wjaer: vrz

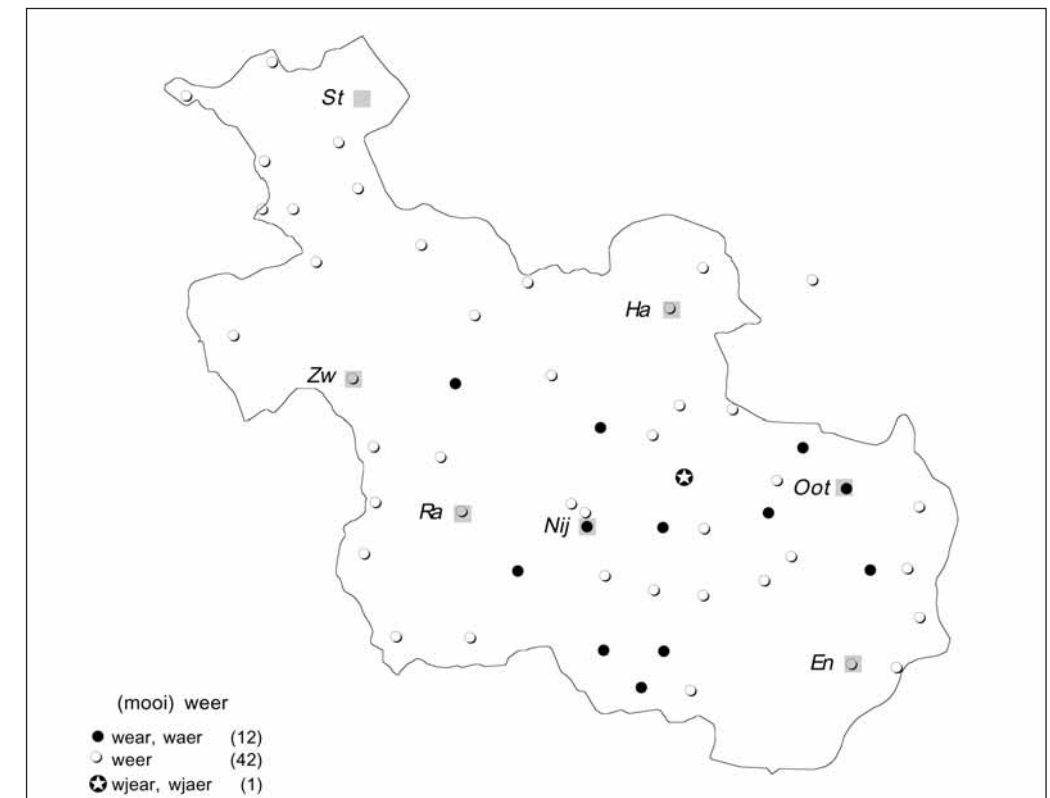
mooi weer: alm, bab, bat, blz, dev, dka, dlt, eml, ens, ent, gie, glb, gmd, grb, hdb, hei, hev, kam, kui, nij, nls, olm, ols, omm, raa, rij, ros, sib, sjk, stp, stp, vol, vrh, wan, whr, wij, win, zwo

schier weer: dka, hel

skier weer: ens

Kaart 36: (mooi) weer. Aan het woord mooi weer is ook de klinker in het woord weer af te lezen.

In Twente is dat wear, naast weer.

N.B. De r aan het eind van wear, waer wordt soms niet uitgesproken.

Het is 'n mooien dag of wie hebt t'r good wear bie (hks).

Wanneer wordt het mooi weer?

- as de zwalfies hoge vliegt (alb, amt, bab, blz, dev, dhm, ens, ent, gie, has, hdb, sch, ssv, tub, vol, wan, wij)
- als kikkers 's avonds kwaken: bor, hdb, wan
- as de Müggen danzt: olm, ols, sch
- oavendrood, mooi weer an boord: amt, bor, dhm, glb, los, nij, nls, ols, vol, vrh, wan, whr, wij
- oavendrood teder morgen mooi weder: raa
- as de wind met de wiezers van de klokke met geet: hel
- het blif dreuge want de wind is hoge an: omm
- de wiend schöt uut, dan kriege wij mooi weer (uitschieten is voor de zon uit): stp
- als de rook van schoorsteen recht omhoog gaat: dhm
- een windoare (kleine draaiwind) voorspelt mooi weer: nht
- windstriepe langs de locht: dreuge weer: amt
- as het paoslam speelt um de zonne: amt
- bij een kreeng um de mone: amt
- bi'zonne is aanhoudend weertype: stp
- spinnenwebben: gef dreugte: dka
- als de trein in de verte te horen is: dhm, nij

Morgenrood brengt mooi wear an boord, oavendrood water in de sloot (kan ook omgekeerd zijn) (olz).

De onderstaande aanduidingen laten zich zelfstandig gebruiken (het is zacht) of ze laten zich net als bij mooi weer combineren met weer, wear dan wel wjear. In de rest van dit hoofdstuk zal die tweede mogelijkheid, dus de combinatie met weer, wear dan wel wjear niet expliciet genoemd worden, omdat ze eenvoudig af te leiden is uit het betreffende bijvoeglijke naamwoord, en de juiste vorm van weer (zie daarvoor p. 161). Alleen wanneer het woord weer (etc.) niet achterwege kan blijven, bijvoorbeeld in rotweer, wordt dit expliciet en in al zijn variatie vermeld.

zacht weer

Het is..... of.....weer.

zacht: algemeen; **zaacht:** gie; **zächt:** wij
lekker: nij, stw
fijn: zsl
heanig, haenig: amt
smöde: sch

N.B. Het eventuele weglaten van -t in zach(t) is buiten beschouwing gebleven.

Het veult zachte an (amt).

droog

Het blijft.

dreuge: amt, bab, bat, daf, dev, dhm, die, eml, ent, gie, gmd, goo, grb, has, hdb, hei, hel, hev, hks, hol, kam, mar, nht, nij, nls, ols, omm, raa, rij, sch, sib, sjk, stp, stw, vol, vrh, vrz, wan, whr, wij, wrd, zwo

dreug: alb, alm, bor, dka, dlt, ens, glb, los, oot, ssv, tub, vas

droog: blz, dka, kui

dröow: ros, ssv

groeizaam (weer)

greuizaam: alb, alm, amt, bat, bor, dev, die, dka, dlt, ens, ent, gie, glb, goo, hel, hks, hol, los, mar, ols, olz, oot, rij, ros, ssv, vas, vrh, vrz, wij, wrd; **greuzaam:** amt, blz, dka, sch, stp, stw; **grujzaam:** bab, raa, wan, zsl; **gruuizaam:** daf, dhm, gmd, has, hei, nht, nls, sjk, zwo; **gruuzzaam:** omm; **gruizaam:** bab, grb, hdb, kam, kui, nht, olm, sib, vol, whr, win; **grozaam:** eml
gruuiend: nij
geil: alm, hdb, hei, nls, rij, tub
grös en eendeier: nij; **grös en eandenei-**

er, grös en aendeneier: mar

grös: kam

grösliggend: hev

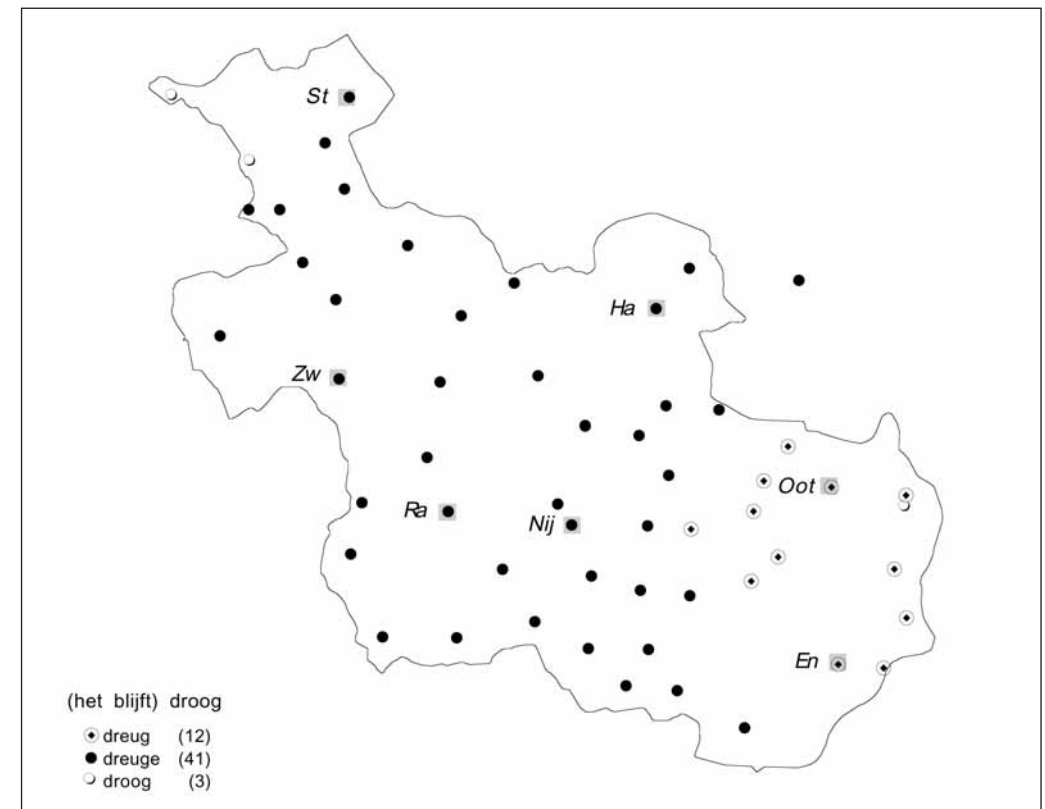
wassend: ssv

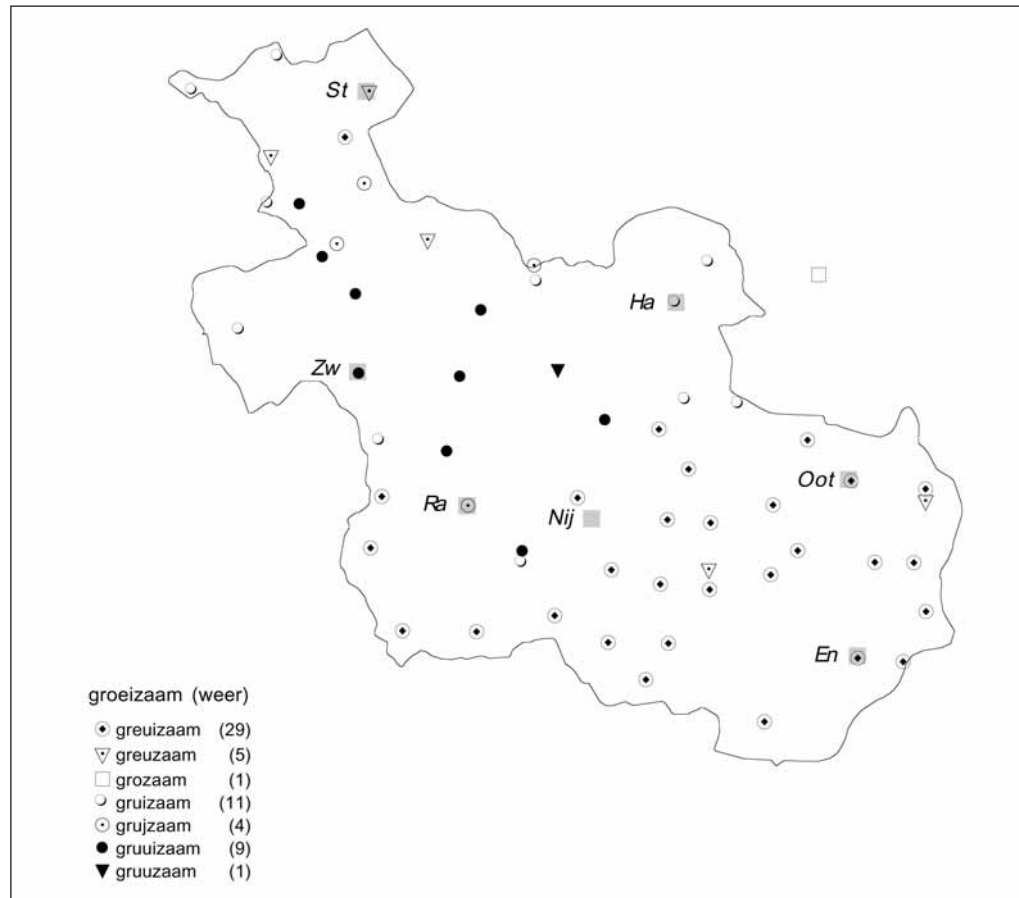
bes: omm

N.B. de aa van -zaam wordt soms uitgesproken als e-schwa, dat is de e van het lidwoord de.

Ie kunt het grös heuren gruien (hdb); ie keunt het greus heuren greuien (amt); het reagent grös en eande-eier (ens); best wear vuur het grus en de eandeier (rij).

Kaart 37: (het blijft) droog. In grote delen van Twente valt de -e aan het wordeinde af, in het uiterste noordwesten blijft bovendienumlaut achterwege (droog).

Kaart 38: groeizaam. In Twente en het zuiden van Salland, maar ook in het noordwesten, komt greu(i)zaam voor. Daartussen vinden we gruu(i)zaam. Langs de grenzen van de provincie treffen we grui-zaam aan.

warm (weer)

warm: alm, bat, blz, dev, dhm, goo, has, hdb, hel, hol, kam, kui, nht, nij, nls, ols, olz, omm, oot, sch, sib, sjk, stp, vol, vrh, wan, whr; **waarm**: amt, bor, dka, ens, ent, glb, los, mar, olm, stw, wrd ; **woarm**, **waorm**: alb, dka, dlt, ent, rij, ros, ssv, tub, vas; **weurm**: zwo; **wörm**: eml, grb, hdb; **wärm**: daf, gmd, hei, raa, wij, win; **wearm**, **waerm**: amt; **werm**: zsl; **waaim**: vrz

hete: alm, amt, die, rij; **heet**: ens; **hiete**: bab; **heite**: ols, vrz
bruuierig: omm; **breuierig**: nij
lekker: dka

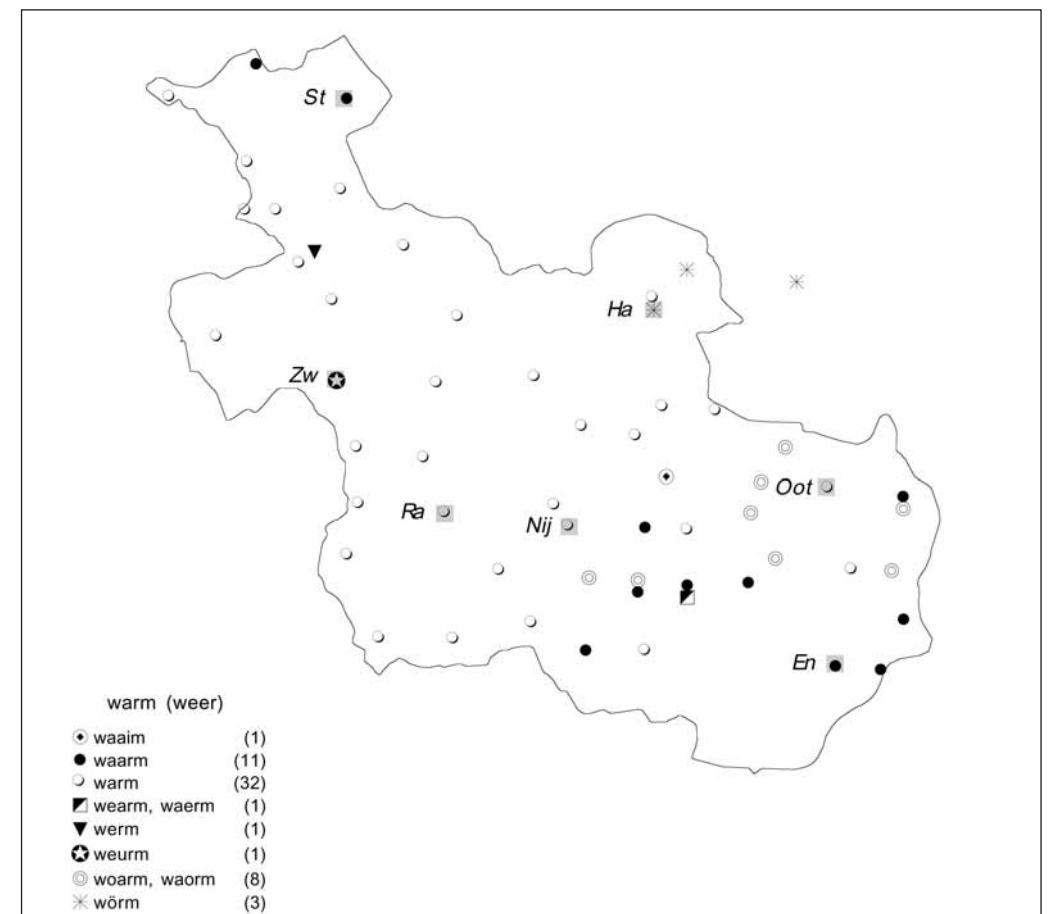
schitterend (weer)

skitterend: gie, has, kam, rij, sjk, vol, wan, win, wrd, zwo; **schitterend**: dev, dka, ent, goo, hei, olm, olz, ros, sib, wij
biezunder mooi: dka, vrz; **bezeunder mooi**: mar; **bezunder mooi**: hev

biezunder good weer: ssv
biezunder: amt, vrz
alderbässend mooi: wij
bässens mooi: daf; **bässend mooi**: nij
hartstikke mooi: amt, bab, bat, die, hdb, hol, nht, nij, ols, oot
heel mooi: amt, eml, glb, nij, sch
mooi: dlt, grb, nij
prachtig mooi: ens, gmd, hdb, stw
prachtig: blz, kam, kui, whr
machtig mooi: dhm, hel
eeuwig mooi: hdb; **iewig mooi**: vol
emels mooi: gmd

merakels good: bor
merakels mooi: amt
gleunig mooi: mar; **glunig mooi wear**, **glunig mooi waer**: rij
gloepens mooi: alm, hdb
onmeunig mooi: alb, tub; **onmundig mooi**: alm
barre mooi: nls
butengewoon mooi: stp
arg mooi: omm
gruwelijk mooi: mar
mieters mooi: hel
onwies mooi: vas

Kaart 39: warm (weer). De lange klinker (waarm, woarm) hoort bij Twente, maar ook bij het uiterste noorden. In het noordoosten vinden we aan weerszijden van de staatsgrens wörm.

steal mooi, stael mooi: rij
heel schier: dka
skier: dka
stralend: gmd
best: los

Je zollen 't hemp uuttrekken en der op goan zitten zingen (omm).

heel warm (weer)

heite: bat, wij; **hiete:** dhm, hdb, nht, nls, omm, vrh; **iete:** kam, sjk, vol; **hete:** wij; **heet:** dka, glb, hol
hette: hks; **hitte:** ols
onmeunig waaim: vrz; **onmeunig warm:** whr; **onmeundig warm:** oot; **onmeundig waarm:** wrd; **onmööndig woarm:** dlt, ros; **onmundig waarm:** amt
onmeunig heet: amt, vas; **onmeunig hete:** mar; **onmundig hete:** alm
onwies woarm: ssv; **ungwies woarm:** sch
onwies heet: los, ssv, vas
slim waarm: stw
slim heet: alm; **slim heite:** vrz
verschrikkelijk waarm: olm; **verskrillijk waarm:** stw; **verschrikkelijk wärm:** dev
verschrikkelijk hete: ent; **verskrickelijk hete:** goo; **verschrikkelijk hiete:** kui; **verschrikkelijk heite:** dev
bloedeet: blz; **bloedhete:** win; **bloedhiete:** zwo; **bloodheet:** bor, dka; **bloodhete:** rij
bassend hete: rij
knap bassend hiete: raa
alderbassend warm: nij, nls; **allerbastend warm:** nls
alderbassend hiete: hel
naar woarm, naar waarm: alb, tub; **naar warm:** hdb
naar heet: los; **naar hete:** wrd

akelig warm: nht
akelig hete: rij; **äkelig hiete:** hei
gloepens waarm: ens
gloepens heite: ols; **gloepens heet:** ens
bruuietig snikiete: has
bruuietig: gmd; **breuietig:** amt
machtig warm: hel, nls
machtig hiete: hel
gruwelijk heite: ols; **gruwelijk hete:** wrd
smooreet: blz; **smoorhete:** nij
hartstikke heet: hol; **hartstikke hete:** goo
griezelig warm: nls, stp
arg warm: blz, nij
drukkend warm: olz
gleunig waarm: wrd
unsettend wörm: eml
barre hiete: bab, grb
enorm heite: vrz
snikhiete: hdb
steilhete: die
benauwd: gie, nls, wan, zsl
zoel: amt
good lech: glb
good doo: amt

As de muske van 't dak vaalt (amt).

zwoel (weer)

zoel: alb, alm, amt, bab, bor, daf, dev, dhm, dka, gmd, hol, kui, ssv, tub, vas, vol, wan, wij, wrd
zwoel: dka, dlt, goo, hel, olm, olz, raa, rij, sib, wij, zwo; **schwul:** eml; **zwoul:** vrz
smoel: stp; **smoul:** vrz
drukkend: amt, die, glb, hdb, hei, mar, nij, rij, vas, whr, win; **drokkend:** gie
benauwd: los, nht, ols, sch, stw, whr, zsl; **benöwd:** ent
breuietig : amt, bat, ens, hel, mar, rij, wij; **breuiig:** amt; **bruierig:** grb, hdb, vrh; **bruuietig:** kam, nij, omm

klam: blz, nij
lam: sjk
lammenarig: sjk
lakkerig: has
loom: nls; **loem:** ols
lui: ent
meu: amt
poesterig: dhm
zweterig: hdb
bratsig: olm

loommakend (weer)

loom: amt, bab, daf, dka, dlt, eml, gmd, hdb, hol, kui, nls, olz, omm, oot, sib, stp, stw, vol, wan, whr, zsl, zwo; **loem:** mar, ols, rij; **loomd:** nij
loemig: nij; **loemerig:** nij
loommakend: dka
loederig: ols
loef: nls
sloom: alm, bab, bor, dev, dhm, hdb, nht
slomend: nij
sloommakend: goo, vrz
sloederig: raa; **sloerig:** ens
lui: amt, bat, dka, ent, gie, hdb, kam, los, mar, nls, olm, wij, win; **leu:** sch
luimakend: goo, nij
meu: alm, amt, die, hol, rij, tub, vas; **meui:** hel; **muu:** grb, hdb, hei
drukkend: blz, glb, vrh, wrd
lam: sjk
lamlendig: hks
lammenarig: sjk
lakkerig: has
zoel: dka, hks
breuietig: hel
grösliggend: amt
onzelig: ssv
sokkerig: kam

drukkend (weer)

drukkend: alb, amt, bab, blz, daf, dev,

dhm, dka, dlt, eml, ens, ent, glb, gmd, goo, hol, kam, mar, olz, omm, oot, rij, sch, sib, ssv, tub, wan, whr, win, wrd;
drokkend: gie, olm, stw
bedrukt: nij
benauwd: amt, daf, eml, gmd, hdb, hel, kui, nht, ros, sch, vrh, zsl
breuietig: bat, ens, hev, hks, mar, ols, stw, vrz, wij; **breuiig:** amt; **bruuietig:** hei, kam, nij; **bruierig:** hdb, vol
klam: amt, bor, daf, gmd, hdb, los, nij, stp, stw; **klammig:** raa, zwo
lakkerig: has
lamlendig: nij
zoel: alm, amt, gmd, hel, nls, sjk, vas
zwoel: nls
smoel: nls, stp; **smoul:** vrz
loef: nls
loem: nij, ols; **loom:** amt
slof: goo
wörm: hdb; **waarm:** mar, stw
zoakerig, zaokerig: daf; **zokerig:** gmd
dompig: hei; **deampig, daempig:** amt
plakkerig: rij
poesterig: nij
oonselijk: die
muu: nij

weersomslag

umslag (van het weer etc.): alb, alm, amt, bor, daf, dev, dka, ens, ent, gmd, hdb, hks, mar, nij, nls, olm, ols, omm, ssv, tub, vas, vrh, vrz, whr, wij, win, wrd; **ummeslag:** kam; **omslag:** mar, zwo
rumpende omslag: gie

het weer.....

slat omme: stw; **sloot om, slaot om:** blz; **slat umme:** nls, wan, zsl; **slät um:** glb; **slet umme:** stp; **slöt umme:** bab, die, gmd, grb, hel, hks, hol, nht, omm, rij,

vol; **slöt um**: los, oot
slat in een keer umme: sib
is ummeslagen: bat, raa; **is ummeslagen**: sjk
is ineens umslagen: olz
is in ien keer ummedreid: hei

aander wear, aander waer: dka
heel ander weer: kui
onverwachte verandering: goo
reukeloze verandering: dlt

Waarom kon weersverandering herkend worden, of waarmee kon weer voorspeld worden?

Vaak te zien aan: insekten (grb) of vogels (zwaluwen) (grb); as de palm dreug binne keumt dan krieg je ne goei oogst (amt); ze zagen het aan de natuur (windrichting enz.), de vogels en hun gedrag, de dieren, enz. (dlt); as het hoor van de kat verkeerd steet, slöt het weer um (los); draait de kat de kont naar het vuur, wind en regen, koud en guur (olm); te merken aan littekens (amt, kui); de beste beult, de hanen krait vrog, gif weerumslag (als de koeien vroeg loeien en de hanen vroeg kraaien, komt er een weersomslag - meestal slecht weer) (amt); as de kippen en de wichter roerig wördt (hol); as de keender lastig zent (alm).

roezinnig: ander weer op komst (stp)

Sommige mensen konden het weer goed voorspellen:

De vissers en in 't algemeen de mensen die veel buiten waren en daar werkten hadden wel kijk op het weer (gie); een visserman ging 's nachts 12 uur op 21 maart kijken hoe de wind stond - dat

gaf het weer voor het hele voorjaar aan (gmd); de oude visserlui konden heel goed het weer voorspellen. Bijv. als in het zuidwesten de lucht bleek wordt, is er kans op regen de volgende dag (vol); meest de oalde boeren, vrogger, hadden d'r good kiek op (wrđ); een boer hier kon het merken bij het melken van één van zijn koeien. Deze man was doof, daardoor was blijkbaar zijn gevoel beter ontwikkeld (vrz); verschillende mensen voelden aan oude wonden of reumatische gewrichten dat er regen of sneeuw kwam (amt, gmd, olm); as bie miene moo te eksteroagen begonnen te stekken, kwam d'r reagen (ens); mien vrouwe kan an het lichaam vullen of slecht weer weurt (amt); Opa keek in de locht 's morns en zear: "het wordt mooi weer vandaag" (ens); Usse Bersvahr (vedage Groatvahre) saeh' froeger: ik hebb piene in de Bütte, monn giff 't Reagen (anner Waehr) (sch); als vader (kruidenier) met de transportmand vol op pad moest hield hij terdege het weer in de gaten. Als ik dacht dat er geen eind aan de regen zou komen, zei hij soms: de loch jach lös, bowen de stad (het westen) wödt het al lecht (alm); oze buurman de koaleboer was vrogger ok törfschipper ewest. Mien vrouwe vreug altied as ze de wasse ophangen mos an um woar ze det doen mos, buten of op de vliering. Iej konnen d'r donder op zengen hij had altied geliek (daf).

Mien eigen groffa was zon man. Hi-j was van ± 1875 en is roem 80 joar ewörden. As jochie van zo'n joar of tiene leup e al achter de schoopen. Hi-j kennen de natuur en het butenleven dus a vrög. Later op oale leef-tied wörden um altied vroagd, ö-w

nog regen zullen kriegen en zo. En vake had e inderdaad glik. Ien staaltie za-k oe vertellen. Zien buurman, een redelijk grote boer, had der een grote koele mit eerappels zitten. Toen begun het plotseling vrög te vriezen en d'r zat gien grond genög op die koele (stro zat d'r genög op). Mar noa 'n paar dagen wörden het weer dooi. Toen kwaamp de buurman mit zien knecht en drök an het grond opspitten. Giet mien groffa noar um toe, en zeg: "Buurman, dat hoef ie nie te doen, want winter krie-w nie meer." Mar hi'j spitten wel verdan tot ze kloar woaren. Wi-j hebt dat joar echter niet aans meer had as een betie nachtvorst. Groffa had weer geliek.

(H. Bove (whr)).

Zo je hoandagen (hondsdagen) in gaot, zo gao je d'r ook oet (en tussen beiden kan het ook wel eens aonders worden) (amt); het weer van elf uur in de morgen is vake het weer van de hele dag (hdb); het is een algemeen gezegde dat voorafgaande aan een ander weertype eerst de wiend mut gaon liggen (stp); anekdote: Vraag: Weet jie wat veur weer we morgen kriegen? Nou mien kiend dat zal ik je morgen vertellen (blz); is niet meer zo bekend. We luisteren teveel naar de radio en t.v. (dhm).

barometer

weerglas: alm, bor, amt, bab, bat, blz, daf, dev, die, dka, dlt, eml, ens, glb, gmd, grb, has, hdb, hei, hks, hol, kam, kui, nht, nls, olm, ols, omm, ros, sjk, ssv, stp, stw, tub, vol, vrh, wan, wij; **wearglas, waerglas**: alb, dka, hel, mar,

nij, rij, sch, vas, wrđ; **wiäärglas**: vrz; **weerglaas**: gie
weerhusie: hei
wearmeter, waermeter: nij
barometer: alm, blz, dev, dhm, dka, dlt, mar, nij, olz, oot, raa, rij, sib, stw, vrz, whr, win, wrđ, zwo; **barrometer**: ent, goo, kui, wan; **bärometer**: gmd
kwikmeter: nij
luchtdrukmeter: los

In Wiene was een boer die vroeger een eigen barometer maakte. In een glazen open pot deed hij een halve fles (alleen het bovenste gedeelte (omgekeerd)) gevuld met water. Als de luchtbel beneden in de hals was, was het slecht weer; in het midden regenweer; op z'n hoogst mooi weer (amt).

thermometer

thermometer: algemeen; **thearremeter, thaerremeter**: gmd; **tharmometer**: has, kam, ols; **thermomeater, thermomaeter**: stp
temperatuurmeter: bor, dka, olm
warmtemeter: nij

bestendig (weer)

vas: alm, amt, bat, dhm, nht, nij, ols, omm, wij; **vast**: alb, bab, blz, bor, daf, dev, die, dka, dlt, ens, gmd, grb, has, hdb, hei, hel, hol, kam, kui, los, mar, nij, nls, olm, oot, ros, sjk, ssv, stp, stw, tub, vas, vol, vrh, vrz, wan, wij, wrđ; **vaste**: ent; **vaast**: gie
vasstoand, vasstaand: nij
stoand, staand: amt, dlt, ens, ent, glb, hks, rij; **staand**: stp
standvastig: raa
bestendig: dka, eml, goo, olz, sch, sib, whr, win, zwo

störig: amt, mar, sch
goed: zsl

Dreeiende weend, stoand wear (rij).

onbestendig (weer)

wisselvallig: bab, bat, blz, bor, dev, die, dka, dlt, eml, ens, hol, mar, nht, nij, olz, raa, rij, sib, ssv, stp, vol, wan, whr, win, zwo; **wisselwallig:** gie; **wesselvallig:** rij

wisselend: goo, kam, nij

gen vas weer: amt; **gen vast weer:** dka;

gin vas weer: dhm; **gien vast weer:** has, hei, kam, kui; **gien vaast weer:**

gie; **geen vast weer:** nij

onvast: dka, gmd, nht, olm

gin stoandvastig weer, gin staondvastig weer: amt

gin stoand weer, gin staond weer: amt, glb

onbestendig: ent

lös: alm, daf, dev, hdb, hel, ols, wij

kwakkelweer: amt, dka, hks, tub, vas

kwakkelig: rij

veraanderlijk: ens, whr, wrd

grillig: amt

op en of: grb; **up en af:** sch

onbetrouwbaar: nls

weer van niks: zsl

Het woord weer is hierboven cursief gedrukt, om aan te geven dat het voor verschillende dialectvarianten staat, die hier met het oog op de overzichtelijkheid niet steeds zijn weergegeven.

Het weer wet nig wat het wul (amt); ie könt er gin stoat op maken (los); het wisselt wat (kam); ie kunt d'r niks van op an (vrh); het kan vrezan, het kan dooien (ols).

fris (weer)

Het is..... of.....weer.

fris: algemeen

frisch: eml, sch

frissies: has, hel, kui, ols, stw, vrh; **fris-**

jes: bat, hol

bettie frissies: daf

frösterig: hks

gudderig: amt

een luk koold: amt

koald, kaold: omm; **kold:** nls

kil: amt

rilderig: rij

Wanneer zeg je dat het fris weer is?

- bij lage temperaturen in de zomer: bab
- in de zomer als het begint af te koelen: gie
- as het wat kolder wordt: olm
- als de temperatuur zakt: has
- als het van warm weer kouder wordt: bat, dhm
- wanneer het kolder is dan de veurgoande dag: raa, sjk
- na een hete zomerdag kan het 's avonds lekker fris zijn: alm
- koeler weer in de zomer: vrh
- bij zommerdag: los
- als het (enigszins) aangenaam koud is: dlt
- heel algemeen gebruikt wanneer het wat kouder is: gmd
- als het een beetje koud is: hol, ssv
- wanneer het koud is: nht, sib
- as het koald anveult: hel, vas
- at het wat kölder is dan het lik: ent
- as ie merkt da-j oe wärmer mot goan anklejen: dev
- als op dat moment te weinig kleren aan hebt voor het (veranderde) weer:

nls

- as het dreuge is, mar iej könt niet in het blote bloezeroen buten lopen: daf
- as de jasse weer an mut: hdb, whr
- bij een lage temperatuur voor tijd van het jaar: kam, vol
- zonder zonne en weinig wiend: kui
- als het winderig is met een mooi zonnetje erbij: goo
- as het luk koald is en het luk weait: ens
- as 't watt kault is mett nen Toch Wind: eml
- helder, frisse wind: hei
- as de wind koold anvuult: ols, rij
- droog en kil: die
- noa een Raegenschuur is het frisch: sch
- a-j koal(d)e hane kriegt an de fietse of nen dröppel an 'n nûeze: wrd
- in 'n harfst; teagen de winter: oot
- as het nog net niet vrös: omm
- als het licht vriest of bij gewoon droog koel weer: olz

druilerig (weer)

miezerig: amt, bab, bat, blz, bor, daf, dev, die, ens, gie, glb, gmd, grb, hdb, hei, hks, hol, kam, kui, mar, nij, nls, olm, rij, sib, sjk, stw, vas, vrh, wan, whr, wrd; **mies:** tub

dreulig: amt; **drullig:** win; **drulerig:** daf, dhm, dlt, has, olz; **druilerig:** dka, goo, oot, zwo; **druulderig:** daf

kladderig: hel, nht, vrz

gudderig: amt

todderig: ols

motterig: nij, vol

motreagenachtig, motraegenachtig:

amt, los

nattig: rij

vies nattig: stw

fiesterig: wij

vochtig: mar

tuilig: alm

smerig: ssv

gries: omm

duuster: sch

geriffermeerd: zsl

Het is an het smeren (amt); het miest (ent); het mottet (dka); het mot (ent); het nattet (alm); ze zeurt zo vedaan (amt); het zaakert zo wat voort (stp).

regenachtig (weer)

reagenachtig, raegenachtig: alb, bat, bor, daf, dev, dka, dlt, ens, ent, glb, goo, hei, hel, hol, mar, nij, ols, olz, oot, ros, sch, ssv, stp, vas, vrz, wij, wrd, zwo; **regenachtig:** alm, amt, die, dka, eml, gie, gmd, has, hdb, hks, kam, kui, nht, nls, omm, rij, ros, sib, sjk, wan, whr, win
regenderig: bab, dhm; **reagenderig, raegenderig:** nij, rij
kladderig regenachtig: raa
kladderig: ols
miezerig: blz, daf, dka, olm, vrh
miesterig: amt, tub
nat: alm, dka, vol
nattig: gmd, rij, stw
breulerig: amt
buuig: amt; **buiig:** kam
druulderig: daf
biester: nij, omm

Het weer is niet bes! (grb); het lik noar regen (alm); het hef ter zinne an (amt); het hef der zin on (vrz); het aardt noar reagen (los); arbeidersuitdrukking: een dag in de hilde (omm).

nat (weer)

nat: amt, blz, daf, dev, dka, dlt, eml, ens, ent, gie, glb, gmd, goo, hdb, hol, los,

mar, olz, omm, oot, rij, ros, sch, sib,
sjk, ssv, stp, tub, vas, whr, wij, win,
zwo
nattig: bab, dhm, gmd, hdb, hel, kui, nij,
nls, rij, stw, vol, vrh, wan, wij
natten: alb
oan en natten, aon en natten: vrz
kladderig: amt hei, hel, ols, vrz, wrd
bluuisterig: nij
boesterig: nls
biester: nls, nij
fiester: amt
miezerig: daf
reagenachtig, raegenachtig: bat;
regenachtig: hol
regenweer: nls
slecht: nls
slof: rij
smerig: nht
smutterig: amt, hev
vies: has, nht
viezig: olm
vochtig: die, kam

Het is ter nat vandage (amt, nij); het is
ne natten (alm); 't is biester buten de
pöste (nij).

nat en koud (weer)

nat en koold: alb, alm, amt, dhm, dka,
ent, mar, rij, ros, ssv, vrz; **nat en
koald, nat en kaold**: dlt, ens, glb, hks,
olz, oot, sch; **nat en kold**: daf, dev,
gmd, goo, olm, stp, vrh, wan, whr; **nat
en koud**: blz, zwo; **natt kault**: eml
nattig en kold: stw
nat en kladderig: alb
kil en nattig: kam
waterkoald, waterkaold: hel, los, nij
waterkold: kam, wij, win
regenkoold: rij
kladderig: die
fiesterig: bat, hdb, hol, mar, ols, wrd

biesterig: ens
piesterig: ens
biester: hdb, vrz
biestenweer: hel
miezerig: hks
mies: amt
mieswear, mieswaer: vas
grienderig: bab, gie, has, rij, sjk, hei
gödderig: amt
gulderig: dka
kleumerig: grb
klam: omm
guur: bor, kui, vol
voel weer: hev, raa; **voel wear, voel
waer**: amt
rot weer: zsl
smeewear, smeewaer: vas
trekkig: tub

Het is ter kold (nij); goed weer um een
arfenis te verdelen (nls).

kil (weer)

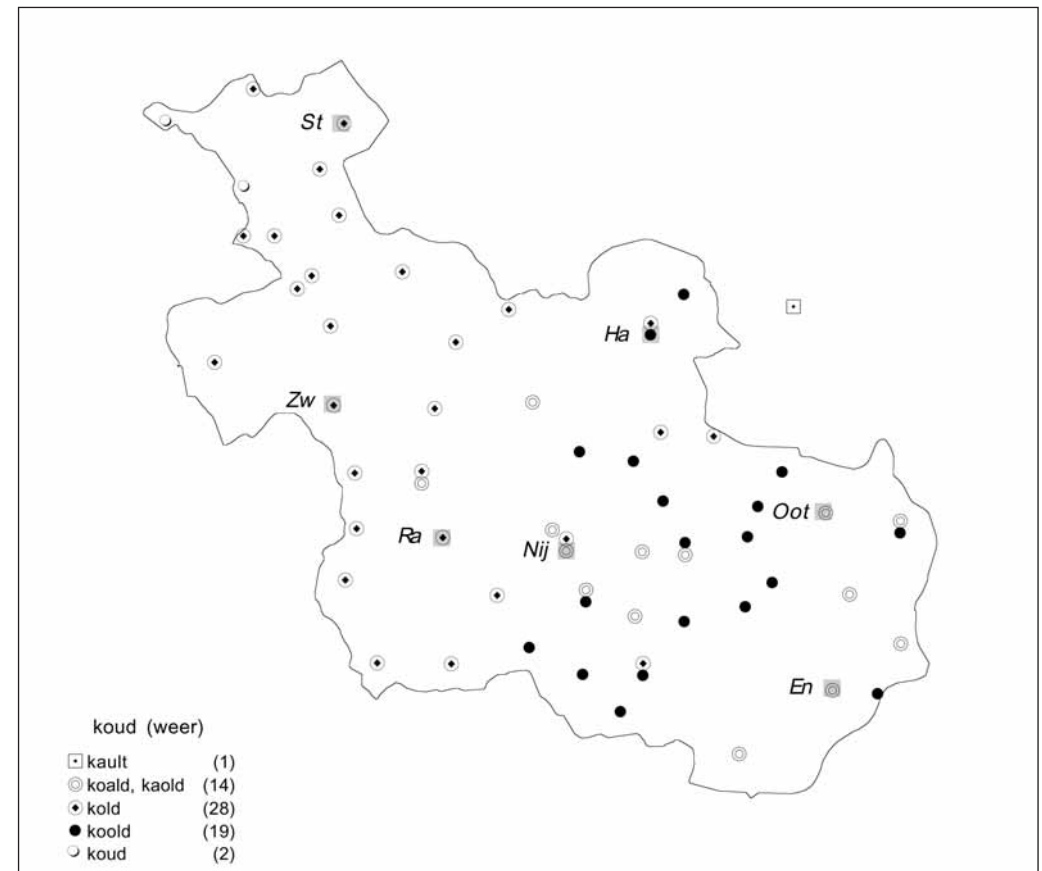
kil: amt, blz, daf, dev, goo, nij, olm, olz,
raa, rij, sib, vol, vrz, wan, whr, zwo;
killig: gie, kui, nij, olm; **kellig**: sjk, vol
kil en kold: kam
killig kold: has
koald, kaold: dka, sch, vrh; **kold**: win;
koold: rij; **koalderig, kaolderig**: whr;
köölderig: dlt; **keulderig**: alb; **koolde-
rig**: rij
koldachtig: bab
kold en nat: kam
reagenkoold, raegenkoold: ent, vrz;
regenkold: hdb
waterkoald, waterkaold: dka, dlt, hks;
waterkoold: vrz
rillerig: bor, dka, los, nls, wij, zsl;
rilderig: hel, nht
trekkerig: dhm, glb, hdb, omm; **trekkig**:
stp, tub, vas
fiesterig: alm, amt, die, hol, mar

miezerig: ssv
grienderig: hei, wrd
gudderig: amt, ens
huisterig: wij
huverig: bat, die
hubberig: ols
kekkerig: gmd
klommerig: vrz
fris: goo, sjk, vrh
guur: daf

koud (weer)

koold: alb, alm, amt, bor, dhm, die, dka,
glb, goo, grb, hdb, hol, mar, rij, ros, ssv,
tub, vas, vrh, vrz; **koald, kaold**: alm,
dka, ens, ent, hei, hel, hks, los, nij, olz,
omm, oot, rij, sch, wrd; **kold**: bab, bat,
daf, dev, gie, gmd, goo, has, hdb, hei,
kam, nht, nij, nls, olm, ols, raa, sib,
sjk, stp, stw, vol, wan, whr, wij, win,
zsl, zwo; **koud**: blz, kui; **kault**: eml
uverig: gmd

Kaart 40: koud (weer). In het oosten overheerst de lange klinker (koald, koold), waarbij koold een midden-
strook vormt die zowel aan de oostkant als aan de westkant door koald begrensd wordt. In het westen
vinden we de korte klinker (kold), in het uiterste westen (Blokszjl, Kuinre) heeft diftongering plaatsgevonden
(koud).

killig: nij

Het is earlijk wear, het is warken of koald blieden: as 't koald is, mut iedere- ne wè werken um warm te blieden (nij).

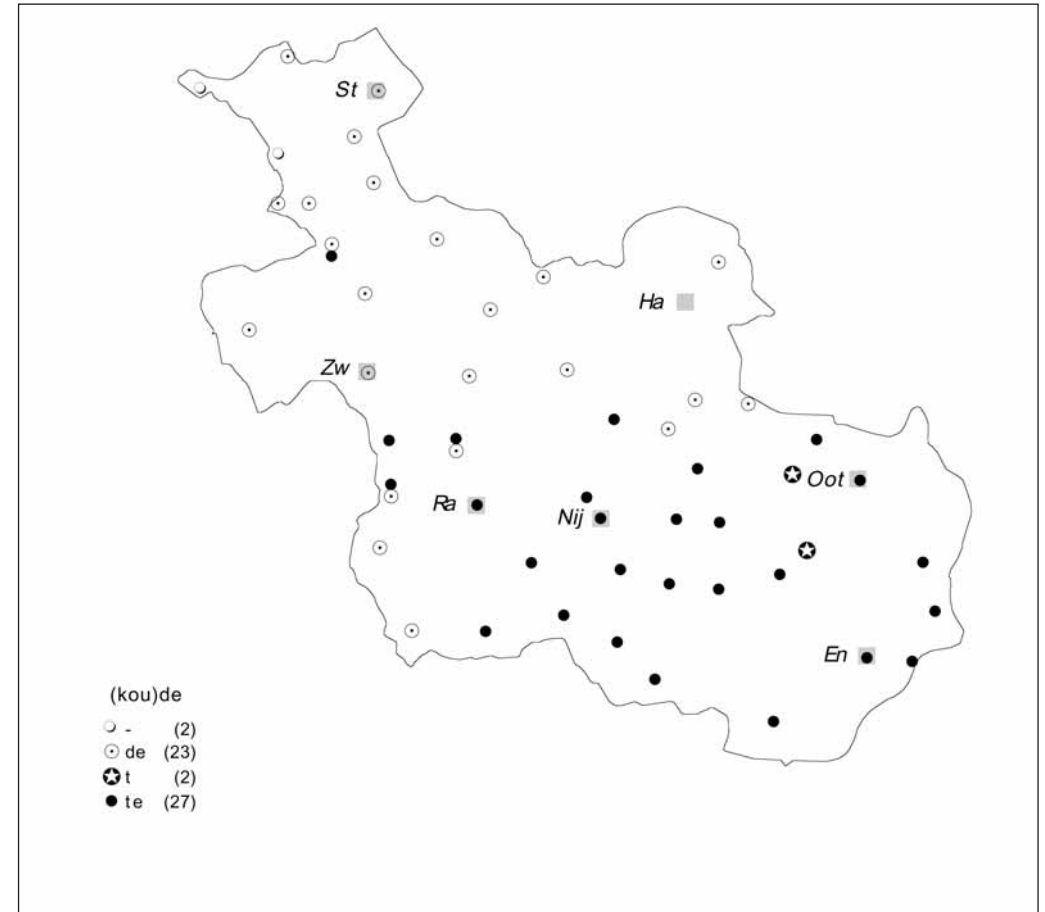
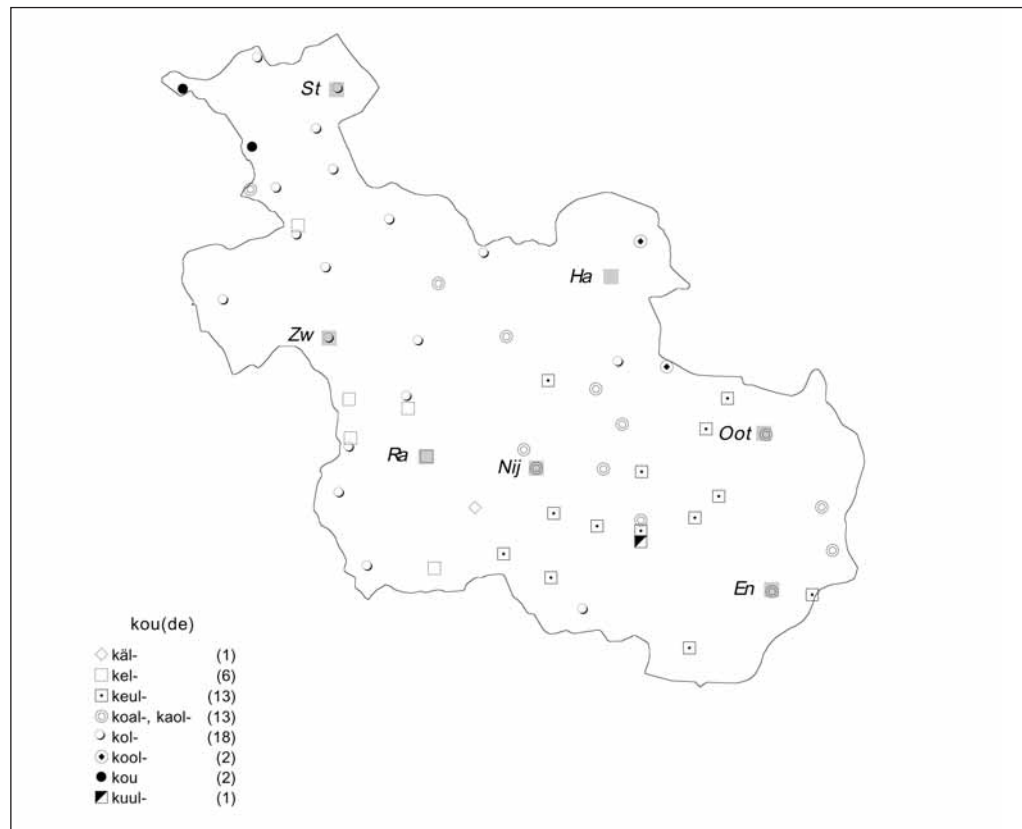
koude

keulte: alm, amt, bor, dhm, ent, glb, hks, hol, mar, rij, ros, vas; **köölte:** amt, dlt, ens, hel, los, nij, oot, vrz, wrd; **költe:** die; **kulte:** sch; **kuulte:** amt; **kälte:** nht; **kelte:** bat, gmd, hei, raa, wij, win;

kolde: bab, daf, dev, gie, gmd, has, hei, kam, olm, ols, sib, sjk, stp, stw, wan, wij, zwo; **koalde, kaolde:** nls, omm, vol, vrh; **koolde:** grb; **köölde:** whr; **keult:** ssv, tub; **kou:** blz, kui
kolligheid: bat

De kolde is eindelijk veurbij (bab); de meeste kolde is uut de locht (gie); kwakkelend winterweer, zo tussen vorst en dooi in (ent); de keulte is vot (bor); de kou is uut de lucht (blz); de köölte is eandlijk opehöölden/of-eleupen (wrd).

Kaart 41: kou(de). In het zelfstandig naamwoord vinden we umlaut (keul-) in een strook die midden over Twente loopt. In de zuidwesthoek van de provincie wordt de klinker eveneens voor in de mond gevormd: kel-.

Kaart 42: (kou)de. De tweede, onbeklemtoonde lettergreep van koude begint in de zuidelijke helft van de provincie met een -t-, en in de noordelijke helft met een -d-. Blokzijl en Kuinre, de plaatsen met -ou- als klinker in het woord kou, laten de tweede lettergreep helemaal achterwege.

Wanneer komt er koude?

- als de ganzen in V-vorm naar het zuid-westen vliegen: amt, nls
- in de winter bi'j opkommende moane vake vorst: has
- veel eikels betekenen dat er een strenge winter komt: goo, hks, omm, wrd
- als er veel eikels en beukenootjes zijn, komt er een strenge winter: wij
- als er veel noten aan de boom zitten

- komt er een strenge winter: gmd
- als de kat dik in de vacht zit komt er een strenge winter: gmd
- as de enten stille binnen kriej kolde: zsl
- het luistert in de lucht: mooi vries- weer: win
- kring um de maone is vöst: stp

verschrikkelijk koud

onmeunig koud: dka, hev, mar, ros, vas, vrh, vrz; **onmeundig koud:** oot, wrd; **onmundig koud:** alm
onwies koud: los, ssv; **ungwies koud:** sch
slim koud: alm, ens, glb, hei, stw
barre koud: bab, bat, dhm, gie, hdb, omm, wan, whr, wrd; **bä koud:** gmd; **berre koud:** zsl; **bar koud:** amt, dlt, rij
alderbarstends koud: ens; **alderbarstend koud:** kam; **alderbassend koud:** amt, hel, hol; **alderbässend koud:** wij; **alderbassend koud:** ols; **allebarstends koud:** vrh; **allebassens koud:** grb
bässend koud: daf
alle machtig koud: vrh
machtig koud: hel, nls, vrh
alderieuwigst koud: vol
ieuwig koud: vol
verschrikkelijk koud: dlt, ent, goo, olm, olz, sib, sjk
vreselijk koud: mar
unsettend koud: eml
naar koud: alb, amt, ens, glb, hdb, los, mar, tub
härstikke koud: dev; **ärtstikke koud:** zwo; **hartstikke koud:** dka, goo, hdb, raa
akelig koud: hel, kui, nht, rij
steenkoud: blz, kam, nij; **stienkoud:** sjk
gloepends koud: nls; **gloepens koud:** die, has, wrd
gleunig koud: wrd; **glunig koud:** hei, rij
gruwelijk koud: amt, wrd; **groewelijk koud:** hdb
bitter koud: daf, vrz
griezelig koud: nls, stp
merakel koud: nij; **merakels koud:** wrd
donders koud: win
arg koud: nij
heel koud: amt
ieskoud: bor
mieters koud: hel
smurig koud: hks

berekoud: nht
vinnig koud: nij
siberisch: amt

Het woord koud is hierboven cursief gedrukt, om aan te geven dat het voor verschillende dialectvarianten staat, die hier met het oog op de overzichtelijkheid niet steeds zijn weergegeven.

't Is wa koald (hks).

guur (weer)

guur: alm, amt, bab, blz, daf, dev, die, dka, ens, ent, goo, hel, kui, nht, nij, olm, olz, raa, rij, ros, sib, stw, vas, vol, wrd, zsl, zwo
biester: dka, hol, los, mar, vrh, vrz
fiesterig: alm, ens, nij, rij
grienderig: gie, has, sjk, stp, wij; **grinderig:** amt
gudderig: amt, bor
bluisterig: dev
huisterig: hei, ols
roesterig: nls; **ruusterig:** hks
poesterig: gmd
trekkerig: glb, hdb
kold: bat, wan; **koald, kaold:** omm
gemien kold: hdb
waterkold: kam
reagenkoold, raegenkoold: ssv, vrz
nat en koald, nat en kaold: dlt
kil: nij
schroa, schrao: amt, dka, tub
schroal, schraol: amt; **skroal, skraol:** nij, stw; **schrool:** stw
rauw: kam, nls; **ruw:** kam; **roew:** win
naar: whr

Het is fien koold boeten (amt); met oosteweend krie-je guur weer (amt); skroal wear he-j vake in het veurjaar met koale dreuge skroale wind (nij).

slecht (weer)

slecht: alb, alm, amt, bat, blz, dka, dlt, eml, ent, glb, goo, hdb, hei, hel, hol, kam, los, nht, nij, nls, ols, olz, raa, rij, ros, sib, sjk, ssv, stw, vol, wan, whr, win, wrd, zwo; **slicht:** dhm, gie
hoondenweer: amt, bor; **hoondweer:** nij; **heundeweer:** nij; **hondweer:** hdb, wij; **ondeweer:** has
rotweer: blz, daf, die, grb, nij, ols, raa, sib, vas
biester weer: mar, nij, rij, vrh, vrz, wrd
biestenweer: hei; **beesteweer:** wij
betrouwet: sch
min: kui, olm
mies: ens
lillijk: oot
onkloor: gmd
onwies: los
pokkeweer: dev
voel weer: hev
gin plezeerig weer: alm
gin weer: amt

Het woord weer is hierboven cursief gedrukt, om aan te geven dat het voor verschillende dialectvarianten staat, die hier met het oog op de overzichtelijkheid niet steeds zijn weergegeven.

Het weer deugt vandage niet (hdb); het is echt huisterig (hei); rotweer vandage, mar det mochten sommigen niet zeggen, het weer kwamp van Um, dus kon niet rot wean (daf); het is weer um geld (geeld) te tellen, ne arfenis te delen (amt); het is nog te slecht um ne hoond nao boeten te jagen, um ne hoond oet te loaten (amt); wat slecht weer, ie zollen der gin hond uutjagen (nij); het is een miezerigen dag (dka); je kunt beter binnen in de hielen (deel) werken! (hev); een dag in de hilde (ols); het is mies op

'n diek (tub); het is min weer vandaege (olm); Vriezenveens gezegde: "Wat is slecht wjaer? Bedaauft mien heuj, dòn wast mienen kool." (vrz).

verschrikkelijk slecht (weer)

onmöön(d)ig slecht: dlt, ros; **onmundig:** alm; **ameunig slecht:** vas
onmeunig rotweer: amt, **ameunig rotweer:** vas
onmeundig lillijk: oot
onmeundig biester: vrz
onmeunig: vrh
äkelig slecht: hei, nij
allebassens slecht: alm, nij; **alderbassend:** nij, ols
bassens slich: dhm
barre slecht: bat, has, hdb, nls, raa, stp, stw, wan, whr, wrd; **berre slecht:** stp
bar slecht: hks
barre weer: omm, vrh
bar en boos: blz
bar biester: omm
arg biester: nij, omm
gruwelijk biester: mar
heel biester: rij
biester: dka, hel
biestert: bab
beesteweer: wij
beusterig weer: los
hartstikke slecht: nht
hartstikke rot weer: die
verschrikkelijk slecht: daf, dev, dka, ens, ent, olz, rij; **verskrikkelijk slecht:** goo
verschrikkelijk rotweer: grb; **verskrikkelijk rotweer:** kam
verskrikkelijk: gie; **verskrekkelijk:** gmd
naar slecht: ens, hol
naar: sch, win
onwies slecht: dka, ssv
onwies: los
gruwelijk slecht: mar
gloepens slecht: alm, hei

onmens slecht: hks
slim slecht: glb
ontzettend slecht: sib
besunner slecht: eml; **biezunder slecht:**
 amt
slecht weer: amt, dka, kam, nij, sjk, tub
ongelukkig rotweer: amt
rotweer: alm, kam, nij, vol
hoondenweer: alm; **hoondeweer:** amt;
hondenweer: los; **hondeweer:** daf, nht,
 wij
weer um der geinen hoond ut te stören:
 vrz
kattenweer: amt
voel weer: amt, hev
noodweer: gmd
pokkeweer: ols, zwo
min weer: olm
onkloor weer: gmd
huistrig: hel
gin weer: bor

Het weer is vandage bar en boos (hdb);
 het gaat weer helderop (nij); wat is toch
 slecht vandage (kui); het buistert oarig
 vandage (bab); t is geen wear um hoon-
 de naor boeten te jagen (dka); het is um
 te hulen (amt); d'r is vandage wal wat
 van an (rij); het wear is vandage glad op
 'n biestern (wrđ); het is biester weer
 vandage (hel); het ies vandaag geen
 mooi weer (sib).

Register op lemma's

aarde, hemel en 90	duiker 38	grote vlokken 108	land, ingezaaid 51
afnemende	dwarrelen (van	guur (weer) 176	leem 70
maan 91	sneeuw-	hagelbui 105	lente 99
afrastering 28	vlokjes) 109	hagelsteen 106	licht 95
afrastering	dwarrelwind 153	heel warm	lichte (zand)-
maken 29	fijne grond 64	(weer) 166	grond 65
afrasteringspaal 30	fris (weer) 170	heidegrond 59	lichte regenbui 137
afrit 25	gaan liggen 157	hek 32, 34	liggen, gaan 157
akker 53	gemakkelijk te	hemel en aarde 90	loommakend
akkerberm 27	bewerken	herengrond 85	(weer) 167
autoweg 19	grond 54	herfst 102	lucht 90
avondschemer 95	gemeentegrond 86	hevige donder-	maan 90
barometer 169	glad ijzerdraad 32	slag 146	maan, afnemen-
beek 36	gladheid 116	hoge grond 79	de 91
berm 20	glijbaan 110	hondsdagen 99	maan, opkomen-
bestendig	glijden 111	hooiland 41	de 90
(weer) 169	graspol 47	horizon 89	maan, volle 91
betrokken 130	groeizaam (weer)	houtwal 27	markegrond 83
bewolkt, zwaar 130	163	ijs houdt nog niet,	maten 76
biezenpol 48	grond, braakliggen-	het 119	melkhok 45
bliksem 144	de 60	ijs houdt, het 119	midzomer 99
bomijs 122	grond, dichtgesla-	ijs 119	mist , het 128
braakliggende	gen 66	ijsbaan 119	mistig 127
grond 60	grond, door-	ijsheiligen 103	moeilijk te bewer-
brug 38	latende 66	ijspegel 118	ken grond 55
buitendijks gelegen	grond, drassige 67	ijzel 116	mooi weer 161
land 41	grond, fijne 64	ijzerdraad, glad 32	motregen 136
coupure 25	grond, gemakkelijk	ijzeren sierhek 35	nat (weer) 171
cycloon 157	te bewerken 54	ijzerhoudende	(weer) 172
diaconiegrond 84	grond, hoge 79	grond 72	natte sneeuw 109
dichtgeslagen	grond, ijzerhouden-	ingezaaid land 51	nazomer 100
grond 66	de 72	kamp 28	nevelig 127
dijk 23	grond, lage 79	kil (weer) 172	nieuwe maan 91
donderslag 146	grond, moeilijk te	klaphek 34	ochtendscheme-
hevige 146	bewerken 55	klei 69	ring 95
donker 96	grond, onvruchtba-	kleine vlokken 108	oerlaag 65
dooien 124	re 54	kluiten 63	onbestendig
dooi-ijs 122	grond, steen-	kluitengrond 63	(weer) 170
doorlatende	achtige 63	knipgat 15	onbewolkt 131
grond 66	grond, vrucht-	koek-en-zopie 121	onverharde weg 13
draaihek 35	bare 53	koel windje 153	onvruchtbare
drassige grond 67	grond, woeste 57	kolk 42	grond 54
drinkbak 44	grondstuk met een	koud (weer) 173	onweer 141
drinkkuil 43	driehoekige	koud, verschrikke-	onweersbui 141
droog 162	vorm 75	lijk 176	onweerswolken 129
druilerig	grondstuk met een	koude 174	opklaren 131
(weer) 171	lange en smalle	kwakkelwinter 103	opkomende
drukkend	vorm 75	laag gelegen, voch-	tig weiland 41
(weer) 167	grondstuk met een	laan 23	opstapbankje 35
	vierkante vorm 76	lage grond 79	oudewijven-
		land, buitendijks	zomer 100
		gelegen 41	paardenpad 16

parochiegrond 85
 pikdonker 97
 plag 50
 plaksneeuw 109
 prikkeldraad 31
 regen 133
 regenachtig
 (weer) 171
 regenboog 140
 regenbui 137
 regenbui, lichte 137
 regenbui, zware 138
 regenwolkje 129
 rijksgrond 86
 rijp 118
 rukwind 156
 rulle (zand)grond 65
 schaats 120
 schaatsen 119
 schapenwolkjes 128
 scheur in het ijs 121
 scheurland 51
 schitterend
 (weer) 164
 schoonmaken,
 sloot 37
 schrikdraad 32
 schuurpaal 44
 sierhek , ijzeren 35
 sikkkel van de
 maan 91
 slecht (weer) 177
 slecht (weer), ver-
 schrikkelijk 177
 sloot schoon-
 maken 37
 sloot 36
 sneeuw 106
 sneeuw, natte 109
 sneeuwvlok 108
 snelweg, (vier-
 baans-) 19
 stapelwolk 129
 steenachtige
 grond 63
 ster 92
 sterhelder 132
 steunpaal 30
 stierbankje 36
 storm 157
 stormachtig 156
 strenge winter 102
 stuifsnieuw 109

stuiven 156
 talud 25
 thermometer 169
 tichelgrond 71
 toegang tot een
 weide of een
 akker 37
 veen 69
 veengrond 69
 verharde weg 18
 verschrikkelijk
 koud 176
 verschrikkelijk
 slecht (weer) 177
 (vierbaans-)snel-
 weg 19
 vlokken, grote 108
 vlokken, kleine 108
 volle maan 91
 vorst 111
 vruchtbare grond 53
 waaien 151
 waait hard, het 154
 wagenspoor 15
 wak 122
 warm (weer) 164
 weer, zacht 162
 weersomslag 167
 weg , verharde 18
 weg, onverharde 13
 weiland, laag gele-
 gen, vochtig 41
 wendakker 53
 wereld 89
 wervelwind 156
 wind 152
 winderig 154
 windje, koel 153
 windstil 158
 windstoot 155
 windstrepen 128
 winter 102
 winter, strenge 102
 winter, zachte 102
 woeste grond 57
 wolk 128
 wolkenbank 129
 zacht weer 162
 zachte winter 102
 zand 72
 zandgat 72
 (zand)grond,
 lichte 65

(zand)grond,
 rulle 65
 zomer 99
 zon 91
 zuchtje (wind) 152
 zwaar bewolkt 130
 zware regenbui 138
 zwoel (weer) 166

Register op dialectwoorden

aander waer 168
 aander wear 168
 aarfst 102
 aarme grond 54, 65
 aarst 102
 Ackerwech 38
 aegelbui 105
 aemel en eerde 90
 aender 89
 af en toe 134
 af en too 134
 afgoande maan,
 afgaonde maan 91
 afnemende maan 91
 afnemende
 maan 91
 afrastering
 maken 30
 afrikken 28, 29
 afrit 25
 afvruchte 28
 afvruchten 30
 agedoornwaeke,
 d' 103
 agedoornweake,
 d' 103
 agelbui 105
 ägelbujes 105
 agen 27
 akelig hete 166
 akelig hiete 166
 akelig koud 176
 akelig slecht 177
 akelig warm 166
 äkke 32
 äkkepost 33
 akker 53, 77
 äkker 53, 77
 akkergege 27
 akkerhaege 27
 akkerheage 27
 akkerhegge 27
 akkerhooitwal 27
 akkerlaand 53
 akkermaalsholt 27
 akkermaolswal 27
 akkermoalswal 27
 akkertien bouw-
 laand 53
 akkerwal 27

äkkerwal 27
 akkerwalle 27
 alderbarstend
 koud 176
 alderbarstends
 koud 176
 alderbassend
 hard 139
 alderbassend
 hiete 166
 alderbassend
 koud 176
 alderbässend
 koud 176
 alderbässend
 mooi 165
 alderbassend
 warm 166
 alderbassend 177
 alderieuwigst
 koud 176
 allebarstens
 koud 176
 allebassens
 duuster 97
 allebassens
 koud 176
 allebassens
 slecht 177
 allee 22
 allemachtig
 koud 176
 allerbassend
 koud 176
 allerbastend
 warm 166
 ameunig
 rotweer 177
 ameunig slecht 177
 amper 138
 Anbauland 53
 andgreep 33
 angemaakt
 laand 51
 ank 42
 anke 42
 ankomende
 maan 90
 ankommende
 maan 90

anliden, kan 't 119
 Anweide 27
 aof en toe 134
 aofrikken 29
 aogelbui 105
 aolewieven-
 dagen 101
 aolewieven-
 sommer 101
 aolewieven-
 zommer 101
 aolewievenzom-
 mertie 101
 aolt 119
 aon en natten 172
 aor 72
 aorbön 65
 aordig dicht 130
 aordig winter 102
 aorgroond 72
 aorig wat
 weend 154
 aorig wienderig 154
 aorig 114
 Aort 72
 aovendschemer 95
 aovendsche-
 mering 95
 aovendskeme-
 ring 95
 aover 'n dam 38
 aoverstap 35
 aoverstappie 36
 aovondschem-
 mer 95
 aowerstap 35
 ard 113
 ärd 113
 arde beuje 138
 arde donderslag 146
 ärde slag 146
 arde weg 17
 ärde winter 102
 arfst 100, 102
 arg biester 177
 arg koud 176
 arg mooi 165
 arg warm 166
 arge donderslag 147
 ariest 102
 arme gro(o)nd 54
 ärme grond 54
 armetierige grond 54

arriest 102
 artstikke donker 97
 ärtstikke koud 176
 asbesweg 18
 asfaaltweg 18
 asfaltweg 18
 asgat 15
 autobaan 19
 autobane 19
 autostraot 19
 autostroat 19
 autoweg 19
 avondscheme-
 ring 95
 bä koud 176
 baand 129
 baandpol 49
 baanke 129
 baarm 20
 bäärm 20
 baarste 121
 Backschnee 109
 baeke 36
 baelie 44
 baerm 20, 27
 bagger 67
 baggeren 37
 bäkke skone
 maken 37
 balie 44
 balk 34
 balkien deur de
 zonne 129
 ballastputten 72
 balsterputte 72
 bampol 49
 banke 66, 129
 bankie 36
 baonke 129
 baowenbalk 33
 bar biester 177
 bar en biester 157
 bar en boos 177
 bar koud 176
 bar slecht 177
 barg 81
 barm 20, 27
 bärm 20
 barometer 169
 bärrometer 169
 barre hiete 166
 barre koud 176
 barre mooi 165

- barre slecht 177
 barre weer 177
 barre winter 102
 barrometer 169
 bars 121
 barst 121
 barste 121
 bärste 121
 barte 39
 bas 121
 bäs 121
 basaltweg 18
 baschet 139
 basket oet de locht 139
 bassend hete 166
 bässend koud 176
 bassend mooi 165
 bässens mooi 165
 bassens slich 177
 bast 121
 bäst 121
 baste 121
 bäste 121
 beake 36
 bealie 44
 bearm 20, 27
 bedrukt 167
 beek 36
 beelt 81
 beenddraod 32
 beenddroad 32
 beenke 36
 beerm 20
 beestepol 47
 beesteweer 177
 beetjen 112
 beetjen, een 138
 bek 36
 beke 36
 bekke 36
 bekrumen 37
 bekwäme grond 54
 bekwaame Grund 65
 bekwaome grond 54, 55
 bekwaome ground 54
 belmeundige ground 60
 belt 81
 benauwd 166, 167
 benöwd 166
- bentepolle 49
 berekoud 176
 berg 81
 berm 20
 berre koud 176
 berre slecht 177
 bes 163
 best schoer 129
 best wellige ground 54
 best 166
 beste bokse vol wind 154
 beste bui 138
 beste donderslag 147
 beste gro(o)nd 53
 beste vlokken 108
 besten donderslag 147
 bestendig 169
 bester Boden 54
 besunner slecht 178
 betie 112
 betie, een 138
 betien 112
 betien, een 138
 betje regen 137
 betje weend 153
 betje 112
 betjen wind 153
 betjen 112
 betke raegen 137
 betke reagen 137
 betke weind 153
 betke 112
 betke, een 138
 betken, een 138
 betonstraat 18
 betonstroat 18
 betonweg 18
 betrekt sick 130
 betrekt 130
 betroewet 177
 betrokken 130
 betrökken 130
 better wörden 131
 bettie frissies 170
 bettie raegen 137
 bettie reagen 137
 bettie regen 137
 bettie 112
 bettien 112
 bettien, een 138
- betumeweg 18
 betuumweg 18
 betuut 130
 beugien 137
 beujke 137
 beult 81
 beumligger 33
 beunder 76
 beunderig 154
 beune 66
 beusterig weer 177
 beusterig 154
 bewolkt 130, 131
 bezenpol 49
 bezeunder mooi 164
 bezunder mooi 164
 bezweurte 33
 bie zette 134
 biestekolk 43
 biestenweer 172
 biestenweer 177
 biester waer 157
 biester wear 157
 biester weer 154, 177
 biester 154, 156, 171, 172, 176, 177
 biesterig 172
 biestert 177
 biet 122
 biete 122
 bietien 112
 biezenpol 49
 biezepolle 49
 biezunder good weer 165
 biezunder mooi 164
 biezunder slecht 178
 biezunder 165
 bij lochten 95
 binddraod 32
 binddroad 32
 binnendijksland 42
 binnenweie 28
 Binsenplacken 49
 bit 122
 bitter koud 176
 bjäkke 36
 bjöst 121
 bladstil 158
 bladstille 158
 blak 158
- blakstille 158
 blaos-ies 122
 blaosterig 154
 bläuwsterig 154
 bledstille 158
 bleusterig 154
 blievend grös 51
 blievend grös-laand 51
 bliksem 144
 bliksemschicht 144
 bliksemt 145
 bliksweg 14
 blitz 144
 blitzt 145
 bloas-ies 122
 bloasterig 154
 bloeddeet 166
 bloedhete 166
 bloedhiete 166
 blok 76
 bloodheet 166
 bloodhete 166
 blös 155
 blözerig 154
 bluister 154
 bluisterig 154, 157, 176
 bluuisterig 154, 172
 bluumpies 108
 bluusterig 154
 boanke 129
 boawenbalk 33
 bobbel-ies 123
 bobbelties-ies 123
 boesken 151
 boesket 155
 boeskewaer 154
 boeskewear 154
 boest 155
 boesterig 157, 172
 boeve-ies 122
 boezig 157
 boezet 155
 boezt 155
 bohle windstille 153
 bokkesloot 43
 bokse 75
 bokspiepe 75
 bol 38
 bollenstront 55
 bom-ies 122
 bön 66
- bongel 33, 34
 bon-ies 122
 bonken 64
 bonkerig 63
 bonkig 63
 bönne 66, 76
 bönnegroond 66
 boom 33
 boonof 53
 boonte lappe 73
 börste 121
 bös 121
 boshaege 27
 bosheage 27
 bospad 13
 bossie russe 49
 bossingel 27
 böst 121
 bostboom 33
 boswaere 28
 boswal 27
 boswalle 27
 bosweare 28
 bosweg 13
 boties 120
 bottenweggentie 14
 bottervat 54
 bouw 53
 bouwakker 53
 bouwekker 53
 bouwgrond 53
 bouwground 53, 65
 bouwkaamp 53
 bouwkamp 53, 80
 bouwklaor 64
 bouwklor 64
 bouwlaand 53
 bouwland 53
 bouwlaoge 65
 bouwlaond 53
 bouwloage 65
 bouwloand 53
 bouwwoekie 53
 bouwriep 64
 bovenbalk 33
 braak 57, 60
 brääk 60
 braakgrond 57, 60
 brääkgrond 57
 braakground 60
 braakland 60
 braakliggende ground 57, 60
- braakliggende ground 57, 60
 bräke grond 60
 brake 60
 brakke grond 60
 braok 81
 braoke 81
 braoklaand 60
 braakliggend land 60
 braakliggende grond 60
 braokligging 60
 bratsig 167
 bree 28
 breenk 13
 breuierig 164, 166, 167
 breuiig 166, 167
 breulerig 171
 bries 153
 briesie 153
 briesien 153
 briesje 153
 broak 81
 broake 81
 broaklaand 60
 broakliggend land 60
 broakliggende grond 60
 broakligging 60
 broek 41, 79
 broekgrond 79
 broekla(a)nd 41, 79, 83
 brok-ies 122
 brokkel-ies 122
 brommen 109
 broodspin 54
 brook 41, 79
 brookgro(o)nd 41, 79
 brookheg 27
 brookla(a)nd 41
 bros-ies 122
 brös-ies 122
 brouk 41, 79
 brug 38
 brugge 38
 Brügge 38
 bruggetje 38
 bruggetjen 38
 bruggie 38
- brugjen 38
 brugke 38
 brugske 38
 bruierig 166, 167
 brukken 38
 bruuiierig snikiete 166
 bruuiierig 164, 166, 167
 bruw 38
 bubbelties-ies 123
 buie veur de stof 137
 buigie 137
 buigien 137
 buiig 171
 buike 137
 buisterig 154
 buitje 137
 buitjen 137
 buje veur het stof 137
 bujgie 137
 bujgien veur het stof 137
 bujgien 137
 bujke 137
 bujken 137
 buldert 155
 bult wind 156
 bunder 76
 bunne 17
 bunte 49
 buntepolle 49
 buntpolle 49
 burs 121
 bus 121
 bust 121
 butendieks la(a)nd 41
 butengewoon mooi 165
 butenla(a)nd 41
 buug-ies 123
 buuig 171
 buujgie veur het stof 137
 buujke vuur 'n stof 137
 buujke 137
 buuldert 155
 buutjen tegen de stof 137
- buzenpolle 49
 buzepolle 49
 buzerig 154
 canadezen 120
 cantine 121
 clubhuus 121
 consumptie-tente 121
 coupure 25
 cycloon 157
 d'agedoorn-waeke 103
 d'agedoorn-weake 103
 daaldwerrelen 109
 daamp 127, 128
 daamperig 127
 daampig 127
 daampt 128
 daamt 127
 daeien 124
 daeit 124
 daempig 127, 167
 dagmaot 77
 dagmaote 77
 Dagwark 77
 dalgrond 60, 69
 dam 27, 37
 dam-ekke 32
 damhekke 32
 damme 38
 dammegie 38
 Dammhang 25
 damp 127, 128
 dampig 127
 dampt 127
 dao weer worden 124
 dao Weer 124
 dao worden 124
 daogen 95
 daom 38
 daompig 127
 daonderslag 146
 dargachtig 67
 darggrond 67
 darps 67
 dat het knapt 113
 dat het kraakt 113
 dät het kräakt 113
 dat het kraekt 113
 dat het kreakt 113
 dauen 124

- dauw 127
dauwig 127
dauwt 127
davert 155
deaien 124
deait 124
deampig 127
deampig 167
dechteslägen 66
deejt 124
deepmaote 41
deepmoate 41
Deichvoerland 41
deijt 124
dejen 124
dekke vlokken 108
dekke zwore
 buije 138
dekke 130
delgrond 70
demperig 127
dempke 127
deuien 124
deui-ies 122
deuit 124
deurlaot 35
deurlaotende
 grond 66
deurlaotende
 grond 66
deurlaotende
 grond 66
deurlopers 120
deursteek 25
deurstek 25
deuster 96
diaconaal laand 84
diaconiegrond 84
diakengrond 84
dicht 66, 130
dichte 130
dichte betrok-
 ken 130
dichteslaegen 66
dichteslagen 66
dichteslägen 66
dichteslaogen 66
dichtesleagen 66
dichtesleempt 66
dichtesleemd 66
- dichtesleempt 66
dichteslibd 66
dichtesloagen 66
dichtezakt 130
dichtsleugen 66
diek 13, 22, 23
diekdeurgank 25
dieke 23
diekgat 25
diekie 13, 38
diekofrit 25
dieksloot 13
diezig 127
diggemaat 29
dik 130
dik schoer 129
dikke 130
dikke bewolkt 130
dikke bui 138
dikke fosse
 wind 157
dikke genug, is 119
dikke locht 130
dikke vlokken 108
dikke vlökken 108
dikke wolk 129
dikke wolke 129
dikker eine 33
doa weer
 worden 124
doa Weer 124
doa worden 124
doagen 95
doam 38
doampig 127
doanderslag 146
doeker 38
dolgrond 67
dolle grond 67
domeinen 86
domeingro(o)nd 86
domeinlaand 86
dom-ies 122
domineemaote 84
domineemaote 84
dompig 167
donder 141
donderbuje 129, 141
donderbui 141
donderbuie 141
donderbuje 141
donderbuje 129, 141
donderköppe 129
- donderkoppen 129
donderköppen 129
donders koud 176
donderschoer
 129, 141
donderskoer 129, 141
donderslag 146
dondert 141, 146
donderwolken 129
donker 96, 130
donkere eande 129
donkere eande 129
doo is invallen 124
do(o)nker weer 130
doo waer 124
doo waer, is 124
doo wear 124
doo wear, is 124
doo weer, is 124
doo wjaer, is 124
doo wjeer, is 124
doo 124
dooie grond 54, 60
dooie snij 109
dooien 124
dööien 124
doo-ies 122
dooit 124
dööit 124
dooiweer 124
doonder 141
doonderbuje 141
doonderköp 129
doonderköppe 129
doonderköppen 129
doonderschoer
 129, 141
doonderschuur
 129, 141
doonderslag 146
doondert 141, 146
doonderwolken 129
doonker ies 122
doonker 96, 130
doonkere
 wolken 129
dop-ies 122
dorre grond 54
dounker 96
draad 28
draai-ek 35
draeiende wind 154
- draeihekke 32, 35
draeihekkie 35
draeihekske 35
draeikolk 42
draeikölkie 154
draeimölleke 35
draeipaol 33
draeiwind 154, 156
draenkbak 44
draenkputte 44
draod trekken 30
draod 28
draoden 30
draodpaol 30
dras 67
drassig 67
drassig la(a)nd 42
draeiende wind 154
draeihekke 32, 35
draeihekkie 35
draeihekske 35
draeikolk 42
draeikölkie 154
draeimölleke 35
draeipaol 33
draeiwind 154, 156
dreankbak 44
dreankputte 44
dreehekke 35
dreehook 75
dreejhekke 35
dreejkolk 42
dreejwind 154, 156
dreejweend 154
dreenkbak 44
dreenksbak 44
dreenkkoel 43
dreenkkolk 43
dreepeurtje 35
dreetip 75
dreffelsneeuw 109
dreffelt 156
drei-ekke 35
drei-ekkien 35
dreiende wind 156
driers 120
driehk 32, 35
driehkke 32, 35
driehekkie 35
drieheksken 35
dreikolk 42
dreilasche 32, 35
dreipeulke 35
- dreipeurtje 35
dreipiet 35
Dreipoorte 35
dreiwind 154
dreiwind 156
drek 67
drekgat 15
drekgrond 67
drekkiig 67
drekweg 14
drenkbak 44
drenkplase 43
dreug laand 81
dreug zaand 65
dreug 162
dreuge grond 65
dreuge 162
dreugliendraod 32
dreugliendroad 32
dreujerties 120
dreulig 171
drevelen 109
drevvelt 156
drewelen 109
Drewelschnee 109
drewelt 156
driefhook 47
driefies 122
driefweg 38
drietepol 47
drietepol 47
drietip 75
drietpaol 47
drietpaol 47
drietpaol 47
drille grond 67
drillepiet 35
drinkbak 44
drinkenbak 44
drinkensbak 44
drinkensgat 43
drinkenskoele 43
drinkenskolk 43
drinkenstonne 44
drinkesbak 44
drinkgat 43
drinkkoele 43
drinkkolk 43
drinkploas 43
drinkploas 43
drinkpoel 43
drinkpoele 43
drinkputte 44
- drinksbak 44
drinkschoele 43
driwskan 109
droad trekken 30
droad 28
droaden 30
droadpaol 30
drokkend 166, 167
droad 28
droad trekken 30
droog 162
dröow 162
drotan 30
druilerig 171
drukkend warm 166
drukkend 166, 167
drulerig 171
drullig 171
druppelt 137
druulderig 171
dubbel draaihek 35
dubbele iezerties
 120
dubbele zonne 129
dubbelpoorte 35
düftig 114
duker 38
dunderslag 146
dundert 141
dunkel 96
dunsig 127
duur winter 102
duurgaank 25
duurlootbare
 grond 66
duurlootbare
 grond 66
duurlootbare
 grond 66
duurlootende
 grond 66
duurlootbare
 grond 66
duurlootende
 grond 66
duurloop 34
duurlopers 120
duurstek 25
duuster 96, 130, 171
duustere maan 91
duzig 127
dwärrel 153
dwarrelen 109
dwärrelen 153
dwarreling 153
dwärrelwind 153
dwärrelwind 153
- dwarsligger 33
dwarspaole 30
dwarspaole 30
dweertien 153
dwerrelen 109
dwerrelweend 153
eagelbui 105
eamel en eerde 90
eander 89
eekhoolt 27
eelal 90
een luk koold 170
eender 89
eereduuster 97
eerpelzommer 101
eerste kwartier 91
eersten zommerdag
 99
eeuwig mooi 165
eftige donder-
 slag 147
eideveld 59
einder 89
ek 38
ekenhoolt 27
ekenpost 33
ekjen 36
ekke 29, 32, 38
ekke zetten 30
ekkedam 38
ekkepaol 33
ekkepaol 33
ekkepost 33
ekkerdam 38
ekkeveugel 36
elder 95, 132
elektrisch draod 32
elektrisch droad 32
Elektrotuun 32
emel en aarde 90
emel en eerde 90
emels mooi 165
ender 89
enk 53, 80, 81
enorm heite 166
erde laoge 66
erde loage 66
erde weg 17
erfst 102
erg bewolkt 131
ertragsarme
 Grund 54
ertragsreiche
- Grund 54
es 53, 79
es 79
esgrond 80
esgrond 80, 81
eskaamp 80
eskempke 80
eskeurd laand 51
eswaere 80
esweare 80
etgarde dreugie 101
etgarre 41
eugte 80
euilaand 41
Fäildgrund 59
familieweere 83
fien 64
fien grei 108
fien raegen 136
fien reagen 136
fien regen 136
fien snee 108
fien sni-j 108
fien zaand 65
fiene lichte
 Grund 65
fiene regen 136
fiene rommel 108
fiene snee 108
fiene sneeuw 108
fiene sneje 108
fiene vlokkies 108
fiene vlökkes 108
fienen regen 136
fienen snee 108
fiengemaakt 64
fiengemaakt 64
fiengemoakt 64
fiester 172
fiesterig 171,
 172, 176
fijn 162
fikse buje 138
fisselt 137, 138
fitjen, een 138
flarte 48
flatsni-j 109
flauwen wind 153
fleergrond 42
fleuiweide 42
flink 114
flinke donder-
 slag 147

flitst 145	geëgd 64	gien vaast weer 170	glatten 116	glissebane 110	greendkoel 72	kloeten d'r in 63	grös en aenden-
Flöjsand 66	geen vast weer 170	gien vast weer 170	Glattigheid 116	glissebeane 110	greendweg 18	grond van de	eier 163
Flur 81	geer 75	gien zuchie	gleant 30	glissen 111	greenterige	domeinen 86	grös en eanden-
Foottrekken 36	geerhook 75	wind 158	gleantpoal 30	gloepens koud 176	greond 63	grond van de	eier 163
förbare Vee-	geerstuk 75	giert 75	gleazebakt 117	gloepens heet 166	grefelweg 17	gemeente 86	grös en eend-
tränke 44	gefreesd 64	giert 155	gleenden 30	gloepens heite 166	grendweg 18	grond van de	eier 163
fosforietenkoel 72	geil 163	giezel 116, 118	gleent 28	gloepens koud 176	greppel 36	gemiente 86	grös 163
fosse wind 155, 156	geile gro(o)nd 54	giezelt 116	gleentdraod 32	gloepens mooi 165	greuizaam 163	grond van de	grösegge 53
fossen grös 48	geile mestpolle 47	gildegroond 83	gleentdroad 32	gloepens slecht 177	greune weg 13	graof 85	gröshege 27
fossen wind 155	geile toppe 47	gin plezeerig	gleenten 30	gloepens waarm 166	greusplagge 50	grond van de	grösliggend 163, 167
fossens 108	geilhoek 48	weer 177	gleentpaol 30	glooiing 25	greuszooi 50	groaf 85	grösplag 50
fossige weend 156	geilpolle 47	gin staond weer 170	gleentpoal 30	glunig koud 176	greuzaam 163	grond van de	grösplagge 50
Föstengroond 85	gemeentegroond 86	gin staondvastig	gleinten 30	glunig mooi	griemelen 109	haeren 85	gröspol 47
friese deur-	gemeentegroond 86	weer 170	gleintpaol 30	wear 165	grienderig 172,	grond van de	gröspolle 47
lopers 120	gemeentegroond 86	gin stoand weer 170	gleintpoal 30	glunig mooi	173, 176	hearen 85	grösstrook 27
friese deur-	Gemeentegroond 86	gin stoandvastig	gleunig koud 176	waer 165	griendweg 18	grond van de	grösval 27
rieders 120	gemeentestukke 86	weer 170	gleunig mooi 165	goarden 28, 53, 79	gries weer 130	karke 84, 85	grösweg 13
friese skaesen 120	Gemeindegroond 86	gin vas weer 170	gleunig waarm 166	godder 137	gries 130, 171	grond van de	gröszo 50
friezen 120	gemeintegroond 86	gin weend 158	gliebaene 110	gödderig 172	grieze locht 130	katholieke	gröszode 50
fris 170, 173	gemien kold 176	gin weer 177, 178	gliebaone 110	goed 170	grieze veld-	karke 85	gröszooi 50
fris windje 153	gemientegroond 86	gin winter 103	gliebaon 110	goed winter 102	grienzelig 176	grond van de	gröszooie 50
frisch 170	gen vas weer 170	ginnen strengen	gliebaone 110	goeie gro(o)nd	grienzelig koud 176	pastoor 85	grote buje 138
frisjes 170	gen vast weer 170	winter 103	gliebaon 110	53, 55, 66	grienzelig warm 166	grond van de room-	grote fossen 108
friske bouw-	gen wind 158	gjöölt 155	gliedebeane 110	goelt 155	grillig 170	se karke 85	grote straote 19
groond 51	gere 75	glad draod 32	gliedebeane 110	goest 139, 155	grinderig 176	grond van de	grote stroate 19
frisse bries 153	gerend stuk 75	glad droad 32	glieden 111	gold groond 54	grindpad 18	staat 86	grote vlokken 108
frisse wind 153	gerenden akker 75	glad droad 32	gliëbane 110	gölt 155	grindweg 18	grond van het	grote vlökken 108
frissies 170	geriffenmeerd 171	glad droad 32	gliëbanen 111	goo groond 53	grinte 18	riek 86	grote vösse 108
frösterig 170	geriffenmeerde	glad emaakt 64	glijbaan 110	good doo 166	grisselen 109	grond van het	grote wäg 19
fussies 108	grond 65	gladde 116	glijbane 110	good lech 166	groavengroond 85	rijk 86	grote weg 19
Futtenplatz 46	gescheurd grös-	gladde draod 32	glijjezer 120	good weer 161	groawengroond 85	grond van rome 85	grote wolk 129
Fuunder 38	laand 51	gladde droad 32	glien 111	göölt 155	Groenstrippen 20	grondmist 127	grote wolke 129
gae 75	gescheurd laand 51	gladden 116	glierbaan 110	goor 42, 79	groenstrook 20	groond 60	ground van 'n
gaele gro(o)nd 54	geschuurd laand 51	gladden draod 32	glierbane 110	goorde 53	groewelijk koud 176	groond die heurt de	heer 85
gaerakker 75	geschuurd laond 51	gladden droad 32	glierbane 110	goorden 28	groffe vlokken 108	karke 84, 85	ground van de
gaerdenakker 75	geschuurd loand 51	gladdigeid 116	glierbane 110	göt 139	groffe zaew 108	grond van 'n	gemaente 86
gaerlaand 75	geskeurd grös-	gladdighaed 116	glierboane 110	goude groond 53	groffe zeaw 108	heer 85	ground van de
gaffel 33	land 51	gladdighead 116	glieren 111	Graben ruemen 37	grommel 141	gro(o)nd van de dia-	gemeente 86
gaffelhekke 32	land 51	gladdigheid 116	glieriezer 120	graendweg 18	grömmel 141	conie 84	ground van de
gaffelpost 33	geskeurd laand 51	gladheid 116	glinerbaane 110	graentegroond 63	grommelbui 141	ground van de	kaerk 85
ganzeveren 108	geslempte grond 66	gladhaed 116	glinerbane 110	graenterige	grommelknaal 146	kark 85	ground van de
gaorden 28	geult 155	gladhead 116	glinderen 111	groond 63	grommelknap 146	ground van de	keark 85
gaorden 53	geunstige grond 54	gladheed 116	glinnerbaan 110	graovengroond 85	grommelköp 129	ground van de	keark 85
gaorden 79	gewechte 33	gladheid 116	glint 28	graowengroond 85	grommelköppe 129	parochie 85	ground van het
gasket 139	geweldigen donder-	gladheid 116	glindraod 32	grasakker 51	grommelschoer 129	groond vol	riek 86
Gaspell 35	slaag 147	gladiest 117	glintdroad 32	graven 36	grommelschoer	kloetens 63	grouwe vlokken 108
gat 42	Gewicht 33	gladiezelt 117	glinten 30	gravens oets-	129, 141	groonddaamp 127	grozaam 163
gat 122	gewillige grond 55	gladiezelt 117	glinterbane 110	mieten 37	groonddaampt 127	groonddaampig 127	gruisweg 17
gea 75	gezichtseinder 89	gladiezerdraad 32	glinterbane 110	grawen 36	groonddampig 127	groonddempig 127	gruizaam 163
geale gro(o)nd 54	gezichtsaend 89	gladte 116	glintpaol 30	greandweg 18	groonddempig 127	groonddempke 127	grujzaam 163
gearakker 75	gezichtsaene 89	glaent 30	glintpoal 30	greantegroond 63	groonddempke 127	groonddempke 127	grummelen 109
geardenakker 75	gezichtseand 89	glaentpaol 30	glisbaene 110	greanterige	groonddempke 127	groonddempke 127	Grummelslag 146
gearlaand 75	gezichtseane 89	glaezebakt 117	glissebaene 110	groond 63	groonddempke 127	groonddempke 127	grummelt 146
	gezond ies 123			groond met veule	groonddempke 127	groonddempke 127	grummelen 109

grune weg 13	hagelstein 106	härfst 102	heg 27	helder skone 132	herfsdag 102	hof 53	hös 81
grup 36	hagelstien 106	harre 113	hegge 27	helder staeren- klaor 133	herfst 102	hoge grond 80	hosie 154
gruppe 47	haifst 102	härs 102	heggel 27	helder stearen- kloar 133	herfstttied 102	hoge kaamp 80	houdt 119
gruppen 37	hakholtsingel 27	harte 113	heide 59	helder worden 131	hete 164, 166	hoge kaampe 80	houndsdagen 99
gruuiend 163	halfdoonker 95	harten Slag 146	heidegrond 59	helderder	hette 166	hoge kop 80	houtjes 120
gruuzzaam 163	Halfduuster 95	hartstekke doonker 97	heidegrond 59	worden 131	heuibroek 41	hoge noren 120	houtwal 27
gruunblok 76	halte 114	hartstikke biester 156	heidelaand 59	heldere maan 91	heuigroond 41	hoge stuk 80	hubberig 173
gruusweg 17	halve deur- lopers 120	hartstikke deuster 97	heideveld 59	helderop 114	heuila(a)nd 41, 79	hökke 121	huisterig 154, 157, 173, 176
gruuzzaam 163	halve noren 120	hartstikke duuster 97	heiground 59	hele deurlopers 120	heuiloand 41	hökkie 121	huistrig 178
gruwelijk	hamerslag 128	hartstikke duuster 97	heig 127	hele goeie grond 53	heuiwaer 41	hol-ies 122	hundsdagen 99
biester 177	hanendriet 70	hartstikke duuster 97	heite 164, 166	hele maan 91	heuiwaere 41	holle weg 22	huult 155
gruwelijk heite 166	hanendriete 69	hartstikke duuster 97	hek veur de damme 32	hele noren 120	heuiwear 41	hölt 119	huurground 85
gruwelijk hete 166	hang-ies 122	hartstikke duuster 97	hek 32, 38	helemaol betrok- ken 130	heuiweare 41	hölt Heck 32	huusterig 154
gruwelijk koud 176	hangkaant 75	hartstikke duuster 97	hekkbienen 33	helemaol dichte- zakt 130	heuiweide 41	hölten dreihek 32	huverig: 173
gruwelijk mooi 165	hank 42	hartstikke duuster 97	hekkboom 33	helemaol betrok- ken 130	heujert 139	hölten hekke 32	iegääl 64
gruwelijk slecht 177	hanke 42	hartstikke duuster 97	hekkdam 38	helemaol dichte- zakt 130	heult an 157	hölten hekke 32	iengezeeid laand 51
gruzelen 109	haolt 119	hartstikke duuster 97	hekgank 38	helemaol betrok- ken 130	heult 119	hölties 120	ies 119
gudderig 170, 171, 173, 176	haolten hek 32	hartstikke duuster 97	hekke 29, 32, 35, 38	helemaol betrok- ken 130	heulten hek 32	holtschassel 120	iesbaan 119
guddertie 137	haoltwal 27	hartstikke duuster 97	hekke met slaete 34	helemaol dichte- zakt 130	heulden hekke 32	holtsingel 27	iesbaene 119
gulderig 172	haor 28	hartstikke duuster 97	hekke met sleate 34	heller 132	heumaot 41	holtwal 27	iesbane 119
gute Grund 53	haos gin weend 153	hartstikke duuster 97	hekke van schoef- balken 34	helling 25	heumoat 41	hondenweer 178	iesbäne 119
guur 172, 173, 176	haoste niet 138	haspel 35	hekkedam 38	hemel 90	heundeweer 177	hondeweer 177, 178	iesbaon 119
guurderieje 108	har 113	hasselt 42	hekkedamme 38	hemel en aarde 90	heurizunne 90	hondsdaegen 99	iesbeane 119
hä(r)dlopers 120	hard winter 102	hatte weg 17	hekkegank 38	hemel en aarde 90	hevige knap 147	hondsdagen 99	iesboan 119
haakdraod 32	hard 113, 139	hatten winter 102	hekkenboom 33	hemel en aarde 90	hiete 164, 166	hondsdaegen 99	iesdagen 103
haakdroad 32	hård 113	headegroond 59	hekkenpaol 33, 34	hemel en eerde 90	himmel 90	hondsdeagen 99	ieseiligen 103
haar 80	hardböst 121	heagelbui 105	hekkenpaot 34	hemel en eerde 90	himmel un erde 90	hongsdagen 99	ieselingen 103
haarfs 102	harde 113	healder 132	hekkenplaanken 33	hemel en eerde 90	hittie 166	hooila(a)nd 41	ieserne
haarfst 102	harde banke 66	heanig 113, 162	hekkenpoal 33, 34	hemel en eerde 90	hitte 166	hööilaand 41	Dübbelpoorte 35
haarst 100, 102	harde bui 138	heanig buiken 137	hekkenpoat 34	hemel en ere 90	hjöst 81	Hookpool 34	ieshaeligen 103
hach 75	harde donder- slag 146	heanig bujgie 137	hekkenpoat 34	hemel en waelnd 90	hoalt 119	Hookpöst 33	ieshealigen 103
hackendreier 120	harde donder- slag 146	heanig bujke 137	hekkenpost 33, 34	hemel en wealnd 90	hoalten hek 32	hooit 119	iesheiligen 103
haedegroond 59	harde grond 55	heanig buujke 137	hekkensgat 38	hemelvuur 145	hoaltkes 120	höölt 119	iesheligen 103
haegelbui 105	harde grond 55	heanig winter 102	hekkensleet 34	hemmel 90	hoaltwal 27	hoolten hek 32	ieskegel 118
haelder 132	harde groond 55, 66	hearengroond 85	hekkepost 33	hemmel en aarde 90	hoar 28	hooltsingel 27	ieskoud 176
haenig 113, 162	harde laoge 66	hearfst 102	hekkram 34	hemmel en aer 90	hoas gin weend 153	hooltwal 27	ieskraom 121
haenig buiken 137	harde loage 66	heed 59	hekpaoal 34	hemmel en aarde 90	hoaste niet 138	hoondenweer 177, 178	ieskroam 121
haenig bujgie 137	harde loage 66	heedgrond 59	hekplaanken 33	hemmel en ear 90	hoaste wind- stille 153	hoonderopvlegen 96	ieskröömken 121
haenig bujke 137	harde rukwind 156	heedgroond 59	hekpoal 34	hemmel en aarde 90	hobbeweg 14	hoondeweer 177, 178	ieskröömpie 121
haenig buujke 137	harde weend 156, 157	heedvaeld 59	hekplaanken 33	hemmel en aarde 90	hockea- schaatsen 120	hoondeweer 177, 178	iespaegeel 118
haenig winter 102	harde weg 17	heedveald 59	hekpoal 34	hemmel en eer 90	Hoechte 80	hoondsdaegen 99	iespaegeel 118
haerengroond 85	harde weg 17	heel ander weer 168	hekpos 34	hemmel en eerd 90	hoefiezers 34	hoondsdaegen 99	iespegel 118
haerfst 102	harde wind 156, 157	heel biester 177	hekskraans 154	hemmel en eerd 90	Hoek 75	hoondsdaegen 99	iespiegel 118
hag 33	harde winter 102	heel iets 138	heksenweend 156	hemmel en aarde 90	hoekleemgroond 71	hoondsdeagen 99	iespiegel 118
hagaend 33	hard winter 102	heel koud 176	hekske 34	hemmel en aarde 90	hoelt 155	hoosbujje 138	iespielke 118
hageand 33	harden donder- slag 146	heel mooi 165	heksleet 34	heregroond 85	hoenderopvlegen 96	hoost 139	iespiepe 118
hageinde 33	harden donder- slag 146	heel schier 166	hekstramp 33	herengroond 85	hoenpaol 30	horizon 90	iespiggeel 118
hagelbui 105	harden weg 17	heel zwoar 130	helder 95, 131, 133	herengroond 85	hoenpaol 30	Horizont 90	iespil 118
hägelbui 105	harden winter 102	Heerengroond 85	helder in de luch 133	herengroond 85	hoesperceel 75	horizon 90	iespinne 118
hagelkeie 106	harfs 102	heet 164, 166		herfs 102		hos 81	iespupe 118
hagelkeurne 106	harfst 102						
hagelsteen 106							

iesseldagen 103	inezaaid laand 51	kaamp 28, 53, 80	gro(o)nd 84, 85	keunstwei 51	klaphekjen 34	kleine vlökskes 108	knik 15
iestabbe 118	inezeid laand 51	kaampe bouw-	Karkengrund 84	kiele 75	klaphekke 34	kleine wiend-	knikgat 15
iestaent 121	inezeid land 51	laand 53	kärkenla(a)nd 84, 85	kienderköppies 17	klaphekkie 34	ose 154	knip dicte 130
iestaentie 121	ingaank 38	kaampe 28, 80	karkenland 84, 85	kiesachtige	klaphekse 34	kleiput 71	knipgat 15
iestappe 118	ingezaaide	kaampie 28, 80	karkenmaot 85	ground 63	klapheksken 34	kleisterig 67	knipklei 66
iesteant 121	groond 51	kaampien 80	karkenmoat 85	kil en kold 172	Klapppoorte 34	Kleiweg 17	knipkoele 15
iesteante 121	ingezeaide groond	käämpien 80	karkenwere 85	kil en nattig 172	klapschaatsen 120	klene vleukskes 108	knipsgat 15
iesteantie 121	51	kaant 25	karkhofstukke 85	kil 170, 172, 176	kleafsnee 109	klene vlokken 108	knipslag 15
iestent 121	ingezeide	kaarke-akkers	karrenspoar 16	killig kold 172	kleai 69	klene vlökkes 108	Knüppeldamm 17
iestente 121	groond 51	84, 85	karrenspoar 16	killig 172, 174	kleaigat 71	kletterbuuj 138	koald 170, 172,
iestentie 121	ingezeid	kaarkegro(o)nd	karrenspoor 16	kim 90	kleaigroond 71	kleumerig 172	173, 176
iestentjen 121	gröslaand 51	84, 85	karrepad 16	kimme 90	kleaikoele 71	klimehekje 36	koald brieske 153
iete 166	ingezeid laand 51	kaarkegroond	karrespaor 13	kinderkoppies 17	kleaistuk 71	klink 15	koalde 174
iets weend 153	ingezeid land 51	84, 85	karrespeur 16	kippenleupe 47	klean bujke 137	klinkerpad 17	koalde weend 153
iets 112, 138	ingezeid stuk 51	kaerkengro(o)nd	kärrespeur 16	kjötteltop 47	klean buke 137	klinkerweg 18	koalderig 172
ietsie 112	ingezeide grond 51	84, 85	karrespoar 13	klaamp 33	klean buujgie 137	Klippe 66	koale wind 153
ietsies 112, 138	ingezeide groond 51	kaerkenground 85	karrespoor 13, 16	klaben 34	kleane maan 91	kloar 132	koalen poes 153
ieuwig koud 176	ingezeide waere 51	kaerze 118	kärrespoor 16	kladderig 67, 171, 172	kleane vlökke 108	kloare grond 65	koamp 80
iewig mooi 165	ingezeide weare 51	kale grond 60	katholieke grond 85	kladderig 171	kleane vlokken 108	kloargemaakt 64	koarenspoer 16
iezderen hekke 35	inleger 79	kälte 174	kattengries 95	kladderig	kleane vlökkes 108	kloarheelder 133	kode 33
iezderoer 73	inrij-äkke 35	kalve-ekke 32	kattenweer 178	regenachtig 171	kleane vlökskes 108	kloetachtig 63	koedamhekke 32
iezel 116, 118	inrijpoort 35	kalverbalk 33	katteregenbuje 138	klaefsnée 109	kleen buiken 137	kloetgrond 63	koehekke 32
iezelt 117	inrit 38	kalverhekkie 34	kault 173	klaei 69	kleen buujke 137	kloeten 63	koek-en-sopie 121
iezeraor 73	intunen 30	kamerperceel 75	kearkengro(o)nd	klaeigat 71	kleenkerpad 18	kloetengroond 63	koek-en-zopie 121
iezerdraod 32	is dikke genug 119	kamp 28, 53, 80, 82	84, 85	klaeigroond 71	kleenkerstroat 18	kloetenzaand 63	koek-en-zopie-
iezerdroad 32	is doo waer 124	Kampbrüg-	kearkenground 85	klaeikoele 71	kleenkerstroat 18	kloeterig 63	tent 121
iezeren ekke 35	is doo wear 124	gesken 38	kearze 118	klaeistuk 71	kleenkerströötke 18	kloeterige grond 63	koek-en-zopie-
iezeren hekke 35	is doo wjaer 124	kampgrond 80	keenderköp-	klaen bujke 137	kleenkerweg 18	kloeterige	tente 121
iezeren poorte 35	is doo wjaer 124	Kampgrund 80	peweg 17	klaen buke 137	klef 25	ground 63	koel 15, 42
iezeroar 73	is in ien keer	kampie 28	keenderkup-	klaen buujgie 137	klei 69	kloetezaand 63	koel briesie 153
iezeroer 73	ummedreid 168	kämpie 80	penweg 17	klaene maan 91	Kleibodden 66	kloetgrond 63	koel windje 153
iezierties 120	is ineens umslagen	kampien 80	keender-	klaene vlökke 108	kleidiekske 13	kloetvrij 65	koele 15, 43
ijseiligen 103	168	kan 't anlieden 119	skaatsen 120	klaene vlokken 108	kleigat 71	klommerig 173	koeltie 153
ijspegel 118	is lös waer 124	kan 't lieden 119	keet 120, 121	klaene vlökkes 108	kleigroond 66, 71	klonterig 63	koem 43
ijzel 116	is lös wear 124	kan er over 119	keiige grond 63	klaene vlökskes 108	kleigrund 71	klontig 63	koeribbe 120
in draod zetten 30	is lös wjaer 124	kan lieden 119	keilaand 63	Kläi 69	kleikaamp 71	Klumpen 64	kold 170, 172,
in droad zetten 30	is lös wjaer 124	kante 27	keileem 66	Kläikule 71	kleikoele 71	kluten 63	173, 176
in ien keer umme-	is lös wjaer 124	kantluchten 129	keistege 17	kläin biettien 112	kleilaag 66	kluunven 69	kold en nat 172
dreid, is 168	is stark genug 119	kaold 170, 172,	kekkerig 173	klaine Vlokken 108	kleilaog 66	knap bassend	koldachtig 172
in skemmer 's	is stark 119	173, 176	kellig 172	kläine vlökkies 108	kleilaoge 66	hiete 166	kolde 174
aovends 95	is ummeslagen 168	kaold brieske 153	kelte 34, 174	klam 167, 172	kleiliem 66	knap 113, 146	kolde grond 67
in skemmer 's	is umme-	kaolde 174	kempkes 80	klammig 127, 167	kleiloag 66	knap donker 97	kolk 42, 43
maorgens 95	slaggen 168	kaolde 174	kerkengro(o)nd	klaor 132	kleiloage 66	knap op, der 113	kollenpad 17
in skemmer 's	is vertrouwd 119	kaolde weend 153	84, 85	klaore grond 65	kleinbettien 112	knappert 146	kollenweg 17
moargens 95	jach 155, 156	kaolen poes 153	Kerkengrund 84, 85	klaorgemaakt 64	klein beugie 137	knappert 147	kolligheid 174
in skemmer 's	jachterig 154	kaole wind 153	kerkenkamp 84	klaorheelder 133	klein beugien 137	knapt 146	költe 174
moargens 95	jachtsnee 108	kaomp 80	kerkhofhekke 35	klap 146	klein buigien 137	knapt, dat het 113	komende maan 90
in skemmer 's	jachtsneeuw 109	kaorenspoer 16	ketie 121	klap-äkkien 34	klein bujgie 137	knappert 147	kommende maan 90
oavends 95	jappelzommer 101	karkegro(o)nd 84, 85	ketien 121	klap-ek 34	klein buujgie 137	knetterende	komt met bekke oet
ineens umslagen,	jech 155	karkelaand 84	keulderig 172	klap-ekke 34	klein buujke 137	slag 147	de locht 139
is ineens umsla-	jennemeuje 91	karkelaand 85	keult 174	klap-ekkie 34	kleine vlokken 108	knetterslag 147	konte 33
gen 168	jister 47	karkenbos 85	keulte 174	klap-ekkien 34	kleine vlökkies 108	knieder 15	koold 172-174
	joelt 155	karken-	keum 44	klaphek 34	kleine vlökkies 108	kniepgat 15	köölde 174

koolderig 172	kroanen-	laand 53	leagen 158	leide 36	lillijk 177	lösse grond 54, 66	maonsikkel 91
köolderig 172	zommer 101	la(a)nd van de	leagte 79	lekker 162, 164	loa 79	lösse grond 54	maor een
köölte 174	croepnevel 127	diaconie 84	leane 22	lekker fris 153	loan 22	losse ground 66	betien 138
köönstweg 17	krönnen-	laand van de	leante 99	lekker fris	loane 16	lösse slag 146	maot 28, 41, 79
kop 81	sommer 101	karke 84	lech 95	wiendien 153	loch 90	lösse winter 102	maote 41, 79
kopaene 53	krönnenzomme 100	laandbrugske 38	lecht worden 95	lekker tochie 153	löch 90	löt of 158	maoten 41
kopakker 53	kronnen-	laandekke 32	lecht 95, 112, 145	lengsen dag 99	löchen 144	luch 90	maotmös 79
kopeane 53	zommer 100, 101	laandhek 32, 35	lecht wörden 95	lengsten dag 99	Löchend 144	luchen 144	mar eel weinig 138
koppen an de	krönnen-	laandhekke 32	lechte maan 91	lente 99	loch en grond 90	lucht 90, 144, 145	mar een bettie 138
lucht 129	zommer 100, 101	laandweg 13	lechten 95, 144	leste kwartier 91	loch en grond 90	lucht en grond 90	mär iets 112
kopsen aene 53	krönnen-	laeage es 79	leeg laand 67	leu 167	loch en waelnd 90	lucht in de	mär iets 138
kopsen eane 53	zuommer 101	laeage grond 79	leegla(a)nd 42, 79	leucht 144, 145	loch en wealnd 90	vaerte 146	mar weinig 138
körepad 16	krönzommer	laeage ground 79	leegte 79	leuchtige 144	löchent 145	lucht in de	markegro(o)nd 83
kostermoate,	100, 101	laeage Grund 79	leem 66, 70	leuchtschicht 144	löchet 145	vearte 146	markegronden 83
kostermaote 84	kröömke 121	laeage maot 79	leembanke 66	leugground 79	lochie 92	lucht in de	markengro(o)nd 83
köttelkaom 48	kröömpie 121	laeage werkere 79	leemdelle 70	lich 95	löchse 144	veerte 146	Markengrund 83
köttelkoam 48	krulschaatsen 120	laegen daamp 127	leemgaeten 71	lichtie 92	locht 90, 144, 145	luchtdrukmeter 169	mars 41, 79
kötteltoef 47	kruuj-ies 123	laegen 158	leemgeaten 71	licht 95, 112,	löcht 90, 144, 145	luchten 144	marsie 79
kötteltoeve 47	kruumte 76	laegte 79	leemground	144, 145	löchte 144	luchtig 95	mat 77
kötteltop 47	kruuspaol 35	laene 22	65, 70, 71	licht bugie 137	lochten 144	luchting 144	maten 79
kötteltuwe 47	kruuspeurtje 35	laente 99	leemkoelen 71	licht buigie 137	löchten 144	lui 167	mea 41, 79
kou 174	kruuspaol 35	lakkerig 167	leemlaog 65	licht bujgie 137	lochtig 95	luimakend 167	mealzaand 65
koud 173	kule 15	lam 167	leemlaoge 65	licht bujke 137	löchtige 144	luisterig 154	mealzaond 65
kräakt , dat het 113	kulte 174	lamlendig 167	leemlaoge met	licht buujgie 137	löcht in de	luk 113, 138	mear heel
kraakt, dat het 113	kumen 44	lammenarig 167	bönne 65	lichte 95	verte 146	luk, een 113	weinig, 138
krabbers 120	kunstrieders 120	land 53	leemloag 65	lichte bui 137	löchting 144	maalzaand 14, 65	meen 79
kraek-ies 122	kunstschaatsen 120	land van r.k.	leemloage 65	lichte grond 54	lock 122	maan kump op 91	meente 86
kraekt , dat het 113	kunstwaere 51	gilde 85	leemloage met	lichte grond 54,	loederig 167	maansikkel 91	meenten 42, 86
krage 42	kunstwear 51	landgoed 85	bönne 65	65, 66	loef 167	maarkenground 83	Meetken 25
krammedraod 32	kunstweare 51	landgoedgrond 85	leemrugge 65	lichte ground 54	loem 167	maat 41	meidoorn bleuit 103
krammedroad 32	kunstweide 51	landhek 32	leg 158	lichte Grund 66	loem 167	macadamweg 18	Melk und
kranensommer 101	kupe 44	landhekke 32	leg zich 158	lichte Grund 54	loemerig 167	machtig duuster 97	Schooltrepken 36
kranenzommer 101	kuul 15	landweg 13	leg zik 158	lichte regenbui 137	loemig 167	machtig hiete 166	melkbocht 45
kraom 121	kuul 15	lane 22	legakkers 69	lichte zaand-	Loesbodden 66	machtig koud 176	melkhoek 45
kraom op het	kuulte 174	lange streep 128	lege brook 42	grond 60	loom 167	machtig mooi 165	melkhok 45
ies 121	kuwen 44	langs dag 99	lege grond 67, 79	lichte zaand-	loomd 167	machtig warm 166	melkhokke 45
kraomke 121	kwakelwinter 102	langsen dag 99	lege ground 79	ground 65	loommakend 167	mackliege Grund 55	melk-ies 122
kraompie op het	kwakkelig	langste dag 99	lege kaampe 79	lichten 144	loop 47	made 41	melkok 45
ies 121	winter 103	langsten dag 99	lege laand 79	lichtet schoer 137	loopiezer 120	mae 41, 79	melkokke 45
kraompie 121	kwakkelig 170	lao 79	lege mist 127	lid 119	loopplaank 38	maelzaand 65	melkpark 45
kraonenzom-	kwakkelweer 170	laon 22	lege mös 41	lieden, kan 't 119	loopplanke 39	maelzoand 65	melkplaats 45
mer 101	kwakkelwinter 102	laone 16	lege noren 120	lieden, kan 119	lös 170	maer heel	melkplaatse 45
kreakt, dat het 113	kwakkelwinter 103	lape an de locht	lege slaenke 79	lieden, wil 119	lös waer, is 124	weinig 138	melkpläätse 45
kreempende	kwakkel-	129	lege sleanke 79	liem 66, 70	lös wear, is 124	magere Boden 54	melkplaetse 45
maan 91	wintertie 103	latten 33	lege stuk 79	liem 70	lös weer 103	makadeweg 18	melkplas 45
krimpene maan 91	kwakkelwinter-	lauwe wind 153	lege vlakke 79	liemlaoge 65	lös winter 102, 103	mangs 134	melkplase 45
kroam 121	tien 103	leage es 79	lege waere 42	liemloage 65	lös wjaer, is 124	manks 134	Melkplatz 45
kroam op het	kwaod land 27	leage grond 79	lege weare 42	liendedraod 32	lös wjaar, is 124	männeren 76	melkpleatse 45
ies 121	kweelder 79	leage ground 79	legen 158	liendedroad 32	lös zaand 65	mao 28	melkplekke 45
kroamke 121	kwikmeter 169	leage Grund 79	legen daamp 127	liendraod 32	losse grond 54, 66	maolzaand 65	melkploas 45
kroampie 121	kwoad land 27	leage moat 79	leggen 158	liendroad 32	lösse grond 54, 66	maon 90	melkruumte 45
kroampie op het	laagvene 79	leage werkere 79	legger 33	lieng 158	losse ground 54,	maone 90	melkstae 45
ies 121	laan 22	leagen daamp 127	legt zich 158	ligger 33	65, 66	maonesikkel 91	melkstee 45

melkstie 45	min weer 178	gen 101	muggenpissen 137	natte kaampe 79	niet veule 138	oarground 72	oetgetichelde
mene 42	minne gro(o)nd 54	mooie najoarsda-	mul za(a)nd 65	natte kleenkers 18	niet völle 113	oarig 114	ground 71
mennegaank 38	minnegat 38	gen 101	mulle gro(o)nd 65	natte sneeuw 109	nieuw gras 51	oarig wat	oeverlaand 41
mennegat 38	mist 127, 128	mooie naotied 101	mulle weg 14	natte waer 79	ni-j inezeid grös-	weend 154	of 53
mennenloek 38	mistbaanken 127	mooie nao-	mur 77	natte wear 79	laand 51	oarig wienderig 154	of en toe 134
mennepad 17	mistig 127	zoemer 101	murland 77	natten 172	ni-j ingezeide	Oart 72	of en too 134
menning 13, 38	moa 28	mooie noatied 101	murre 77	natten Hoek 67	ground 51	oavendschemer 95	of en tou 134
menning 38	moalzaand 65	mooie noa-	murrelaand 77	natten hook 67	nije maan 91	oavendscheme-	ofgaank 38
mer een klaen	moan 90	zoemer 101	murreland 77	natten sneeuw 109	ni-je maan 91	ring 95	ofgaonde maan 91
bitke 138	moane 90	mooie zaeigronnd 65	must 128	nattig 67, 171, 172	nijlaand 51	oavend-	ofgaring 29
mer een klean	moanesikkel 91	mooie zeaigronnd 65	muu 167	nattig en kold 172	nijland 51	schemmer 95	ofgoande maan 91
bitke 138	moansikkel 91	moon 90	naar 176, 177	nattige grond 67	Nijmaan 91	oavend-	ofgravege 72
mer n' klein	moar een	moor 69	naar biester 156	Naturwech 13	noajaar 100, 102	skemering 95	oflopemde maan 91
beetje 138	betien 138	moorgrond 69	naar heet 166	nauwelijks	noajoor 102	oaver 'n dam 38	ofnemende maan 91
merakel koud 176	moat 28, 41, 79	mootke 136	naar hete 166	wind 153	noajöör 102	oaverstap 35	ofnemende
merakels beste	moate 41, 79	morgen 76	naar koud 176	nazommer 100	noasommer 100	oaverstappie 35, 36	maan 91
grond 54	moaten 41	Mörgen 76	naar slecht 177	neavelig 127	noazoemer 100, 101	oaverstep-	ofnjemmende
merakels good 165	moatmös 79	morgenlecht 95	naar waorm 166	neawelich 127	noazomertien 101	baenkske 36	maan 91
merakels koud 176	modder 67, 70	morgenlicht 95	naar warm 166	neawwelt 128	noazomer 100, 102	oaverstep-	ofrastering
merakels mooi 165	modderbende 67	mörgenlicht 95	naar woarm 166	nei inezeid laand 51	noazomertien 101	beankske 36	maken 30
mergen 76	moddergrond 67	morgenschemer 95	naarduister 97	neie Gressgrund 51	noazomme 100	oaverstepke 35	ofrastering 29
Messbült 47	modderig 67	morgensche-	naevelig 127	nemp af 158	noazommer	oawerstap 35	ofrikdraod 32
Messplatz 47	modderweg 14	mering 95	naewelich 127	nemp of 158	100, 101	Obrechten 33	ofrikdraod 32
mesweg 16	moerasgrond 67	morgenschem-	naewwelt 128	nes 81	noazuommer 100	ochtendgloren 95	ofrikken 29
meu 41, 79, 167	moerassig 67	mer 95	naojaar 100, 102	nevel 127	noe en dan 134	oelenvloch 96	ofrikking 28
meugies 79	moerassige	morgenskemmer 95	naojoor 102	nevelig 127	noew en dan 134	oelenvlocht 96	ofrit 25
meui 167	grond 67	Morrastgrund 67	naojöör 102	nich betrouw-	nog neet	oelenvloech 96	ofscheiding
meure grond 55	moesstil 158	morreground 67	naosommer 100	baar 119	vertrouwd 119	Oelenvloecht 96	maken 30
middenspoer 17	moesstille 158	morreground 42	naozoemer 100	nich har 113	nog niet	oer 72	ofweg 25
middenspuur 17	mölenpoorte 35	mörs 79	naozomertien 101	nich staork	vertrouwd 119	oerbaank 65	oge laand 80
midzommer 99	mongsmaol 134	mös 41, 79	naozomer 100, 102	genog 119	nog te dun 119	oerbaanke 65, 73	oge vlakke 80
miegelt 134	mongsmoal 134	mösground 67	naozomertien 101	nich steerk	noodweer 178	oerbank 73	ogen 34
miente 83	Moodergrund 67	mot 136	naozomme 100	genog 119	noren 120	oerbanke 65	Ohrschrift 65
mies 171, 172, 177	mooi 165	motke 136	naozommer 100, 101	nich stoark	nös 129	oerbeune 73	olde weie 51
mieselraegen 136	mooi fien 64	motken 136	naozommer 100, 101	genog 119	now en dan 134	oerbön 65	oldewieven-
mieselreagen 136	mooi liek 64	motket 137	naozommer 100	nich veul winter 103	oaf en toe 134	oere 72	zomer 101
miest 137	mooi lös weer 102	motraegen-	nat 67, 171	nie ingezeide	oafrikken 29	oergrond 72	olderwets
miesterig 171	mooi nao-	achtig 171	nat en kaold 176	grond 51	oagelbui 105	oergrond 72	winter 102
mieswaer 172	zomme 101	motraegent 136	nat en kaold 172	niej inezaeid	oalewieven-	oergrond 65, 72	olewieven-
mieswear 172	mooi nao-	motreagen-	nat en kladderig 172	laand 51	dagen 101	oergrond 72	zomme 101
mieters koud 176	zommer 101	achtig 171	nat en koald 176	niej inezeaid	oalewieven-	oerkloet 65	zommer 101
mieters mooi 165	mooi noa-	motreagent 136	nat en koald 172	laand 51	sommer 101	oerlaog 65, 72	zommer 101
miezelt 137	zomme 101	motregen 136	nat en kold 172	niej inezeid	oalewieven-	oerlaoge 65, 72	zommer 101
miezer 136	mooi noa-	motregent 136	nat en koold 172	laand 51	zommer 101	oerlaog 65, 72	zuommer 101
miezerig 127,	zommer 101	motsnee 108	nat en koud 172	niej ingezeid	oalewieven-	oerlaoge 65, 72	olt 119
171-173	mooi waer 161	motsneeuw 108, 109	nat laand 67	laand 51	zommertie 101	oerplaete 65	ölt 119
miezerige	mooi wear 161	motsni-j 108	nat laand 79	nieje maan 91	oalstal 47	oerplate 65	oltwal 27
raegen 136	mooi weer 161	motterig 171	nat-ies 122	nieje waere 51	oalt 119	oerpleate 65	omsdagen 99
miezerige	mooi wjaer 161	mottert 137	natt kault 172	nieje weare 51	oan en natten 172	oerzaond 73	omslag 167
reagen 136	mooi wjaar 161	motweg 14	natte grond 67	nieje weie 51	oar 72	oerzoand 73	onbestendig 170
miezert 137	mooie herfst-	mudde 77	natte ground 67	niejen hook 51	oarbön 65	oerzoand 73	onbetrouwbaar 170
millenpad 17	dagen 101	muddelaand 77	natte ground 67	niejgrös 51	oardig dicht 130	oetbaggeren 37	onbetrouwbaar 170
min 177	mooie najaorsda-	mudlaand 77	natte Grund 67	niet stark genog 119	oardig winter 102	oeterwaard 41	onderesch 75

onderwal 79	onmunnige	onwjaert 141	oudt 119	perepad 17	polle grös 47	Raseneisenerz 73	riepen 64, 118
ondeweer 177	pleer 147	onwjaar 141	outen dam-ek 32	perespeur 17	polle rond de koe- flarte 47	rasterwark 29	riepoarte 35
ondsdaogen 99	onneweer 141	onwjeart 141	overheidsgrond 86	perespuur 17	polle russen 48	rauw 176	riepoorte 35
ondsdoagen 99	onneweert 141	onzedagen 99	overstap 35	peuntdroad 31	pollegie russen 48	reagen 133	riestenlaand 42
ongelukkig	onsdagen 99	onzedägen 99	overstapbankie 36	peurtje 34	pollegien buzen 49	reagenachtig 171, 172	riet 42, 79
rotweeer 178	onsdeagen 99	onzelig 167	overstapjen 35	piesterig 172	pöllegien russen 48	reagenboag 140	rietpol 49
ongrond 54	onsdeagen 99	oolaand 41	overstappie 35	piezelt 138	pölleke 49	Reagenboggen 140	riezende maan 91
onkloor laand 58	ontginning 69	oolderwets winter 102	overstappien 35	pikdonker 97	poolsnee 108	reagenderig 171	rijksdomeinen 86
onkloor weer 178	ontzettend	öölt 119	overstappien 35	pikdounker 97	poort 35	reagenkoold 172, 176	rijksgr(o)nd 86
onkloor 177	slecht 178	oonderbalken 33	overstappien 35	pikdounker 97	poorte 35, 39	reagenkoold 172, 176	rijp 118
onlaand 58	onvast weer 170	oonsdagen 99	overstappien 35	pikdounker 97	poorthekke 35	reagenschuur 138	rikkegepaole 30
onland 42, 58, 79	onverwachte veran- dering 168	oonselijk 167	pa dreup, een 138	pikduuster 97	post 39	reagenstreep 128	rikkegepoale 30
onmeel 14	onvruchtbaore	oonzedagen 99	paar druppels, een 138	pikgruske 49	potduuster 97	regen 134	rikken 28, 29, 44
onmens slecht 178	grond 54	oordig wiende- rig 154	pach(t)gro(o)nd 85	pikgruske 49	potzol 73	regenachtig 171, 172	rikken maken 29
onmeundig	grond 54	op en of 170	pachtgroond van 'n heer 85	pikkedonker 97	prachtig 165	regenbaoge 140	rikken vruchten 29
biester 177	onvruchtbare	opdrift 27	pad 13, 38	pikkedoonker 97	prachtig mooi 165	regenbaogen 140	rikken zetten 29
onmeundig	grond 54	op-elderen 131	paerdepad 17	pikkeröske 49	prekkeldraad 31	regenbeuje 137	rikkeneg 28
koud 176	onvruchtboare	opgaonde maan 91	paerdespuur 17	pikkeröskepal 48	prekkeldraad 31	regenboage 140	rikkenpaol 30
onmeundig	grond 54	opgevende grond 54	paerespaor 17	pikröske 49	prikkedraad 31	regenboagen 140	rikkenpaole 30
lillijk 177	onwaer 141	opglatten 37	pan-ies 122	pisbuujgie 137	prikkedraad 31	regenboge 140	rikkenpaol 30
onmeundig	onwaersknap 146	opgoande maan 91	panne-ies 122	Pisgriete 99	prikkelraad 31	Regenbogen 140	rikkenpoale 30
waarm 166	onwaersschoer	ophelderen 131	paol 34	plaanke 39	prikkelraad 31	regenboog 140	rikkens 28
onmeundig	129, 141	opklaoren 131	paolhekke 34	plaanken 33	proppaal 33	regenbui 137	rikkepaol 30
warm 166	onwaersslag 146	opklaren 131	paoliezer 34	plag 50	proppaal 33	regenbui 137	rikkepaole 28, 30
onmeundigen	onwaert 141	opkloaren 131	paorte 35	plagge 50	puike grond 54	regenbuigien 137	rikkepaol 30
doonderslag 147	onwear 141	opkloaren 131	paotgrond 65	Plaggen 50	puintdraod 31	regenbuj 137	rikkepoale 28, 30
onmeunig 177	onwearsknap 146	opkloaren 131	papgrond 67	Plakkerig 63, 167	puintdraod 31	regenbuj 137	rikkepoale 30
onmeunig heet 166	onwearsknap 146	opklören 131	pap-ies 122	plaksnee 109	puinweg 17	regenbuj 137	rikkepoale 30
onmeunig hete 166	129, 141	opknappen 131	papperig 67	plaksni-j 109	puntdraod 31	regenbuuj 137	rikkevraepaole 30
onmeunig koud 176	onwearsslag 146	opkoemende	Pappschnee 109	planke 39	puntdraod 31	regenderig 171	rikkevraepaole 30
onmeunig mooi 165	onwaert 141	maan 90	parochiegrond 85	plas 42	punte 75	regenkold 172	rikking 28
onmeunig	onweerkoppe 129	opkomende	parochieland 85	plaschet uut de locht 139	putgat 69	regenkoold 172	rikkinge maken 29
rotweeer 177	onweersbui 141	maan 90	pas ingezaeid	plat 158	putteland 67	regenschoer 137	rikkinge 28
onmeunig	onweersbui 141	pas ingezaeid	laand 51	pleert 139	puunslagweg 17	regentien 137	rikpaol 30
waaim 166	onweersbui 141	laand 51	laand 51	plensbui 138	puunweg 17	regenweer 172	rikpaol 30
onmeunig	onweersklap 146	pasteriekamp 84	pasteriekamp 84	plenst 139	Querböme 33	regenwolkie 129	rikpost 33
warm 166	onweersköppe 129	pastoorsgrond 85	pastoorsgrond 85	poal 34	raegen 133	regenwölkien 129	rikwark 28
onmeunige harden	onweersköppen 129	pastoorsweide 85	pastoorsweide 85	poalhekke 34	raegenachtig	reggen 134	rilderig 170, 172
knappert 147	onweersköppen 129	peardepad 16	peardepad 16	poaliezer 34	171, 172	reg(g)enwolke 129	rilderig 170
onmööndig	129, 141	peardepad 16	peardepad 16	poarte 35	raegenachtig	rekkenstuk 75	rit 38
slecht 177	onweersskoere 129	peardespuur 17	peardespuur 17	poatgrond 65	171, 172	reukeloze verande- ring 168	ritgat 38
onmööndig	onweersslag 146	peerdepad 13, 16, 27	peerdepad 13, 16, 27	poatgrond 65	raegenbaog 140	ribbe 75	Rittweg 17
woarm 166	onweerswolken 129	peerdespeur 17	peerdespeur 17	poatgrond 65	Raegenboggen 140	ribbelaand 69	roaiker 81
onmundig 177	onweert 141, 146	peerdespoer 17	peerdespoer 17	poel 43	raegenderig 171	ribbel-ies 123	robbelig ies 123
onmundig hete 166	onwies 177	peerdespoer 17	peerdespoer 17	poele 43	reagenkoold	ribben 41	robel-ies 122
onmundig koud 176	onwies heet 166	peerdespoer 17	peerdespoer 17	poesterig 131, 154, 157, 167, 176	172, 176	richel 27	rodollemachtige grond 70
onmundig mooi 165	onwies koud 176	peerdevospel 17	peerdevospel 17	poete 39	raegenschuur 138	rieksgro(o)nd 86	rodolm 73
onmundig	onwies mooi 165	peeriezers 34	peeriezers 34	pokkeweer 178, 178	raegenstreep 128	rieksground 86	roe 76
waarm 166	onwies slecht 177	peerpad 17	peerpad 17	pol 47, 49, 81	räkkepoal 30	riem 116, 118	roebollige oek 57
onmunig hard 139	onwies woarm 166	pegge 75	pegge 75	polgrös 47	räkkinge 28	riep 118	roede 76
onmunige donder- slag 147	onwies woarm 166	peggedonker 97	peggedonker 97	polle 47, 81	räkkinge maken 29	riepaorte 35	roedolm grond 73
	knop 147	pengen 75	pengen 75		ralle wiend 152		
	onwjaer 141				raoiker 81		

roege grond 57	russenpolle 48	schaormik 30	scheufel 120	schoapewolkies 128	schore 30	schuties 120	skaopen-
roegiezel 118	russepolle 48	schaorpaol 30	scheufelen 120	schoapewölkies 128	schotten 33	schuur 122	wölkkes 128
roesken 154	Ruthen 76	schaorpaole 30	scheugel 120	schoape-	schourpaol 44	schuurgrond 51	skaopewolkies 128
roesterig 176	ruug laand 57	schapewolkjes 128	scheugelslopen 120	wöllekies 128	schourpoal 44	schuurgrond 51	skaopewölkies 128
roevens laand 79	ruugte 57	scharpdroad 32	scheukepaol 44	schoapskooi 47	schouw maken 37	schuurlaand 51	skaopewolkjes 128
roew land 57	ruugterig 176	schase 120	scheukepaol 44	schoare 30	schouwen 37	Schüürpohl 44	skaope-
roew 157, 176	ruw 157, 176	schäse 120	scheukpaol 44	schoarmik 30	schraanke 30	schuutjes 120	wöllekies 128
roewe grond 57, 60	Sammerott 83	schasen 119	scheukpaol 44	schoarpoal 30	schrao 176	schuvelbaan 119	skaorpaol 30
roewgiezel 118	Sandbodden 66	schäsen 119	scheur 121	schoarpoale 30	schrao gro(o)nd 54, 60, 65, 66	schuvelen 120	skaoseriesden 119
roezelige wiend 156	Saommerwech 13	schasenjagen 119	scheure 122	schobben 33, 44	schrao zaand-	schwaarmikke 30	skaotsen 119
roezinnig 168	schaarpdraod 32	schasenloopen 119	scheurgrond 51	schobbenpaol 44	groond 60	schwatte	skase 120
rok-ies 122	schaas 120	schäsenloopen 119	scheurgrond 51	schobbenpaol 44	schraoe Grund 54	Volken 129	skasen 119
rokkegrond 67	schaats 120	schasenrieden 119	scheurhook 51	schobbepaol 44	schraol Grund 54	schwore Grund 55	skäsenloopen 119
rolbollig 157	schaatsbaan 119	schassel 120	scheurlaand 51	schobpaol 44	schraole gro(o)nd 54, 59	schworen	skaze 120
rommelt 146	schaatse 120	schasselbahn 119	scheurland 51	schobpaol 44	schraolgroond 65	Grummel 146	skazelopen 119
rondrieders 120	schäätse 120	schasseljagen 119	scheusselbalken 34	schobpaole 44	schraonen 37	schwul 166	skazen 119
roo 76	schaatsen 119	schazenloopen 119	scheusselhekke 34	schobpoal 44	Schreikdraod 32	seentelweg 17	skazenloopen 119
rooggrond 73	schäätsen 119	scheapkes 128	scheuvelen 120	schöbpaol 44	Schreikdroad 32	sekken 49	skazenrieden 119
rooie grond 73	schaatsenjagen 119	scheapwölkies 128	schicht 145	schobpoale 44	Schreikdroad 32	sekkepol 49	skazerieden 119
roondgaond-	schaatsenloopen 119	scheas 120	schieffken 91	schobpoale 44	Schreikdroad 32	siberisch 176	skease 120
hekke 35	schäätsenloopen 119	schease 120	schier 64	schoefhekke 34	schreuren 37	Sichel van de	skeaselopen 119
roondgoand-	schaatsen-	scheasen 120	schier weer 161	schoer 129, 138, 141	schrikdraod 32	Moane 91	skeaseriesden 119
hekke 35	rieden 119	scheasenjagen 119	schietholt 34	schoer doonderwol-	schrikdroad 32	siepgroond 67	skemer 95
röske 48	schäätsen-	scheatsen 119	schip met zoere	ken 129	schrikdroad 32	sieräkke 35	skemering 95, 96
rösschen 48	rieden 119	scheedvoort 27	appels 129	schoerpaol 44	schrikkeldroad 32	sier-ekke 35	skemmer 95
rössen 48	schaatsjagen 119	scheen 33	schitterend 164	schoerpaole 44	schrikkeldroad 32	sierhek 35	skepel 76
rössenpolle 48	schaepkes 128	scheerpaol 30	schjäppel 76	schoerpaol 44	schroa 176	sierhekke 35	skeppel 76
rotweer 172, 177, 178	schaes 120	scheerpoal 30	Schlachloch 15	schoerpoale 44	schroa gro(o)nd 54, 65, 60, 66	sierpoort 35	skeukpaol 44
rotweg 14	schaese 120	scheetholt 34	Schlackeweg 17	schoert 141	schroa zaand-	sikkel 91	skeukpaole 44
rouwiezel 118	schaesenjagen 119	schelhooft 27	Schlechte Grund 54	schokdroad 32	groond 60	sikkel van de	skeukpoal 44
row laand 57	schaetsen 119	schelphenpad 17	Schleete 34	schokdroad 32	schroae Grund 54	maan 91	skeukpoale 44
rowgiezel 118	schaopen-	schelphenweg 17	Schleetheck 34	schol-ies 123	schroal 176	sikkelmaone 91	skeur 122
rowvriezen 118	wolken 128	schemer 95	Schleetringe 34	schommenpaol 44	schroale gro(o)nd 54, 59	sikkelmoane 91	skeurd gröslaand 51
rubbel-ies 122	schaopen-	schemer	Schleetringe 34	schommenpaol 44	schroale gro(o)nd 54, 59	singel 27	skeure 122
rubbel-ies 122	wolkes 128	's aovends 95	schlierbaan 110	schone 132	schroalgroond 65	Sint Jan 99	skeurlaand 51
rukke wiend 156	schaopen-	schemer	schlieren 111	schonen 37	schroanen 37	Sint Jaopik 99	skiemer 95
rukwind 156	wölkies 128	's margens 95	Schneesemmel 109	schoonrieders 120	schrohe Grund 60, 65	Sint Joapik 99	skiemerig 96
rul 65	schaopen-	schemer	schnijt 107	schööpkes an de	schroale Grund 60, 65	sintelpad 17	skier 132, 166
rulle gro(o)nd 55, 65	wolkies 128	's oavends 95	schoapen-	lucht 128	schrohen	sintelweg 17	skier weer 161
rumen 37	schaopen-	schemerdonker 95	wolken 128	schööpkes-	Bodden 54	sjoekse 122	skitterend 164
rumpende	wölkies 128	schemerduuster 95	schoapenwolkes	wolken 128	schroo grond 54	skaats 120	skoale 39
omslag 167	schaopen-	schemeren 95	128	schööpwölkies 128	schroo grond 54	skaatsbane 119	skaopenhekke 34
runnegroond 73	wolkjes 128	schemerige 96	schoapen-	schoor 30	schrool 176	skaats 120	skaopenwölkies 128
ruserig 154	schapewolkjes 128	schemering 95, 96	wölkies 128	schoorpaol 30, 44	schuine baarm 25	skäätse 120	skaopen-
ruske 48	wölkkes 128	schemmer 95	schoapen-	schoorpoale 30	schuine van de	skaatsen 119	wölkkes 128
rusken 48	schaopewolken 128	schemmer-	wolkies 128	schoorpoal 30, 44	dieke 25	skaatsenloopen 119	skaopewolkies 128
ruskenpolle 48	schaopewolkies 128	duuster 95	schoapen-	schoorpoale 30	schummering veno-	skaatesloopen 119	skaopewölkies 128
ruskepolle 48	schaopewölkies 128	schepel 76	wölkies 128	schoorpool 44	bend 95	skaeseriesden 119	skaopewolkjes 128
ruspol 48	schaope-	schepellaand 76	schoapen-	schoorpos 30	schune hekske 36	skaeseriesden 119	skaope-
ruschen 48	wöllekies 128	schepellaand 76	wolkjes 128	schopenhek 34	schune kaante 25	skaole 39	wöllekies 128
ruschenpol 48	schaopkes an de	schepping 90	schoapen-	Schöopieswolken 128	schure 122	skaoleklappen 39	skaorpaol 30
russen 48	locht 128	scheue wal 25	wölkkes 128	schöpkes 128	schurkpaol 44	skaopenhekke 34	skaos 120
russenpol 48	schaore 30		schoapewolken 128	schöopies 128	schurkpaol 44	skaopenwölkies 128	skaoseriesden 119

skoatsen 119	slag onweer 146	sleute klaor-	sloetpaol 34	ekke 35	somber 130	stapbänkie 36	grond 63
skobbepaol 44	slagboom 33	maken 37	slof 167, 172	smeediezeren paor-	sommer 99	stapelwolk 129	stek 29
skobbepaol 44	slagen 42	sleute kloar-	sloffie winter 103	te 35	Sommerweg 17	stapelwolke 129	stekkedraod 31
skobbepos 44	slaghekke 32	maken 37	sloffepaol 34	smeediezeren poar-	sopiekroame, sopie-	stäpelwolke 129	stekkedraod 31
skobpaol 44	slagholt 34	sleute skone-	sloffepaol 34	te 35	kraome 121	stappie 35	stekkedraod 31
skobpaol 44	slaot 36	maken 37	sloffig 67, 127	smeerlaoge 66	soppientente 121	stappien 35	stekkedraod 31
skoefekke 34	slaot in 146	sleuten klaor-	slok winter 103	smeerlaoge 66	soppig 67	stark genug, is 119	stekken 30
skoer 129, 138, 141	slaot klaor-	maken 37	sломend 167	smeert een betie	spandraod 32	stark, is 119	stekpaol 30
skoerpaol 44	maken 37	sleuten kloar-	sloom 167	138	spandroad 32	starre 92	stekpaol 30
skoerpaole 44	slaot oetdepen 37	maken 37	sloommakend 167	smeewaer 172	spaogat 15	stärre 92	stekpaol 30
skoerpoal 44	slaot om 167	sleuten oetdepen 37	sloot 36	smeewear 172	speentlaand 77	starrenklaor 133	stekpaol 30
skoerpoale 44	slaoten 37	slibgrond 66	sloot sloten 37	smelt-ies 122	speint 77	stärrenklaor 133	stekpaol 30
skoert 141	slap wintertie 103	slicht 177	sloot snieden 37	smerige wind 154	spekke 38	starrenklaor 133	stekpaol 30
skölpenpad 17	slappe winter 103	slicht laand 54	slootplaank 39	smidsschaatsen 120	spetterregen 137	stärrenklaor 133	stekpaol 30
skone 132	slat 42	slibbaan 110	sloot schouwen 37	smöde 162	speur 13, 16	steaken 30	stekpaol 30
skoon 132	slat dichte 130	slibbane 110	slootskante 27	smoel 166, 167	spielen 33	steal mooi 166	stekpaol 30
skoorpaol 30	slat in een keer	slierbane 110	slootwal 27	smoet 136	spies 77	stear 92	stekpaol 30
skoorpaole 30	umme 168	slieren 111	slöt dichte 130	smooreet 166	spieslaand 77	steare 92	stekpaol 30
skoorpoal 30	slat in 146	sliert wolken 128	slot in 146	smoorhete 166	spik 38	stearenklaor 133	stekpaol 30
skoorpoale 30	slat omme 167	slikkerig 67	slöt in 146	smot 136	spikke 38	stearn 92	stekpaol 30
skore 30	slät um 167	slim heet 166	slöt um 168	smoul 166, 167	spint 77	stearne 92	stekpaol 30
skouwe maeken 37	slat umme 167	slim heite 166	slöt umme 167	smurig koud 176	spitlaand 77	stearnelder 133	stekpaol 30
skouwe maken 37	slat 42, 79	slim koud 176	sloten 37	smutterig 172	spoogat 15	stearnhealder 133	stekpaol 30
skouwe meaken 37	sleank 79	slim slecht 178	sloten klaor-	snede 106	sputterieje 137	stearnhelder 133	stekpaol 30
skouwen 37	sleat 34	slim waarm 166	maken 37	snee 106	sputterke, een 138	stearnhelder 133	stekpaol 30
skouwklaor	slechen weg 14	slimme gro(o)nd	maken 37	sneejacht 109	sputtert een	steenachtige	stekpaol 30
maken 37	slecht 177	54, 65	sloten klaor-	sneejt 107	betje 138	gro(o)nd 63	stekpaol 30
skouwkloar	slecht laand 54	slimme slag 147	maken 37	sneet 107	sputtert iets 138	steenderige	stekpaol 30
maken 37	slecht weer 178	slinderbaan 110	sloten maeien 37	sneet 107	sputtert 138	gro(o)nd 63	stekpaol 30
skraol 176	slecht 172, 177	slinderbane 110	sloten meien 37	sneeuw 106	spuur 17	steengrond 63	stekpaol 30
skraonen 37	slechte gro(o)nd 54	slinderbane 110	sloten op-	sneeuw 106	staand 169	Steengrund 63	stekpaol 30
skrekdraod 32	sleempig 66	slinderen 111	schonen 37	sneeuwvlok 108	staander 33	steenkoud 176	stekpaol 30
skrekdraod 32	sleet 33, 34	slinderpad 110	sloten schaon-	sneeuwvlokke 108	Staatsgrund 86	Steenkule 72	stekpaol 30
skreuges 79	sleethek 34	Slinderbaan 110	maken 37	sneje 106	Stacheldraod 32	steer 92	stekpaol 30
skrikdraod 32	sleige 42	slinneren 111	sloten schoanma-	snejt 107	Stacheldroad 32	steern 92	stekpaol 30
skrikdraod 32	sleit in 146	slinterbaene 110	ken 37	snelwäg 19	Stadsland 86	steernaelder 132	stekpaol 30
skroa gro(o)nd 54	slempgrond 66	slinterbane 110	sloten schonema-	snelweg 19	staeken 30	steerne 92	stekpaol 30
skroal 176	slempgroond 66	slinterbeane 110	ken 37	sni'j-ies 122	stael mooi 166	steernealder 132	stekpaol 30
skroale gro(o)nd 54	slempig 66, 67	slinteren 111	sloten schonemä-	sniejet 107	staer 92	steernelder 132	stekpaol 30
skroanen 37	slemploage 66, 73	slitte 34	ken 37	sniejt 107	staere 92	steernenhelder 133	stekpaol 30
skufelen 120	slemploage 66, 73	Slitterbaan 110	sloten schouwen 37	sniet 107	staerenklaor 133	steernenklaor 133	stekpaol 30
skuine kaante 25	slenke 79	slitteren 111	sloten uitbag-	snij 107	staern 92	steernenklaor 133	stekpaol 30
skuren 51	slennerbaan 110	sloot 36	geren 37	snij-ies 122	staern 92	steernenklaor 133	stekpaol 30
skurkpaol 44	slenneren 111	sloot in 146	sloten uitbag-	snijt 107	staerne 92	steernenhelder 132	stekpaol 30
skurkpaol 44	slet ien 146	sloot kloar-	geren 37	snij-jt 107	staernhelder 133	steernklaor 133	stekpaol 30
skutstal 47	slet umme 167	maken 37	smalrit 38	snikhiete 166	staernhelder 133	steernklaor 133	stekpaol 30
skuunse kaante 25	slete 34	sloot oetdepen 37	smee grond 67	snisterbuije 137	staernhelder 133	steernselder 133	stekpaol 30
skuur 122	sletenhekke 34	sloot om 167	smeediesderen	snoepkraampie 121	staernhelder 133	steernshelder 132	stekpaol 30
skuurgroond 51	sletenpool 30	sloaten 37	hekke 35	snoepkraampie 121	staernhelder 133	steernsklaor 133	stekpaol 30
skuvel 120	sletten 29	sloden 37	smeediezerden	Soammerwech 13	staernhelder 133	steernsklaor 133	stekpaol 30
skuvel 120	sletten maken 30	sloederig 167	hekke 35	soeper de biet 67	staernhelder 133	steernsklaor 133	stekpaol 30
slaenk 79	sleut in 146	sloerig 167	smeediezeren ek 35	soeptente 121	staernhelder 133	steernsklaor 133	stekpaol 30
slaet 34	sleut oetsmieten 37	sloetpaol 34	smeediezeren	sokkerig 167	staernhelder 133	steernsklaor 133	stekpaol 30
slag 42, 75, 79, 146					staernhelder 133	steernsklaor 133	stekpaol 30

stikduuster 97	störtbui 138	stroate 17-19	takkeldraad 31	toppe grös 47	uisterig 154	valt met bakken 139	verschrikkelijk
stikke 27	störtplensbuije 138	stroatkeaien 17	takkeldraad 31	Torf 69	uiterwaard 41	vanghekke 47	heite 166
stikkedonker	stortraegen 138	stroatweg 17, 18	talud 25	tosse 48, 50	uiterweerd 41	vanghok 47	verschrikkelijk
duuster 97	stortraegent 138	stroef ies 123	taoie grond 55	tosse grös 48	umgeploegde	vanghook 47	hete 166
stikkedonker 97	stortraegent 139	stroeuui 49	tassen grond 55	tossen 50	weide 51	vangkouwe 47	verschrikkelijk
stikkedraad 31	stortraegen 138	stronthoek 47	tappe 118	trechterweend 157	umgeploogde	vangokke 47	hiete 166
stikkedraad 31	stortreagent 138	strontpol 47	te dunne 119	trek lich 153	weide 51	vangplääste 47	verschrikkelijk
stikkeduuster 97	störtreagent 139	strontpolle 47	teantien 121	trekgat 42	umloop 36	värkenbrink 47	koud 176
stikkeldraad 31	stortregent 139	strontpöllegie 47	tearweg 18	trekgaten 69	Ûmloopsporre 36	varkenkouwe 47	verschrikkelijk
stikkeldraad 31	störtregent 139	stronttoppe 47	teerweg 18	trekkerig 172, 176	ummeslag 167	värkensbrink 47	rotweer 177
stille von weend 158	Stötterwind 156	stroomdraod 32	temperatuur-	trekkerig, is 153	ummeslagen, is 168	värkensleupe 47	verschrikkelijk
stipt 138	straamp 33	stroomdroad 32	meter 169	trekkig 172	umslag 167	vas 169	verschrikkelijk
stoaldraad 32	straampelpaal met	stroompie 36	tente 121	trekt dicht 130	umstapbeenske 36	vasstaond 169	verschrikkelijk
stoand 169	straampel 33	stroot 17	tentie 121	trekt dichte 130	unbeständigen	vasstoand 169	waarm 166
stoander 34	straampelpaal met	strop 34	tentje op het	tret 121	winter 103	vast 112	verschrikkelijk
stoander 33	straampel 33	ströpke, een 138	ies 121	trilgrond 67	ungwies koud 176	vaste grond 55	wärm 166
stoarm 157	strabaant winter 102	stugge grond 55	teumig laand 58	trimp 75	ungwies woarm 166	vaste grond 55, 66	verskrekkelijk 177
stoarmachtig 156	strabaante	stukkje grond van	teumig liggende	tuilig 171	unsettend koud 176	vaste laoge 66	verskrikkelijk 177
stoef 156	winter 102	de gemeente 86	grond 60	tumig laand 58	unsettend	vaste loage 66	verschrikkelijk
stoefgrond 65	strabaanter	stuppe 36	teumige grond 60	tumige grond 60	wörm 166	vaste 169	hete 166
stoefraegen 136	winter 102	sturmachtig 156	thaerremeter 169	tumpe 75	Unwaer 141	vasten snee 109	verschrikkelijk
stoefraegen 136	strabant winter 102	stutpaol 30	tharmometer 169	turf 75	Unwear 141	vealdgrond 58	rotweer 177
stoefsnee 108	straffe wind 157	stutpaole 30	thearremeter 169	turf 75	Unweert 141	vealdground 59	verskrikkelijk
stoefsnieuw 109	strak 132	stutpoal 30	thermomaeter 169	tuskenpaol 33	up en af 170	veane 69	slecht 177
stoeft 156	strak winter 102	stutpoale 30	thermomeater 169	tuskenpoal 33	updauend ies 122	Vechtenklei 69	verskrillijk
stoefwind 154	strakblauw 132	stuuftsneeuw 109	thermometer 169	tute vur de	upgaonde maan 91	veeldgrond 54, 59	waarm 166
stoefzaand 65	strakke winter 102	stuuft 156	tichelgrond 71	wagen 47	upgoande maan 91	veeldground 59	vertrouwd, is 119
stoefzaand 65	stralend 166	stuufzaand 65	timp 75	tuten 75	uphelderen 131	veen 69	verzadigde grond 67
stoefzoand 65	stramp 33	stuufzand 65	timpe 75	tuun 53	upklaoren 131	veenderi-je 69	vette gro(o)nd 54, 63
stoeven 154, 156	straole 145	stuvu 156	tip 75	Tuundraod 32	upkloaren 131	veengrond 67, 69	vette kraomke 121
stof 156	straomppost 33	stwarm 157	tip-aend 75	Tuundraod 32	upkummende	veerbaansweg 19	vette kroamke 121
stōf 137, 156	straot 17, 19	sukelakeetje 121	tipakker 75	Tuunpohl 30	maan 91	veeskuur 47	veurdelig winter 103
stofraegent 137, 138	straote 17-19	sukelaomelkkrao-	tip-eand 75	tuuntie 36	uterdieken 41	Veetränke 44	veurjaar 99
stofraegent 137, 138	straotkeaien 17	me 121	tiphook 75	tweedelig smeed-	uterdijken 41	veld 59	veurjoar 99
stofregen 136	straotweg 17, 18	sukelaotent 121	tippe 75	iezeren draei-	uterdijken 41	veldbosgrond 58	veurjoor 99
stoorm 157	Strebe 30	sukelatent 121	tipstuk 75	hekke 35	uterwaard 41	veldgrond 58, 59	veurjör 99
störig 170	streng winter 102	sukeloamelkkroa-	tjakenblok 84	zeren draei-	utterdieken 41	veldground 59	vicariegrond 85
storm 157	streng winter 102	me 121	toaie grond 55	hekke 35	uult 155	veldweg 13	vierbaansweg 19
stormachtig 156	strengen winter 102	sukeloatent 121	toaie grond 55	tweedeuster 96	uuthemmelen 37	ven 60, 69	vies 172
störmachtig 156	strepn an de	sukkelwinter 103	toaj-ies 123	Tweedoeker 95	uutspansel 90	vene 69	vies nattig 171
stormt aorig 157	locht 128	sulebaene 110	toch 153	tweedoeker 96	uverig 173	veneground 79	viezig 172
stormt een	streperig an de	sulebeane 110	töchie 153	tweedoonger 96	vaareg 27	venground 69	vinnig koud 176
beetjen 157	locht 128	sulen 111	töchien wind 153	tweedoonger 96	vaareg 27	venke 69	vjenne 69
stormt oorig 157	strepie 91	sun 91	Tocht 153	tweedoonger 95, 96	vaargge 27	venkoel 69	vleugien wind 153
stormt orig 157	strepel 27, 75	swaoare Grund 54	töchtien weend 153	tweeduuster 95, 96	vaargat 38	venne 42, 69, 79	vlier 79
stormt 157	streukien 27	swaore Grund 54	todderig 171	tweeduuster 96	vaarkenloop 47	venneground 60, 69	vlökkies 108
störmt 157	striebeenske 36	taentien 121	toef 48	tweedoonger 96	vaarweg 27	venneground 69	vlonder 38
stormweer 157	striek 75	taerweg 18	toegangspoorte 35	tweedoonger 96	vaast 169	vennekoele 69	voaregge 27
stormweer 157	striep 27, 75	takdraod 29, 31	tolhekke 35	tweiduuster 96	vaeldground 58	venneputte 69	Voarplatz 46
stormwind 157	striepe 75	takdroad 29, 31	Ton 70	twieduuster 96	vaeldground 59	veraanderlijk 170	voarstie 46
stortbui 138	stroale 145	takdrood 31, 32	tonne 44	twiegweerd 41	vaene 69	verig 65	vochtig 171, 172
	stroamppost 33	takkedraad 31	tooslagen 66	twiejdouster 96	valhek 34	verkenloop 47	voel waer 172
	stroat 17, 19	takkedraad 31	toppe 47	twiejlichten 96	valhekke 34	verpachte grond 85	voel wear 172

voel weer 172, 177, 178	vriest 112	waeit iets 153	warrelderieje 153	wearerit 38	weerstriepen 128	weuste grond 57, 60	windstöte 155
voele goor 67	vroch 28	waelnd 89	warreling 153	wearglas 169	weg met greenten stene 18	weuste ground 57	Windstött 155
voele grond 67	vrocht 28	waelnd 89	warvelen 109	wearhek 32	weg met völ knip- geater 14	wiäärglas 169	windstötte 155
voelieriet 42	vrochten 29	waenaene 53	wärvelen 109	wearld 89	weg van kollen- gruus 17	wiede wereld 90	windstremen 128
voerplaatse 46	vrös 112	waenakker 53	warvelwiend 153	wearm 164	weg 17	wiedte 90	windvaank 154
voerplekken 46	vrucht 28	waendakker 53	wärvelwind 156	wearmeter 169	weg 17	wiek 67	windvaeren 128
voerstee 46	vruchtbaore gro(o)nd 54	waenden 53	wäselwind 156	wearvelweend 156	weg 17	wiel 42	windvearen 128
volle maan 91	vruchtbare gro(o)nd 54	waenderig 154	wasliendraod 32	weaterbak 44	wegbön 17	wiend 152	windveren 128
völle maan 91	vruchtboare gro(o)nd 54	waendgat 122	wasliendroad 32	weaterkolk 43	weiachtig 154	wiendaose 154, 157	windvlage 155, 156
vonder 38	vruchtboare gro(o)nd 54	waendige 53	wassend 163	wee-ald 89	weide met nen holt- wal drum hen 28	wienderig 154	windvläge 155
vonner 38	vruchte 28	waenebol 53	wassende maan 91	weeien 151	weide 41, 83	wiendhaose 154	windvlaoge 155, 156
voonder 38	vruchten 29	waenepeng 53	water op het ies 122	weeienhekke 32	weidehek 32	wiendhoase 154	windwak 122
vooregge 27	vrucht 28	waenepinne 53	waterbak 44	weeit aorig 157	weidemöllegie 35	wiendose 154, 157	winter 102
voorende 53	vrucht 28	waenetuiten 53	watergat 43	weeit luk 153	weidepaol 30	wiendose 156, 157	wintertie 103
voorgat 38	vrucht 28	waenhook 53	Watergatt 42	weeit nauwelijks 153	weidepaole 30	wiendosien 154	wiphekke 32
voorhegge 27	vruchting 28	waening 53	waterkaold 172	weeit oarig 157	weidepoal 30	wiendstote 155	wippe 33
voorpad 17	vrus 112	waerd 41	waterkaold 172	week 67	weidepoal 30	wiendstote 155	wisselend weer 170
voorweg 17	Vulmaan 91	waere 28	waterkoel 43	weeld stuk 57	weidepoale 30	wiender 102	wisselvallig weer 170
Voorwegbrügge 38	vuuraovend 96	waereld 89	waterkold 172, 176	weelde grond 57	Weidepohl 30	wienderig 154	wisselvallig weer 170
vörrel 77	vuurjaar 99	waererit 38	waterkolk 43	weeme 85	Weideterig 154	wierbarstige ground 55	wisselvallig weer 170
vörrels kaampe 77	vuurjaar 99	waerglas 169	wäterkolk 43	weend 152	Weidetuun 29	wierbarstige ground 55	wisselvallig weer 170
vors 112	vuurjaar 99	waerhek 32	waterkoold 172	weenderig 154	Weidewech 38	Wiesen 41	wit-ies 122
vorst 111	vuuroavend 96	waerld 89	Waterlock 43	weendeurken 154	weien 151	wijken 151	witte wieven 127
vörst 112	vuurtied 99	waerlicht 146	watertonne 44	weendgat 122	weind 152	wil holen 119	witte wölkies 128
vos 112	wa 138	waerm 164	watten 108	weendhaor 154	weinderig 154	wil lieden 119	witvrezen 118
vös 112	waaien 151	waermeter 169	weagenspeur 15	weendheks 154	weinig weend 153	wil grond 57	woagenspoor 15
vospelpad 17	waaim 164	waerelnd 172, 176	waaien 151	weendhoar 154	Weideterig 154	wildhar 157	woant 77
vost 112	waait aorig ha(r)d 154	weaterkolk 43	weaimölken 35	weendhoos 156, 157	Weidetuun 29	weidhekke 34	woarm 164
vrae 28	waait a(r)d 154	waeterkolk 43	weait as het dut 157	weendhoosje in het klein 154	Weidewech 38	willige grond 55	woeste grond 57, 60
vrae maken 30	waait ä(r)d 154	wagenspaor 16	weait bes 157	weend-ies 122	weien 151	wind 152	wolk 128
vraeën 30	waait aorig 154	wagenspeur 13, 15	weait har 157	weendoor 154	weind 152	windaore 154, 156	wolke 128
vraengde 28	waait aorig 154	wagenspoar 16	weait iets 153	weendoos 157	welgrond 67	windaose 156	wolkebanke 129
vraengde maeken 30	waait bes(t) 154	wagenspoer 13, 15	weait oardig 157	weendstöt 155	wellige gro(o)nd 54	windbeuje 155	wolkebanke 129
vraengdepaol 30	waait etc. hä(r)d 154	wägenspoer 15	weald 89	weendstöt 155	welt 89	winderig 154	wolkebanke 129
vraepaol 30	waait glunig 154	wägenspoer 15	waelnd 89	weendstöt 156	wemmelen 109	windgat 122	wolkebanke 129
vraepaole 30	waait ha(r)d 154	wägenspoer 15	weanakkere 53	weendstriepen 128	wendakker 53	windhöks 156	wolkebanke 129
vraepaole 30	waait har 154	wagenspoer 15	weandakker 53	weenter 102	wendakker 53	windhöks 156	wolkebanke 129
vrea 28	waait harre 154	wagenspoer 15	weanden 53	weer um der geinen hoond ut te stören 178	wenning 27, 53	windhöks 154	wolkebanke 129
vrea maken 30	waait hatte 154	wagenspoer 15	weanderig 154	weerd 41	wereld 89	windhöks 154	wolkebanke 129
vreaën 30	waait oarig ha(r)d 154	wagenspoer 15	weanderstuk 53	weerde 42	werm 164	windhöks 154	wolkebanke 129
vreaengde 28	waait oarig 154	wagenspoer 15	weandgat 122	weerdgrond 41	wervelstorm 157	windhöks 154, 156	wolkebanke 129
vreaengde meaken 30	waant 77	wagenspoer 15	weandige 53	weerglas 169	wervelwind 156	windhöks 154, 156	wolkebanke 129
vreaengdepaol 30	waarm 164, 167	wagenspoer 15	weaneane 53	weerglas 169	wesselvallig weer 170	windhöks 154, 156	wolkebanke 129
vreaepaol 30	wachruimte 47	wagenspoer 15	weanebol 53	weerhusie 169	wetland 42	windhöks 154, 156	wolkebanke 129
vreaepaole 30	waegenspeur 15	wagenspoer 15	weanepeng 53	weerld 89	wetter 43	windhöks 154, 156	wolkebanke 129
vree 28	waeien 151	wagenspoer 15	weanepinne 53	weerlicht 144	wetterbak 44	windhöks 154, 156	wolkebanke 129
vreeën 30	waeimölken 35	wagenspoer 15	weanetuiten 53	weerlicht 144	wetterkoele 43	windhöks 154, 156	wolkebanke 129
vreepaol 30	waeit aordig 157	wagenspoer 15	weanhook 53	weerlicht 146	wetterplaatse 43, 46	windhöks 154, 156	wolkebanke 129
vreepaol 30	waeit as het dut 157	wagenspoer 15	weaning 53	weerluchen 144	weurm 164	windhöks 154, 156	wolkebanke 129
vreselijk koud 176	waeit bes 157	wagenspoer 15	weard 41	weerlucht 144	weuste grond 57	windhöks 154, 156	wolkebanke 129
vreus 112	waeit har 157	wagenspoer 15	weare 28	weerlucht 144	windstoot 155	windhöks 154, 156	wolkebanke 129
		warrelderiej 153	weareld 89			windhöks 154, 156	wolkebanke 129

zaand 72
 zaand 60
 zaandbelt 72
 zaandbilt 72
 zaandbong 72
 zaanddiek 13
 zaanderige
 grond 66
 zaandgat 72
 zaandgrond 60
 zaandgrond 66, 72
 zaandhook 72
 zaandkloeten 63
 zaandkoel 72
 zaandkoele 72
 zaandkoelen 72
 zaandkop 80
 zaandofgraevige 72
 zaandofgraeving 72
 zaandofgraving 72
 zaandofgreavige 72
 zaandofgreaving 72
 zaandpad 13, 16
 zaandput 72
 zaandputte 72
 zaandspeur 13, 16
 zaandweg 13
 zaandwinnige 72
 zaandwinning 72
 zach briesie 153
 zach windje 153
 zäch windtie 153
 zach winter 102
 zachen winter 102
 zachies 113
 zachjes 113
 zacht 113, 162
 zächt 162
 zacht bujgien 137
 zacht bujke 137
 zacht buujke 137
 zacht ies 122
 zacht regentie 137
 zacht windtie 153
 zacht winter 102
 zacht wintertie
 102, 103
 zacht wintertien 102
 zachte weend 153
 zachte wiend 153
 zachte wind 153
 zachte winter 102
 zächte winter 102
 zachten winter 102
 zaeiklaor 64
 zaeiripe 64
 zakt dechte 130
 zakt dicht 130
 zakt dichte 130
 zand 72
 zandafgraving 72
 zandgat 72
 zandgrond 66
 zandkoel 72
 zandkoele 72
 zandpad 13
 zandputte 72
 zandspeur 13
 zandweg 13
 zandwinning 72
 zaodkaant 54
 zaodklaor 64
 zaokerig 167
 zaond 72
 zaondkop 80
 zeaiklaor 64
 zeairipe 64
 zeeiklaor 64
 zeeiklaor 64
 zeiklaor 64
 zeikloar 64
 zeiklöör 64
 zeise 91
 zendelpad 17
 zet an 130
 zet sick 130
 zet zich dicht 130
 zeum 27
 zich 91
 zieskaoren 30
 zieskoaren 30
 zit dich 128
 zo helder as
 wat 133
 zo no en dan 134
 zo noe en dan 134
 zo noew en dan 134
 zo non en dan 134
 zo nou en dan 134
 zo now en dan 134
 zo of en toe 134
 zoadkaant 54
 zoadklaor 64
 zoakerig 167
 zoand 72
 zoandkop 80
 zoavel 73
 zoch weend 152
 zodde 50
 zode 50
 zoegende wind 154
 zoeger 154, 156, 157
 zoeggat 72
 zoegwind 157
 zoel 166, 167
 zoemer 99
 zoepbak 44
 zoepkolk 43
 zoepengat 43
 zoepensbak 44
 zoepgat 42, 43
 zoepkoel 43
 zoepkoele 43
 zoepkolk 43
 zoere 50
 zoere grachten 69
 zoere grond 55
 zoest 155
 zokerig 167
 zomer 99
 zomme 99
 zomer 99
 zomp 44, 79
 zompe 44
 zompenbak 44
 zompig 67
 zompig stukkie 79
 zönne 91
 zoi 50
 zooie 50
 zoomp 44
 zoompig 67
 zort 137
 zuchie 153
 zuchien 152
 zuchje 153
 zuchjen 153
 zuchtje 153
 zuchtjen 153
 zuchtke 153
 zuchtken 153
 zudde 50, 67
 zuddengrond 67
 zuger 154, 156, 157
 zulen 111
 zun 91
 zunne 91
 zunne-aender 89
 zunne-eander 89
 zonnenklaor 132
 zonnenkloar 132
 zuommer 99
 zuudbruukse 79
 zwaaiers 120
 zwaar bewolkt 130
 zwaemp 67
 zwaor 130
 zwaor bewolkt 130
 zwaor in de kop 130
 zwaor Schoer 138
 zwaor weer 138, 141
 zwaor winter 102
 zwoare bui 138
 zwoare donder-
 slag 147
 zwoare gro(o)nd
 54, 55, 70
 zwoare ground 55
 zwoare onweers-
 wolken 129
 zwoare regenbui 138
 zwoare schoer 138
 zwoaren donder-
 slag 146
 zwoaren Zuger 157
 zwoarwear-
 beuje 141
 zwoel 166, 167
 zwoor 130
 zwoor bewolk 130
 zwöör bewolkt 130
 zwoor weer 141
 zwore buje 138
 zwore grond 55
 zwore grond 55
 zwöre reagen-
 buje 138
 zwoul 166

zwoare schoer 138
 zwoaren donder-
 slag 146
 zwoaren Zuger 157
 zwoarwear-
 beuje 141
 zwoel 166, 167
 zwoor 130
 zwoor bewolk 130
 zwöör bewolkt 130
 zwoor weer 141
 zwore buje 138
 zwore grond 55
 zwore grond 55
 zwöre reagen-
 buje 138
 zwoul 166

Register op dialectkaarten

Kaart 1	(wagen)spoor 16
Kaart 2	berm 20
Kaart 3	afrastering 29
Kaart 4	prikkel(draad) 31
Kaart 5	kolk 43
Kaart 6	drinkensbak 45
Kaart 7	schuur(paal) 46
Kaart 8	(gras)pol 48
Kaart 9	plag 49
Kaart 10	zode 50
Kaart 11	woeste (grond) 57
Kaart 12	kluiten 64
Kaart 13	veen 70
Kaart 14	leem 71
Kaart 15	oer 73
Kaart 16	enk/es 80
Kaart 17	lucht 89
Kaart 18	zomer 100
Kaart 19	winter 101
Kaart 20	hagel(bui) 105
Kaart 21	sneeuw 107
Kaart 22	natte (sneeuw) 110
Kaart 23	vorst 111
Kaart 24	(het) vriest 112
Kaart 25	het vriest heel hard 113
Kaart 26	gladheid 114
Kaart 27	ijzel 115
Kaart 28	ijspegel 116
Kaart 29	dooien 123
Kaart 30	onbewolkt 132
Kaart 31	(ster)helder 133
Kaart 32	(regen)boog 139
Kaart 33	(de bliksem) slaat in 145
Kaart 34	waaien 151
Kaart 35	wind 152
Kaart 36	(mooi) weer 153
Kaart 37	(het blijft) droog 163
Kaart 38	groeizaam 164
Kaart 39	warm (weer) 165
Kaart 40	koud (weer) 173
Kaart 41	kou(de) 174
Kaart 42	(kou)de 175

TOEVOEGINGEN EN VERBETERINGEN

De volgende opmerkingen hebben betrekking op de reeds eerder verschenen Aflevering 2, Het Huis-B.

In een aantal gevallen staat voor het dialect van Wijhe (wij) het onjuiste woord vermeld:

blz. 72: **lichtknuppie**; moet zijn **lichtknöpie**

blz. 89: **töt kiek**; moet zijn **tut kiek**

blz. 101: **douchekecheltie**; moet zijn **douchekächeltie**

De volgende opmerkingen hebben betrekking op de reeds eerder verschenen Aflevering 3, Het Huis-C.

In een aantal gevallen staat voor het dialect van Wijhe (wij) het onjuiste woord vermeld:

blz. 60: **skarniere**; moet zijn **scharniere**

blz. 70: **'t Heelal is simpel van den Heer**; moet zijn **is tempel van den Heer**.

blz. 110: **pläätse**; moet zijn **plääste**.